

MAGYAR
REGÉNYIROK

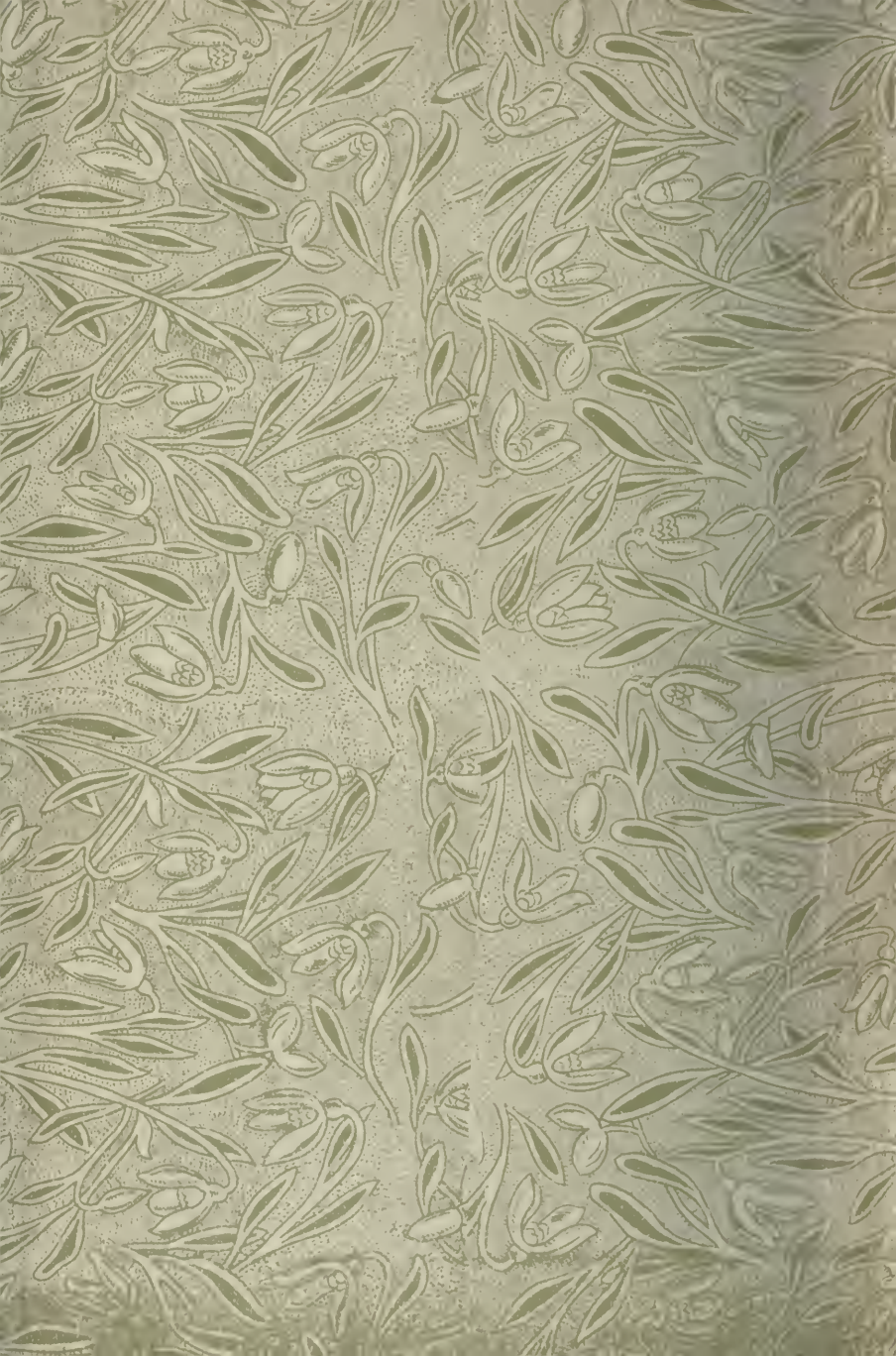
KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

22

Jókai Mór
Janicsárok végnapjai

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkesztette és bevezetésekkel ellátta

MIKSZÁTH KÁLMÁN

22. KÖTET

A JANICSÁROK VÉGNAPJAI

AZ EGYIPTUSI RÓZSA

Irta

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1911

A
JANICSÁROK VÉGNAPJAI

REGÉNY

AZ EGYIPTUSI RÓZSA

BESZÉLY

IRTA

JÓKAI MÓR

GERGELY IMRE RAJZAIVAL

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1911

PH

3176

M3

Ko⁴t, 22

Minden jog fenntartva.

Franklin-Társulat nyomdája.

A seleuciai üregek.

Sivár, kietlen, barátságtalan vidék áll előttünk :
a seleuciai üregek völgye.

Igazán remetének való hely, mert az élő világra
semmi sem emlékeztet benne, olyan az egész, mint
egy nagy bedőlt sír, melynek zöldje a fenekére
hullott.

Minden, a mi a búskomolyságot neveli, a leg-
sötétebb vallásos rögeszmék, a fekete babona rém-
képei, a világkerülő embergyűlölet átka látszanak
nehéz öröklő ködként e tájon feküdni, melyen
Isten balkeze működött, megszaggatva az óriás
sziklákat, terméketlenséggel verve meg a földet, s
lakhatlanná téve azt minden élő lény számára.

Ritkán jön e tájra ember ; minek is jönné, mit
keresne itt ? Semmi sem terem e helyen, a mi
ember számára kedves. Még a vad sem ver itt
mágának állandó tanyát, csak forró nyaranta téved
oda néha a rekkenő meleg elől futva egy-egy
pusztai oroszlán, elfogott zsákmányát hozva oda

elköltetni, s odább megy, ha jóllakott, tulajdon ordítása visszhangjával feleselve.

Különcz utasok keresik fel néha a borzalmas vidéket, mely oly nyomasztó behatást szokott mindenikre gyakorolni, miszerint alig várják, hogy végignézve a historiai emlékeket, ismét kijuthassanak onnan.

Mi van ott látni való? Egy romladozott fal, ki tudja ki által és miért építve, s ki által elrontva? Egy magas kőoszlop, a jámbor Symeon Stylites oszlopa, melyet ő saját kezeivel hordott éveken át össze, s melyen naphosszant szokott ülni kiterjesztett karokkal, mint egy kereszt, s napjában ezerszer és ötszázszor hajtotta meg magát, fejét lábaihoz értetve. A völgy északi s déli oldalát egy roppant sziklatömeg rekeszti el, oly meredek, mint egy bástya, s csak a tetején, három-négyszáz ölnyi magasban látszik valami zöld.

És e meredek sziklafal hosszában sorban egymás mellett apróbb-nagyobb üregek százai sötétlenek, mintha valami özönvíz-előtti óriás faj aitolakat, ablakokat vágott volna rajta sorban két-három emeletre, hogy palotát csináljon magának belőle.

Az üregek oldalfalai oly szakadékosak, talapja oly egyenlőtlen, hogy alig lehetne emberi kéz műveinek tartani azokat, ha nyílásaik hegyes öblözete s a rendes sorok, melyek szerint egymás mellett következnek, nem bizonyítanák, hogy itt véges erők próbálgaták csudáikat.

Három ez üregek közül diadalívek magasságával bír, egy pedig, mely a szikla aljába van vágva, oly

kietlenül magas, mint egy roppant templomboltozat, s erről azt állítják, hogy keresztül megy a hegy alatt egészen le a tengerig, s a kinek bátorsága volna megtenni az utat, ott sok rejtélyes feliratra találhatna, melyek a falakra vannak róva. Ki birta ez ismeretlen rúnák nyelvét egykor? tán a chaldæok, vagy a Mithras-tisztelők; minő rejtett titkok, minő emberemlék előtti események vannak azokban megírva? ki tudna arra felelni.

Hihetőleg temetőnek használták e völgyet régen elmúlt népek, kiket sírboltjaik túléltek s most annál borzasztóbb a táj, mert a szikla tátongó nyílásai száz nyitott torokkal látszanak beszélni, hogy ide egy elveszett nép van eltemetve.

Különösen ama legsós üregnek azon szokatlan sajátsága van, hogy néha elkezd üvöltő hangokat adni magától; a tetőkön legeltető pásztorok borzadva hallják, mint zúg a sziklatorok, eleinte mintha darázsrajok forrnának benne, később egyre nő a zúgás, mintha a szélvész ördögei tévedtek volna el az üregben s ordítva üvöltenének, hogy nem találhatnak ki belőle. Utána rendesen elkövetkezik a Szamum szele, mely hihetőleg egy túlsó nyíláson a barlangba hatolva, elébb hallatta itt e völgyben hangját.

De nemcsak ilyenkor, más esetekben is megszólal a barlang. Történt, hogy vakmerő pásztorfiúk bementek a barlangszádába tüzet rakni s esztelen kiabálással hivatgatták a barlanglakó dzsint, míg az üreg egyszerre viszhangot adott; de nem azon szót adta vissza, a mit hozzá kiáltottak, ha-

nem csendes halk szózáttal felelt a pajkos gyermekeknek, hogy távozzanak el és ne gúnyolják azt, a mit Isten teremtett.

Másszor házasságtörő asszony tévedt oda, bűnös örömeinek takaróul véve a méla sötétséget, s mint rettentek össze a vétkes szeretők, midőn az édes suttogásokat egy hang zavarta meg, mely nincs távol és nincs közel, mely nem szellemé és nem emberé, de jeget támaszt hideg sóhajával a forró vérben: «Allah mindenütt jelen van!»

Egykor rablók tévedtek oda, kik útítársukat akarták e helyen meggyilkolni, a midőn oly ordítás keletkezett a barlangban, mint mikor az ég megzendül s a gyilkosok világosan hallák az irtózatot: «Allah látott benneteket, a Morhut lángjai égnek számotokra!» Azok nyavalyás örülettel futottak ki az üregből.

Mindenki a közel lakók közül tudta és hitte a barlangi dzsint, a ki senkit sem bánt a jók közül, de megüldözi a gonoszokat.

De nemcsak az ijedelmes szívek ismerik a barlangi láthatlan hangot, eljönnek ide a szenvedők, megesett szívűek is és a láthatlan dzsin szíveikben olvas, mondani sem kell előtte panaszaikat, ő tanácsokat ad és azok többnyire használatosak. Lehet, hogy e tanácsokat akárki más is adhatta volna, de tán ha közönséges embertől jönnek azok, nem tartják meg oly buzgalommal a kérdezők s nem használnak maguknak általa.

Eljönnek hozzá gyakran jóslatért is és ilyenkor az ismeretlen lény úgy ki tudja azokat ismerni, a

kik valódi aggodalommal jönnek hozzá, azok közül, kiket csak kíváncsiság hozott ide, vagy a kik próbára akarják tenni. Ezeknek semmit sem válaszol, míg amazoknak gyakran oly találó jóslatokat mond, miknek mély értelmű képbeszéde igéről igére teljesedik.

A babonás köznép jó cselekedetnek tartja ez ismeretlen lénynek áldozni. A körül lakók iparkodnak vele jó barátságban lenni, haszontalan beszédekkel nem háborgatják, minden apróságért nem futnak hozzá, sőt volt eset rá, hogy a seleuciai kádi talpára veretett egy pár pajkos suhancznak, kik köveket hajigáltak a barlangba.

Az üreg nyílásától befelé haladva, mintegy negyven lépésnyire, a hol már a külvilág alig dereng, van egy nagy kő: valami durva oltárhoz hasonlít, annak közepében egy kis mélyedés, ezt szokták rizsszel vagy tengerivel megtölteni a jámbor lakosok, s másnap midőn visszatérnek, látják, hogy a dzsin elhordta azt onnan s fizetésül egy-egy ezüst pénzt hagyott a kőmélyedésben, azokból a régi ezüstpénzekből, miket még Törökország ragyogó korszakában verettek, s melyek három annyi érték, mint az ez idő szerintiék. Tehát a dzsin készpénzzel fizet és semmit sem fogad el ingyen.

Azoknak, a kik vele beszélni akarnak, mélyebben kell a barlangba hatolni, egész odáig, a hol semmi világosság nem látszik, mert ő csak ott található, a hol teljes sötétség van. A ki mécsessel vagy szövétnekkal jön, az nem találja őt sehol,

az nem kap feleletet. És a midőn látogatója ott áll a sötétben, a dzsin oly jól látja őt, mintha a napvilág sütne rá, s egy arczmozdulat észrevétlen nem marad előtte. Annál jobban hiszik, hogy a ki így lát a föld sötétjében, az a szívek és jövőndők sötétségeiben is tud látni.

Több mint ötven éve már, tehát egy emberemlékezet határa, hogy e csodát ismeri a nép a seleuciai üregben; azóta főurak, basák, vezérek, bölcsek, papok, ulemák látogatták a dzsin lakását és az mindent tudni látszott, a mi a föld felett történik. Soknak megjósolá halálát és a kiket nem szeretett, azoknak megmondá azt is, hogy vétkeikért megérdemlik a rájuk következő sorsot.

*

Az ezernyolczszáztizennyolczadik esztendőben épen a szamum elviharzása után történt, hogy egy kalózhajó vitorlázott be a szuadéai révbe, hol még a hajdani Seleucia nagyszerű kikötőjének romjai látszanak.

A kalózhajó franczia lobogót viselt, hanem legénysége csupa albánokból állott. A kikötő még fedve volt az elzajlott vihar által partra vert hajók roncsaival, miket most nagy fáradsággal iparkodtak kitatarozni; mindenki bámulva tekintte a teljes ép-ségben megérkező hajóra, melynek csak egy vitorlája sem hiányzott, pedig kalózhajók modoraként sokkal nagyobbak voltak árbo czai és vitorlái öblösebbek, mint a minőket hasonló tonnatartalmú rendes hajókra szokás alkalmazni.

A mely órában horgonyt vetett a hajó, a legnagyobb dereglyét tengerre bocsáták, s abba huszonnégy jól fegyverzett timarióta szállt be. A ficzkók mindegyike ott viselte érdemrendjeit a pofáján, a csaták nyomai megszorították zord arcz-kifejezésüket oda nem tartozó vonásokkal.

Azután egy ősz ember szállt a dereglyébe, ki után paripáját is lebocsáták az emelő darú (hajógép) segélyével. Ez volt a parancsnok.

Középtermetű, de izmos agg férfi, túl lehet már a hetvenen és közel a nyolczvan évhez, de lelke és teste most is oly erős, mint midőn még az a szakáll, mely most mint a hatyú szárnya borul le keblére, fekete volt, mint a holló szárnya.

Vállai rendkívüli erőre mutatnak, s arczának merész tartása, szemeinek villogása, s a bátor, nyugodt tekintet tanúsítják, hogy ez erő nincs gyáva lélekre vesztegetve.

Az evezőcsapások a partra szállítják a dereglyét, de kikötni semmi erőnek sem sikerült; a tenger dagálya oly nagy, hogy a parton megtört hullám tajtékozva hajftja mindig vissza a dereglyét.

Az ősz férfi egy intésére hárman ugranak bele a hullámba a hajóslegények közül, a dereglye kötelét vontatva, mind a hármat elrántja az, mintha gyermekek fognának szilaj bikát.

Most az ősz ember egyszerre lovára pattan, kengyelét oldalába vágja, s kiugrat a tajtékot túró hullám közé, háromszor borftja el lovastól a visszatoluló hab. A harmadiknál már partot ért. A népség csodákról beszél; ő pedig senkitől sem

kérdősködve, mint a ki legjobban ismeri az utat, egyesegyedül elindul a révparton s elhagyva azt a hosszú tornyos bástyasort, mely a hegyen végigfutva, körülkeríti a várost, s mint egy óriási antik nyakláncz függ a hegy vállain, — útját e hegyszakadékok felé véve s azok közt nemsokára, senkitől nem kísérve, eltűnt.

Alig haladt félóránnyira az olaj- és fügefákkal beültetett hegyoldalak között, melyek a forró szél után még most is tikkadtan lankaszták le lombjaikat, midőn reáakadt azon helyre, melyet keresett.

Egy otrombán összeábdált viskó volt az, melyet kőből, fából és sárból oly idomtalanul alkotott valami beszélő állat, hogy azt egy fecske is szégyenlette volna magáénak elismerni, nem is említve a hódakat, melyeknek gunyhói ehhez képest valódi építész remekek.

De kegyes volt iránta a természet, s befuttatá kúszó indákkal a viskót, ezek aztán, hol az építész fölösleges rést hagyott, azt szépen befedték.

Itt leszállt lováról a jövevény, azt megköté egy fához, s miután az ajtónak nem volt kilincse, elolvasá azt az ákombákot, a mi kívül reá volt írva; szokás szerint valami szent mondás, a mi a török szerzetesek kapuira szokott írva lenni.

«Átkozott az, a ki az éneklő madarat háborítja.»

A jövevény hallgatózott; hiszen te nem éneksz, gondolá magában, s olvasá tovább, a mi következik:

«A ki zörget az imádkozónak ajtaján, hiába fog zörgetni a paradicsomnak kapuján.»

Az idegen nem is sokat zörgetett rajta, hanem berugta egyszerűen.

Ott benn térdelt az Erdbuhár szerzetbeli barát egy leterített gyékényen, övig nekivetkőzve, előtte egy nagy famedencze állt tele tiszta vízzel.

Épen az Abdesztán mosódást végzé.

Észre sem látszott venni a lakába berontott jövevényt, hanem végzé nagy buzgósággal a kegyes szertartást. Először is megmosta kezeit, harmincz-háromszor mondva el e kegyes igéket: «Áldott az Isten, ki a víznek tisztító erőt adott s hitünket felvilágosította», azután jobb markával háromszor vizet vett szájába és imádkozék: «Oh uram, oh Allah, izleltesd meg velem azt a vizet, melyet adtál Mohammed prófétának a paradicsomban, s a mely illatozóbb a balzsamnál, fehérebb a tejnél és édesebb a méznél, s mely a szomjazó epedését örökre megenyhíti.» — Ezután a markán keresztül ismét az orra lyukain szífta fel a vizet, s ekkép buzgólkodék: «Uram, szagoltasd meg velem a paradicsomnak illatját, mely kedvesebb, mint az ambra és a pézsga és ne engedd, hogy valaha a pokolnak átkozott bűzét megérezzem.» Ekkor két marokra fogta a vizet s orcáját jól megmosva vele, azalatt ily szavakat beszélt: «Tisztítsd meg uram az én orcámat, a mikép minden prófétának s minden hű szolgádnak orcáját meg fogod az ítéletnek nagy napján tisztítani.» Még ez sem volt elég, akkor meg a jobb markába vett vizet s azt a könyökén végigcsorgatva, fohászkodék: «Uram, add az utolsó ítélet napján az én cselekedeteim-

nek könyvét a jobb kezembe, mely az elválasztottak keze, és vigy be a paradicsomba.» Azzal bedugta fejét a medencze vízbe s szája kimaradván belőle, módjában volt azalatt ilyen beszédet tartani: «Uram, végy körül engemet, midőn előtted megjelenek, irgalmaddal, s ne nyomd az én fejembe a bűnöknek tüzes koszorúját, hanem az erénynek arany koronáját.» Most füleit vette sorba az érdemes férfiú, áhitattal mondván: «Engedd uram, hogy az én füleim mindenkor örömet hallgassák azokat, melyek az Alkoránban vannak írva.» Végezve ezt, meglocsolá nyakcsigáját és torkát, igen czélszerűen mondván ez alkalommal: «Uram, szabadíts meg engemet azon kötelektől, melyek az elkárhozottak nyakaira fognak vettetni», mely kegyes óvástétel után leült a földre s jobb lábát áhitatosan megmosván, kiálta: «Oh uram, ne engedd, hogy az én lábaim megcsuszamodjanak az Alsirát hidján, mely a pokol felett a mennyországba viszen», a bal lábát is megöblíté és fohászkodék: «Vedd el uram az én adósságaimat s hallgasd meg az én könyörgéseimet.»

Mindezen mondásokat pedig épen nem lassú hangon, magában dörögve monda el a jámbor dervis, hanem érthető, kiáltó szóval, mint illik igazhívő müzülmánhoz, a ki nem tartja szégyenletes dolognak az emberek előtt Istenhez imádkozni.

Annakutána fogá a medenczét és kivívén azt kunyhója elé, az ott tenyésző vadvirágokra kiöntözé, megáldván őket egyenkint és egyetemesen; akkor ismét tele meríté a forrásból friss vízzel, s

visszavivén a kunyhóba és a gyékényt tulsó lapjára fordítván, letevé rá a vízzel tölt medenczét, melyre a jövevény szintén letevé papucsát, felső kaftányát, letekeré turbánja kaukját s kiemelé fejéből a vörös fezt, s ő is hasonlóul megmosódott.

Azután megcsókolá a dervis kezét, s midőn az kihuzá övéből a hosszú, földig érő olvasót, s elkezdé annak kilenczven szemén egyenkint elszámolni Allah kilenczven tulajdonságát, az idegen is utána mondá azokat áhitatosan, s mindezek végeztével együtt éneklé vele két ízben a La illah, il Allah, Mahomed raszul Allah! versét, melynek éneklésében oly gyakorlott volt, mint akármely muezzim.

Mindezek a legnagyobb áhitattal megtörténvén, a jövevény fölkelte helyéről, arozáról elmúlt az alázatosság kifejezése, s ismét helyet foglalt azon az előbbi büszke, parancsoló tekintet; míg a dervis most alázattal borult le előtte a földre és rebegé:

— Mit parancsolsz velem, kegyelmes úr, szolgáladdal?

Az idegen hagyá őt ott feklüdni, s csendesen felköté kardját.

— Te vagy amaz Erdbuhár dervis, kihez engem egy nimetullahita szerzetes utasított, a ki lakik Janinában? *

* Az Erdbuhár és nimetullahita rendek a legszigorúbb életűek a török szerzetek között: az elsőbbek minden héten két nap oly szigorú böjtöt tartanak, hogy nyálukat sem nyelik le; az utóbbiaknál ez csak a próbaéveken át tart, azontúl élhetnek a világ örömeinek.

— Szolgálatodra, uram.

Ekkor jobbjaival handzsárját, baljával egy erszényt vont elő övéből az idegen.

— Látod ez erszényt és e kardot? Ez erszényben van ezer czezhino, ezen kard lapján legalább ugyanannyi megölt ember vére. Én nem kérdelek tőled: ismersz-e engem? tudod-e nevemet? Lehet, hogy ismersz, mert hiszen ti mindent tudtok, hanem akkor azt is tudod, hogy engemet még el nem árult senki, a kin én meg nem bosszultam volna magamat. Azért ha jutalom kell, hallgass, ha büntetés kell, beszélj.

A dervis kezét szájára téve mutatá, hogy hallgatni fog.

— Most tehát kelj fel, fogd meg lovam zabjáját és vezess el engem azon üreghez, melyben a jóslat-mondó dzsin lakik. Te ismerős vagy vele?

— Ismerem uram, de hozzá nem járok, mert rám haragszik; a derviseket nem sziveli, mert ki akarják tanulni; ha én megyek, köveket ejt rám a boltozatból, vagy mély hasadékokba vezet. Azért ha kívánod, odáig elvezetlek, de be nem megyek veled, ha a mennyi pénz van ez erszényben, annyi fejem volna is vállamon, melyeket levágj.

— Arra nincs is szükségem. Te künn maradsz és tartod a lovamat.

Azzal büszkén lovára veté magát a herculesi aggastyán, s a dervis megfogva a mén zabláját, elkezdé őt a hegyi úton vezetni a szakadékos sziklatorlatok közé.

A vak sölétség miatt csak apró léptekben lehetett haladnia.

A hold fenn volt már az égen, mire az üregek sziklájához értek.

Hátulról kerülve, még zordonabb volt a táj. Elül a vad természetomladék, hátul a sötét ozed-ruserdők, melyeknek sűrű lombja nappal is éjszakai árnyékot vet és oldalt a végtelen magasságú sziklatömeg, mely holdvilágnál még magasabbnak látszik és az üregek mintha éjszaka még feketébbek s a sziklák, omladékok még kopárabbak volnának; pedig nappal is oly elhagyatott e táj, mint éjjel.

A dzsin üregéhez érve, leszállt lováról az agg férfi s meghagyva a dervisnek, hogy ott álljon és várja, míg vissza fog jöni, elszántan belépett az üregbe.

A vak sötétség miatt csak apró léptekben lehetett haladnia, óvatosan, de félelem nélkül haladt; lábával elébb megpróbálta az alapot, melyre lépett, s egyik kezét szeme előtt, a másikat pedig handsárja markolatán tartá. Elszánt gonosz léleknek kellene lenni, mely őt meg merje támadni.

Néha egy-egy denevér suhant el fülei mellett, gúnyos vihogással; másszor hideg, megmozduló testekre lépett; mit figyelt ő azokra? a méla hallgatás, mely körülvevé, rettentőbb volt a poklok szavánál és e hallgatástól sem rettegett, ketté merte azt szakítani, erős szóval kiáltva a földalatti csendbe:

— Jövel élém jó vagy gonosz szellem, kit Allah elbocsátott, hogy beszélj élő emberekkel; jövel és szólj nekem!

— Melletted vagyok, susogá e szókra egy

hang, mély és tompa, mintha az üres levegő szólana.

Az idegen utána kapott, mintha merész kézzel meg akarná a lelket ragadni; nem talált semmit.

Hang volt az, alak nélkül.

— Beszélj nekem, szólt reszketéstelen hangon az agg. Ismered-e sorsomat?

— Ismerlek, szólt a láthatlan hang. Te egy szegény ember vagy, ki elvesztegetted a mid volt, és a mid van, az nem a tied.

— Tudatlan lélek vagy, dör mögé a jövevény, menj vissza sírodba és aludjál, nem kérdezek tőled többet; — jelen sorsomat sem ismered, hogy ismernéd a jövőt? Menj odudba vissza és nyugodjál békével.

— Én ismerlek téged, folytatá a hang, és igazat mondtam. Nemde nem Tepelenti Alinak hívnak-e téged?

A jövevény bámulva felelt:

— Valóban az a nevem.

— Nem földönfutó voltál-e tegnap? s nem por és hamu léssz-e holnap?

— Valóban igaz, de e tegnap negyven év előtt volt, s e holnap mikor lesz?

— Tudod, hogy itt nincs reggel, sem este, felelt a hang, nekem tegnap az, midőn legutolszor láttam a napot és holnap, midőn újra fogom látni. Tepelenti Ali, Janina uralkodója, te szegényebb vagy a legutolsó müzümánál, ki szörköttéllel övezi derekát, mert elvesztettél mindent, a mi rád nézve becses. Testvéredet, ki védelmedre kelt, megölted;

anyádat, ki szeretett, megfojtottad; hazádnak, mely táplált, jobb kezét szakítottad ki; dicsőségedet, mely ékesített, átokká változtattad magadon, s a szerelemből gyűlöletet csináltál magadnak.

— Úgy van. Ezt cselekvém. Nem bántam meg semmit. A nyúl elrágja a virágot, a keselyű elkapja a nyulat, a vadász ellövi a keselyűt, a vadászt levágja az oroszlán és az oroszlánt megeszi a féreg. Földdé válik minden. Allah hatalmas, ő rendelte így. Mi vagyok én? nagyobb féreg, mint a többi. Ki pöröl Istennel? Mi sors vár reám a jövőben?

— Még tegnap ifjabb voltál nem született fiadnál, holnap vénebb leendsz megholt őseidnél.

— Világosabban szólj, mert szavaid értelmét oly kevéssé látom, mint magadat.

— A ki vétett fegyverrel, meghal fegyver által, így szól Allah. A ki vétett szerelemben, meghal szerelem által. Két kezed van, jobb és balkezed; egyik arannyal, másik ezüsstel tele; két kardod; háromszáz nő van háremedben, de csak egy van, a kit imádsz; tizenkét fiad van, de csak három, a kit szeretsz. Ime halljad, jól vigyázz életedre, mert a mi legközelebb van hozzád, abban van halálod, tulajdon vagydonod, tulajdon két kezed fog egykor megölni.

— Mashallah! A halál elkerülhetetlen; csak egyet mondj meg: fogok-e én egykor Stambulban a serail kapuján diadalmasan bevonulni?

— Fogsz. Ott állandsz ezüst állványon az ujjongó nép előtt.

— És mikor?

— Leend idő, a mikor egyszerre két helyen leszesz, Janinában és Sztambulban egyszerre; a napok meg fogják ezt magyarázni.

— Még egyre felelj, miért említéd azon nőt, a kit legjobban szeretek?

— Ő fog legelőször elárulni.

— Átkozott! ordította Ali, kirántva kardját s dühösen vágott a hang felé; a kard nagyot süvöltött az üres levegőben s percz múlva éktelen messzeségből kiáltá vissza a hang:

— Már megtörtént az.

— Ah, álom ez. Álom ez! sóhajta Ali.

— Nem álom, felelt a rejtélyes hang. Ébren vagy.

— Ha nem álom, adj jelt nekem, melyről megtudhassam, midőn innen kimegyek, hogy nem álmodtam.

— Tedd elébb hüvelyébe kardodat.

— Visszatevém, szólt Ali, de nem mondott igazat, mert csak övébe dugta azt.

— Rejtsd hüvelyébe, szólt a hang.

Ali borzadva tapasztalá, hogy e lény a sötétben minden mozdulatát látja.

— Most nyujtsd ki tenyeredet, szólt a hang egészen közel.

Ali kinyujtá tenyerét. Azon pillanatban egy erős férfias kéz aczélszorítását érzé azon; oly erős, oly sújtoló szorítást, hogy a vér serkedezett ujjai hegyéből.

Azután elereszté őt az ismeretlen lény, suttozva mondván:

— Arczodnak egy vonása nem mozdult kezem nyomása alatt; így csak Tepelenti birta azt kiállani.

— És így csak egy férfi birta kezemet megszorítani, monda Ali. És annak neve Behram volt, Halil Patronának fia, ki negyven év előtt bajnok társam vala s azóta elveszett. Ki vagy te?

— Aleikum unallah! (Isten veled) monda válasz helyett amaz.

— Ki vagy te? kérdé egy lépést téve előre Tepelenti.

— Aleikum unallah! hangzék felé a búcsúszó végtelen távolból.

A hatalmas basa elmerengve fordult vissza, s midőn a holdfényre kiért, világosan látá kezén még a vércseppeket, miket amaz erős kézszorítás körmei alól kisajtott.

Emlnah.

Tündérek, tünemények története! . . .

Más napsugár, más virágnyílás, más szívdobogás, mint a melyet mi ismerünk.

Ha széttelintünk a tájon, classicus fönségben látjuk emelkedni az istenek földét: Hellasz hegyeit, a sugáros arczú hősök diadalotthonát. Ott a hegy, melyről Zeüsz szórta villámait és a berek, melyben Aphrodite gyöngye lábát megkarcolá a rózsatövis, s tán a babérfából, melynek kedves elváltzott nympháját Apollo kergeté, egész erdő vált már. Most is ragyognak még a havas Óta és Ossza

napsütötte ormai, ha a nyugvó nap reájok tűzi fényét, most is van még villáma a béroznak, csak-hogy azokat nem Zeüsz szórja többé, hanem Ali Tepelenti, a ki pasa Albániában és úr fél Törökországban, s a rózsa, melyet Vénus vére festett meg pirosra, az ő számára nyilik és a babér, mely Apolló szerelméből támadt, az ő számára zöldül.

A csendes bérozeken nem lát többé a költő fényes istenalakot. Hosszú puskáját vállára vetve ballag itt-amott egy palikár, ki gunyhóját rejtekbe építé, hol Ali Tepelenti rá ne találjon. A magas oszlopcsarnokoknak jó most a földön heverni, Themistokles és Leonidás utódi gunyhókat raknak oda, a hol senkinek se essenek útjába.

A magas Lithanizza hegytetőről leláthatni a tündéri városba, mely Albánia fölött uralg. Janina az, a históriai névvé vált Janina.

Mellette az acheruzi tó, melynek zöld tükrében az egész város látja magát, mintha kettős volna, olyan mély, a milyen magas; a minaretek arany félholdjai a tóban is, az égen is ragyognak, a fehér tetőtlen házak, egymás fölé emelkedve, egy tömeggé látszanak olvadva lenni egymással és a körülfutó vörös bástyafallal, melyről nyolcz kapun van kijárás.

De mit nekünk a város minareteivel, bazárjaival, kiöszkjeivel! túl a városon, hol az erdős bérozekről alászakadó Cocytus a tóval, melybe ömlik, egy élszigetet képez, itt a földszorosban áll Ali basa megerősített vára, nagy tömör bástyákkal, nehéz,

vaspántos felvonó hidakkal, a sánczok árkaiban hegyes égerfaczölöpök s fölöttük két öles víz. A bástyák tetejéről száz ágyú torka ásít le a városra, ezek az érczkutyák, miknek ugatása négy mérföldre hallik, s a falakon untalan számos fegyveres népség őrködik és a kapu előtt a szemközt meredő sánczok ablakaiból egymásra bámulnak az ágyúk: jaj annak a népnek, a mely előttök erővel keresztül akarna menni. A nagy, lánczozal elzárt kaput hármias nehéz vasrácsok védik, s hosszú ereszek alól kerekcs lövegek villognak elő, melyek mögött bombapyramidok vannak rakva.

Az udvar egy nagy félholdat képez, melyen nem látható egyéb, mint harczkészület, rombolási eszköz, a félkör alakú kaszárnyákban albán hadőrség tanyáz, míg a félkörrel átellenben egy hosszú pavillon szeli ketté a várat, mely a félkör egyik végétől a másikig ér, s három kapu van rajta, melyeken át a belső várba jutni.

E hosszú épületen nincsenek a várudvar felől ablakok, csupán két sor szűk lőrés látható rajta. Ablakai mind túlvan a kert felé nyílnak s ott laknak Ali basa három fiának odaliszkjai. A háromkapus épületet a három fiú lakja: Omár, Almuhán és Zaid. Ez épület hátulja azon kertre nyílik, melyben a fiak háremhölgyei szoktak mulatozni.

Itt ismét egy hosszú bástya zárja el a kertet, vízzel telt sánczárokka, melynek érczhídján keresztül Ali legbelső várába jutni.

Mi van itt? azt senki sem tudhatta; az érczkapu ezüstös arabeszkjeivel örökké zárva látszik

és senki azon be nem megy és ki nem jön, mint Ali és az ő néma eunuchjai és azok a foglyok, kiknek csak a fejeiket szokták kiadogatni; a bástya sokkal magasabb, mint hogy a külvár háztetőiről keresztül lehessen rajta látni; hanem ha valaki a magas Lithanizza ormáról tekint le rá, az egy tüneményes kastélyt fog ott belül látni, színes márványfalakkal, miket ezüst rácsozat fed, kékre festett érczkúptetőkkel, miknek hegyes végén arany félholdak vannak, egy toronynak, mely legszelesebb, vörös bádóg teteje van, ez az egy tető látszik ki az egész belső várból annak, a ki alulról nézi; a színes kiöszkök mindenütt virágággyakkal vannak körülvéve, s a magasból tekintő jól láthatja azt is, hogy a bástya hosszában szőlőlugasok vannak, s a szökőkutak medenczéiben olykor nyári alkonyórákban bűbajos alakok fürdenek s megőrlhet, a míg őket nézi, vagy még hamarabb megeshetik rajta, hogy Ali basa czirkálói megkapják s levetik a hegytetőről.

E csodás rejtekhelyen volt Ali paradicsoma. Ide gyűjté a kerek világ legszebb virágait, miket föld termett vagy anya szült, mert hiszen a hölgy is virág, letépni, gyönyörködni való, mint a többi. De annyi szép virág között legszebb volt mégis Eminah, Tepelenti kedvencz hölgye, tizenhatéves leánya a delvinói basának, kit úgy adtak Alihoz, miként szokás török hatalmasok leányait, már születése napján eljegyezve valami hatalmas főúrral; mire a menyasszony hajadon lesz, akkorra a vőlegény megőszült.

Halavány, kékszemű virág, mintha nem nap-sugár, hanem holdsugár nevelte volna; termete, alakja oly gyöngéd, mint a mesebeli tündéréké, a kik szárny nélkül repülnek. Hangja csengőbb, édesebb, mint a többi hölgyeké és a mit azok nem tudnak, tud ő úgy szólani, hogy szavát a ki nem érti is, érezze; szóke hajával úgy szeret Ali játszani, kibontani azt hosszú fonadékaiból s lágy selyemerdejét arczára teríteni és azt hinni, hogy a paradicsom árnyékában alszik.

A gyermek szereti férjét. Ali szép öreg. Szakállá oly sima és oly tiszta fehér, mint a hattyú pelyhe, arcza rózsái még most is elevenek, ajkai ha mosolyognak, nincs az a tigris, mely szebb fogakat mutathasson az övéinél. És a mellett bátor, hős; szerelme nem a vének élheteretlen vágya, hanem egy ifjú hatalmas szenvedélye.

És Eminah nem tudja azt, hogy ifjak is vannak a világon, ő apján és férjén kívül nem látott soha férfit, s azt hiszi, hogy a többi férfinak is mind olyan szép fehér szakállá s olyan ezüst szempillái vannak, mint ezeknek. Gyermekkorától fogva háremben, nők és eunuchok közt növekedve, mindazon ábrándos eszmékről, miket ifjú női szívek ideál-képekről szoktak alkotni, még csak távol sejtelve sincs, férjét a legtökéletesebb alaknak tartja, kiért valaha asszony-szív dobogott, s mint túlvilági lényhez ragaszkodik hozzá.

Eminah szemeiben Ali egyike azon jótékony tündéréknek, kik az arab regék tüneményes mondaiban tengerfenékről, föld gyomrából emelkednek

elé; százszor magasabbak a közönséges emberek-nél, tízszer idősebbek és ezerszer hatalmasabbak, kik talizmángyűrűt szoktak adni földi kegyeltjeiknek, s ha egyet fordul a gyűrű, megjelennek előtte, teljesítik szeszélyeit, kívánatait, fölveszik nagy izmos tenyereikre, hagyják lovagolni mutatóujjukon, bujósdit játszani bő palástjok rejtekében, örködnek fölötte, ha alszik, elhalmozzák kincsekkel, ajándokkal és oly szelidek, oly igazságosak annyi hatalom mellett; csak egy lépésükbe kerülne, hogy a várakat tornyostul, bástyástul a földre gázolják és ők oly óvatosan járnak, hogy az útban levő hangyát is meg ne tapodják; — hiszen egyszer Ali övig ment be a tóba, melybe két szerelmesen enyelgő pillangó csapódott, hogy azokat kiszabadítsa. Oh Ali oly érző szívvvel bír, hogy megsiratja a madarat, mely a kalitban véletlen megdermed, s valahányszor egy virágot leszakaszt száráról, mindig ajkához érinti azt, hogy bocsánatot kérjen tőle. S midőn elbeszélte neki, hogy Kilsszura ostrománál mint égtek meg a szegény galambok, a könnyek csillogtak a szemében.

Eminah nem tudta, hogy mi az az ostrom? ő csak a szegény galambokat sajnálja. Mint kóvályogtak az égő város fölött, fehér csoportokban a fekete füst közt s hullottak bele a tűzbe.

A dolog pedig így volt. Ali ostromolta Kilsszurát, de nem bírta azt bevenni, a védők bátorsága s a hely előnyei nem engedék őt közel is jutni hozzá. Ekkor odaizent a lakókhöz, hogy békét köt velök és elvonul városuk alól, béke jeléül

azonban küldjenek neki fehér galambokat. A szorongatott lakosok megkedvelték az ajánlatot, s összefogdosván városukban valamennyi fehér galamb volt, kiküldék azokat Tepelentinek. Ez mindjárt be is vonatta ostromágyúit, mikkel nem sok kárt tehetett, éjjel azonban, mikor már mindenki aludt, hosszú sodronyoknál fogva tüzes kanóczokat köttetett a galambok lábaira s szabadon bocsátá őket. Azok természetes ösztönüknél fogva mind a régi gazdáik házához repültek vissza, az ismerős tetőkre, s egy pillanat alatt lángban állott az egész város, a galambok maguk hordták az égő üszköt tetőről-tetőre, a lakosok közül a ki ott nem égett, azt levágták és a galambok is elvesztek.

Nagyon sokat könnyezett Ali, midőn Eminahnak a kilsszurai galambok regéjét elmondá. Ali érzékeny szívé.

A mit a szív megóhajt, a mit a szem megkívánhat, mindene volt a szép nőnek; szobáiban álló tükrök, velencei kristálművek, padlatán Perzsia szőnyegei, e szótt virágágyak, ablakaiban nyíló virág, éneklő madár, minden lépésit száz szolgánól kíséri; napja reggeltől estig vigalom, mulatozás, s mindennap új örömet, új meglepetést hoz.

Harmincz terem nyílik egymásból, a mely mind az övé. Egyik pompásabb, mint a másik: mire a szem az egyik fényével jóllakott, már a másikat elfelejté s ha végigment valamennyin, akár megint újra kezdje.

De egy nem tetszett mégis Emináhnak: ha végigment mind a harmincz termen, ott még nem volt

a szobáknak vége, hanem ott egy gömbölyű réz-ajtó következett és az mindig zárva volt előtte, oda soha sem volt neki szabad bemenni. Ez ajtó vezetett azon magas toronyba, melynek vörös bádogg fedele van, a mi oly messze ellátszik.

A kíváncsi nő nagyon szerette volna tudni, mi van az ajtón belül, melyen ő neki soha sem szabad belépni, hová Ali mindig egyesegyedül jár, s mikor belép, gondosan magára zárja ismét az ajtót s a kulcsot keblén zsinórra akasztva viseli.

Néhányszor meg is kérdezé már Alitól, hogy mi lakik a toronyban, hogy ő neki ezt nem szabad látni, s mit mivel ő odabenn egész éjszakákon keresztül egyesegyedül? — Ilyenkor Ali azt szokta felelni, hogy szellemekkel jön ottan össze, kik őt megtanítják a bölcsek kövét keresni, örökké ifjunak maradni, jövődőt látni, aranyat csinálni s más egyéb csodadolgokat, miket könnyű volt egy nővel elhitetni, a ki még azt sem tudja, hogy a férfiak nem viselnek mind ős fehér szakállt.

Olyankor azután, mikor magára maradt Eminah, százféle tüneményes képeket álmodott mindenféle kék és zöld tündérekről, kik tűzben, vízben, felhőben megjelennek Ali előtt, hogy őt megtanítsák aranyat csinálni. Úgy féltette tőlük Alit: ha egyszer össze találnák tépni.

És Ali bebizonyította mindig Eminah előtt, hogy mondása nem üres rege, mert mikor másnap azután visszatért, egész kosarakkal hozták utána a néma eunuchok a készített aranyat és drágaköveket. Ali tehát csakugyan tudott aranyat csinálni, még pedig

a mi aranyat ő készített, az egyszerre vert pénz és filigrános ékszer-alakban állt elő; és Eminah azt igen jeles dolognak találta, hogy ha már egyszer ama különös szellemek a semmiből aranyat képesek alkotni, egy füst alatt karpereczeket és nyaklánczokat is készíthetnek abból s nem kerül nekik több fáradságukba.

Bárki is kíváncsi volna, ily titkokat érezve magához közel, azokat kiismerhetni, hát még egy fiatal elkényeztetett hölgy, ki gyakran a nagy öröm miatt nem alhatik, melyet azon ajándékok látása gerjeszt szívében, mikkel Ali el szokta őt halmazni? Milyen nagyon szeretné ő e jótékony szellemeket látni, a kik neki annyi örömet szereznek!

Többször könyörge már Alinak, hogy vigye őt is magával, midőn a vörös toronyba megy, de a basa mindig úgy elijesztgeté, hogy azon szellemek milyen kegyetlenek az idegenhez és az asszonyokat rögtön széttépik, miszerint Eminahnak mindig le kelle tenni kívánatáról.

De a mit egy asszony föltesz magában, hogy meg kell lenni, ültethetsz arra hétfejű sárkányt, mégis megmozdítja, s ha a félelem hatalma nagy, sokkal nagyobb a tudnivágyásé.

Egy este egész a rézajtóig kísérté Alit Eminah, s midőn az belépett rajta, észrevétlenül egy követet ejtett az ajtó és küszöb közé.

Ilyenformán nem csukódván be egészen az ajtó, a zár nyelve mind a két kulcsfordulásra vissza-

pattant, s míg Ali azt hitte, hogy bezárta maga után az ajtót, valóban nyitva maradt az.

Eminah csak azt várta, hogy férje léptei elhangozzanak, azután csendesen felnyitá az ajtót, elébb csak annyira, hogy beláthasson rajta, azután, hogy fejét bedughassa s miután nem látott semmit, a mi visszaijesztené, belépett és minden lépésnél óvatosan tekintgete széllyel, ha nem jelen-e meg előtte véletlenül valamelyike a haragos szellemeknek?

Elébb egy hosszú folyosón ment végig, ott egy csigalépcső következett, mely oly sötét volt, hogy csak tápogatózva haladhatott rajta. Valami veszedelmes kíváncsiság nem engedte e sötétségtől visszarettenni, fölment a lépcsőn s nemsokára egy nagy gömbölyű teremben találta magát, melyben egy homályosan égő függőlámpa terjeszte világot.

E terem falai körül márványpadok, vízcsebrek, tölcsérek s csodálatos alakú mindenféle műszerek, vasból, bőrből és fából voltak helyezve, miknek a félhomályban mind oly megfoghatatlan különös alakja volt.

Ezek bizonyára azon eszközök, mikkel Ali aranyat szokott csinálni, gondolá magában Eminah, s épen egy alkalmas fiülkét találva a lépcsők kezdeténél, oda behúzta magát, úgy, hogy ő láthatott mindent, de őt nem láthatta senki.

Néhány percz múlva nyíltak az átellenben levő ajtók, s belépett Ali és tizenkét néma eunuch fáklyákkal. A terem egyszerre kivilágosult, az eunuchok letűzték fáklyáikat nagy vasfogókba, egy közülök

tűzet szított, s abba különféle műszereket rakott, üstben forralt valami nedvet. Ali ez alatt egy tábori székre ült le és csendes hangon parancsolgatott.

Most mindjárt meglátjuk, hogy csinálja Ali az aranyát?

Most Alinak egy intéséte két eunuch kiment egy csapóajtón s néhány percz múlva lánczcsörgés hallatszott, újra felnyiltak a csapóajtók s belépett rajtuk két öreg, sajátságos alak, hosszú ősz hajakkal, borotvált szakállal és különös öltözetekben, a minőket Eminah sohasem látott.

— Ah, bizonyára ezek lesznek azon szellemek, a kik Alinak az aranyat csinálják, gondolá magában; hanem ugyan meg vannak lánczolva. Legalább nem lehet tőlük félni.

S mint valami félelmes nézőjátékot, bámulá rejtekéből a következő eseményeket.

A két agg idegent Alihoz vezették, ki mosolyogva, kezeit dörzsölve állt eléjük és sokáig nem szólt hozzájuk, csak mosolygott. Tégre az idősebbnek nyájasan megveregeté orczáját.

— Nápolyi kalmár, tehát igazán nem tudod, hová vannak aranyaid elrejtve? — szólt hozzá szeliden.

— Uram, szólt ez kétségbeesett alázattal, — mindenemet átadám, a mim volt. Bizony koldus vagyok.

— Nápolyi kalmár, hogy mondatsz ilyet? Emlekezzél csak rá. Hiszen te hindu árukkal rakottan mentél Toulonba, ott mindent eladtál; visszajövet, hogy találkozánk, nekem ezer aranyat akartál át-

adni, el is vettem. De hol a többi? Hiszen kereskedő-könyveidből tizenkétezer arany derül ki.

— Hamisak azon könyvek, uram, — szólt siránk hangon a kalmár, egyedül hitelem fentartása végett irtam azokat teli valótlán lajstromokkal,

— Kalmár, kalmár, te önmagadat rágalmazod. Te el akarod velem hitetni, hogy nem vagy becsületes ember. Azt én nem engedem, kalmár. Megbocsátasz, ha emlékezeted egy kissé fölelevenítem.

Azzal inte az eunuchoknak s azok levetkeztetve a kalmárt, a kőpadra vonták és kínozták két álló óra hosszant.

Irtózat volna elmondani, miket tettek vele. Oh a kíváncsi asszony eléggé bűnhődött tudnivágyáért. Látnia kellett ez irtózatot, mely megzsibbasztá tagjait, hogy a láz kitörte; eltakarta arcát, de a kínozott ordítása keresztülhatott lelkén és érzékeny idegeit nagyobb kínokra tanítá, mint a minőket ő maga érzett.

Lassanként azonban valami csodálatos fásultság állta el szívé; tagjai megszűntek remegni, szemeit kinyitá s mozdulatlan nézte végig az egész kínozási műtétte.

Alinak ez kitanult tudománya lehetett. Ő maga rendezé, miket kell fokozatosan alkalmazni; a hüvelykszorítókat, a spanyolcsizmát, a forró olajat, a víztőlcsért, végre az utolsó kínszert vették elő. A kalmárt nyers bivalybőrbe tekerték s oda fektették az égő tűz mellé.

A mint a tűz által kezdett összezsugorodni a

nyers bőr s lassankint szorítá össze a kínzott tagjait, a gyötrellem tetőpontján kivallá az ember, hogy kincsei hajója alatt egy lánczra kötött vasládában vannak rejtve.

Ekkor megszabadíták a kínzó bőrtől; összetörve, tajtékzó ajakkal, vérző testtel, kificzamodott tagokkal omlott le a hideg márványra.

— Látod, édesem, — szólt hozzá Ali nyájasan, — ettől a fáradságtól megkimélhettél volna engemet is, magadat is.

Azzal inte az eunuchoknak, hogy vigyék félre a kalmárt.

Így készít Ali aranyat.

Valóban igen egyszerű neme az alchymiának.

Most a másik férfira került a sor. Ez egy büszke, magas homlokú férfi volt, ki végignézte társa kínezését, a nélkül, hogy egy vonás megmozdult volna arcán.

— Hát te még sem fogod nevedet megmondani, derék bajnok? — kérdé ez utóbbitól Ali.

— Megmondom a tiedet, ördög, Belial! Sejtán!

— Köszönöm. Nagyon megtisztelsz. De a magad nevét szeretném hallani. Te bizonyosan valami gazdag velencei nobili vagy, kiról nagyon szeretnének valamit tudni rokonai s nem volnának háládatlanok, ha valaki visszaadna nekik. Én nagyon sokat tartok rád.

— No hát tudd meg: én gazdag nobili vagyok, otthon palotám és kincseim vannak, de te azokból egy páraht sem fogsz látni, mert mérget vettem be; látod e kék foltokat kezemen? majd mindjárt

arczomon is fogod látni. Öt percz múlva halva vagyok.

És úgy történt. A büszke férfi meghalt. Ali tombolt dühében s a prófétákat káromolta.

És Eminah rejtekhelyéből szüntelen Ali arczát nézte. Mit gondolhatott magában?

A holtat is félrevitték; most újra inte Ali szolgáinak s azok két átelleni ajtón egy csodaszép leányt s egy deli ifjat vezettek elő.

A mint az ifjú és a leány meglátták egymást, a könny kigördült szemeikből. Szeretők voltak. Úgy illettek egymáshoz.

Eminah bámulva látta, hogy másforma férfiak is vannak, nemcsak olyanok, a kik ősz szakállt viselnek. A fogoly ifju szép, szabályos arczán, hosszú omlatag fekete hajfürtein oly gyönyörködve legetteté szemeit. Sohasem látott ő ilyeneket.

Ali odalépett kettőjük közé és mosolygott mind a kettőre és mind a ketten mondák neki: «Átok reád!»

És ez volt az egyetlen szó, melylyel minden kérdésére válaszoltak.

Monda az ifjunak: «Mondj le menyasszonyodról és élni fogsz!»

Az ifju felelt: «Átok reád!»

Monda a leánynak: «Szeress engem, légy az enyim és vőlegényed élve marad.»

A leány felelt: «Átok reád!»

És Eminah önkénytelen susogá utánuk mindannyiszor: Átok reád. Maga sem tudta, mit beszél?

Ekkor letérdepelteté Ali az ifjat, a szolgák lehúzák felső köntösét. Egyik eunuch felfogá hosszú szép fekete haját s magasra emelé a levegőben, a másik háta mögé állt nagy, éles pallossal.

— Kedvesed e nyomban meghal, — kiálta Ali haraggal a leányra — ha őt meg nem szabadítod. Vagy engemet ölelsz, vagy az ő fejetlen testét.

Eminah utálattal fordult el Ali arczától, melyet e pillanatban rút vágyak éktelenítettek el.

És az ifju pár egyszerre felelt neki: «Átok reád!» Megesküvének, hogy egyebet nem fognak válaszolni.

Azon pillanatban megvillant az ifju feje fölött a pallos. A szép fej felszökött a légbe, azután végigördült a földön, le a csigalépcsőn s épen azon fülke előtt állt meg, a hol Eminah volt rejtve, épen az ő lábainál.

A fejetlen test azon perczben végső erőfeszítéssel ketté szakítá lánczait s elbukva a földön, oda nyujtá kezét menyasszonya felé s ez megragadá a kezét és érzé annak búcsúszorítását, míg a messze elgördült fej ott Eminah lábainál mozgó ajakkal látszott valamit susogni. Eminah lehajolt hozzá, odatartá füleit ajkához és rebegé:

— Hallom, hallom, a mit mondasz. — És valóban azt hívé, hogy hall valamit. Talán saját szíve beszélt?

Azzal begöngyölgeté a fejet shawljába s hirtelen visszaszökött a toronyból szobájába, elrejtve a szép főt szófája alá.

Azután beparancsolá maga elé odalíszkjait, hogy tánczoljanak és énekeljenek.

Már közel volt a hajnal s még mindig tartott a vigalom.

Ekkor érkezék vissza a vörös toronyból Ali.

Arcza mosolygó volt és szelíd; utána két eunuch hozott nagy háti kosárban aranyat és ékszereket. Mindent oda töltett Eminah lábai elé.

A hölgy örült, kaczagott a kincsek látásán s Ali nyakába borulva, csókokkal köszöné azokat neki s maga mellé vonta a szófára.

— Im a szellemek e kincseket küldik neked, — mondá Ali. — De különös dolog történt ma velem, egy ékszer elgurult a földön, s bármennyire kerestük is, nem találtuk meg azt többé.

Eminah kaczagva, kötekedve felelt:

— Bizonyosan a dzsinek visszalopták.

Ha mondhatta volna neki:

— Rajta ülsz Ali basa.

Ali basa ölébe vevé az asszonyt, gyönyörködött szép ártatlan szemeiben, gyermeketeg mosolygásában, azt hivé, e szemeken át lelke mélyéig láthat. Ha oda láthatott volna!

A mint ott enyelgett vele, ime belép az odalíszkok szobájába a Kadun-Kiet-Khuda, a háremőr s egy lefátyolozott hölgyalakot hoz magával.

— Kegyelmes asszonyom — szól Eminahhoz, ime e görög leányzó, hallva jószágod nagy hírért, önkényt eljőve hozzád, hogy orozád fényében élhesen s mosolygásodtól üdüljön.

És leleplezé a leányt.

Eminah ugyanazon leányra ismert abban, kinek vőlegényét Ali basa lefejezteté s kötekedve szolt a háremörhöz:

— Nézzed Kadun-Kiet-Khuda, hisz e leány reszket, ha nem fognád, összerogyna.

— A nagy elfogódás teszi ezt, kegyelmes aszszonyom.

— De milyen halovány.

— Szépséged árnyéka az rajta.

— Látod! könnyezik is.

— Örömkönnye azok.

Eminah marék aranyat ajándékozott a háremörnek a jó feleletekért, s megengedé a szemérmes leányzónak, hogy orozája előtt megálljon.

Azzal hozatott csemegéket, aranybélű gyümölcsöket, granátvillogású bort, mákonyos nargylát és ölébe vevé Ali ősz fejét, s kezébe ragadva a mandolint, dalolt neki arab szerelmi dalokat, meleg, forró, rózsaillatos, harmatnedűs énekeket; a basa arczára vonta a hölgy hosszú selyemszőke haját, mintha a paradicsom árnyékát takarná magára s énektől, mámortól és mákonytól elaludt.

A mint a basa kezeiből kihullott a nargyla borostyán szífvója, Eminah kiküldé szobáiból a hölgyeket, csupán a most érkezett görög leányt marasztá hátra, odaültetve őt maga elé a zsámolyra s kezébe adva egy nagy selyem legyezőt, hogy azzal az alvó basát legyezze.

— Mi a neved? — kérdé a leánytól.

A leány tagadólag inte fejével, nem akarta megmondani.

— Miért nem akarod megmondani?

— Mert még odahaza egy testvérem van.

Eminah megérté a feleletet.

— Jőjj közelebb; a mult éjjel egy álmot láttam. Mintha egy nagy toronyban lettem volna, melynek belsejét tizenkét fáklya világította meg; bárhova tekinték, borzadály lepett meg, szokatlan, ijesztő tárgyak látszottak szemeim előtt s ámbár tizenkét fáklya égett, mégis sötétség volt körül s úgy tetszék néha, mintha ez a sötétség nem volna köd, vagy vastag pára, hanem egy fekete emberekből összecsoportosult tömeg, kik olykor szempilláikat emelgetik. Azután mintha Ali basát láttam volna ott vörös bársony széken ülni, a melynek arany tigrislábai voltak és a mint lábait törökösen maga alá szedé, úgy tetszék, mintha a tigrislábak az ő saját lábai volnának. Sok ijesztő alak vonult azután el előttem, végre egy ifju és egy leány maradtak csak a teremben, a kik minden kérdésre azt felelték: Átok reád! Ali basa monda a leálynak: Szeress engem; az felelte rá: Átok reád! és azonnal az ifju szép feje legördült és futott végig a hideg márványpadlón és egészen odajött lábaimhoz, egy vércsepp papucsomra fecscent belőle és csodálatos, a vércsepp most is ott van, midőn fölébredék. Nézd meg, valóban vércsepp-e ez, vagy csak képzelet?

És azzal kinyújtá szép kis lábát Eminah, melyet addig öltönye redői letakartak, s megmutatá a görög leálynak.

A leány sűrűn omolt lábaihoz és összecsókolá azt.

Nem, nem az úrnő lábát, hanem vőlegénye vérét, a mely reá fecscsent.

— Látod, énnekem e szattyánon keresztül égeti testemet a vér, hát még a kinek lelkére hullott az!

Azzal elvoná haját a basa arozáról s undorral tekintte rá.

Az pedig aludt csendesen, mint a hogy az igazak alusznak.

Hetvennyolcz esztendőn él boldogan, örömben, diadalban, angyalok szerelme közt és annyi átok, annyi vér, a mi agg fejére szállt, nem volt képes egy redőt húzni homlokára, nem egy vonást eltorzítani arozán, meg nem rövidíté egy napját életének, meg nem rontá egyetlen egy álmát, pedig most is áldozata levágott fejével egy ágyon alszik, a vánkos felett az ő feje, alatta a megölté.

Eminah oda hajolt reá, feltakará az alvó keblét, mely nyugodtan lélekzett.

— Amaz asztalon áll egy zománczos kés, monda a leánynak. Hozd ide.

A leány felszökött a késért s visszatért vele; úgy tartá azt görcsösen összeszorított markában, mintha egy intésre várna, hogy azt szívébe verje neki.

— Nem úgy, nem, — szól Eminah. — Nem éltét, csak a zsinórt vágjuk keresztül. S azzal kivevé a kulcsot, mely Ali nyakában függött, levágá azt a késsel a zsinegről. E kulcs a vörös-toronyba vezet; midőn a holttesteket egy csapóajtón lehányták, vízlócscsanást hallottam utánok. Tehát a kín-

zások terméből az acheruzi tóba lehet jutni. Kötelek vannak ott, miken lezreszkedhetünk, úszni jól tudunk mindketten, hisz te hydriota* leány vagy. A Lithanizza alá érve, az erdők között tovább menekülhetünk. Akárhová, nekem mindegy; farkasok, hiúzok közé, ott is jobb lesz nekem mint Ali basa közelében. Akarod tenni, a mit mondtam?

A leány keble magasan dobogott, önkénytelen borult Eminah vállára és megcsókolta őt.

— Szabadság! rebegé örömteljesen; a szabadság jutott legelőször eszébe és az öröm.

— Senki sem fog bennünket észrevehetni, monda Eminah, ékszereit lerakva, miket utált, mióta megtudta, honnan kerültek. — A Beiram-ünnep utolsó éjszakája van, mindenki siet magát kárpótolni az elmúl bőjtért, alszik vagy vigad minden ember, a várórség nagy része a beyek termeiben mulat, maguk Ali basa fiai mindhárman Muhtár beynél mulatnak. Elszökhethünk és aztán széles a világ.

A görög leány megszorítá a delnő kezét.

— Együtt megyünk. Testvérem lakik a Corynth hegyei közt. Derék bajnok férfi; ő hozzá fogunk menekülni.

— Te menj oda. Én Sztambulba bujdosom rokonaimhoz vissza. Most eredj az odaliszkok szobájába és kérj tőlük szövétneket. Már jól kifőztem magamban a tervet. Ha mind lefeküdtek a háremben, csendesen térj vissza a szövétnekkal. A Kadun-Kiet-Khuda csak félszemmél alszik,

* Azon időkből keletkezett secta a görög szigetlakók között.

vigyázz reá, ha kérdi hová mégy, mutasd neki a basa kendőjét, s azt fogja hinni, ő vár reád.

A görög leány arca mélyen elpirult e szóra, még hazudni is iszonyú volt rá nézve e gondolat.

Eminah inte neki, hogy távozzék s midőn egyedül maradt, elővóná a vánkos alól az elrejtett főt s kis kerek asztalára maga elé helyezve azt, sokáig elnézte annak csukott szemeit s nyitva maradt ajkát; a hosszú fekete hajfürtök kétfelől az asztalra voltak omolva.

A delnő megszimogatá gyöngéd kezeivel a hollósötét fürtöket, végigvóná ujjait a nemes vonásokon s nem borzadt vissza azoknak jéghidegségétől.

Ott ült a holt fővel szemközt órahosszat, mellette a környék rémura, Tepelenti Ali szunnyadt mély, felkölthetlen álmot; a két rém között a gyermeketeg nő, ki lelke öntudatában maga sem sejté, mit cselekszik, a midőn Alit elhagyja és e leányt megszabadítja.

Egy óra múlva visszatért a leány. Csendesen jött, senki sem vette észre, maga Eminah is csak akkor látta meg, midőn a leány a levágott fő elé érve, egyszerre felsikoltott.

Csak egy perczig, csak egy villámütésig tartott a sikoly, a hölgy elfojtá azt egyszerre; a ki fölébredt rá a palotában, azt hívé, álmodott s aludt tovább.

Azután némán, szótlantul borult a mennyasszony vőlegénye fejére és könnyei hullottak a nélkül, hogy ajka szót adna.

Eminah megragadá a leány kezét és sietteté.

Az letörlé könyeit s fogá a levágott főt és oda-helyezé az alvó basa elé, hogy arcaik szemközt állottak s egy fürtöt levágva annak homlokáról, megcsókolá a hideg szemeket forrón, keservesen és azzal felragadva a szövétneket, Eminahval együtt elsietett a hosszú teremsorokon.

Néhány percz múlva a kínzások termében voltak. Üres volt az, a vérfoltok feltörölve, semmi sem emlékeztetett elmúlt éj borzalmaira.

Fölnyiták a csapóajtót, melyen a hullákat szokták aláhányi. A mély, sötét üreg fenekén úgy zajgott, úgy tajtékzott a tó. Künn bizonyosan zivataros idő van. Minő dolog lesz e szűk vízalatti folyosón keresztül menekülni! talán a belehányt fejetlen hullák némelyike még most is ott uszkál a hab között; látják-e a napvilágot még valaha, kik egyszer ide lemerültek? Már mindegy. Inkább a mély üregben elveszni, mint Ali basa ölelésében elkárhozni. Hogy irtózott tőle mind a két hölgy; az egyik mert gyűlölte, — a másik mert szerette.

— Ne féljünk, mondák egymásnak s egy hosszú kötélre, mit kínzásokra szoktak használni, rákötve a szövétneket, lebocsáták azt a mély kútba s midőn a víz eloltá a világot, akkor megköték a kötél tulsó végét az ajtó sarkaihoz s egyenkint lebocsátkozának rajta.

Vagy megélnék, vagy meghalnak, — Ali basa két talizmánt veszt el egy napon, miket jobban kellett volna őriznie, mint a szeme fényét; egyik az áldás, a másik az átok szelleme, kiket ő fogva tartott és kik elszabadultak tőle.

Azon perczben, hogy a két hölgy elmerült az acherúzi tóban, megszűnt a nyugodt álom Ali basa szemein és elkezde rémeket látni.

Szokatlan érzés volt az ő előtt. Ő, kit álmában is kikerült a kísértet, ki a félelemmel még nem is álmodott, kit az álmok angyala sem látott gyávnak soha, most egy idegen érzést tanult megismerni, mely gonoszabb minden betegség, minden gyötrellem érzelmeinél. Félt.

Azt álmodá, mintha amaz ifju suliota feje, a melyet ő leüttetett s mely elgördült és eltűnt, nem lehetett többé megtalálni, most ott állana vele szemközt egy asztalon s köszemeivel reá meredve, beszélne hozzá, nevén szólongatva az alvót.

— Ali basa! Ali basa!

Az alvó teste reszketett idegen borzadály miatt.

— Ali basa! — hallá harmadszor is szólni a főt.

Nyögve, kínlódva, egyet vetett magán, ezáltal fejét a párnáról lecsusztatta, hogy vére mind agyába tolult, s látott azután és hallott még iszonyúbbakat.

— Egy, kettő, szól a levágott fő. És Ali megérté, hogy ez az ő hátralevő éveinek száma. Ime a te fejednek sincsen már sem keze, sem lába; folytatá a fő és Ali kénytelen volt látni azt, a mit ő mondott. Két levágott fő áll egymással szemben, az enyim és tied. Mit tudsz felelni nekem? Mit tudsz szemembe nézni? Két fejetlen alak áll az lsten széke előtt, az enyim és tied. Miről ismer reád az úr? Ő kérdi, melyitek volt Ali? Fehér

ruhája van a lelkeknek mind. És te eltagadod nevedet, jobbodat szívedre téve. Te vagy Ali! mert a fehérén ott maradt az őt ujj véres nyoma.

Ali álmában kínlódva takargatá kezével kaftánját szívére.

A fej nem tűnt el előle és ajkai nem zárultak le annak. Tovább beszélt.

— Halld Tepelenti: «Mene, mene, tekel, ufar-sin!» A kéz, mely letörli a hatalmasok cselekedeteit, végigvonatik a te tetteiden és léssz: nem egy hős, a kit a világ bámul, hanem egy rabló, a kit megátkoz. Azok fogják áldani halálodot, a kiket szerettél és ellenségeid fognak megsíratni. És Isten rendelé azt, hogy pusztulása légy önnön nemzedetnek.

Ali nyögve, hebegve vergődött fekhelyén és nem birt fölébredni; egy világ bűneinek terhe feküdt keblén. A földet érzé hánykódni maga alatt és az eget omladozni fejére nagy fekete felhőivel és retteget a haláltól. A fő beszélt tovább.

— Két madár hagyja el ez órában sziklapalotádat; egy fehér galamb és egy fekete holló. A fehér galamb a béke, mely tornyaidról elköltözik, a fekete holló a bosszú, mely bukásod dögszagára visszatér. A fehér galamb a te hölgyed, a fekete holló az enyim és jaj neked mind a kettőtől!

Ali a kétségbeesés dühével ordíta fel ez álomszóra s az erőszakos kiáltás megtöré álma bilincseit, felszökött fekvőhelyéből és a mint felnyitá szemeit — ime, a levágott fő ott állt előtte az asztalon.

Íme, a levágott fő ott állt előtte az asztalon.

A basa borzadva tekintte szét; még nem tért annyira magához, hogy tudhassa, mi ebből az álom, mi az ébrenlét? Még hallani vélte az enyészetes szót, mely e nyitott ajakról szólt hozzá s keze önkénytelen kebléhez nyúl, mintha az öt ujj véres nyomát akarná ott eltakarni.

Az elvágott zsinór akadt kezeibe, melyről hiányzott a kulcs. Ez egyszerre visszaadta eszméletét. Kardját ragadva rohant a rézajtó felé s tapasztalá, hogy azt a menekvőknek gondjuk volt belülről bezárni s benne törték a kulcsot, hogy csak erőszakkal lehessen felnyitni.

Visszafordult, végigment az alvók termein. Néhányan az odaliszkok közül fölébredtek heves léptei zajára s meglátva háborodott arcát, ijedten bújtak takaróik alá; az ajtók előtt a néma eunuchok álltak őrt dárdáikra támaszkodva, mintha ércszobrok volnának.

Lefutott a kertbe. Végig az ismeretes sétányokon s a mint a kapu elé ért, megdöbbenve vevé észre, hogy a felvonó híd, mely palotáját fiai lakától elválasztja, le van bocsátva és senki sem áll mellette őrt.

A topidzsik, a feketék, a Beirá-m-ünnep éjszakáján, megtudva, hogy Ali háremébe vonult, átszöktek Muhtár bey palotájába, ki nagy lakomát adott Vely bej és Szolimán tiszteletére, mindhármán összehozák háremeiket s alant a szolgák, fenn az urak vígan voltak; a zene és szilaj örömmök hangjai kihallatszottak a házból és minden kapuja nyitva volt a várnak, örök és szolgák itt-

ott holtrészegen heverték az út közepén, elgyalázva a tilos nedvtől; miattok azalatt akár egy egész ellenséges hadsereg költözhetett a várba.

A hideg lég és a düh visszaadák lassankint Ali lelkének aczélát. Észrevétlenül lépett be Muhtár bey palotájába.

Török paradicsom.

Ali basa maga építteté az egész janinai várkastélyt s oly bölcs volt, hogy az építőket, a mint a kastély elkészült, minden hír nélkül eltevé láb alól s így egyedül maga ismeré palotája titkait. Titkos kijárások, hallgatózó rejtekek voltak minden épületben, s az egyes sáncztömbök, mik különleg oly elkülönözötteknek látszottak, földalatt járó utakkal úgy össze voltak kapcsolva, hogy a legészrevétlenebbül keresztül-kasul lehetett rajtok járni. E sajátságokat később nagyon keserűen tapasztalták Ali basa ellenei.

A három bey palotáját egészen köröskörül lehetett járni egy rejtett folyosón mind földszint, mind az emeleten, s e folyosóról még csak sejtelve sem volt egynek is a benlakók közül; az öles vastagságú falban volt az, a két ablaksor között s belőle majd mindenik szobába nyíltak nesztelen ajtók, néhol az ablakok közül, másutt tükrök háta mögött, vagy a fölemelt padlat alól, mik kulcs nélkül, rejtett rugók után fordultak el nesztelen sarkaikban s oly pontosan zárultak, hogy nyílás seholsem maradt utánuk.

Ali basa ott áll a vigalom termében, a nélkül, hogy valaki észrevette volna. Egy nagy corynthi szobor mellett áll, a Mekka fekvését mutató fekete tábla helyén lépett ki. Nem kell tartani tőle, hogy valaki odanézzon. Azt a helyet, melyhez imádkozva kell fordulni, kerüli most mindenik szem s félne találkozni azon arany betűkkel, mik a Kaába tábláján ragyognak.

Most a vigadás órája van. Most nem kell a mennyei paradicsom, mert itt van a földi; most nem kérdezik sem Mahommedtől, sem Izrafil angyaltól, hogy minő bor folyik a Tubafa gyökereiből, lángolóbb, lelkesítőbb az, mely a serlegekből villog; a hurik is eltakarhatják fehér kebleiket, piros arczaikat, micsodák ők azon földi angyalokhoz képest, kik e világi ékességgel ittasítják a halandó szíveket! Aztán Mahommed rossz próféta, nem értett ő a paradicsom elrendezéséhez; nézze meg azt, a mit Muhtár bey rendezett, valóban tanulhat tőle.

Mahommed csak azt gondolta ki, hogy hetvenhét huri ölelése fogja örökké boldogítani az idvezült mozlemint; elfeledte a legjobbat: néha-néha, úgy ezer esztendőben egyszer, nem volna-e idveséges, ha a mozlemin szomszédok megcserélnék hurijaik gyülekezetét s új zamatú csókok által, eddig nem ismert bájak élvezete között kezdődnek újra a megdicsőülés. Így már érne valamit Mahommed paradicsoma; az ember szinte alig várná, hogy lejárjon az a kis millenium, s ha azután ezer, meg százezer, meg milliószor ezer esztendő múlva —

mert kitelik az mind az örökkévalóságból — ismét visszajutna az ember az eredeti hetvenhét leánykához, milyen kedves volna a viszonzlás!

Ezt feledte ki a próféta a maga paradicsomból és Muhtár bey volt az a boldog, kinek ezt a gondolatot megsúgta a Malach Tavaif tündér a kis Beirám ünnep alatti bójtben, midőn aludt, s ki azt rögtön tervbe is vevé testvéreivel.

Mindhárman egy házban laktak, mindháromnak volt külön háreme és az mind számra, mind szépségre bizonyára meghaladta azt, melylyel a túlvilágon kecsegteti őket Monkár és Nakir angyal.

A Beirám ünnep után tehát jó bort adván testvéreinek Muhtár bey, azt mondá nekik:

— Cseréljük el háremeinket.

Szolimán bey rögtön kezet adott, Vely bey elébb nevetett rajta, azután azt mondta, hogy ő nem egyezik bele.

A másik két testvér erősen kikaczagá ez egygyűsége miatt; nevetséget csináltak belőle, s azután átvették egymás hölgyeit s más nap és a későbbi napokon azzal bosszanták Velyt, hogy elkezdék magasztalni előtte az elcserélt odaliszkokat, mindenik elmondá, hogy mi új bájta fedezett fel ez és amaz bayadéren? mily szokatlan villogása a kék szemnek, a ki Muhtár bey kegyencze volt, s kiért cserébe epedő zsidó leányt adott Szolimán neki, ki ha egyszer átöleléd, hozzád tapad, átolvad, mintha két láng olvadna egymásba.

Vely mind mosolygott é dolgokra, de azért csak a fejét csóválta, végre kivallá, hogy háremét ő

azért nem cserélheti el, mert van közte egy albán hölgy, a kit ő nem vett, sem rabolt, hanem önkényt jött el vele s annak ő megígérte régen, hogy soha el nem hagyja és nem is adná azt sem mindkettőjük háremeért, sem egy egész országért, tele asszonyokkal.

A két testvér megnyugtató Velyt, hogyha oly igen szereti azt az egyet, vegye ki a többi közül és tartsa magának és azután ne különczködjék.

Így aztán Vely bey is ráállt az atyafiságos osztályra s kivéve Xelianthét, a többit átengedé.

A nagy Beirám utolsó éjszakáját tűzte ki Muhtár bey a nagy paradicsomi vigalomra, meghívá öcsceit magához és magát Mahommedet, a prófétát, hogy tanuljon tőlök idvezülni s rendezze a szerint a mennyországot. E végett neki is divánt tétetett hármójuk közé, poharat, tányért adatott elé s meghagyá az odaliszkoknak, hogy poharába szorgalmasan töltögessenek, s mellé ülven, iparkodjanak őt mulattatni.

A török főuraknál ily kigúnyolása a vallás eszméinek nem rendkívüli dolog; azon időkben az istentagadás egész a nyílt botrányokig ment; csupán a köznép fanatizmusa és hitbeli kegyessége teszi ezt még egyszer oly kirívóvá.

Ali bég fiai tehát meghívták a prófétát magukhoz vendégül, s rajta voltak, hogy ha megjelen, meg ne unja magát közöttük.

Az odaliszkok sorban énekeltek, tánczoltak, s a testvérek ítélgették, hogy melyik a legszebb, melyik a legédesebb közülök?

Mind a tánczban, mind az énekben legkitünőbb volt Rebekka, Muhtár bey szép zsidó hölgye és Lizza, a kékszemű bayadér, a ki Szolimán kegyencze volt. Nem leheté elhatározni, hogy melyiket illeti a diadal? Utoljára együtt tánczoltak.

— Nézd, — szólt Muhtár, gyönyörtől ragyogó szemekkel — láttál-e ennél szebb termetet? mint a bánfa virágos ága, úgy hajlik jobbra-balra, mily negédes, midőn fejét hátraveti s szemével epedve rád tekint, nem vagy-e oda a gyönyör miatt? Főid szeretnék lenni, hogy lábai rajtam járjanak, vagy levegő, hogy köröskörül ölelhetném minden ízét.

— Valóban gyönyörű, — helyeslé Szolimán — ha e másik nem tánczolna mellette, ő volna az első csillag az égen. Ah, de egy mozdulata ennek több, mint amannak egész élete. Az csak nő, de ez tündér. Az megöl, de ez halottból elevenné tesz.

— Igazságtalan vagy Szolimán, — monda Muhtár — te csak szemed után ítélsz; ha ajkaidtól kérdenél tanácsot, igazabbat mondanának. Izleld csókjaikat s akkor mondd, hogy melyik édesebb?

Ezzel inte a két odaliszknak. Rebekka a szép zsidó hölgy szerelmes bágyadással veté magát Szolimán keblére, míg Lizza tündérkönnyűséggel ült térdére s az ittas bey édes mámorral ízlelé majd az egyik, majd a másik csókját.

— Rebekka ajka forróbb, de édesebben csókol Lizza. Az kínozt, emez boldogított. Rebekka csókja mákony, mely édes kábulásba hoz, de Lizza csókja édes bor, mely felvidített.

— Legyen Lizza csókja édes bor, — kiálta közbe

Muktár — de Rebekka csókja mennyei muskavit, melyet csak az idvezültek ízlelnek és a ki ízleli, az idvezül!

S azzal Muhtár bey ragadá ölébe a két odalisz-
kot, hogy ítéletet hozzon ajkaik édessége felől.
Irigylésre méltó perpatvar! A pörlekedő felek
egyike sem tudta, hogy melyiknek ítélje az első-
séget? Végre Vely beyt hívták fel bírónak, ki már
akkor aludt, mellettök ülven a divánon s elnyomva
a bor áldásaitól, Xelianthe ölébe hajtá fejét. A két
testvér felkölté őt, hogy tegyen közöttük bírósá-
got a csókok édessége felől.

Sok bajba került megértetni az álom és mámor
kábsította beyjel a kérdést, melyet midőn megér-
tett, azt felelte rá:

— Legédesebbek Xelianthe csókjai.

S azzal ismét átölelte a kedvencz nőt és fejét
keblére nyugtatva aludt tovább.

— Eh! — kiálta fel ekkor Muhtár — mit kérdünk
tőle ítéletet, midőn itt ül közöttünk maga a pró-
féta? tegyen igazságot ő közöttünk!

És e szavakkal az üres helyre mutatott, mely
negyediknek volt hagyva, mely helyen arany és
ezüst tálakon halmozva volt az étel s átlátszó
kristályserleg megtöltve borral.

— Jó Mahommed! — szólt Muhtár az üres hely-
hez beszélve — te életedben sok szép asszonyt sze-
rettél, a paradicsomban is elég módod van benne,
ám jelentsd ki nekünk ime: kettőnk hölgye közül
melyik a szebb, melyik az édesebb? Láttad őket
tánczolni, hallottad énekelni, most ízleld csókjaikat.

Azzal inte a két hölgynek s azok az üres divánra ülve kétfelől, úgy tevén, mintha egy közbenülő alakot ölelnének át karjaikkal s a legforróbb, a legzamatosabb csókokat szórták a levegőbe.

— Nos, hozz ítéletet Mahommed, — szólt ittas merészséggel Muhtár és felragadta a kristályserleget az üres hely elől s feltartva a levegőbe, felfevült arczzal kiálta:

— Ime idd ki ezen serleg bort annak az egészségére, melyiknek a diadalt adod.

Ali basa borzadva, iszonyattal eltelve hallá e szentségtelen vakmerő szavakat rejtekéből s kivonva övéből pisztolyát, nagy csendesen felhúzá annak sárkányát.

— Igyál Mahommed! — kiálta Muhtár — magasra tartva a serleget. Igyál a diadalmas hölgy egészségére. Melyik legyen az: Rebekka-e vagy Lizza?

Azon pillanatban egy dördülés hangzott a teremben s a feltartott kristálybillikom millióm darabra törve hullott szét Muhtár bey kezéből.

Ijedten ugrott fel mindenki helyéből; mire széttekintének, senki sem volt a teremben, csak a három testvér és a hölgyek. Csupán azon a helyen, honnan a lövés jött, látszott még a gomolygó kékes füst, mely nehézkesen kezdett omladozni. Körül senki, a ki fegyvert viselne és azon az oldalon sem ajtó, sem ablak, melyen valaki be- és kijárhasson.

Künn a minarékből hangzott a muezzimek hajnali imája:

«La illah, il Allah; Mahommed razul Allah!»

(Egy az Isten, az Allah, Mahommed Allah küldöttje.)

★

Ali basa nem üldözté a szökevényeket. Az nap egész reggelig imádkozék. Be volt zárkózva legbelső szobájában, hogy ne lássa senki, mit cselekszik? Azt tévé, a mit hetven év óta soha — sírt. Egy óráig meg volt törve hajthatatlan lelke. Tehát azon nő, a kit jobban szeretett, mint életét, az adja a legelső jelt a közelgető balsorsnak, hogy itt az idő a küzdelemre. Hadd menjen. Legyen az ő fátyola a legelső zászló, mely hadseregeket hoz Janina ellen. Tepelenti nem akadályozza őt meg futásában. Egy óráig gondolt reá és ezen óra siralom órája volt, azután gondolt a vészre, mely jóslatok felhőjében közelgett reá s szíve megkeményült bele. Ali basa nem azon férfi, a ki lekönnyörgi magáról a veszélyt, hanem az, a ki szembe megy rá s azt kérdi tőle: hol késel oly sokáig? Előhivatá a nimetullahita dervist, kit váróban tartott rég idők óta s jóslatokat szokott tőle kérdeni.

Tepelenti tanácsot nem fogadott el soha senkitől, de meghallgatá az örültek, a jósok szavait, csillagokból, indu varázslatokból szeretett tanulni s azoknak mondásai befolyással voltak tetteire.

A dervis roskatag vén ember volt, ki tudja hány éves lehetett? az életet régóta csak a bűvészet tartja benne. Minden este rézlapokra fektetik száraz, elaszott tetemeit s bedörzsölik érző inait balzsamokkal, így él meg egy napról a másikra.

Két néma ennuch vezeté Tepelenti elé, s lábait alája rakva, előtte leültették.

— Szikhám, szólt Ali a dervishez. — Rossz napok közeledtét érzem. Kardom egy éjszaka megrozsdásodott hüvelyében, paizsom, mely vert aranyból van, végtülvéig repedt, egy levágott fő, mely elgurult előlem, úgy hogy nem találtam meg, elém jött az éjjel s halálomról beszélt, s álmomban fiaimat láttam a prófétával vendégeskedni. Nem kérdem, mit jelentenek ezek? Mert tudom. Miként télen ellepi a varjúsereg az ó mecsetek tetőit, úgy fognak reám szállani esküdt ellenségeim. Vén vagyok már nekik s hallatlan dolog, hogy hetvennyolcz évet érhessen egy ember az ozmanlik között, a ki gazdag és hatalmas. Jőjjenek. De tudni akarom, hogy ki lesz az első, a ki megtámadand. Ennek a nevét mondd meg nekem.

A dervis erre egy fatáblát hozatott elé, a milyen en ételt szoktak felhordani, rá egy üres üveg-poharat helyezett, s azon egy vékony bambusz-nádat fektetett keresztül. Akkor felírta a fatáblára a török alphabet huszonkilencz betűjegyét, s azzal háromszor leborulva szétterjesztett karokkal a földre, ujjai hegyét az üveg körül a fatáblára tévé s szemeit merőn a pohár közepére szegzé.

Mintegy negyedóra mulva elkezdett a pohár zengeni, mint mikor valaki a megnedvestett ujját húzza végig a szélein, a zengés mindig erősebb, hangosabb lett, utóbb a pohár megmozdult a fatáblán, s a keresztbe tett pálczikával együtt elkezd-

dett forogni, végre oly sebesen forgott, hogy a pálcát nem lehetett megkülönböztetni rajta.

Ekkor egyszerre elvévő ujjait a tábláról a dervis, s a pohár rögtön megállt. A pálcza hegye épen a Ghain betűn állt meg.*

— Jegyezd meg magadnak e betűt, — szólt a dervis — Ghain G betű.

S aztán újra kezdé a tüneményt, s a forgó pohár egyenkint e nevet betűzé ki:

«Gaskho bey.»

Az utolsó betűnél megállapodott és többé nem fordult el.

— Nem ismerek ily nevű embert, — szólt Ali elcsodálkozva azon, hogy ő, kinek annyi hirhedett nevű ellene van, épen attól tanuljon rettegni, a kinek nevét sem hallá.

— Hol lakik e férfi? — kérdé tovább a dervist.

Az újra kezdé a varázslat műtételét, s most a tánczoló pohár e szót betűzé ki:

«Sztambul.»

Elég volt.

Ali inte az eunochoknak, hogy a dervist visszavezethetik.

Ekkor negyven albán katonát hivatott be a vár-örségből, s fejenkint mindeniknek ajándékozott húsz aranyat.

— Ez előpénz. Nekem egy ember halála kell,

* A nálunk most divatozó asztaltánczoltatás és kopogó szellemek csodáinak e faja régóta ismeretes volt az arab dervise-előtt (1853).

a kinek csak nevét és lakását tudom. Neve Gaskho bey, lakik Sztambulban. Ezen ember feje annyi aranyat ér előttem, a mennyit nyom. A melyitek elhozza, megmérheti azt. Ha csak halála hírért hozzátok, az első, ki azt tudtomra adja, kétszáz aranyat kap; ezeret, a ki őt megölte.

Az albánok rövid ideig tanakodtak egymás között, azután megígérték, hogy ha csak valósággal élő ember az a névszerinti bey, halála bizonyos.

Dél tájon maga elé hivatá fiait Ali. Nem szólt nekik semmit aggodalmairól, a mult éjszaka tünevényeiről és látásairól, hanem oda ülteté őket maga körül, kezét egyenkint megcsókolván fiai; balról ülteté Muhtár beyt, jobbról Velyt, szemközt Szolimánt.

Legelőször Szolimánhoz beszélt.

— Legifjabb vagy és legmerészebb, holnap a tengerre kell szállnod, hogy három hajóval Szioczi-liába indulj, ott megrakva hajóidat kénkövel, rögtön visszajösz és egy napot sem mulasztasz.

Szolimán kedvetlenül viszonzá:

— Oh atyám. A tengereken most a passatszelek uralkodnak, ki merne most hajóval a hullámokra szállni? A tenger minden szörnye a felszínen úszik, várva, hogy kit nyeljenek el? s a hajósrém most jár keresztül-kasul a vizeken, ködhajójával, ködembereivel.

Ali basa nem szólt hozzá tovább, hanem fordult Muhtár beyhez.

— Te legravaszabb vagy, még ma elindulsz a szuliota kapitánikhoz s felszólítod őket, hogy ha-

daikkal gyülekezzenek fel Janinára, mind sietve. Biztatást, ígéretet, szép szót ne kimélj.

Muhtár bey bosszúsan fordítá el arcát s a mult éji mámortól nehéz fejét lógatva, durczásan felelt:

— A hegyek közt most olvad a hó. Minden patak folyóvá van dagadva, madárnál egyéb nem járja most a száraz földet, nem hogy fegyveres hadak mozduljanak ide, vagy amoda; várj egy hétig, míg az áradás elmulik; hiszen nincs ellenség a hátadon, az egész birodalomban még csak egy patkány sincs, mely várad falait fúrja, minek neked most fegyveres nép és lőszerek?

Ali most a jobbról ülő Velynek szólt:

— Te átmégy Mizrimbe és vásárolsz számomra kétezer lovat. Ezret olyat, mely harcosoknak való, ezeret pedig ágyúk elé.

— Oh atyám, — szólt Vely, ki legvénebb és legokosabb volt fiai közt. — Nem akarom azt a kifogást tenni szavaid ellen, hogy Mizrimben most van a szamum kezdete, melynek égető, fojtó lehellete elől futni kénytelen minden élő állat, én értem ugyan nem kár, de lovaidd ott veszhetnek, drága lovaidd. Ezt tehát nem mondhatom. Hanem azt kérdezem tőled, miért gyűjtesz te hadseregeket, lovakat és lőszert minden ok és előre látott veszély nélkül? E hadikészület nem fogja-e a padisaht ellened haragra gerjeszteni s majd épen az által, hogy védelemre készülsz, hívod fel magad ellen a harcot?

Ali basa felkaczagott, a mi neki ritkán volt szokása.

— Valóban rajtam a sor, hogy elöttetek bebizonyítsam, miszerint nincs igazatok. Ebédeljetek nálam és legyetek vigan. Ebéd után meg fogjátok látni, hogy a tenger nem viharos, a vizek nem áradtak ki és a szamum nem fojtó. Nekem van talizmánom, mely benneteket erről meggyőz.

Azzal ott vigadott együtt fiaival késő délutánig, ebéd után folyvást suttogott néma eunuchjaival; akkor elvezette fiait magával a vöröstoronyba, melynek ajtaját akkorra kinyitattá.

Itt egy teremben állapodott meg velök, melynek egyetlen nagy félkerek ablakán át az acheruzi tóra lelete látni. Az ablak vasrostélylyal volt fedve. Itt leült velök a nargylát szívni és kávézni.

A fiak jobb szerettek volna fölmenni a tetőre s ott a szabad kilátáson végezni e délutáni mulatóságot, de Ali tréfásan jegyzé meg, hogy a szabadban most hideg és meleg szél fuj. Valaki megizzadhat a szamumtól, s meghűlhetne a passatszélről.

A mint ott szürcsölék csészéik nedvét, ime evezőlubizkolás hangzik a torony alatt, s a fiak három nagy dereglyét látnak a tó felszínén evezni, melyen háremhölgyeik ültek, a dereglyéket az ismerős eunuchok hajták.

A három bey arca földerült a mint hölgyeiket látták ott a vizen evezni, s Muhtár bey pajkosan súgá Szolimán fülébe:

— Vajjon az öreget nem kellene-e szinte a társaságba venni?

Ali meghallá a súgást s elmosolyodott rajta.

— Valóban szép hölgyeitek vannak, — mondá fehér szakállát végigsimítva. — Nem csudálom, hogy úgy szerettek idehaza lenni s hideget, meleget találtok a szélben, a mi pedig nem egyéb, mint Allah lehellete és a mi Istentől jó, az nem lehet rossz. Hanem hölgyeitek szépek. Én a mult éjjel egy álmot láttam. Előttem a próféta jelent meg és azt mondá, miszerint ti felszólítátok őt, hogy mondja meg, melyik hölgyeitek közül a legszebb, a legédesebb?

A fiak bámulva és megrettenve néztek össze.

— A próféta azt válaszolta, — folytatá Ali mosolyogva — hogy hozzá nem illik, miszerint ő jőjön a ti hölgyeitekhez, hanem menjenek azok ő hozzá. Tehát én elküldöm őket a paradicsomba.

— Mit teszesz? kiáltának mind a hárman megremülve.

Ali egy ezüst sípbal éles füttyentést tett s e jelre mind a három dereglyéből kiránták az eunuchok a rejtett csapokat, mik azoknak fenekébe voltak fúrva s magok kiugrálva a vízbe, ott hagyták a dereglyéket a tó közepén.

A hölgyek rémülten sikoltának fel, a mint a víz minden oldalról a dereglyékbe kezdte tódulni. Egy rémítő halálordítás tölté be a léget.

Muhtár dühösen rohant az ajtónak, s azt zárva találván, tehetetlen erővel készült kifeszíteni; mfg Szolimán az ablak vasrostélyzatát ragadá meg két kezével s azt hívé, hogy az egész tömör épületet képes lesz megrázni karjaival. A kékszemű albán leány és az epedő zsidóhölgy, mindkettő halál-

félelemmel nézett fel a zárt ablakra, szép tagjait már a hullám kezdte nyalni.

Csak Vely bey állt mozdulatlanul. Hisz ő semmit, sem vétett, hisz az ő szép görög hölgye nem bosszantá a prófétát az orgiák szerelmi versenyében; egyedül őt szerette, egyedül ő általa volt szeretve és az is ott vész el a többi között.

A dereglyék mindig jobban elmerülnek, a kiáltás mindig kétségbeesettebben hangzik; a három fiú látja hölgyei halálát s nem rohanhat őket megszabadítani, csak egyet sem menthetnek meg; most egy végső jajkiáltás! a dereglyék elmerültek, néhány perczig tarka fátyolokkal, turbánokkal s fehér karokkal és omlatag fürtű fejekkel van ellepve a víz, azután csak a turbánok uszkálnak egyedül a vizen.

Szolimán kétségbeesetten zokogva rogyott le az ablaknál, míg Muhtár egyre dühödten rugdalta az ajtót, mintha saját lármájával akarná elnyomni a haldoklók segélykiáltását. Csak Vely bey nézett némán, keserűen az utálatos habokra, melyek egy percz alatt három mennyországot nyeltek el.

Távol, nagyon távol látszik az emelkedő hullámok tetején, mintha valami feke úsznék. Ki tudja, mi az? Talán egy e hölgyek közül. Egy perczben eltűnik a hullám-völgyeletben, másikban ismét fölvetődik; vajjon melyik lehet az? Mindig messzebb messzebb távozik. Vajjon megmenekülend-e? A görög hölgyek jól tudnak úszni.

Ekkor fölkelte helyéből Ali basa s mosolyogva mondá fiainak:

— Bizonyára úgy hiszem, hogy többé nem lesz

rátok nézve sem a tengervihar, sem az áradó víz, sem a szamum szele oly ijesztő, mint volt órák előtt. Induljatok minél hamarább. Mire visszajöttök, új háremet fogtok itthon találni, mely elfeledteti a régit.

Azzal elhagyá őket.

Szolimán és Muhtár rögtön útnak indultak. Jaj annak, a kin ők most a megbántó helyett bosszújokat fogják iölteni!

Csak Vely bey maradt még ott az ablaknál és nézte a vizet, a míg elsötétült az est és gondolkozott Ali basáról. Testvérei átkokat szórtak apjukra, ő egy szót sem mondott. Azok ki fognak békülni hamar; — ő soha.*

Gaskho bey.

A villám a futó embert sújtja.

A balsors egy mérges eb, mely az után szalad, a ki előle fut.

Ali basa albán darabantjai Sztambulba érve, tudakozódni kezdenek Gaskho bey felől.

Egy jámbor férfiu volt az, hivatalára nézve a szeraili idzoglánok felügyelője, különben igen kegyes és békességes müzülmán; kedélyére nézve valami a phlegmaticus és melancholikus között, úgy hogy a tenyerére tett sympathetikus lemez alig emelte fel a két végső részét, míg Tepelenti Ali tenyerén

* Ez tény Tepelenti Ali életéből, hogy fia háremeit, mint-hogy azokra nagy befolyással voltak, az acheruzi tóba fojtatá.

egyszerre összekunkorodott az s előre hátra szaladgált. — Hasonló babonás tréfákban gyakran gyönyörködtek azon időkben a müzülmánok.

Alakjára nézve Gaskho bey tökéletes mintaképe lehetett a farnezi Herculesnek, vállalai csaknem aránytalanok voltak többi termetéhez; félkezével a szélmalom vitorláját meg birta állítani, a szultán trónörököse születésnapján egy hatfontos ágyút vállára vett, s ott sütteté el és kemény piasztereket harapdált ketté, mikor jókedve volt.

Hogy e rettentő erejét valaha emberek vesztére használta volna, azt ez ideig nem állíthatjuk, sőt a legtürelniesebb embernek ismeré mindenki; az udvari idzoglánok, kiket vívni tanított, viadal közben, csupa kötekedésből, mintha csak tévedésből történnék, olyanokat huztak rá a tompa kardokkal, hogy szintúgy zengett és azért Gaskho bey mindig megdorgálta őket szépen, de nem a kapott ütleget, hanem az ügyetlen vágásért. Soha ő háborúban sem járt, s nagy emberi dolgot véltek elkövetni, a kik őt oda nem ereszték, miután előre nem látható veszedelem lehetett volna az, a mit ő mívele, ha komoly harozra kerül a sor.

Odahaza a legjámborabb családapa volt. Gyakran találták őt négykézláb, a mint kis négyéves fia, Szidali, a hátán lovagolt, s apjával mindenféle kegyetlenségeket elkövetett. Nem is csinált egész nap egyebet, mint a szerailban az idzoglánokat taníttgatta dzsirídhajigálásra s odahaza a fiának csinált papirosmadarakat, sárkányt eregetett és vakvak-varjút játszott vele. A mi ideje e két foglal-

kozásból fenmaradt, azt pedig arra fordította, hogy a Gökk-sü (édes vizek) melletti nyári palotája ablakán kikönyökölve nézegetett a világba, hosszúszerű pipáját a földig eresztve, s ha azután, végezve e foglalkozást, valaki azt kérdezte volna tőle, hogy mit látott? bizonyára azt felelte volna rá, hogy semmitsem.

Pedig estenden a Gökk-sü ligeteiben a legélénkebb zajgás van; a nyaraló basák, bégek háremei kijönnek a platánok alá s hintáznak és tánczolnak és énekelnek, a vándor perzsa karómászók ott mutogatják szemfényvesztéseiket s a nagyságos janicsárok ide járnak ki egymással verekedni, minden pénteken délután egész rivalis odák csoportoznak ide, mint kölcsönös egyezési csatatérre, s gyakran két három halottat hagynak a mulatási mezőn.

Gaskho bey mindezekről kevés tudomást látszik magának venni; csibukja lenn van a földön, minden szippanásnál nagy kékszürke füstgomoly tódul ki annak crateréből, e füstgomoly annyiféle alakot vált, míg az ablakig felér s Gaskho bey oly elmélyedve tudja nézni ezeket a változó füstalakokat, mintha könyvet akarna írni a pipafüst philosophiájáról, s e közben arra sem ügyel, hogy háza alatt már harmadszor megy keresztül két albán fegyveres, magas, felül szélesedő süvegeikkel s fekete gyapjas gubákban, kik mindannyiszor nagyon látszanak rá nézni, néha közel lépnek hozzá, s ha szemközt jövőt vesznek észre, mintha megijedtek volna, szedik magukat és odább állnak.

Csak néha árul el ravasz figyelmet Gaskho bey arcza, mintha valakire ügyelne, a ki háta mögött van. A kis Szidali az, ki azzal mulatja magát, hogy a mint Gaskho bey az ablakon kikönyökölve az ottománon térdel, apjának felé fordított meztelen talpaira tompa nyilakkal lövöldözz. Az eltévedt nyíl gyakran a bég fején koppanik meg, s Gaskho ilyenkor ravaszul mosolyog fiacskája bosszúságán.

Be is alkonyodott már, a népség tisztulni kezd a platánok alól. A két albán darabont ismét jó Gaskho bey felé, ki most épen oly füstfellegeket fútt ki csibukjából, hogy sem eget, sem földet nem lát tőle.

De a két albán bérencz jól látja őt, s két felől az ablakhoz állva, kihúzzák pisztolyaikat s egyik jobbról, másik balról célba veszik mind a ketten három lépésnyi távolból Gaskho bey halántékait.

De a kis Szidali hamarább lőtt s most az egyszer a nyíl úgy találta el apja talpát, hogy az ijedtségben s a csiklandás miatt egyszerre hátra kapta fejét s azon pillanatban két lövés dördült el s egyik golyó jobbra, másik balra furódott az ablak szemöldökfájába.

Gaskho mozdulata oly véletlenül történt, hogy a két albán bérgyilkos, kik azt hitték, hogy golyóik a bey agyában fognak egymással találkozni, midőn azt sértelesen látták, az ijedtségtől mereven álltak ott, mintha a földhöz volnának szegezve. Mire pedig eszökbe jutott volna a futás, akkor Gaskho bey kívül volt az ablakon, egy szökéssel előttük termett, megragadá egyszerre mind a kettőt ret-

tentő ökleivel, s mintha csak kitömött alakokkal játszanék, mind a kettőt térdei alá gyúrte, s a nélkül, hogy egy szót vesztegetne rájuk, saját szíjjaikkal összekötözté őket, úgy hogy mire Szidali sikoltozására cselédsége összefutott, mind a két bérgyilkos félholtan hevert a földön, mert a hol Gaskho bey megfogdosta őket, ott mindenféle csontnak kelle törni.

Innen egyenesen a Kapu-Kiajához vitték őket. Maga Gaskho bey is elment. Sokáig nem birt magához térni, csak azt kiáltozta az egész úton: «hallatlan, hallatlan!»

— Hallatlan eset ez uram, — szólt a Kapu-Kiajához érve. — Hogy egy békességes müzülmánt, midőn pipázik és gyermekével mulatozik, orozva főbe akarjanak löni. Hallatlan ez! Hiszen ha valaki meg akar ölni, hát legalább mondja meg előbb, hogy megmosd hassam, imádkozhassam és gyermekemet eltávolíthassam. De épen a midőn csibukomat szífvám; ez hallatlan eset.

Úgy látszik, leginkább rosszul esett neki az, hogy csibukozás közben akarták megölni.

A Kapu-Kiaja azonban még e mellett azt a sérelmes pontot is találta ez esetben, hogy vajjon mi joga van minden bolond embernek a másikat megölni, akár imádkozás előtt, akár imádkozás után? s e végett kérdőre voná a bérenczeket, hogy ki fogadta őket fel Gaskho bey meggyilkolására.

Azok az első bambusz-ütésekre rávallottak Tepe-lentire, elmondva tisztán annak megbizását.

A Kapu-Kiaja előtt hitetlennek látszott e vallo-

más; miért haragudnék Tepelenti Gaskho beyre, ki saját maga kivallá, hogy Alit nem ismeri más-különben, mint híréből, s őt, mint vitéz embert mindig nagyra becsülte és soha szóval sem sérté meg.

A két bérencz azonban vallomása hitelére még azt is kivallá, hogy kívülök még harmincznyolcz fegyverese van itten Alinak, kik mind ugyanazon megbizással jöttek Sztambulba.

Rögtön csauszokat küldenék ki az egész városba, elfogadni a leirt albánokat. Öt vagy hat elbujhatott, vagy megszökött közülök, a többit összefogták.

Mindannyinak vallomása teljesen összhangzó volt. Minden körülményt, az ígért összeget, a mondott szavakat oly egyformán adták elő, hogy semmi kétség sem maradhatott, miszerint Tepelenti volt az, a ki őket kiküldte Gaskho bey meggyilkolására.

Az eset nagy zajt csinált minden körben. Alit éppen olyan jól ismerék, mint Gaskho beyt, a janinai hős hatalmáról és kincseiről, ez erejéről és szelidségéről volt hírhedett, amazzal irigység, gyűlölet, ezt számalom, részvét ismerteté.

A khodzsagiának, a palota-urak, Ali nagyságának régóta irigyei, a divántanács elé hozták az ügyet s nagy viták folytak a felett, vajjon minő eljárást kell a hatalmas gyilkosbérlo ellen követni? s a kupolyterem vezéreinek véleménye sokáig meg volt oszolva, ha vajjon menten megragadják-e Alit szakállánál fogva, vagy pedig rávegyék Gaskho beyt, hogy elégelje meg, ha azoknak az arnót gyilkosoknak fejei az igazságtétel sátora elé fognak

gördítetteti, Alinak pedig majd tudtára adják kéz alatt, hogy ha van még esze, ne vesztegesse sem az aranyat, sem a lőport ily csendes ártatlan emberekre, mint Gaskho bey, a ki neki sohasem vétett és ezután sem fog vétetni.

Ezt akarták az okosabbak és ez okosabbak közt volt maga a szultán is.

— Ali nekem éles kardom, — monda Mahmud — ha valakit véletlenül és akaratom ellen megsértett, ketté törjem-e azt azért?

Azonban a basa ellenei titokban felbőszíték Gaskho beyt, hogy egyenesen Alin követeljen elégtételt.

A jámbor óriás már hetek óta saját nevét hallva emlegetni, megvadult, mint az űzött bika, elhitte, hogy ő nevezetes ember, hogy ő van egyedül hivatta Epirus zsarnokának szarvait letörni, s annyira el volt merülve híressége álmaiban, hogy midőn leczkét kelle adni a szerailbeli ifjaknak a vívásból, szórakozottságból úgy elverte őket, mintha mind Ali basa katonái volnának.

A békeszerető vezérek ígértek neki házat, kertet, szép lovakat, rabnőket; mind nem kellett ez neki, ő Tepelenti fejét követelte, s égre kiáltozott, hogy oly soká húzzák-halasztják a dolgot.

Mahmud szultán pedig bölcs férfi volt. Nem kellett neki a csillagjósokat, a mágusokat, a seleuciai üregeket megkérdezni a jövőendő felől, hogy lássa, ismerje azon zivatarokat, miknek előveresége izenetül áll az égen.

— Nem ismeritek Alit és nem ismertek engem, —

monda azoknak, kik ítéletet sürgettek nála Ali ellen. Ha én azt mondom: Alinak veszni kell, el fog veszni ő, ha e paloták reám szakadnak is és az ország fele meghal is miatta; ha pedig Ali azt mondja: «nem!» bizonyára nem fog ő meghajolni és inkább felfordítja az egész országot, hogy nem marad egy kő a másikon, mintsem megadja magát. Azért nem tudjátok, hogy mit kívántok, a kik engemet és Alit harczban akartok látni egymással.

Az izgatók ezzel nem elégedtek be, hanem kiosztának néhány erszény pénzt a janicsárok között s rá uszíták őket a Kapu-Kiaja palotájára, hogy követeljék Tepelenti fejét.

A Kiaja jókor észrevevé a zajt s ideje maradt a szerailba menekülhetni, melyet hirtelen eltorlaszoltak a janicsár urak elől, megmutogatván nekik az ágyúk torkait, melyek a kapuk fölé voltak szegezve.

Ilyenkor a janicsárok nem találván czélszerűnek az ágyúk torkának menni, akként tölték bosszúját, hogy felgyújták a várost s leégettek egy egész városnegyedet és kifosztogatván az égő házakat, ezt teljes elégtételnek találták.

Másnap azonban, midőn a szultán, elcsendesülvén a megszokott zendülés, kíséretével együtt kilovagolt a leégett városnegyedet meg szemlélendő, a szerailtéren álló szökőkút előtt egy lefátyolozott női alak veté magát lova lábai elé s a kalifák kalifája lovának zabláját megragadta merész kézzel.

A szultán visszarántá lovát, hogy rá ne gázoljon a nőre s gondolván, hogy az tán egyike a tegnap leégetteknek, parancsolá a vele volt teszkeredzsi-

Egy lefátyolozott női alak veté magát a szultán lova lábai elé.

nek, hogy adjon kezébe egy erszény pénzt és bocsássa őt a próféta nevében.

— Nem pénzt, uram, hanem vért! vért! — kiálta a nő s hangja csengéséről lehele gyanítani, hogy a nő még fiatal.

A szultán csodálkozva kérdezé az asszony nevét.

— Én Eminah vagyok, a nelvinói basa leánya, Tepelenti Ali felesége.

— És ki az, a kinek vérét kívánod? — kérdé a szultán, megütődve azon, hogy e hatalmas férfi kegyencz nejét lova lábai előtt a porban heverni látja.

— Az ő fejére kérek halált, — szólt szilárd hangon a nő — Ali Tepelenti fejére, kinek gyehennavarából föld alatt folyó vizeken keresztül szöktem el, hogy őt előttem bevádoljam, és ha te nem ítélsz fölötte, megyek Istenhez és bevádolom őt ott.

A szultán elszörnyedt.

Rettentő eset az, ha egy asszony elvádolja saját férjét, a ki őt kedvezéseivel halmozta el és nagy gonosztevőnek kell lenni annak, kit az Isten legszelidebb madarai, a galambok megtámadnak.

Inte a vele volt Kizlár agának, hogy vegye felügyelése alá a nőt s vigye a szerailba a Kadun-Kietchudához. Maga pedig azonnal visszatért palotája kapujából, s a divántanácsot egybehivatá.

A szultán elborzadt, a nő vádjait hallva, ki miután a görög leánynyal szerencsésen kiszökött Ali basa várából, néhány nap alatt a szulióták által Ali minden kegyetlenségeit megtudá s egyúttal azt is tudtul adá, miszerint Delvinóban most halt meg

egy gazdag örmény asszony, kinek Gaskho bey ifjúkori ábrándja volt, s az minden vagyonát, mely Albaniában van, a beynek hagyományozta. Erről még maga sem tudott semmit.

Mi természetesebb, mint hogy mindenki rögtön megtaláltnak hívé a kulcsot, mely felnyitja a gyilkolási merénylet rejtélyét. Ali meg akarta öletni Gaskho beyt, hogy albániai birtokát elfoglalhassa.

Férfi a veszélyek között.

Janina basája harmincz napig egymásután nem hallott egyebet rossz híreknél, s mialatt kétszer megtelt a hold, kétszer fogyott el az ő hatalma.

Az első Hiob-hirnök volt a Sztambulból megmenekült arnót lovas, kit Edrenéig üldöztek a szultán tatárjai s ki hirül hozá, hogy a Gaskho bey elleni merénylet nem sikerült, s az elfogott bérgyilkosok kivallák megbizójuk nevét.

— Ime saját kardommal vágtam meg magamat, — kiálta fel Ali — a seleuciai jóshang igazat mondott. Valóban igazat mondott.

És még több is beteljesült abból.

Néhány nap mulva hallá hírét, hogy Eminah a szultán elé veté magát s ítéletet kért férje fejére.

— Valóban előre tudtam ezt, — sóhajtá Tepe-lenti — a jós megmonda mindent. Hanem azért mégis a szerail kapujában fogok állani ezüst állványon.

Másnap rá jött a hír, hogy Gaskho bey nevezetett ki janinai basává.

— Úgy cselekesznek, mintha meghaltam volna, — susogá az ősz, oly keserű érzettel, mintha még egy ifjú élet küszöbén állana. — Eltemetnek, mielőtt meghaltam volna, megosztoznak örökségemen, mielőtt rájuk hagytam volna. Pedig a szerail kapujában fogok egykor állani ezüst állványon.

És azonnal kiküldé csauzsait Tepelenti a tartományában levő városokra, az előljárókhoz, felszólítva mindazokat, hogy a kinek fia van, fiát, a kinek testvére van, testvérét küldje fel haladéktalanul.

Azután parancsot adott ki, hogy minden nélkülözhető igás barmot hajtsanak fel a hegyek közé, a tengerekről minden bárkát gyűjtsenek a durazzói kikötőbe. A janinai várkonyt ágyúk és bombák rémletes soraival rakatta meg s akkor megüzené a hadkerületeknek, hogy seregeiket küldjék Janina alá.

Legalább nem jött neki váratlanul, a mi reá következék.

Legalább ideje volt elébb kitűzni a veres zászlót, mint a rémizenetet vevé Sztambulból, hogy a nagyúr által kimondatott fejére a halál.

Ah, Tepelenti Ali nem olyan könnyen adja oda azt az ősz szakállát! A vadászok jól látszanak tudni, hogy minő oroszlánra indulnak ki? Egy nagyúri fermán a száműzött Pehliván Baba basát nevezte ki Lepantó urának, Szoliman basa lett Trikala kormányzója s a hozzá tartozó hét hegyszoros óre, Durazzó helytartójává Mohammed bey tüzetett ki, kinek atyját Tepelenti ölette meg. Tehát elő-

keresték legerősebb, legkeserűbb ellenségeit. Ah ez nagyszerű vadászat fog lenni.

Ali összehivatá fiait, kik közül Vely volt Lepantó ura, Szolimán Trikaláé és Muktár Durazzó basája; megmutatá nekik a térképen, hol fekszenek tartományaik, s ha azokat elvesztették, mi marad számukra fenn. Azzal mindháromnak saját maga köté oldalára kardjaikat s rájuk bízta, hogy harcoljanak úgy, mint férfiak.

A két ifjabb tűzzel esküvék, hogy diadallal fogják viselni fegyvereiket; csak Vely bey hallgatott szomorúan.

— Te nem vagy az én fiam? — kérdé tőle a vén hadastyán.

— Allah akarta, hogy az legyek, — felelt Vely — harcolni fogok én is. Nem te érted, nem is magamért, nem is az életért, nem is azért, a mi a halálon túl van, hanem azért, mert Lepantóban kisdéd gyermekem van és a várat ellenség ostromolja. Ez a kis gyermek mindaz, a mi engem még ezen a világon érdekel; harcolok úgy, mint a hogy egy apa harcol fiáért. Kimentem őt, ha lehet. Dicsőségeddel, romlásoddal nem törődöm. Ha azt a hírt találod hallani, hogy elleneid Lepantót bevették és fiamat megölték, akkor azon kardodra, melyet reám bízta, ne számíts többé.

E szókkal elfordult apjától Vely s halk léptekkel eltávozott.

A mint ily csendesen látta őt maga előtt haladni Tepelenti, azon kezde gondolkozni, hogy ne vonja-e ki övében levő pisztolyát s ne lője-e le, mielőtt

elhagyná Janinát? Hiszen előre tudott már mindent. Saját neje, saját fiai, saját fegyverrel hanem azért mégis a szerail előtt fog ő állani ezüst állványon.

Több mint húszezer főre menő hadserege állt fegyverben, albánok és szulióta görögök.

Vitéz hadsereg, midőn harcolni kell. De vajjon kiért fog harcolni? Ő érte-e, vagy a szultánért?

El fogják-e feledni neki azok a bajnokok, kik őt ostromolva látják, megölt testvéreiket, elrabolt aráikat, leégett falvaikat? Nem tudja-e minden ember, hogy Tepelenti Ali kincseket gyűjtött teljes életében, jó tetteket soha. És most ezen kincsek lesznek veszedelmére.

Az idők meghozták a választ. — Még messze voltak ellenségei, midőn Bracori hegyei közt, hol Alinak egy unokaöccse, Zaid, fegyvereseket gyűjtött, egy leány vezetése alatt fölkeltek a szulióták s leölték Ali embereit az utolsóig. Az utolsót azért hagyták meg, hogy legyen a ki elvigye Alinak Zaid levágott fejét, tudtul adva neki, hogy ezt azon leány küldi, a kinek mátkáját szemeláttára levágatta és küldeni fog még többet is.

Ez jeladás volt Ali görög hadainak. Ott Janina alatt, szemei láttára, hagyta el Zunga kapitány az albán tábort s midőn Trikalában megjelent a nagyúr serege, s Gaskho bey hírnöke a két tábor közé lovagolt, nyakába akasztva viselé a fermánt s fegyverre szólítá a jobbágyokat a basa ellen, az egész tábor átment Gaskho beyhez. Egyedül, kíséret nélkül futott el Szolimán, Ali legkisebbik fia, a nél-

kül, hogy apjától nyert kardját megpróbálhatta volna s útjában elfogatott.

De még hátra volt a másik kettő. Muhtár bey hatalmas hajóhaddal állt a durazzói kikötőben s Vely bey haragszik bár atyjára, de vitéz bajnok, s neki fia van Lepantóban és azt meg kell szabaddítania.

Nemcsak fia, még más is van ott. Ama kegyetlen gyilkolás napján, melyen Ali basa fiai hárem-hölgyeit a tóba fojtatta, egy megmenekült a sok közül és az Xelianthe volt. A hölgy is szerette Velyt, s tudtára adta, hogy él. Vely bey elszállítá őt Lepantóba s ott tartá kis fiával együtt, hogy apjától távol legyen.

Sietve közelgett a bey Lepantóhoz, éjszaka érkezett a város alá s már messziről láthatá, hogy vára, melyben kedvesei vannak rejtve, lángok között áll.

Ha későn talált jönni!

A bőszült tigris vad dühével veté magát az ostromló Pehlivánra s az éjféli harczban elverte őt Lepantó falai alól; az albánok dühödten küzdöttek vezérük mellett. Mit használt? Megmenték a várat, de lángok között álla az már; Vely bey ordítva rohant be a kapun, alig ismerve rá a helyre, a melyet nemrég hagyott el.

Kereste azt a pavillont, melybe gyermekét és nejét rejté. Az fából volt egészen, réz tetővel; valami olvadt sötétvörös ércztömeg csillogott az üszőghalom közepett. Vely ordítva rohant oda s katonáival félrevonatva az égett gerendákat és üsz-

köket, egymás mellett két feketére égett csontvázat talált; a korallkarpereczekről, miket a tűz nem bír megemészteni, megismeré, hogy azok neje és fia voltak.*

Egy szót sem szólt többet senkihez. Kardját hüvelyébe dugá s még azon éjjel fegyvertelenül átlvagolt a megvert Pehliván Baba basa táborába s átadá magát elleneinek.

Szerge felbomolva futott vissza ezután Janinába, hírvül vivén apjának, hogy Vely bey, győzelem után, önkényt adta meg magát a szultánnak.

Mindenki elpártolt tőle, városai megnyiták kapuikat az ellenség előtt, legjobb barátai elárulák, két fia elpártolt már, még hátra van a harmadik. Muhtár bey legderekabb közöttük, ő legmerészebb és legjobban szerette apját.

Két nap mulva jön a hír, hogy Muhtár bey az egész haddal megadta magát Durazzó előtt a Kapudán basának.

— Megmondta a jós előre, — felelt rá Tepelenti nyugodtan. — Így végeztetett az égben; de azért utoljára mégis ott fogok a szerail kapujában állani ezüst állványon.

Az oroszán a rókabőrben.

Csapás csapásra jó ellened, öreg hadvezér! Had-seregeid átpártolnak az ellenhez, barátaid elhagynak egyenkint, gyermekeid elárulnak, váraidat fel-

* „Augsb. Allgem. Zeitung” 1820.

adják kardcsapás nélkül, szövetségeseid ellened fordítják a fegyvert s a jó vontcsövekből, miket magad hoztál franczia gyárakból, Janina falairól lövöldözik le a szulióták albán őreidet.

Ah a szulióták! Mint tudnak ők harcolni. Ha most is melletted emelnék a kardot, hogy hullana soronkint az ellen! Éppen úgy hullanak most a te hadaid. Két testvér vezeti őket, egy leány és egy férfi, a férfi neve Kleon, a leány neve Artemis. Valahányszor e nevet meghallod, mintha mindig kést ütnének szívedbe, mert a leány volt az, kit szerelmednek feláldozni vágytál, mert ez volt az, kivel nőd megszökött és mert e nevet sohasem hallod a nélkül, hogy legvitézebb hadaid vesztét ne hallanád.

Mint az öldöklő Azraël angyal jár ő hadriadal közepett, fehér zászlóját hordva a golyók záporában s egy sem találja őt. Szemed láttára üti fel bástyáidon a győztes lobogót s neked még csak arra sincs erőd, hogy óhajtani tudnád elestét, sőt a hol őt látod jönni elől, megtiltod az ágyuzást és nem engedsz feléje löni.

Közeleg a vész Janina ellen minden oldalról, ki kell üríteni a serleget Tepelenti, egész a seprejéig, egész az utolsó keserű cseppig, és végre?... Végre mégis a szerail előtt fogsz állni ezüst állványon...

Egy éjszaka megütik a dobot Janina hét kapuja előtt s a Lithanizza magasából kilőtt bomba épen a város piacán pattan széjjel.

Fel, fel, albánok! a kiben még harcozi vér van,

a hét kapunak ágyúkat feszített az ellen. Ali tomboló paripáján ül, kezében jó csatakardja, mely sok vészbe beleszólt már. Akárhányszor állt már úgy Ali, hogy nem volt egyebe annál az egy kardnál, s azzal visszaszerze mindent.

Egy percz alatt rendben áll védő serege; megnézi az ellen csatarendjét s mosolyra vonul el arca. Gaskho bey, a jámbor vezér, mézsárszékre hozta seregeit, egy óra alatt semmivé teszi őt Ali, hogy hírmondó sem megy vissza belőle. Csataterve méltó az agg vezérhez. Akárki lássa, azt fogja mondani: nincs menekülése az ellenfélnek! Csak ti jertek. És mégis, mégis, el kell neki veszni. Az első lövésre, mielőtt kardját kihúzta volna, hadserege megadja magát az ellenfélnek; ha csak egyszer kilőtték volna fegyvereiket, övé a diadal; de nem, a sereg meghódolt s a jól elrejtett tűztelepek ágyúit saját maga ellen fordítják vissza.

Mindennek vége! Csak hétszáz albán lovas maradt meg Alival, a többi áttért, vagy el hagyta fogni magát.

Az ősz oroszlán megcsóválja kardját feje fölött s szétekintve maroknyi csoportján, ércszóval kiált hozzájuk:

— Lássátok meghalni Alit!

S azzal kinyargal Janina piaczára, a hétszáz lovas kíséri híven.

Az ellen valamennyi kapun tódul a városba már, de a piac elzárja az egyik városrészt a másiktól, s a diadaliitas csapatok ott gonosz aratókra talál-
nak, kik körülrakták magokat spanyol sorompókkal

s végig kartácsolnak a hosszú szűk utczákon az utolsó tizenkét ágyúval, melyet Ali basa némái kezelnek; hű jelképei a halálnak.

Ali basa megveté lábát Janina közepén. Csak hétszáz embere van és tizenkét kerekas lövege; ellenfelének húszezer embere és kétszáz ágyúja és Gaskho bey mégis minden tudományával sem képes Alit elhajtani Janina piaczáról s midőn a város egyik felét már bírja, a másik felét nem tudja elfoglalni. Ha ököltre kerülnének, egy kezével lesújtaná a vén hadastyánt, de nem tud hozzáférni: ahhoz ész kell, nem erő.

Ekkor az ostromló meggyújtatá körüle a várost, de Ali nem mozdult meg helyéből s a szél Gaskho bey ellen vitte a lángot, ki már saját magát kezdé kiszorítva látni, midőn a két szulióta testvér, Kleon és Artemis, csapatjaik élére álltak s nekiindulának vakmerőn a vérpiacznak.

Tepelenti megismeré a leányt fehér zászlójáról, a mint a széles középutczán tömött csapatjával, ő maga legelül, közeledett felé. Négy ágyú volt nekik szegezve, töltve lánczos golyókkal és tört üveggel.

Ali elborult arczczal néze eléjök, azzal hüvelyébe taszítá kardját, s inte a tüzéreknek, hogy csatolják fel ágyúikat, fogják a lovakat eléjük s meneküljenek a várba. Egyet sem lövetett rájuk.

A mint Ali hátat fordított, vérszemet kapott egyszerre az ostromló had; minden utczáon rohantak futó csapatja után s midőn Ali a hídra ért, a szipahik és timarioták mint két raj egymással össze-

keveredve épen a hídfőhöz jutottak s diadalordítással tolultak utána. A hídon elkezdődött a harcz; ember ember ellen küzdött, csak a rövidebb fegyverek, buzogány, handzsár dolgozhattak a tömegben, mely kétfelől forgott alá a túltömött hídról, mint a hangyák egy vékony nádszálról. Hatszáznak az albánok közül sikerült a várba menekülhetni; akkor Ali parancsára lecsapódtak az érczkapuk, száz kívül maradt a hídon, ezeknek el kelle veszni, a túlnyomó tömeg elborítá őket. Tíz-húsz timariota között harczolt egy-egy albán. A híd rengett a harcz alatt s hajladozott a sűrű tömegek súlyától. Ekkor a sánczok két oldalán egyszerre megdőrdültek az ágyúk, mik a hídnak voltak szegezve. A harczolóktól ellepett híd czölöpjei keresztül-kasul törve dültek ki, s a híd albán s török harczosokkal együtt leszakadt a mély árokba.

Alant hegyes karók voltak a mély víz alá rejtve, s a parton maradt ostromlók elborzadva vevék észre, hogy a vízbe omlott tömeg közül senki sem jön föl a víz színére, hanem a víz kezd lassankint veresebb, veresebb lenni, végre egészen vérpiros, a mint a holtak vére megfesté.

S átellenben a bezárt kapu állt előttük.

Ah, Telepentit nem oly könnyű megfogni, mint ti gondoljátok.

Mindenütt győztetek, egész az utolsó pontig. Ez már az utolsó és még sem győztetek semmit, mert az utolsót nem birjátok.

A vár megközelíthetlen; sánczai a tó közepébe vannak építve, s azokból a sötét négyyszögletű lyu-

kakból hatvanfontos ágyúk seprik végig a víz színét, hajóval meg nem közelítheték azt. A száraz felől száz ágyú védi a bástyákat; ki bírna áthatolni a hármas árkon?

Alit meg nem fogjátok ott. Hadkészlete, elégsége végtelen időkre elég, s hogy megmutassa, mennyire el van szánva, az ostrom első hetében kőműveseket állított a vár egyetlen kapujához, s befalaztatá azt magára. Már most nincs többé a váron ajtó. Még csak megszökni sem lehet belőle.

Tehát ott fog ő maradni, befalazva, mint egy sírboltban, elevenen eltemetve. Onnan csak az égbe, vagy a pokolba van még útja; a száraz felőli kijárást a szulióták őrzik, még ha repülni tudna is, nem menekülhetne tőlük.

A hadjárat be van fejezve, a győztes Gaskho bey beigtatja magát, mint Janina basája. Egész Epirus meghódol és megtagadja a bukott vezért, Sztambulban hála-könyörgéseket tartanak az Ejub-mecsetben és a Zsófia-templomban a kivívott győzelemért, melyet ágyúk dörgése közt hirdetnek ki a csauszok a köztérekén s Európa minden hírlapja bámulva hirdeti, hogy a hatalmas, rettegett kalandor, a hetvenkilencz évig mindig győztes hadvezér, a magasra nőtt pártfőnök, ki már kétségbe kezdé hozni, hogy ki az úr Törökországban: a szultán-e, vagy ő? ki Napoleonnak szövetségese volt, kinek néhány hó előtt még Anglia harmincezer tallér értékű arany étasztalt küldött ajándékba, kinek kincshalmaza több, mint valamennyi keleti postastáé, egyszerre semmivé lett, letörtetett, várába

bezáratott. Most már csak az van hátra, hogy meghaljon.

Ez is bekövetkezik nemsokára. Egy éjszaka két merész albán lovag hosszú köteleken alábocsátkozik a sánczokról s egy fenyődarabon kiúsznak az acheruzi tó felől s még azon éjjel fölkeresik Gaskho beyt.

Tepelenti Ali meghalt. Ezt az örömhírt mondják legelőször a beynek. Meghalt bánatában, meghalt szégyenében. Talán mérget is vett. Holnap a három órai ramazát után fogják a várban eltemetni. Halála előtt összehívatá alvezéreit s megesküdteté őket, hogy a várat az utolsó lehelletig, az utolsó emberig védeni fogják. Kincsei a vörös toronyba vannak lerakva; több mint harmincz millió piaszter. Azokat rájuk hagyta mind. De mit ér azoknak e tömérdek kincs, ha nem mehetnek ki vele abból a fészekből? Meg nem adhatják magukat, mert Ali minden török szentekre megesküdtette őket, hogy védni fogják halála után is a várat, de a legénység más értelemben van; az örömet menekülne a várból, ha bűnbocsánatról biztosítanak.

Gaskho beynek csak ki kellett nyujtania kezét, hogy Janina várát, a bevehetetlent, kétszáz ágyúval s roppant kincseivel martalékul vegye.

Korán reggel ott lebegett a szürke, holdtalan zászló Janina veres tornyán, a halál jele, s a víz felőli lövegek harminczhármát lőttek, a viszhangzó hegyeknek hirdetve, hogy Tepelenti Ali meghalt. A váron belül hallatszott a posztóval bevont dobok

tompá robogása, s ki lehete venni az imámok halotti énekét.

Gaskho bey és táborkara a Lithanizza tetejéről nézte a basa temetését. Egy figyelő torony (observatorium) állt a tetőn, melynek erkélyéről az udvarra lehete látni, s a pompás telescopiumok, miket a szultán Bécsből kapott, hatalmas szolgálatokat tettek a nézőknek, azokon keresztül mindent a legjobban ki lehete venni, a mi a várudvaron történik, kivált egy távcső oly közel hozta a tárgyakat, hogy az imámok kezében kitárva állott Alkoránból a kezdő versek talikbetűit el lehete olvasni.

Közepett egyszerű ravatalon ott feküdt Ali basa. Valóban ő maga volt az. Akárki nézze bár, ő maga fekszik ott, meghalva, hidegen, mozdulatlanul; vezérei könnyezve állnak körüle s szolgálai, a kik elmennek mellette, lehajolnak kezeit megcsókolni.

Künn a városban megtudták a szulióták Ali halálát s üdvözlésül egy bombát lőttek be a várba. Azonban a bomba kanócza rövid volt s az még a levegőben szétpattant.

Az observatoriumból jól láthatták, mint rebbent meg az udvaron álló tömeg a fejeik felett szétpattanó bomba dörgésétől, s mint pillantának fel valamennyien azon kis gömbölyű fehér felhőre, csak a középén fekvő halott maradt hidegen, nyugodtan. Őt nem rendíti meg többé a szétszakadó bomba dördülete.

Az imámok felveszik őt vállaikra, s a gyászének zengése mellett, a dobok halk robogása közt el-

viszik őt nyitott sírjáig. Bizonyára a sír meg van ásva.

A mozlem halottat nem teszik koporsóba, hanem sírját deszkázzák ki félig, hogy a halál angyalainak helyök legyen őt fölültetni, midőn eljönnek tetteiről számot kérni.

Bizonyára Ali Tepelentit letevék a sírba.

A várórség hármat lőtt fegyvereiből, az imámok énekeltek három verset, azután előjöttek a kapások s ráhányták a földet a halottra, egy nagy márvány kőlap állt ott, azzal lenyomatták a sírt, két turbános sírkövet állítva fejétől, lábától.

Bizonyára eltemették Alit.

Midőn az imámok, a vezérek eltávoztak a befedett sírtől, Gaskho bey a Lithanizza tetején magához hivatá az observatorium őreit és ezt parancsolá nekik:

— A hova most e látszó szegezve van, reggeltől estig ott álljon egy ember, kit negyedóránként felváltson más és soha ama sírkövet szeme elől el ne bocsássa. Éjszaka, midőn lemegy a hold, minden öt perczen egy világító röppentyűt kell kiadni, hogy a vigyázók láthassák a sírkövet és soha szem elől el ne bocsássák azt és őt minden órában tudósítsák.

Hogyan? Gaskho bey attól fél, hogy az öreg hetvenkilencz éves Ali még föltámadhat sírjából s leemeli halottkezelével magáról azt a nehéz márványlapot? Vannak emberek, a kikről nem lehet elhinni, hogy meghaltak, és ha el vannak temetve, még akkor is félnek tőlük.

Késő estig minden órában jött a tudósítás Gaskho beyhez, hogy a sír változatlanul maradt és egész éjjel nem nyult ahhoz senki.

Bizonyára meghalt Tepelenti; tökéletesen meghalt.

Másnap korán reggel különös dolgot meséltek Gaskho beynek.

A topidzsik kaszárnyájában, hol a kerekcső ágyú állottak, egy dobos legény a mint maga mellé letette a dobot, s két verőjét a szélére helyezé, egyszerre azt kezdé észrevenni, hogy a két dobütő-pálcza magától elkezd mozogni a kifeszített bőron, mintha valami láthatatlan kéz riadót akarna verni; a legénység csodát kiabál s azt hiszi, hogy dzsinn van a dobban.

Gaskho bey nem hitte a dolgot, míg maga oda nem ment a kaszárnyába s ime saját szemével láthatá, hogy a két dobverő eléggé kivehető mozgással vibrálva ütögeti a dobot, előre-hátra rezegve rajta s aprózott pörgés hangját hallatva.

— Csodálatos dolog ez, — monda a bey s rögtön hivatá az imámokat, hogy űzzék ki a dzsint azon dobból.

Azok rögtön munkához fogtak; hoztak füstölőt és szent könyveket, befüstölék a dobot orrtekerő illatokkal s olvastak rá ördög-űző szavakat rikácsoló hangon. Bizonyára ha ördög van abban a dobban és annak orra és füle van, meg kell neki szökni ez illattól és lármától. A míg kézben volt a dob, addig nem mozdult a verő, de a mint letették a földre újra kezdte ama rejtelmes robogást.

Az imámok ordítottak rettenetesen.

Az observatorium főnöke szinte jelen volt e tü-
neményen. Ő mint renegát franczia, tudományos
képzettséggel bírt s a helyett a dzsinekről nem
volt fogalma.

Midőn látá, hogy az imámok éppen nem boldo-
gulnak szellemeikkel, félreszólítá Gaskho beyt s
fülébe súgá:

— Én nem tudom, mik azok a ti dzsineitek? és
hogy mire való az a nagy lárma és förtelmes bű-
zölés, hanem azt tudom, hogy ez a dobverés mit
jelent ama láthatatlan kezeiktől.

— Nos?

— Ez azt jelenti, hogy menjünk innen, mert
alattunk tűzagnát ásnak, a miatt reszket a föld s
azért vibrálnak a dobverők.

Gaskho bey elmosolyodott. Neki éppen olyan kevés
fogalma volt a tűzagnákról, mint a renegátnak a
tötök boszorkányokról.

— Milyen babonás vagy te, derék musir! — monda,
vállára veregetve a lenézett francziának.

Ez nem is sokáig időzött ott, hanem iparkodott
mentül hamarabb visszajutni a Lithanizza tetejére.

Mintegy másfél órai lárma után végre sikerült
az imámoknak elkergetni a dzsint, a dob elcsen-
desült, a kedélyek megnyugodtak, a katonáknak
utasításul adatott, hogy egy kardot tegyenek ke-
resztbe az ajtó elé, akkor a szellem nem mer töb-
bet visszajönni s azzal megnyugodott mindenki a
végzetekben.

✱

Átellenben Janina várkapujával, az összelőtt híd fejénél állt egy erős kőépület, sánczokkal és karó-zattal körülvéve, mely most a szulióták kezébe jutott. Ez épületet választá a két görög testvér lak-helyéül. Ők kívánták, hogy legközelebb legyenek Alihoz, ők nem engedék őt sem lélek, sem madár képében megmenekülni, nagy ostromágyúik a be-falazott kapunak vannak szegezve; vagy megadja magát, vagy temetőjét leli a várban.

És ime temetőjét lelte az náluk nélkül is. Hiába köszöriülték ellene fegyvereiket, a halál kardja gyorsabb volt, hamarább levágta. Nem ejthették el a csatában, nem verheték szívébe a bosszúállás ké-seit, nem vihették ősz fejét a vérpadra; csende-sen kellett neki kimulni, ágyában fekve, háborítat-lanul, mint a hogy az igaz emberek szoktak meg-halni.

Kleon és Artemis kedvetlenül ülnek a váracs termében egy pisle mécs lobogásánál. A leány elfeledé pikkelypánczéját leöltetni s összefont ka-rokkal jár a teremben fel s alá. Semmi női vo-nás nincsen arczán, oly hideg az, mint egy szo-bor képe.

— Tehát meghalt, tehát meghalt.

E mondatot ismétli egyre magában, s elmeren-geni látszik fölötte.

— Meghalt Ali és nem az én kezem által.

Kleon feltűnőleg hasonlított testvéréhez, s ifjú arcza még alig különbözik a leányétól, de sze-meiben egészen másnemű láng lobog. Sokkal fé-lelmesebb amannak arcza, sötét gondolatokkal tel-

jes, az övé nyilt és szabad, tele rajongó reménnyel.

— Győzelmem díját vesztém el, ha Ali meghalt, — szól az ifjú felsóhajtva. — A vén róka megszökött vasam elől a pokolba. Oh, oda is utána mennék, ha lehetne, hogy megragadjam ősz szakállát, melyet testvéreim vérében fürösztött.

— Ime itt van ősz szakállam! — szól e pillanatban egy hang a terem mélyéből s a két testvér előtt ott állt Tepelenti Ali.

Eiborzadva vetének magukra keresztet az ifjú testvérek s a borzalom a földhöz szegzé lábaikat és tagjaik megmerevedtek, a mint a felhítt kísértet ugyanazon szürke ruhában, melyben két nappal előbb eltemették, ott állt szemeik előtt.

— Ime itt van Tepelenti Ali.

Azzal tenyerébe csattantott a rém s a terem minden szögletéből rejtekajtók pattantak fel s állig fegyverzett albánok ugráltak be a terembe s mielőtt a két testvér fegyvereihez nyúlhatott volna, megragadták őket s egymáshoz kötözték.

Az pedig valóban Tepelenti Ali volt, a ki előttük állt.

Eltevék őt a föld alá, bizonyára őt tevék el, de a föld alatt ismerős utai voltak Alinak; az egész temetési látványt ő maga rendezé el és sűrű fenekeiről a földalatti utakon át kijött, és midőn legnagyobb volt az öröm és megnyugvás a megszálló seregben, akkor ütött rajta.

Egy szilárdul épült alagút vezetett ki a sánczárkok vize alatt a várból s annak kijárásai a hídfő

váracsába nyiltak. A benne levőket úgy lepte ott Ali, hogy egy lövést nem tehettek ellene: álmaikban, lefegyverezve nyomattak el a szulióták.

— Fel, fel Gaskho bey, fel Mohamed aga; lóra kapitányok! fogd kardodat Pehliván basa! itt a veszedelem. Rossz éjszaka ez az alvásra.

Ki akar aludni?

Egyszerre rettentő csattanás rázza meg a földet, mintha sarkaiból fordult volna ki a világ s a napvilágnál fényesebb láng között, mely a csillagokig látszik felcsapni, egész kerekcső ágú lát-szanak repülni. A topidzsik kaszárnyája légbe vetetett. A minarék lehullanak a rémítő rázkódástól; köröskörül halomba omlott minden ház; egy perc alatt a félváros rommá van döntve s a másik perczben égő gerendák s szétszakgatott véres tetemek zápora hull vissza a romokra a vérrel és üszökkel fertőzött égből.

Ali basa így adja tudtokra elleneinek, hogy fel-támadott! Föld alá ment s most a föld alól kezdi a harczot.

Kinek van kedve őt meglátni?

Gaskho bey, az óriás tetem félig öltözetlenül, a hogy ágyából kiugrott, rohan végig az utcán s annyira megzavarodott, hogy saját maga után kérdezősködik. A felriadt katonák rémülettől meg-örülve futkosnak összevissza, zavargó kiáltozással, ki fegyverét, ki lovát nem találja. És hangzik fejek fölött a rémkiáltás: Ali! Ali! rettentőbb a mennydörgésnél, mely tüzet szór rájuk az égből. Ott jön az eltemetett basa fehér lovon, fehér sza-

kállal, ki akar szemébe nézni? A bomlott tömeg százával hull az albánok kardcsapásai alatt, a vér patakban foly Janina utczáin, s Ali basa, a holt, az eltemetett vezér, halálfélelmet önt a küzdők szívébe. Nincs, a ki ellene tudjon állani.

Csak Pehliván, az erős küzdő, képes még meggátolni, hogy a roppant ostromló had a maroknyi arnót néptől szét ne veressék. Kívül a városon összegyűjti a futókat, s míg Ali fegyveresei benn a városban mészárolnak, ő hirtelen minden kapun pihent, rendezett csapatokkal nyomul elő, s megállítja a vén vezér győzelmét.

Hiszen elég is volt.

Háromezeren fekszenek halva az ostromlók közül, s az ágyúk elrontva, légbevetve mind, a szulióta csapat vezéreivel együtt elfogva; ilyen munkát végzett Ali feltámadása éjszakáján. Ideje, hogy visszavonuljon.

Pehliván elfoglalta újra a várost, s hadait felállítá a piacon és nem üldözté tovább Alit.

Gaskho bey haraggal támadt reá:

— Miért nem üldözöd őt váráig?

— Alit üldözni nem jó, — felelt a tapasztalt vezér. — Hagyd őt futni, ha futni akar.

Gaskho bey erre nagy haraggal ragadá ki a kardot Pehliván kezéből, mert saját kardját elhagyta valahol, s maga mellé vevén a szipahik dandárját, üzni kezdé a távozó ellenfelet.

Ali egész nyugalommal halad vára felé, mintha nem is törődne az utána rohanókkal, pedig azok számra hatannyian vannak, mint az övéi.

Midőn oly közel ér hozzá Gaskho bey, hogy szavát meghallhatja, visszakiált rá Tepelenti:

— Rossz helyen jársz, derék bey. Ez a föld az enyim és a mi alatta van, az is az enyim és te azt nem tudod?

E szóból természetesen semmitsem értett Gaskho bey mindaddig, míg Ali intésére egy röppentyűt lövének fel a magasba, mely jeladásra a várbeliek egyszerre meggyújták mindazon tűzaknákat, melyek a város utczái hosszában voltak ásva. Még a boldog időkben készítteté azokat Tepelenti, vízvezetőket furatván s egyúttal oly magasra építtetve azoknak boltozatait, hogy lőporral is meglehessen tölteni.

Saját csapatait mind a hídfőhöz vonta össze, s midőn egyszerre, a milyen hosszú volt az utcza, végigrepedt s a kárhozatos lobbanás égbe hajigálta az üldöző csoportokat, ő gyönyörködve nézte a váracs magasából a romlást, s utolsó volt, ki az alagút rejtajtaján eltávozott. A jajkiáltás még sokáig áthallatszott a várba. Az ostromló seregnek egyharmada elveszett ez éjszakán. A többi elhagyta a pokolra épített várost, s kívül a mezőkön s a magas Lithanizzán foglalt helyet.

A feljövő nap iszonyú látványt mutatott. Janina városa nem volt többé; a szép magas házak, a kúpos mecsetek, a karcsú fehér minaréek, a roppant kaszárnyák! . . . mindezek helyett csak egy halomra dűlt alaktalan tömeg látszott, itt-ott feketén a lobbanás lángjától, összetört gerendák, széttépett tetemek, miket feketére perzseltén elhajigált az

iszonyú pukkanás, heverték a romok között s a bástya oldalából egy csatorna nyílásán szomorúan csorgott alá a róba valami sötétvörös patak, a mint az a romok közül innen-onnan kiszivárgott.

*

— Szegény gyermekek, milyen csendesen alszanak.

Így szólt Ali.

A vöröstorony rejtekében feküdt egymás mellett a két szulióta testvér, Artemis és Kleon. Aludtak egymást átölelve és nem ébredtek fel Ali tekintetétől.

— Ne költsétek fel őket, — szólt Ali a némákhoz fordulva, — hadd alugyanak még.

S azzal nézte őket tovább mosolyogva — mint alusznak oly csendesen.

Pedig azt sem tudják: lesz-e még ez álomból fölébredés?

Ali nem költé fel a szendergőket. Háromszor küldött megnézetni, ha nem ébredtek-e még föl? egyszer sem engedte őket háborítani. Végre az ifjú kezén megcsördült a láncz s fölébredtek rá mind a ketten.

— Acrocorynth utczáin jártam, — szólt az ifjú, nagy ábrándos szemein végighúzva kezeit — s láttam a Parthenont újra felépülve.

— Thermophylæknél álltam én — szólt a leány — s ezerenként hullott előttem az ellen.

— Es most a vérpadra fogunk lépni, sóhajtja Kleon, hallva, mint nyitják börtönük vasajtáját.

— Légy erős, — szólta leány, megszorítva testvére kezét, mely az övéhez volt lánczolva.

Az eunuch némák körülfogták őket s odavezeték Ali basa elé.

Még mindig halotti köntösében ült a divánon a basa; minden bútora hamuszínű lepellel volt behúzva és semmi arany, semmi csillogó fény nem volt a teremben.

A két testvér odaállt elé, egymás kezét szorítva.

— Kedves gyermekeim, — szólta a basa érzékeny reszkető hangon, — ne nézzetek egymás szemébe, nézzetek én reám.

Azok a szokatlan hangú és értelmű szavakra mindketten reá tekintének s csak most vevék észre, hogy az agg vezér búsan, csüggedten néz reájok, s szemei telve vannak könnyel.

Ali inte a némáknak s azok levevék a testvérek kezeiről a lánczokat.

— Ime szabadok vagytok és mehettek hazátokba vissza, — monda Ali.

Az ifjú mintegy villanyos ütésre rezzent fel e szavakra, s arczát az öröm melege futotta át.

— Miért örülsz? — szólta szigorú tekintetet vetve reá Artemisz; — nem látod, hogy e szörnyeteg gúnyolódik? Csak örömét akarja az által növelni, hogy bennünk reményt gerjeszszen s kínosabbá tegye a halált. Mit alakoskodol vén ördög? Öless meg bennünket gyorsan vagy kínosan, az mindegy, de ne gúnyolj.

Tepelenti áhítattal emelé szemeit az égre.

— Lelkem nyitott könyv legyen. Ti szabadok vagytok. Szabad szulióták: mi ismerjük egymást. Sokat vétettem ellenetek, de ti boszút álltatok rajtam. Én elégettem falvaitokat, ti váraimat pusztítottátok el érte. Én sarozot vetettem földeitekre s ti tartományaimat vettétek el tőlem. Neked vőlegényedet ölettem meg, téged elraboltalak szülőid házától: te legkedvesebb unokám fejét vágattad le s legkedvesebb nőmet raboltad el. Most egyenlők vagyunk és egyikünk sem tartozik a másiknak semmivel. Menjetek békességgel innen.

Annyi őszinteség, annyi töredelmes, bűnbánó fájdalom volt e szavaiban Alinak, hogy a haragvó szűz csodálkozó részvéttel kezde rá tekinteni.

— Te bámulsz arczom változásán, — szólt Ali, észrevevé szavai hatását Artemisz vonásain. — Te nem ilyennek láttál engem egykor. Azon Ali nincs többé, meghalt, eltemették, egy bűnbánó térdepel előtted, ki multjának bűneitől borzad s köntösöd szegélyzetét csókolva kéri bocsánatodat.

És valóban Ali térdre roskadt Artemisz előtt, hogy ruhája szélét megcsókolhassa s zokogva hullatá könnyeit a leány lábaira, hogy az önfeledten hajolt le hozzá s felemelé.

Mégis csak nő volt és megszánta azt, a ki sír előttte.

— Halljátok, a mit mondok, — szólt a basa, — ne-hogy azt higgyétek, hogy Ali megtévelyodott. Én az éjjel egy tűneményt láttam; egy szép, ragyogó hölgy szállott le hozzám a fényes ég megnyílt közepéből, körülrepkedve szárnyas gyermekarczok

sokaságaitól; a hölgy oly nyájas, oly szelid tekintettel néze le reám, arczáról isteni világ sugárzott, s a föld minden virágai őfelé fordíták kelyheiket, mintha ő volna a nap. És a mennyei hölgy karján egy gyermek ült, de olyan gyermek, kinek tekintetétől az ősz férfi is összeroskad; a gyermek feje körül csillagokból fűzött koszorú, s arczának mosolygása maga volt az idvesség. És a midőn reszkető kezimet fölemelém hozzájuk, a mennyei nő és gyermek kinyujták kezeiket felém és hangzott a hölgy ajkáról édes, kimondhatlan édes hangon e szózat: «Tepelenti Ali, én hívlak tégedet!» És én reszketve omoltam előtte térdeimre.

A két testvér önkenytelenül roskadt Ali mellé térdeire, áhítattal rebegve:

— Üdvöz légy boldogságos szűz!

Ali basa folytató a látmányt.

— Arczra borulva fogadám a fényes tünemény szavait, midőn ismét szólalt hozzám, oly fájdalmas hangon, mely a szívet járta bennem keresztül: «Ali Tepelenti, tekints fel reám». S midőn fölemelém arczomat, ime hét éles kardot láték a mennyei hölgy szive felé fordulva, s a rémülettől zsibbadni érzém karomat. «Ali Tepelenti! — szólt harmadszor is a hölgy — e kardokat te ütéd az én sebeimbe, és az én vérem a te fejedre hull alá». — Én nyögve válaszolék: «Hogy-hogy cselekedtem én azt, midőn nem ismerlek téged?» És ő felelt: «A ki üldözi az enyimeket, engemet üldöz és a ki megrabolja az én templomomat, engemet rabol meg; nem te rontád-e le a telepeni, durazzói

és tripolizzai egyházakat?» — «Esküszöm, hogy újra föléptendem azokat», felelék én, kezemet szent fogadásra emelve. S íme e szóra egy kard kihullott a hölgy szívéből. — «Nem raboltad-e el a szulióták gyermekeit — kérdé újra a mennyei jelenés — hogy belőlük mozlimeket nevelj?» — «Esküszöm, hogy keresztyénekké teszem őket újra.» — E szóra kiesett szívéből a második kard. — «Nem te ragadozod-e el a hajadonokat, hogy őket háremedbe vidd?» — «Esküszöm, hogy szülőiknek átadom őket.» — És lehullt a harmadik kard. — «Nem te gyűjtél-e roppant kincseket az árvák és özvegyek örökségeiből?» — Én mindinkább földre sujtva felelék: — «Legyenek e kincsek a te szolgálatodra.» És így számlálta el főbűneimet egyenkint, s így esküvém én azoknak helyrehozását kemény, törhetlen esküvéssel, s mindannyiszor lábaimhoz hullott egy kard. Végre csak az utolsó volt még vérző szívében, midőn azt kérdezé tőlem: «Nem halálra kerested-e ama két szulióta testvért, kik oltárom leghivebb védelmezői, nem fogva tartod-e őket börtönödben, s nincs-e szívedben haláluk elhatározva?» Én ijedten tévém kezemet szívemre, mert valóban e gondolat benne volt, s tusakodva rebegém: «Oh mennyei tünény, legerősebb ellenségem e két ifjú testvér, esküdt elleneim, kik halálomra törnek; ha te parancsolod, kezeikbe teszem ősz fejemet, legyek én az ő hatalmukban, ne ők az enyimben.» — És e szóra kihullott szívéből az utolsó kard is és ő felelt: «Tepelenti Ali, vedd e kardokat kezedbe és

cselekedjél úgy, a mint mondád.» — Ezzel felszálla ismét az égből, a felhők bezáródtak utána és én egyedül maradtam a hét karddal kezemben, melyekre hét fogadás volt írva. — Ezen tüneményt láttam én a múlt éjszakán és most gondolkozzatok szavaimról.

A testvérek lelkük mélyéig meg voltak rendülve a mondottaktól. A mozlem férfi oly áhítattal, oly rajongó lelkesüléssel beszélt e tüneményről, hogy annak valóságáról kétkedni nem lehet; arcának megilletődése, szemének könnyei, reszkető hangja bizonyították, hogy érezi, a mit beszél.

A testvérek meg voltak hatva az ősz férfi visióitól, ki kézen fogva őket, elvezeté magával kincstárába, megmutogatá nekik a felhalmozott aranyat, ezüstöt, a vert pénzt, mely kádakra volt rakva és a rudakban álló öntött érczet.

— Parancsoljatok kincseimmel s azok szolgáltatokra álljanak.

És azzal kiválogatott gyémántjai közül több száz-ezret érő darabokat s azokat Kleon és Artemisz kezébe adta e szavakkal:

— Ezeket a hetæria hadi pénztárának küldöm.

Hogyan? Mit akart Ali, hogy e titkos szövetséget említé, melynek tűzaknái épen úgy el voltak ásva egész Törökország alatt, mint az övéi Janina alatt? Tán e tűzaknákat is fel akarta vetetni?

Bizonyára Ali kezei Sztambulig és Bukarestig érnek!

Majd elvezeté a testvéreket fegyvertárába; ez-

rével voltak a legjobb angol és francia fegyvergyárművek hosszú ládákban lerakva ott.

— Lássátok, az egész országot fel lehet fegyverezni Janinából.

A két testvér felsóhajtott, mindeniknek egy gondolatja támadt.

— Tepelenti, — szólta a leány.

— Parancsolj vélem.

— Te minekünk sokat ártottál, mi is ártottunk neked sokat; tegyünk úgy, mintha most látnók először egymást.

— Én megbocsátottam tinéktek.

— Én elfeledem, hogy e helyen vőlegényemet megöletted s te felejtsd el, hogy megöltük fiadat. Jusson eszedbe pedig az, hogy nemcsak mi vagyunk foglyok e várban, hanem te magad is az vagy, körülzárva ellenségeid hadseregei által.

— Egyedül én vagyok itt fogoly, — szólta Ali lemondással. — Allahra esküvém s a szent hölgynek fogadtam, hogy szabadon bocsátlak benneteket és társaitokat mind. Mi történik azután velem tovább? azzal nem törődöm. Ali megért a halálra. De ti rátok küzdelmes napok várnak még, s ha egyszer jövendő idő, midőn feleiteknek kincsre és fegyverre lesz szüksége, jusson eszetekbe, hogy az Janinában mindkettő van elég.

Artemisz kénytelen volt Ali szavainak valóságáról meggyőződni. — A basa saját kezeivel választott ki két szép damask kardot fegyverei közül s azokat a testvérek oldalaira kötötte. Mint tért azok-

nak lelkébe a meleg önbizalom, fegyveit érezve oldalaikon!

Azután levezeté őket fogoly társaikhoz, kiket a várudvarra kibocsáttatott; tudtukra adá, hogy szabadon fognak bocsáttatni, s akkor hozatott bort és piláfot az ujjongató fogolytömegnek s együtt hagyá őket saját arnautáival enni és inni, kik a bor kibékítő hatalmánál fogva nemsokára összeölelkeztek s örök barátságot esküdtek egymásnak.

Ekkor előhozatá Ali a legválogatottabb özélbálvő szuronyos fegyvereket s kiosztá a fogoly szulióták között; nem félt tőle, hogy egy pillanatban ellene fogják azokat fordítani. Azután megcsókolá a két testvér homlokát s megáldva őket, elbocsátá békével ama titkos alagúton, mely a városba vezet...

Künn ez alatt Gaskho bey táborában különös hírek kezdtek szárnyalni. Egy pár elfogott albán harczos, kit a házak kutatása közben leptek meg, midőn Ali visszavonult, megdöbbentő fölfedezéseket kezdte hallatni vallatói előtt.

Hogy a bey táborában levő szulióták mind egyet-értének a janinai basával, egykori urokkal.

Valóban azt mindenki tapasztalá, hogy Ali basa soha nem lövetett a szuliótákra, hanem inkább elhagyta a csatátért.

A foglyok még többet is vallottak.

Hogy Kleon és Artemisz titkos összeköttetést tartottak Alival az alagúton keresztül, s önkényt fogatták el magukat.

Úgy kell lenni. Bizonyíták azok, a kik a legelső

rohamat tüstén. Ali a hídfő tornyából támadt elő, a nélkül, hogy az ott levő szuliták egy lövés-
sel is jelt adtak volna.

Azt is állíták az elfogottak, hogy a következő éjszakán újabb támadást fog intézni Ali az ostromló sereg ellen, s akkor a bey táboráiban levő keresztyének mind mellé fognak állani.

E mondák mind ijesztebb változásokkal kezdtek elterjedni az egész hadseregben, itt-ott kisebb verekedések történtek a keresztyének és mohamedek között; az oszmánlik fenyegetni kezdék a rajah huzosokat, s azok féltükben mindenütt összetartó csoportokba vonultak.

Gaskho bey és Fehliván basa hirtelen hadi tanácsot hívatnak össze e nyugtalanító jelenségre, s ott elhatározták, hogy a görögöket le fogják fegyverezni.

E végett egy tömegbe állíták őket a tábor közepén, körülfogva oszmán hadserektől s akkor nekik szegezve az ágyúkat, kihirdeték előttük, hogy le fognak fegyvereztetni, s ha ellenállanak, összelövetnek.

A szuliták rémülten hallák e hirdetményt. Látták a vérszomjú tömegeket magok körül és arra gondoltak, hogy mennyiszor megtörtént már, miszerint a fegyvert valaki letette a kezéből, hogy életét megmentse, holott épen e fegyverrel menthette volna azt meg, s e tétozázásukban kiválasztának tizenkét ifjat, kik menjenek el a vezérhez és kérjék tőle számon e félemlítő eljárása okát.

Gaskho bey különben is dühös volt már. Az

nak lelkébe a meleg önbizalom, fegyvert érezve oldalaikon!

Azután levezeté őket fogoly társaikhoz, kiket a várudvarra kibocsáttatott; tudtukra adá, hogy szabadon fognak bocsáttatni, s akkor hozatott bort és piláfot az ujjongató fogolytömegnek s együtt hagyá őket saját arnautáival enni és inni, kik a bor kibékítő hatalmánál fogva nemsokára összeölelkeztek s örök barátságot esküdtek egymásnak.

Ekkor előhozatá Ali a legválogatottabb célba-lövő szuronyos fegyvereket s kiosztá a fogoly szulióták között; nem félt tőle, hogy egy pillanatban ellene fogják azokat fordítani. Azután megcsókolá a két testvér homlokát s megáldva őket, elbocsátá békével ama titkos alagúton, mely a városba vezet...

Künn ez alatt Gaskho bey táborában különös hírek kezdtek szárnyalni. Egy pár elfogott albán harcos, kit a házak kutatása közben leptek meg, midőn Ali visszavonult, megdöbbentő fölfedezéseket kezde hallatni vallatói előtt.

Hogy a bey táborában levő szulióták mind egyet-értének a janinai basával, egykori urokkal.

Valóban azt mindenki tapasztalá, hogy Ali basa soha nem lövetett a szuliótákra, hanem inkább elhagyta a csatát.

A foglyok még többet is vallottak.

Hogy Kleon és Artemisz titkos összeköttetést tartottak Alival az alagúton keresztül, s önkényt fogatták el magukat.

Úgy kell lenni. Bizonyíták azok, a kik a legelső

rohamot túléltek. Ali a hídfő tornyából támadt elő, a nélkül, hogy az ott levő szulióták egy lövéssel is jelt adtak volna.

Azt is állíták az elfogottak, hogy a következő éjszakán újabb támadást fog intézni Ali az ostromló sereg ellen, s akkor a bey táborában levő keresztyének mind mellé fognak állani.

E mondák mind ijeszteőbb változásokkal kezdtek elterjedni az egész hadseregben, itt-ott kisebb verekedések történtek a keresztyének és mozlimek között; az ozmanlik fenyegetni kezdék a rajah harcosokat, s azok féltükben mindenütt összetartó csoportokba vonultak.

Gaskho bey és Pehliván basa hirtelen hadi táncot hívtak össze e nyugtalanító jelenségre, s ott elhatározták, hogy a görögöket le fogják fegyverezni.

E végett egy tömegbe állíták őket a tábor közepén, körülfogva ozman hadsoroktól s akkor nekik szegezve az ágyúkat, kihirdeték előttük, hogy le fognak fegyvereztetni, s ha ellenállanak, össze-lövetnek.

A szulióták rémülten hallák e hirdetményt. Látták a vérszomjú tömegeket magok körül és arra gondoltak, hogy mennyiszer megtörtént már, miszerint a fegyvert valaki letette a kezéből, hogy életét megmentse, holott épen e fegyverrel menthette volna azt meg, s e tétovázásukban kiválasztának tizenkét ifjat, kik menjenek el a vezérhez és kérjék tőle számon e félemlítő eljárása okát.

Gaskho bey különben is dühös volt már. Az

ifjak merész beszéde még jobban felbőszítette; mind a tizenkettőt kivitette a tábor közepére, oda a felállított hadsorok elé, s megparancsolá, hogy fejezzék le őket, kihirdetvén, hogy mindenki úgy jár, a ki egy szóval mer ellenkezni a kimondott parancscsal.

A tizenkét ifjút ott levetkőztették társaik szeme-láttára, s a szokott fejlevágó óriást oda állíták hátuk mögé, hogy térdre buktatván őket, egyenkint ütögesse le fejeiket.

De még egyét sem ütötte le, midőn Janina felől nagy lárma támad. A szabadon bocsátott Kleon és Artemisz csapatja jött onnan, kik még a janinai toronyból látták a veszélyt, mely hitfeleiket fenyegeti, s épen akkor értek oda, midőn Gaskho bey parancsának kiviteléhez készültek a csauszok.

A szulióták itt és amott megpillantották egymást. Egy óriási ordítás tölté be a léget. Fájdalom volt az és düh s a kétségbeesésben kitörő ijedtség. Azok elülről, ezek hátulról rárohantak a mozlim csapatokra. Egy pillanat alatt egy zűrzavaros tömeggé volt bomolva Gaskho bey egész tábor, hol albánok és szipahik, szulióták, sáymok és timarioták veszekedtek minden terv, minden harcozi czél nélkül, ellenséget és jó barátot nem ismerve. Hasztalan tűzék ki a zászlókat az alemdárok, hasztalan orástitták magukat rekedtre a spahilár agák és a sorbadzsik, és maga az óriási Gaskho bey is. A hadsereg oly tökéletesen fel volt bomolva, a hogy semmi ellenség nem lett volna azt képes semmivé tenni. Délfelé a szulióták Kleon és

A lizenkét ifjut ott levelköztették társaik szeme láttára.

Artemisz alatt elfoglalták a Lithanizzát, Gaskho bey pedig kétségbeesetten futott el egész Durazzóig. Mikor odaért, nem volt vele az egész hadseregéből több tizenkét csausznál. Az egész ostromló had elszéledt a merre utat látott, kereketlen ágyúkat s feldűlt szekereket hagyva mindenütt maga után.

Ali basa pedig szép csendesen mosolyogva nézte a janinai vöröstoronyból, hogy veri az ellenség magamagát, hogy bomlanak szét az ostromló hadak ezernyi tömegei, a nélkül, hogy ő egy ágyú-lövést vesztegetne rájuk.

Mondánk, hogy sokszor volt Ali már úgy, hogy nem volt egyebe annál az egy kardnál és azzal az egy karddal visszaszerze mindent.

Az albán család.

Most hagyjuk egy kissé pihenni a hírt, hunyjuk be szemeinket azon harczok elől, mik itt következnek; hagyjuk elhangzani füleink mellett egy Ulysses, egy Ypsilanti, egy Kolokotroni neveit, kik mind a szultán trónját ingaták meg s kiket a janinai basa mind édes testvéreinek nevezett.

Vonuljunk mi e véres harczok alatt Dodona ligeteibe, hol egykori szent jóslatok téveteg hangjai még mindig megzendülnek a csendes ábrándozó előtt. Keressük fel ott ama csöndes kis völgyszakadékot, hová sem a jó, sem a rossz hír el nem szárnyal soha, melynek lakosai nem tudnak egyébről, mint a mi fenyőfáikon innen történik;

hozzájok még az adószedő spahi is csak egy tizedben egyszer vetődik kivetett harácsért.

Halil Patrona feleségének háza nem áll már többé a csergő patak mellett, még a sírt sem tudja senki, melyben a szép, a tündéri Gül-Bejáze lakott: Gül-Bejáze — fehér rózsa, nem nyílik az egész völgyben; ezt a nevet nem is ismeri ott senki, csak a legvénebb anyóka, mikor a fonóban körülülük a leányok, tud mesélni regéket, miket anyjától vagy nagyanyjától hallott ő is, egy tébolyodott asszonyról, a ki itt e völgyben lakott, s minden este asztalt terített, minden éjjel ágyat vetett egy láthatatlan szellemnek, kit rajta kívül senkisémet látott s kit ő férjének nevezett.

Ez örült nőnek volt egy fia, a kit Behramnak neveztek, derék, vitéz, bátor ifjú; sokszor megkergette társaival az epirusi rablókat, a kik a völgybe lecsaptak s teheneiket elhajtották.

Mellette lakott akkor az özvegy Khamkó asszony, kinek férjét agyonverték Tepelenden, és ki fiával, a kis Alival ölében, menekült a hegyek közé.

Azelőtt jó, szelíd asszony volt Khamkó, de a mint az örült nővel kezdte társalogni, ő is oly háborodott lett, mint az; gyűlölni kezdé az egész világot s számtalanszor monda olyan örült dolgokat, hogy szeretné meggyújtani négy részein az országot, hogy a lángok négy felől csapnának össze rajta s benne égne minden ember, a jók a gonoszokkal együtt. — Allah ne hallgasson meg ily szavakat.

Behram igen szelíd férfi vala, már akkor több,

mint huszonhat éves, a kis Ali még alig több tizenhatnál; de már ekkor is vad, szilaj fiú volt s napokig elcsavargott hegyeken, völgyeken át s midőn hazajött, rendesen hozott anyjának valami pénzt vagy drágaságot haza. És senkisé sem tudta, honnan veszi azt, csak Behram, kinek a fiú mindent megvallott, mert nagyon szerette.

Ali az epirota kalandorok társaságába keveredett s velük együtt eljárt a falukat sarcozoltatni, gazdag kalmárokat meglesni az úton s osztozott a könnyen szerzett ragadmányban azokkal.

Valahányszor pedig pénz nélkül jött haza Ali, Khamkó anyja mindig pörpatvarral támadt reá, s nem hagyta nyugodni, míg új, szerencsésebb rabló-kalandba nem kezdett.

Behram szomorúan látta ifjú bajtársát e veszélyes úton, s valahányszor egyedül maradhattak, mindig telebeszélte lelkét igaz, józan gondolatokkal, miknek hatása meg is látszott Alin, mert apródonkint el kezdte maradozni a rabló járatokból, s hogy anyjának mégis pénzt mutathasson, juhait, kecskéit adogatta el, később eladta hosszú, ezüstveretes puskáját. Utoljára nem maradt egyebe a kardjánál. Khamkó asszony szidta Alit kegyetlenül, s ha enni kért, elkergette; a fiú eltévelygött az erdőkben, a cserjéken, ott élt sokáig erdei gyümölcsöccsel; végre nagyon megéhezett, s elbúsultában egy örmény csapláros magányosan álló háza elé vetődék, ki éppen kinn állt az ajtójában. Ali úgy lépett eleibe, mint egy éhségtől veszendő szilaj farkas, s kardját kezében tartá. Az örmény ősz,

tisztos férfitú volt, s a mint meglátta Alit, azt kérde tőle: «Mit akarsz fiam?» Ali elszégyenlé magát az ősz tisztos tekintete előtt, s lesüté szemeit s azt mondá: «El akarom neked adni e kardot». Pedig azon szándékkal volt egy percz előtt, hogy megölje őt vele. Az örmény elvevé tőle a kardot, s adott neki érte tíz zecchinot, azonfelül meg is vendéglé. Ali kard nélkül tért haza anyjához.

Khamkó asszony fegyvertelenül látva fiát, elszörnyedve kiálta fel:

— Hova tetted kardodat?

— Eladtam azt, — felelt Ali elszántan.

Az anya felsikoltott e szóra dühében s vevén egy botot, elveré azzal Alit, a míg csak bele nem fáradt. A nagy, izmos fiú engedte magát ütni és nem sírt s nem szólt és nem védte magát.

— És most láss guzsalyhoz! — kiálta rá Khamkó asszony; — fonj szösz és tanuld az orsót pörgetni, ne edd itthon a kenyeret hiába. Az olyan férfi, a ki kardját el tudja adni, nem való egyébre, mint hogy rokka mellett üljön.

És Ali leült fonni.

Két napig állotta ki a gyalázatot, mit anyja elkövetett rajta, harmadnap visszament az örményhez, a kinek eladta kardját, azt orozva saját kardjával meggyilkolta, házát kirablá s felgyújtotta, s azontúl lett belőle olyan híres rabló, hogy rettegte az egész környék.

Khamkó asszony még azután sokáig élt, s mindaddig rontotta Ali lelkét s addig tanítá őt gyilkolni megilletődés nélkül, a míg a fiú egyszer őt

magát is meggyilkolta s épen annyit törődött anyja vérével, mint a többiekével, kiknek vérébe anyja parancsára mártogatta kezeit.

Ezen fiúból lett Janina basája, Tepelenti Ali.

Mennyi árulás, esküszegés, rablás, orgyilkolás után jutott ő e polczra! Hányszor nem volt már egyebe annál az egy kardnál és ravasz eszénél. De mégis sokszor eszébe jutott hatalma legfényesebb korszakában ama két csendes gunyhó, hol ő és Behram laktak, kinek hírét sem hallá azóta, s elgondolkozték rajta, mi lett volna ő belőle, ha Behram szavaira hallgat, ha csendes, nyugodt életet fog élni? Bizonyosan nem ily hatalmas ember, mint most; de nem-e boldogabb?

Egyszer, midőn már igen nagy úr volt, fel is keresé a kis völgyi falut, melyben együtt rejtőztek. Híre sem volt már akkor Behramnak; elbújdosott, ki tudja hova? talán meg is halt azóta.

Mahmud tolla.

Midőn II. Mahmud alatt a mekkai zarándok-karavánt a lesben álló vechabiták kirabolták, a szultán megrendelé a mekkai és medinai bírának, hogy küldjenek rögtön a vechabiták tanyáira, s készpénzen váltsák ki az elfogott derviseket tőlük.

A vechabiták kiadák a foglyokat a küldött vált-ságdíjért, de annyira ragaszkodtak az alku értelméhez, miszerint csak a foglyokat kelle kiadniok, hogy még a rajtok lévő ruházatot is megtarták maguknak, s nem hagytak elvinni egyebet a csupasz testnél.

Így kelle őket Mahmudnak még ruhával is el-
látni.

Volt a megszabadítottak közt egy dervis a nime-
tullahita szerzetből, ki e történet után fölme-
ne a szultánhoz s monda neki:

— Szegény uram, te. Legszomorúbb úr minden
kalifák között; legnagyobb szenvedések fia minden
szultánok között, a kik előtted uralkodtak és utá-
nad uralkodni fognak; köszönöm tenéked, hogy
engemet megszabadítottál az eretnekek kezei kö-
zül,* azért ime ajándékba hozom néked azt, a mit
midőn ruhátlanul hagytak, még is el tudtam hozni
közülök.

S azzal egy fekete frónádat adott át a szultánnak,
s midőn Mahmud kérdezé, mi módon tudta azt el-
rejtteni a rablók szemei elől? elmésen megmagya-
rázá, miszerint sűrű fekete szakálla közé dugta azt,
és ott senkise vette észre.

Mahmud elfogadá a dervis ajándékát s oda-
tevé azt, hol többi ereklyéi állottak és azután so-
káig nem gondolt reá és egészen el is feledkezett
róla.

Egyszer azonban, midőn egyik kedvencz hölgye
kíváncsiságból rávévé, hogy mutogassa meg neki
a palotában levő ereklyéket, a mint a dervis ál-
tal ajándékozott tollhoz értek, hirtelen felsikolta a
hölgy s azt mondá, hogy azt a tollat mozogni
látta.

A szultán erre oda tekinté, s minthogy ő nem

* A vecchabiták a mohammedán vallás eretnekei.

látott semmit, tréfás szavakkal illeté kedvenoz hölgyét s tovább mutogatá neki sorra a századok óta lerakott ereklyéket, miket tizenhárom szultán gyűjtött a khaznéba,* s azután megengedé hölgyének, hogy válaszszon azon ereklyék közül egyet magának, a melyik legjobban tetszik neki.

Voltak ottan becses darabok, mik egy-egy ország jövedelmével fölérték, drágakövekkel kirakott, ritkaságuk által becses emlékek, de azok közül a kegyencznő egyet sem választá magának, hanem a szultán nagy bámulatára azt az egyszerű fekete trónádat kérte magának.

Mahmud csodálkozva engedett odaliszkja kívánatának, s minthogy az attól el nem állt, odaadá neki az trónádat, mely egyszerű bambuszkóróból készült s nem volt rajta épen semmi nevezetes.

Az odaliszk elvivé magával szobájába a tollat és azután reggeltől estig várta, hogy fog-e mozdulni újra?

De a toll egész nap, egész éjjel nyugodtan feködt, a hová letették, s az odaliszk már bänni kezdé, hogy kíváncsisága tárgya helyett nem inkább valamely becsesebb ajándékot kért magának, a midőn egy estve meglátogatá őt a szultán virágos kamrájában s a mfg egymással édesdeden beszélgetnének, egyszer a szobában, hol rajtuk kívül senki sem volt jelen, neszt hallanak, mintha valaki nagy sietve írna s a toll perczegése hallatszanék a kiterített pergamenen.

* A szultánok kincstára.

Odatekintének mind a ketten s ime a bámulattól elállott szavuk: az írónád félegyenesre volt föl-emelkedve, a hogy szokás azt a kézben tartani s írni látszott magában az alatta levő pergamenen.

A hölgy reszketett a borzalomtól, míg a szultán, ki nem volt félelmek és babonák embere, azt hívé, hogy tán egy pók köté fonalát a toll tulsó szárához s annál fogva emelkedik és mozog az a léghen, s hogy erről meggyőzze kegyencznőjét, ő maga odament és a toll fölé nyúlt, hogy a képzelt pókhálót elszakítsa. De nem volt ez sehol s a toll csak írt magában egyre.

A szultán maga is csodálkozni kezdett e tünémenyen. A mit a toll oly szorgalmasan látszott írni, az rejtett írás maradt, mert hegye nem volt tintába mártva. A szultán ekkor próbát akart tenni vele, s az ottlevő alkörmösbe, melylyel török hölgyek ajkaikat szokták festeni, belemártá a toll hegyét, s azután letevé azt a sima tiszta lapra, mire az ismét fölemelkedék s világosan, tisztán érthető betűkben leírta e szókat:

«Mahmud! Mahmud!»

A szultán reszketni érzé szívét, midőn nevét olvasá maga előtt s borzalommal kérdezé:

— Mit kívánsz tőlem?

Az újra e két szót írta le: «Mahmud! Mahmud!» és azzal lefeküdt.

— Az én nevem az, — monda a szultán — hát te láthatlan szellem, ki vagy?

A toll újra fölegyenesedék és e nevet írta Mahmud alá:

«Halil Patrona».

Mahmud megrettent e névtől: egy ősei által megöletettnek neve volt az, s ha egy szellemnek jelenléte már magában is irtóztató, mennyivel inkább egy meggyilkolt szelleméé.

— Mit akarsz e helyen? — kérde a szultán elborzadva.

— Inteni téged.

— Veszély fenyeget talán engem? — kérde a szultán.

A toll azt írta rá:

— Közel van.

— Honnan jön e veszély?

Most hosszú sort írt a toll és e sorban ez volt írva:

— Keletről nagy, nyugatról nagyobb, délről még nagyobb, északról legnagyobb és itthon mindeniknél nagyobb.

— Hol lesznek harczai az igazhivőknek? — kérdezé a szultán.

— Az egész országban! — volt a válasz.

— Minő városok mellett?

— Minden város mellett és minden városban.

— Meddig tart e harc?

— Kilencz esztendeig.

Akkor számláltak ezernyolczszázhuszat és körül Törökország minden határán még semmi veszély sem volt.

Még egyet kérde a szultán.

— Mondd meg énnekem, győzni fogok-e én e harczokban?

A toll írja:

— Te nem.

— Kik lesznek elleneim?

Ít a toll megállt, mintha valamin gondolkoznék, azután e két szót írja le:

— Máskor.

A szultán nem érté a választ s újra föltevé a kérdést, most ezt írja a toll.

— Másutt kérdezz.

— Hol?

— Egyedül.

Tehát nem akart e kérdésről a szultán kegyencznője jelenlétében válaszolni. Nem bízott benne.

A szultán alig hiheté, hogy nem álmodik, még kegyencznője is odalépett s Mahmud vállára hajolva rebegé:

— Kérlek téged, erős szellem, fogsz-e nekem is felelni?

A toll válaszolá: — Fogok.

A nő kérdezé:

— Mondd meg énnekem: fog-e engemet Mahmud halálomig szeretni?

A szultán megütődve monda:

— A prófétára! hogy tudsz ily kérdést intézni hozzá?

Pedig mit kérdezhetne egy szerető asszony sürgetőbbet?

A toll csendesen remegve írt:

— Fog szeretni halálodig.

— S mikor halok meg?

Erre a toll nem felelt semmit.

Hiába kérdezé a kegyencznő: hány év, hány hó, hány nap múlva? A szellem nem mondott rá semmit.

— S mi által halok meg? — kérde a nő.

A szultán megrémült az esztelen kérdésen, s el akará onnan távolítani a nőt, de egy percz alatt kírta a toll a választ:

— Meggyilkoltatol.

A nő sápadt lett, mint a viaszkép s remegve kérdezé:

— Ki gyilkol meg?

Mindketten félelmesen, visszafojtott lélekzettel várták, mit felelend a toll? és az jól figyelmezve, nehogy hiányos betűt fessen, írá a pergamenre:

— Mahmud.

A kegyencznő ájultan rogyott a szultán karjaiba, ki őt ölébe véve, a kerevetre tévé és sokáig tartott, míg magához birta téríteni, vigasztalva őt bölcs beszédekkel.

Gonosz, ingerkedő szellem lakik e nádiban; ki csak azért úzi előttünk varázslatait, hogy szíveinket rettegésbe hozza. Hiszen azt mondá, hogy hol-tig szeretni foglak, hogy ölnélek tehát meg én? Hazug szellem lakik e tollban.

Pedig maga is reszketett a szultán.

Azon éjjel nem jött álom a szemeikre, s reggel erővel elvevé kegyenczétől az frónádat Mahmud, s azt mondá neki, hogy a tűzbe fogja vettetni.

De nem vetteté a tűzbe.

Sőt gyakran elővevé azt a szultán, s miután nehányszor hamis jóslatokon kapta a szellemet, kezdé

az egészet egy magikus bohóságnak tekinteni, mely a végre rendeltetett a jó sorstól, hogy az embereket különössége által mulattassa, és gyakran szerze általa mulatságot egész háremének, összegyűjtván az odaliszkokat s kényszerítván a bűvös tollat írni feleleteket mindenféle apró kérdésekre: «Hány éves a vén Kadun-Khiet-Khuda? — Hány zecchino van a Kizlár aga erszényében? — Hány órákor ébredt fel a szultán? — Mikor érkeznek meg a szultána tulipánjai? — Hány fejet löktek ma a tengerbe? — Él-e még Szádi, a költő? — stb. stb., vagy kényszeríték Hugo Victor keleti verseit nekik lefordítani törökre, arabra, perzsára. — A toll mindent végzett türelmesen. Az odaliszkok igen kedves játékszernek tarták s a kedvencz szultána el is felejté már a gonosz jóslatot, mit számára leírt.

Egyszer történt, hogy a nagyhrű kalózvezér, *Microconchalys*, ki az Archipelagust rablóhajóival régóta nyugtataníttá, s a szultán valamennyi flottáival tudott dacolni, Candia előtt a sík tengeren egy britt hadihajóval találkozott, s azt elég esztelenül három gályájával megtámadta, s egy óra alatt mind a három hajója fenékre lövett, s ismeretes zászlóin kívül semmisem maradt a víz színén, melyeket is a győztes angol kapitány, *Murrisson* magával diadaljelül elvive Sztambulba, s ott azokat felküldé a divánba.

A szultán öröme határtalan volt a bosszantó rablóvezér halála felett, öröme megtetszék a háremben is, mert éjszakára fényes lámpaünnepélyt

rendezett, s másnapra a diván elé hivatá Murrisson kapitányt, hogy őt kegyeivel és ajándékaival elhalmozza.

Éjszaka tehát nagy vigasság volt az odaliszkok közt. A szultán maga is ittas volt az örömtől, a bortól és a szerelemtől, s a szultána öröme elbizottságában mulatságul vevé a bűbajos frónádat s kényszeríté azt bohó feleletekre: hogy számlálja meg, hány szála van Mahmud szakállának? hány lova az istállókban, hány katonája a tengeren? s végre kaczagva kérdezé tőle, mondja meg neki: hány óráig fog ő még élni?

Ah, hiszen egy egész örömteljes élet állt még előtte. A szultán mégis fejét csóválta: ilyen kérdésekkel nem kellene az Istent kísérteni soha.

A toll nem akart írni.

Ekkor bosszúsan kiálta rá a kegyencznő: — Felelj! vagy kényszerítelek megszámlálni a Fekete-tenger cseppjeit, a mi innen Szukumkaléig van. Felelj, hány óráig élek én?

A toll erre ingadozva felemelkedék és a papíron jártában olyan hangot adva, mintha sírna, nyögne, félreismerhetlen jeggyel írta le ezen számot «8». És körülkeríté azt, hogy tudtul adja, miszerint nem következik több.

Kaczagtak mindnyájan, ez a szellem szereti a tréfát s most bosszút akar állani a szultánán a kínzó kérdésekért.

Ekkor volt éjfél után három óra. Annyit ütöttek az órák minden teremben. Azután ismét tánczolni kezdtek az odaliszkok, s eunuch-bohócok fabábo-

kat játszódtattak egy függönyös játékszínen, mely a háremlakókat nagyon mulattatá. De a kegyencznő fejéből nem ment ki az a nyolozas szám s a mint a szobákban levő órák ismét sorban négyet ütöttek, elővéteté a tollat s arczán hitlen gúnyt tetetve, de szívében borzalommal kérdezé tőle: — No most, mondd meg újra, ha még el nem feledted, hány óráig élek én még?

A toll leírta a számot «7».

Itt már borzongani kezdenek a körülállók. Mahmud szellemtréfának tartá az egészet s biztatá őket, hogy nevessenek rajta. S ismét mulattak tovább.

Egy óra mulva sorba ütötték az órák az ötöt. Most egyedül lopta félre magát a kegyencznő, s asztalára helyezve az írónádat, az előbbi kérdést ismétlé előtte:

A toll e számot írta «6».

Tehát minden órában egygyel kevesebbet. A szultán észrevette kegyencznője szomorúságát s hogy elverje gondolatait, kényszeríté őt alvószobájába menni, ott a szultána két órai édes álmot aludt a szultán keblén, akkor a szultán fölkel, átment öltözőszobáiba, mert ma diván-tanácsot kelle tartani.

A kegyencznő felébredvén, legelőször is az órákra nézett s látta, hogy már hét óra. Sietett rögtön fölkeresni a tollat; s remegve kért tőle választ.

Most a toll már csak «4»-et írt.

A szultán maga elé hívatta Murrisont.

Az angol tengerész már akkor is tudta, hogy a vizek kivüle urat nem ismernek, s hosszú kalandozásai kelet és dél országaiban annyira hozzászoktaták őt a barbár tartományok fejedelmeihez, hogy őket voltaképen kíváncsisága tárgyaiként tekinté, kiknek balga szertartásait végignézte, a hol hozzá nem férhetett, s ha másképp nem teheté, együtt csinálta azokat velök, csakhogy naplójába írhasson rólok.

A divánba hivatás semmivel sem volt Murrissonra nézve érdektelenebb, mint ha elefántvadászatra hívták volna, vagy a sakker-kvakkerek titkos gyülekezetébe, vagy Mongolfier úr veszedelmes léghajójába. Fölvéve karmazsin-piros öltönyét, tollas háromszegletű kalapját, s lekisértetve magát a tiszteletére küldött idzoglánok által, a pompás mennyezetes hatevezős kájikig hagyá magát vitetni.

A szökőkutak kapuján bevezeték, s néhány perczig várni engedve az oroszlánfók termében, megengedék neki, hogy kebléből elővont tárczájába futólagosan lerajzolja a körüle fekvő tárgyakat.

Ezalatt elvették kis rövid kardját, minthogy a szultán elé fegyverrel menni nem szabad, s adtak rá egy bő nyusztprémes kaftánt. Észre se vette a jegyezgetés közben, csak azután csodálkozott el magán, hogy talpig zöldbe van öltöztve, s a tolmács baljára állva bevezeté a hét vezérek termébe, hol a szultán vezéreivel félkörben ült.

Murrisson szép illedelmesen üdvözlé a padisaht, a hogy tán György királyt üdvözlölte volna, avagy X. Károlyt.

— Hajolj le egész a földig — egész a földig, uram, — suttogá fülébe a tolmács.

— God dam. Azt nem teszem. — Ez egyenruhában nem szokás a földre feküdni.

— Azért adtuk föléje a kaftánt, — sугá féltréfásan a tolmács. — Ez itt szokás.

— Rossz szokás, — mormolá Murrison, s néhány perczig gondolkozva azon öltetre jött, hogy kalapját elejté, s mintha az után nyúlna, hajolt meg a földig, de kárpótlásul azután úgy kiegyenesedék, hogy ha a palota rászakadt volna, sem hajtotta volna meg a fejét.

A szultán pár rövid szót monda a tengerésznek, melyből a tolmács egy czifra üdvmondatot tudott lefordítani, bebizonyítandó, hogy ő a szultán kimondhatlan érzelmeinek is magyarázója. Elmondá a tengerésznek, hogy ő egy rettenetes viziló, tengeri elefánt, ki dicső agyaraival ama szemtelen krokodilusokat agyondöfte, hatalmas patáival elgázolta és orrmányával agyonpaskolta; azért megérdemli, hogy a felséges úr köntösének szárnyai befedjék. Azért kérjen jutalmul a mit kíván, legyen bár az országának fele stb.

Ha valaki ilyenkor csakugyan az ország felét kérné, bizonyosan azt a felét kapná, mely a föld alatt van. Murrison megköszönte az ajánlatot, s azt kérte, hogy mutassa meg neki a szultán kedvencz hölgyét.

A tolmács ezt hallván, elsáppadt — még sápadtabb lón a szultán, arcának izmain meglát szottak a rángások, melyek a rögtöni visszás érzel-

mekre támadnak, azután sűrű nagy szemöldeit mélyen lehúzva, halálos sérelemmel tekintte a tengerészre, széles melle hörgött nehéz sóhajától.

Az angol csak azt restelte, hogy nem viszonzhatja a szemöldök-játékot, az övéi világosszókék, s kissé nagyon magasra voltak rakva.

A tolmács azonban nagyon sokat tudott beszélni e hallgatásból.

— Oh dicső gyaur, nemzeted rózsafája, a tengeréken futó vizipók, ne kérj ily esztelenséget a nagyúrtól — nézzed haragos szemeit, s kérj más akármit, kérd legritkább kincsét, rabnőit mind — csak kegyencznője arcját ne kívánd látni. Te nem tudod, mi az.

Murrisson vállat vonva monda: — Nekem nem kell kincs, sem rabnő, csak a kegyencznőt kívánom látni.

Mahmud reszketett, de nem szólt. Nagy sötét szemeibe két könnycsepp tódult, s azután csendesen gördült végig szép férfias arcán.

A vezérek erre félugráltak, s zavart kiáltásaikból kivehető volt, miszerint nem mást kívánnak a szultántól, minthogy legott fojtassa meg a vakmerő hitetlent.

A tolmács kétségbeesve veté magát a tengerész lábaihoz.

— Oh minden czethalak fejedelme te! Hitetlen eb! Látod mint fekszem lábaidnál én, igazhívó, a te lábaidnál, horivó gyaur, mért fogsz engemet szavamnál, melyet a szultán adott általam neked? Nem szégyenled magad, lábadat a fejedelmek urának nyakára tenni? Kívánj mást akármit!

Hasztalan. A tengerész arczán egy szöglet sem változott. Újra hidegvérrel ismétlé: «A kegyencznőt kívánom látni.»

A vezérek dühödt ordítással rohantak reá, s Murrisson elégnék tartá a fenyegető roham előtt szétvetni mellén a ráadott kaftánt, előtűntetni félvilágtól rettegett egyenruháját, s a reá aggatott érdemjeleket, alexandriai és trafalgari diadalok dicső emlékeit.

A szultán lelépett a trónjáról, kezével inte a vezéreknek, néhány szót súgott a Kizlar aga fülébe, mire az eltávozott.

E súgott szó végigment a vezérek sorain, mire valamennyien meghajták magukat, s a terem három ajtaján háromfelé távoztak, helyettök két fekete lépett be vörös fezzel, fehér ruhában, kezeikben széles görbe pallos.

Csak a szultán maradt ott és a tengerész.

Az órák a szeralj termeiben háromnegyedét tizenegyre ütöttek. A kegyencznőnek a dervis tolla azon kérdésre, hány óráig él még, ezt írta: « $\frac{1}{4}$ ».

Azon perczben lépett be a Kizlar aga. A kegyencznő reszketve ment eléje, mint az eltévedt báránka a szemközt jövő farkas elé.

A Kizlár aga mélyen meghajtá magát s a háta mögött álló szeralj-felügyelőnőt előre inté.

— Végezte-e a namazát előtti mosódást a szultána?

— Igen, uram.

— Övezz dereka körül három sor gyöngyöt, s

*Mahmud levevé az idegen előtt legkedvesebb hölgye arczáról
a fátyolt.*

turbánjába tűzz paradicsom-madarat gyémántos forgóval. Add reá aranyszövetű kaftánját.

A kegyencznő némán engedett magával mindent történni.

A felügyelőnő arczára vonván a lengeteg apró arany csillagokkal hintett fátyolt, elvezeté őt azon ajtóig, mely a porcellán-terembe nyílt. Ott elbocsátá őt a Kizlar aga, mutatva, hogy merre menjen.

Mindenütt kettős őrszemek álltak az ajtóknál, a legutolsó, melyen beléptek, csak szőnyeggel volt fedve. Ez volt a kupolyterem ajtaja, hol a szultán a tengerészt elfogadta.

A kegyencznő nem láthatta a tengerészt a trón magas emelvényes szárnyai miatt, csak a szultánt látta ott ülni a divánon. Odasietett hozzá, s a mint eléje lépett, egyszerre megpillantá az idegent, ki hideg kíváncsi szemeit ráfüggeszté. Összeborzadt, s félsikojjal ejté ki e szót: — Gyaur! és fátyolát sűrűbbre vonva, a szultánhoz akart menekülni.

Mahmud ekkor megfogá egy kezével a hölgy remegő kezét s a másikkal levevé az idegen előtt legkedvesebb hölgye arczáról a fátyolt.

A hölgy felsikoltott, mintha kigyócsipés érte volna arczát. Majd a szultán térdeihez omlott s irgalomért esdekelve tekintte a nagyúr arczába. A minden kalifák kalifájának szemében emberi fájdalom nedve ragyogott. Szegény szultána! Ki ne szánta volna őt?

Murrisson udvarias bókkal hajtá meg magát, s

tolmács nem létében a jól ismert török üdvözléssel köszönté őt: «Szalám aláükü.» A hölgy szokatlan bájai csak annyi hatást gyakoroltak a tengerészre, mint honának bármely szép delnöje, valamely udvari bemutatáskor.

A hölgy kínosan vonaglott a szultán lábainál, ki megelégedvén kínlódását, betakarta őt fátyolával, s inte a Kizlar agának. Az fölemelé a hölgyet s elvezeté a trón függönyei mögé. Ugyanekkor a két eunuch őt is eltünt a trón mellől.

A szultán hallgatott s eltakarta szemeit.

Néhány percznyi mély csend után a tengerésznek úgy tetszék, mintha hosszú-hosszú sóhajt hal-lana a függönyök mögül. A szultán minden tagja összerándult. És ezután elkezdtek a szeralj órái ütni és ütötték a tizenegy órát.

Ekkor felállt a szultán helyéből, s felsóhajtva mondá: — Allah határozta így; — azzal leszállt a divánról s tiszta olasz nyelven kérdé Murrisontól: — Láttad őt? Szép volt?

Murrisson meglepetve az által, hogy a szultánt, ki különben csak tolmács által szokott szót váltani, olaszul hallja beszélni, bámulatában nem talált egyhirtelen szavakat a kérdésre.

— Most jer, lásd mégegyszer; — szólt a nagyúr, s azzal odainté a függönyökhöz.

Murrisson visszacöbbsent. Egy pár percz előtt rózsapiros hölgy ott feküdt halványan, élettelen elterülve, ajkai, szemei bezárva, keble mozdulatlan. Szép gömbölyű fehér nyakán köröskörül vékony vörös vonat látszott. A selyemzsinór helye!

— Ah ez kegyetlenség! — kiálta fel, magáról megfélekezve a tengerész.

A szultán hidegen viszonzá:

— A mely nő arozát keresztyén férfi tekintete éri, annak meg kell hálnia. Azzal inte a tengerésznek, hogy el van bocsátva.

Murrisson sietett ki a tereméből, rögtön fölszedte horgonyait s éjjel kivitorlázott az arany-szarvból, mindenütt üldöztetve a szép szultána emlékeitől, kit szemeinek egy tekintetével megölt.

*

— Lásd, lásd, — mondá a szultán ölébe véve a meggyilkolt hideg tetemét, — valót mondott a dzsin: Mahmud szeretett halálodig és Mahmud ölt meg.

E szavakat elmondá kétszer-háromszor is a halottnak, azzal letevén a trón lépcsőjére, megszagatá öltönyeit keblén s könnyes szemekkel tekintve föl az égre, sóhajta: — Már most következék a többi!

És azután elkövetkezék a többi. — Jött keletről, jött nyugatról, északról és délről a veszély; nagy, orszáfgorgató vihar, mely az erős ozman tölgyet gyökerében megfacsarta, lombjait letördelte.

Janinai Ali basa volt az első, ki meggyújtá az országot nyugatról, s vérbe, lángba borítá Moreától Smyrnáig. — Északról Ypsilanti kereszties lobogói hoztak új ellenséget Mahmudra, s a «szent sereg» kiáltása a Duna partjairól Athene falain és Olymp szikláin visszhangzott. Sztambulban a fék-

telen janicsárhad készíté minden vereség hírére vérfürdőket a sztambuli görögök közt. És midőn tetőpontját érte minden veszély, keletről a perzsah sah ütött be az omladozó birodalomba, s elfoglalta a kincses Bagdadot.

És Mahmudnak még volt kedve élni. Élni és uralkodni. Kisebb lélek elvetette volna királyi pálczáját s elvonult volna a csendes Arábia boldog pálmái közé, tudva, hogy végtelen harcz vár mindenünnen reá, tudva, hogy győzni nem fog, tudva, hogy a mi legközelebb áll hozzá, legfélelmesebb ellensége. Egy aláásott lőporos verem volt a trón, mely körül őrült emberek szaladgáltak égő csóvával.

És Mahmudnak volt még kedve rajta ülni.

Gyakran kilópdzott éjszakánkint háreméből. Egyedül, senkitől sem kísérve, az ő szerály tetejéről órákig elnézte a csillagok futását, elhallgatta az éjszakai verekedést, halálsikoltásokat Sztambul utcáin, látta, mint támad egyszerre két-három helyen tűz, Perában és Galatában — a janicsárurak töltik ott kedvöket. És érezte azt a kegyetlen, hideg metsző szelet, mely elkezde északról fújni, hogy a szerály termeiben fázódva ölték magokra takaróikat a gyöngé lelkű odaliszkok. Sohasem érezte még ember Sztambulban e hideg szelet. Honnan jön az és mit jelent?

Mahmud tudta, honnan jön az és mit jelent, s volt kedve szemébe nézni a jövőnek, melyből egyetlen sugár sem hozott számára reményt.

A cserkesz és családja.

Kasi Mollaht még az időben nem nevezték mursidnak (vallásfőnök). Egyszerű seik volt ő Himriben, déli Cserkeszföld egy kis helységében, hol még ekkor a moszkónak csak távolról hallák hírét.

Az egész természet egy megerősített várat képez Himri körül. Rengeteg bérczek kettős tömör fala huzódik el mellette két felől, kopáran, végtelenül emelkedve, mentiül távolabb, annál magasabbra.

Ez örök árnyékos völgykebelből emelkedik ki egy harmadik sziklatömeg, mely két felől meredek, lépcsőzetes falat képez, s azután hosszan kinyúlva a többi bérczek közül, végre egy szakadékos ponk homorultán végződik, melyet két rohanó hegyi folyám összetalálkozása védelmez, mély örvényt ásva alatta a kivájt sziklák között. E bérczvonala gerinczén több ezer hold buja mező vonul végig, hosszan, keskenyen.

A kinyúló sorok tetején egy több száz lábnyi magas szikla-talajzat látszik, oly szabályos, mintha óriási koczkákat raktak volna egymás tetejébe s e sziktatalajzatra a legcsodálatosabb természetijátékkal látszanak bástyák, tornyok, végfalak építve, úgy hogy messziről úgy tűnik fel, mint egy erős vár, s valóban önkénytelen támad első tekintetre azon gondolat, hogy ha e tetőkre négy ágyút felállítanak, néhány száz ember hadseregek ellen megvédhetné magát; a ponk hátulján pedig, hova a vízeséstől közelíteni nem lehet, nyugodtan eltelelészhetne évekig a védsereget tápláló juh- és tehéncsorda.

Bohó gondolatok! Kinek jutna eszébe Himrit megtámadni? ezt a kis cserkesz falut, alig ötszáz lakosával, kiknek nincs egyébök, mint teheneik, kecskéik és szép leányaik. Ki jönne Himri alá ágyúkkal és hadsereggel a legjámborabb emberek ellen, kik életökben egyebet sem tesznek, mint sajtot és szironyos kecskebőrt készítenek, s vitézségüket csupán a nyájaikat pusztító medvék ellenében gyakorolják, s hosszú, messzelövő puskáikkal csak a kőszáli kecskét irtják?

Nem is építették ők házaikat a természet csodája vár tetejébe, hanem szépen a sziklák alá, rendszeren összerótt faderekakból, gömbölyű hársfáktól körülvéve, galambdúczos tetőkkel, virágos kertekkel köröskörül, s nemhogy ágyúkkal kergetnék a jövevényt, sőt elfogják őt az úton, falujokba vezetik, megvendégelik, marasztalják, s ha a jövevény szép fiatal férfi, titokban meg is könnyezik távozását a legszebb szemek, mik valaha mosolyogtak és könnyeztek.

Ki álmodta volna azok közül, kiket Himriben a búbajos és szép cserkeszleánykák dalolása ringatott édes álomba, hogy lesz idő, midőn e bérozfalak itt köröskörül ezer és ezer idegen véréből fognak végig pirosolni, kik ide jövének meghalni és megtalálták, a mit kerestek?

Az érdemes seik háza semmiben sem különbözik a többi lakosokétól. Egészen fából van összeróva az is, három szoba egymás hosszában, elül két öreg diófa.

Kasi Mollah künn ül a szobrokon nyugvó eresz

alatt, melyet két oldalról befutottak a nagy kardos bab indái, s tizenkét vékony kecskeszíjat felakasztván egy horgas szegre, nagy szorgalommal és komolysággal fon azokból korbácsot.

Mellette a földre terítve van egy medvebőr. Azon ül maga alá szedett lábakkal egy sajátságos külsejű idegen, kinek ha arczán s viseletén meg nem látszanék is, az ajtó előtt összekötött öszvérekről megtudhatnók, hogy nem e helységhez tartozik.

Ez egy görög kereskedő Smyrnából, minden évben meglátogatja Circassiát, kecskebőröket vásárolva, mint ő mondja. Smyrnában három palotája van; alig hihető, hogy ezeket kecskebőrökön szerezte volna. Elég az hozzá, az öszvérek most is megvannak rakva egész köteg szironyos és prémes bőrökkel s a kalmár áldomást iszik a cserkesz által lótejből készített keserves italból, mely áll előtte s melynek kellemetlen szagát jó latakia dohányja füstjével iparkodik elverni.

A cserkesz ráadásul készíti számára azt a hosszú öszvérhajtó ostort, tizenkétféle sznű bőrből, szép körmönfont kigyóbőr-formára, a végébe pedig szép fehér lószőrt fon s midőn készen van, mutatványul nagyokat pattant vele, hogy a kalmár alig győzi szemeit őrizni előle.

— Szép ostor, jó ostor, — mond végre, csak-hogy hagyja már abba gazdája a pattogtatást.

— Hogy jó ostor-e? azt még majd ezután fogom megpróbálni, — szól a cserkesz, a nélkül, hogy tojásdad barna arczán az egykedvűség valami vonást

változtatna. S azzal nyelet kezd készíteni az ostornak, kivervén azt kacsARINGÓS vékony réz-sodronyokkal s ólom csillagokkal szépen.

— Hogyan próbálsz meg, — hogy jó-e az ostor? kérdi tőle a kalmár.

— Majd ha a gyermekek hazajönnek.

— A te gyermekeid?

— Igen azok. A más gyermekeire mi gondom?

— Tán csak nem akarod rajtok megpróbálni az ostort?

— Hát kin máson? A gyermeket ostromozni kell, hogy jó legyen, hogy rendhez szokják, hogy hiábavalóságokon ne járjon az esze; azért is jó az, hogy hozzászokik a kisebb fájdalom által a nagyobbhoz, s mikor aztán felnőtt ember korában csapás éri, el tudja azt viselni. Engemet is mindig vert az apám, maig is áldom érte, hogy vert, mert jó ember lett belőlem; a gyermek mind tele van rossz indulattal s jót tesz vele, a ki azt korbács-csak kihajtja belőle.

A görög hosszú olajszínű aroczán valami különös mosolygás vonult e szavakra végig; látszott, hogy csak magának mosolyog, azután fölveté csalfa szénfekete szemeit a seikre s kétkedőleg kérdezé tőle:

— De ok nélkül csak nem vered meg gyermekeidet?

— Oh, van arra ok mindig. A gyermek mindig tesz valami hibát, csak utána kell járni, s a ki ezt elmulasztja, úgy cselekszik, mint, a ki sajnálja a gyomot kitépni a kertjéből.

— Kasi Mollah, — szólt a görög, orrlyukain hosszú két füstfelleget fúva elő. — Én azt mondom neked, hogy teneked nem valók gyermekek, mert nem értesz a nevelésükhöz és az egész cserkeszföldön senki sem ért a gyermekneveléshez.

— Mért vannak legszebb leányaink s legvitézebb fiaink a földön?

— De mennyivel szebbek volnának e leányok s vitézebbek e fiak, ha ott neveltetnének, hol a fehérkeblű Briseis és Achilles podasz-ókösz (gyorslábú) hős utódai élnek. Oh Hellász! . . .

A görög exaltatióba kezdett jönni e klasszikus neveket kiejtven s bújában olyan füstöt fújt csibukjából, hogy elég lett volna betakarni az egész olympot.

— Azt mondom én neked Kasi Mollah, — folytatá azután, — hogy a gyermekek Isten ajándékai s a ki a gyermeket veri, mintha Isten ellen emelné ostorát, mert az ő kezei fedezik a kisdedek testét. Te csak bűnt követsz el a gyermekkel. Add őket énnekem.

— Te keresztyén vagy, én pedig muzulmán, hogy nevelnéd te az én gyermekeimet?

— Ne érts félre, kérlek. Én nem tartanám őket magamnál, sőt gondom lenne számukra oly helyeket találni, hol őket magas kitüntetésben részesítenék, előkelő basáknál, sőt lehet, hogy magánál a padisahnál is, vagy legalább az ő vezéreinél, kik a cserkeszeknek mindnyájan nagy tisztelői.

— Köszönöm Midás, köszönöm; nem adom őket senkinek.

— Kérlek, kérlek, ne nevezz engem Midásnak, ez fatális név, a mi nekem nem kell. Megtanulhattad volna már tíz esztendő óta, a mióta bőrdöet vásárlom, hogy az én nevem: Leonidász Argyrocantharidesz, én közvetlen utódja vagyok azon hős Leonidásznak, ki a Thermopylæknél elesett háromszáz spártai vitézzel, s egyik nagyapám Issusnál esett el nagy Sándor oldala mellett, kiről egy perzsa satrapa halálos csapását fogta fel; ha nem hiszed, nézd meg ezt a régi pénzt, meg ezt a másikat, meg az egész marékka, meg a mi ez erszényben van, melyek mind Macedó Fülöp alatt verettek, részint pedig Kantakuzenus Mihály és Constantinus Porphyrogenneta alatt, a kik mind hatalmas császárok voltak Konstantinápolyban, melyet most Sztambulnak neveznek és építették a szent Zsófia-templomot, a hol most a dervisek imádkoznak, s aztán nézd meg azokat a képeket, a mik azon pénzekre vannak verve, ha nem hasonlítanak-e hozzám egy hajszálig? — Így van. — Már most csak ne is add vissza e pénzeket, hanem add ide inkább azt a két gyermeket nekem.

A cserkesz, ki azon szíjn alatt vette át az erszényt, hogy a pénzen levő képeket hasonlítottassa a kalmár arczához, ez ajánlatra újra torkonköté a zsacsokót s visszatette azt a kalmár ölébe.

— Köszönöm, — szólt szárazon, — én kecskebőrt árulok, de nem emberbőrt.

A kalmár arczán a meglepetés vonaglászai látszottak e pillanatban. Valódi mesterségét nem minden ember találta ki ilyen hamar, vagy a ki ki-

találta, nem szokott ilyen kiméletlen lenni érte. Alább délszakon a georgiaiak sokkal szelídebb emberek, azokkal még alkudni is lehet leányaikra, sőt foglalót is vesznek fel nagyon kicsiny gyermekeikre. Tíz-húsz arany denárért meg lehet tőlük kapni két-három éves korában a gyermeket, a kiért azután tíz év múlva ugyanannyi ezer piasztert adnak a méltóságos basák. Innen építi Leonidász azokat a palotákat Smyrnában.

— Oktalan beszédekert mondasz, érdemes csorbadzsim, — szólta kissé magához térve a kalmár. — Bebizonýítom, miért? Először: mert hiszen nem adod el a gyermekedet; másodszor: mert miért ne adnád el? Hátha egy medvebőrt viselő cserkesz eljön a leányodért s kéri, hogy add neki, nem eladod-e annak? csak hogy az legfeljebb tizenkét tehenet, meg annyi szamarat ad érte. Én pedig ezer piaszterért kérem derék hatalmas bégek, vagy talán maga a szultán számára s te ezeket mind kicsinyled?

A seik arczán bosszús ingerültség kezdte mutatkozni. Azt jól tudá, hogy a kalmár most neki sophismát mondott, de egyszerű eszével nem bírta felfogni az álokoskodást. Pedig világos, hogy abban nagy különbség van, ha medvebőrös cserkesz veszi-e meg az eladó leányt tizenkét tehénen, vagy a rumeliai helytartó bég ezer aranyon? De mégis a medvebőrös részén van az előny.

A görög azonban figyelmes szemmel látszott tanulmányozni a cserkesz arczvonalmait, szavainak

hatását leste azokon, mint a kísérlettevő orvos, k
gyógyszereit próbálgatja in anima vili.

— Pedig tudom, hogy el fogod őket adni, Kas
Mollah, — folytatá újra megtöltve csibukját, — bizo-
nyosan más kalmárnak ígérted már. No, no, te hamis
ember. Derbendi meg bagdadi kalmárok bizonyo-
san többet ígértek értök; azok tehetik, mert ők
kereskedést űznek vele. A csalárd örmények! Meg-
veszik a gyermeket potom árért s eladják már
nyolcz-kilencz éves korukban a basáknak, hogy
húsz évnél többet egy sem ér meg, addig ki mell-
kórban, ki ideglázban elvész. Ezt én nem cselek-
szem. Én becsületes ember vagyok, ki csak a sze-
retet munkáit végzi és mindenek fölött igazságos.
Elég legyen azt mondanom, hogy ott születtem, a
hol Aristides lakott. Számtalan ősem volt az aræo-
pagusban és egy anyai nagybátyám archon volt.
Azért ne képzeld, hogy én minden bolond ember
kedvéért megteszem azt, a mit te értes. Én csak
választott jó barátaimmal teszek szívességet, előt-
tem szentek a barátság kötelékei. Castor és Pol-
lux, Theseus és Pyrrhous elég magasztos példá-
kat szolgáltatnak elém a barátság hatalmas ereje
felől. A hol csak én megfordultam, engemet min-
denütt áldottak, csakhogy a lábaimat nem csó-
kolták. Egy georgiai földműves leánya, kit apja
rám bízott, most az egyiptomi helytartó feleségé-
nek első szolgálója. Nagy dicsőség az, hallod!
Egy szegény kecskepásztor fia, kit a piszokból
vettem ki, most a szaloniki basa első pipatöltője.
Magas hivatal az, hallod. A mi volt Jupiternek

Ganymedes ama klasszikus időszakban . . . hajh!
A könny kiesik szememből e szóra. Oh Hellasz!

A cserkesz engedte jó barátját sírni s elégnék találta annyit felelni rá, hogy sötét lombos szemöldeit a lehető legmélyebben lehúzta szemeire, azután vett egy kalapácsot s a készített ostor nyelét körülkopogtatta nagy haraggal, beleverve sodronyt és rézpitykéket.

— Kasi Mollah, eddig csak tréfáltam, de már most komolyan beszélek — kezdé Leonidász Argyrocantharides egy hanggal magasabban a szót, hogy a kalapácsolástól is lehessen hallani. Gyermekeid sorsáról komolyan kellene gondolkoznod. Én jó barátod vagyok, régi ismerősöd, én javadat akarom. Úgy szeretem gyermekeidet, mintha tulajdon gyermekeim volnának, a könny kiesik szememből, mikor elválok tőlök. Mi lesz belőlök, ha felnőnek? Jól van, no. Tudom, hogy a mfg te élsz, jó dolguk van, de hát azután? Te meghalhatsz ma, vagy holnap, ki tudja? Az Isten keze mindnyájunkkal szabad. Mondok egyet, nein tréfa, nem az ujjamból szoptam. Én bizonyosan tudom, hogy Topál basának tudtára esett már, miszerint teneked két szép gyermeked van, valami gaz erzerami kereskedők árulták el előtte, kik itt valamit vásároltak nálad s ő már felpénzt is adott rá nekik, hogy gyermekeidet számára elhozzák. Pedig az egy piszkos, durva, bélpoklos ember, a kinek félelmes dolog még a lába nyomába is lépni; fertelmes, rút ember és kegyetlen. Ezt én bizonyosan tudom. És ama kalmárok elfogadták az alkut és nyakukra fo-

gadták, hogy esztendő alatt elviszik neki gyermekeidet Mit mondasz? Azt mondod, hogy le fogod őket hajigálni innen a mélységbe? Nem olyan bolondok ám azok, mint én vagyok. Nem úgy tesznek azok, hogy ide jöjenek hozzád barátságos ajánlattal, mint én, hanem rálesnek gyermekeidre, mikor azok az erdőre járnak s mikor senki észre sem veszi, felkapják a ló hátára s elvágtnak velők; azt sem tudod meg, melyik ég sarka alatt keresd? Vagy pedig, mikor az úton mégy velők magad, cselt vetnek, magadat főbe lönek szépen s gyermekeidet elhurcolják. No hát. Jó mulatság lesz-e az? Csak ne fordulj el tőlem.

A cserkesz nem tudott felelni, nála a szó drága dolog volt, hanem magában gondolt sokat. A míg a kalmár beszélt előtte, ő gondolataival tovább ment. Ő már látta gyermekeit az utált márvány-csarnokokban, ott látta őket állani szégyenletes czifra öltözetekben szolgálva a mosolygó kényurat, ki gyenge arozaikat kezeivel érinti s a vér arozába tódult, mintha látná gyermekeit e mosoly előtt pírulva remegni. — Ah, e gondolatnál elkezdte a kezében levő ostorral oly hangosan pattogni, hogy a görög felfordult ijedtében a medvebőrön s füleit markába takarta.

— Ne harangozz azzal az ostorral édes fiam, mind szétkergeted az öszvéreimet! hiszen jó már az ostorod, elhiszem, csak ne próbáld meg többet. Köszönöm, csavard össze, majd elteszem. Ejh! Jó, hogy ki nem ütötted vagy egyik szememet. Ennek ugyan erősen örülök. De szóljunk hát

okosan. Hiszed-e, hogy én becsületes ember vagyok, vagy sem?

A cserkesz a fejét sem bízozentette rá.

— Jól van; természetesen hiszed, ezt hinned kell. Pausanias óta nem volt áruló nemzetem közt; az volt az utolsó igaztalan görög és azt is be-falazták a templomba. Én tisztalelkű ember vagyok, azt te jól tudhatod. De még más is vagyok, a mit te nem is gyanítasz. Ohó! e kopott, préme-hagyott kaftánban lakik valaki, a kit te nem is sejt-tesz. Ohó, én tudom csak, hogy mi vagyok én? Urakkal, sok ország uraival vagyok én ismeretség-ben, a kiknek hírért sem hallottad. Ebben a tenye-remben tartom Hellászt, ebben a másikban Ozma-niát, az egész világot megrendítem, ha megmoz-dulok. Miért cselekszem én mindezt? Oh, a ti szent árnyaitokért, Miltiadesz, Themistoklesz, Ly-sippos és Demoszthenesz! A ti árnyaitokért, oh Solon, oh Lykurg, oh Pythagorász! és jövendő idő, melyben én azt be fogom bizonyítani mind. A te emléked, Athéne, lelkesít engemet, hogy kincseket halmozzak jövendő idők számára; te szent sza-badság istennője suttogod fülembe, hogy befolyást szerezzek ügyednek a magasok, úgy mint az ala-csonyak között! — Itt lelkesülten ugrott fel a kalmár s tenyerét a cserkesz felé nyújtá: — Kasi Mollah! Ti ugyanazon járom alatt nyögtök, mely alatt mi; fogjunk kezét hódítóink ellen, olvaszszuk meg lassankint vezéreink szívét a legerősebb tűz, a cserkesz és hellén hajadonok szemeinek tüze által és fogjuk meg őket a virágos hálóban.

Kasi Mollah nem csapott a lelkesült kalmár tenyerébe, hanem oda sem fordulva hozzá, hidegen viszonzá:

— Nem sajnálom tőled azt az italt, melyet eléd tettem, jó kalmár, de úgy látom, hogy kezd a fedbe menni, különben nem beszélnél oly badar dolgokat, hogy te a szabadság ösztönéből akarsz eladni szabad embereket ellenségeidnek. Nem is jól mondtad, hogy mi járom alatt nyögünk, mert az nem igaz; a cserkeszt nem hódította meg senki, de ha úgy volna is, nem szorulnánk leányaink szeméire, hogy azok harcoljanak helyettünk. A gyermekekről pedig többet ne beszélj, mert azokat nem adom. A ki meg akarja venni, elutasítom, a ki el akarja csábítani, elverem, s a ki el akarja rabolni, azt megölöm. Ezt mondd meg azoknak az erzerumi kalmároknak is. És többet nekem ilyet elő ne hozz.

E szókra nagyon meghosszabbodott a kalmár aroza. Bújában oly erővel kezdte színi a csibukot, hogy a képe kétfelől behorpadt s a szemöldökei fölmentek a homloka közepére. A fejét rázogatta néha mozsárnagságú piros fezével s mind összeégette a körmeit pipája tüzét nyomogatván s csak olykor-olykor bicsozentett egyet fejével, ráhagyva bölcsen.

— Jól van, Kasi Mollah. Derék ember vagy. Majd meglátjuk.

A nap hanyatlóba jött már s a hegyek közül hazatérő juhnyájak kolomphangja kezdett a sík mezőn hangzani, mely Himri előtt a sziklatetőn terült.

Ötven darab hófehér fejőstehén baliagott csendesen Kasi Moliah háza felé, egyenkint lépve be a sövénykapun; az utolsó nyomában jöttek a seik gyermekei, kik a nyáját őrzeni voltak az erdön.

Mintegy tizenkét éves lehetett a fiú, egy évvel fiatalabbnak látszott a leány, annyira hasonlítottak egymáshoz, hogy arcaikat élben meg nem lehetett volna különböztetni. Hasonló hosszú fekete haj mind a kettőnél, mely csodálatos karikákban göndörült le vállaikra, gyöngéd arczszínezet, gyermeteg hamvassággal, oly bársonyszerű finom, mintha soha napon nem járnának, pedig még csak főveget sem viselnek. A fiú arczán annyi leányi gyöngéd-ség s a leányén annyi erő és kifejezés látszik, hogy öltözeteiket elcserélve, el lehetne őket tévesztetni s ha a leányt a cserkesz szűzek annyira ismeretes vállfűzője nem szorítaná, mely virágkarcsúságú derekát hajladozni engedi s gyermeteg keblének minden hajlását kitünteti, bátyjától egyébben alig lenne különbözö. Kivált, midőn így össze-ölelkezve jönnek. A leányka hófehér karját bátyja nyaka körül fűzve s nedvesen ragyogó érczfekete szemeivel mintegy bátorságot szíva annak arczáról, a fiú átölelve húga nyulánk természetét s gyöngéd hizelgéssel veregetve annak vállait, míg szemei szeliden nyugosznak meg annak kedves arczán.

— Felséges két gyermek! — kiálta föl elragadtatva Leonidász Argyrocantharides. — Milyen kár volna nekik itt elveszni e világ zugában!

De mi a patvar az, a mit a fiú balkezevel hurcol, míg jobbjaival testvérét öleli. Mi az, szép

gyermek? Ne hozzátok ide. Miféle ocsmány állat ez?

A fiú diadalmas mosolylyal áll meg a kalmár előtt, mfg testvére apjához fut s annak térdeire kapaszkodik és nyakát szemérmesen öleli át, félénken bújva el az idegen elől.

— Nem ismered a medvebocsot? — szól a fiú erős, tiszta hangon s megszólalva, észrevehető kezd lenni ajkai fölött a könnyű sötét pelyhezet árnyéka, mely a férfit mutatja s fölemeli félkézzel a maga után hurczolt vadat két hátulsó lábánál fogva. Másféléves medvekölők az, melynek feje számtalan helyen van bezúzva, mi arra mutat, hogy erős tusakodásba került leverése.

— Hol vetted e rút állatot? Ki adta azt neked? — kiált Leonidász, eléje tartván kezét, mintha attól tartana, hogy e csunya állat még holtan is megkaphatja sovány lábszárait.

— Hol vettem? ki adta? — szól büszkén a fiú s azzal int testvérének, mintha maga szégyenlene hőstettével dicsekedni. — Mondd el Milieva.

Az öreg cserkesz mogorván tekintte mind a két gyermekre.

Egyik sem vette észre, hogy apja haragszik.

— Az erdőben voltunk, — kezdé a lányka csengő ezüst hangon. — Thomár sípot faragott és én koszorút fontam fejére, a miért olyan szépen sípolt, midőn egyszerre egy kecskegödölye futott anyjával együtt hozzánk s a kis gödölye odabújt hozzám, úgy reszketett szegény, az anyja pedig csak bégetett s körülfutkosott, csakhoggy meg

nem szólalt. Thomár erre széttékinthe s nem messze tőlünk két medvekölyköt látott futni, a mint az egyik egy szép kis fehér gidát hátára vetve iramlott tova; ez bizonyosan annak a kecskének fia volt, mely csakhogy meg nem szólított bennünket. «Thomár», szóltam én, «ha én férfigyermek volnék, utána mennék azon medvebocsnak s elvenném tőle a szegény kis gidát.» «S azt gondolod, nem teszem meg?» mondá Thomár s azzal felragadta botját s utána a két medvebocsnak. Az egyik észrevelte őt s hirtelen felfutott egy fára, de a másik nem akarta engedni a prédát, hanem szembe fordult Thomárral. Hah, látátok volna azt, hogy csattogott a vad fején Thomár botja, a vér ellepte annak homlokát s egyszerre elereszté a fehér gödölyét s az sűrű, mekegve futott el anyja után.

A gyermek kis kezeibe tapsolt örömmel, az apa gyöngéden simogató fejét.

— De ám ekkor a medvebocs fogvicsorítva rohant Thomárnak s fogaival és körmeivel megkapta Thomár kezében a botot. «Thomár! ne hagyd magad!» kiálték én neki. De iszen nem is félt ő a fenevadtól, kirántá kését öve mellől s a neki-rohanó vad fejébe vágta nagy erővel.

— Ohó — kiálta közbe Thomár — ne feledd ki, hogy magad is odarohantál s mŕg én késemet elővehettem, megragadtad két kézzel a medvebocs füleit s elrántottad azt rólam.

Az apa mindinkább elsötétülő arcczal tekinté gyermekére, a kalmár pedig egyre csóválta fejét s kezével szörnyűködve kapkodott a légbe.

— Oh botor . . . oh vakmerő gyermekek!

— Ez nem volt ám még elég a medvének, — folytatá Milieva, beszédes szájacskáját komoly hangokhoz illesztve. — Akkor kiragadá magát mindkettőnk kezéből s nagy ordítással egy földalatti oduba bujt el előlünk. Thomár kését is elvitte magával a fejébe szúrva. Pedig azt a kést Hasszán bégől kapta és azt nem volt szabad elveszteni. Mit tett hát Thomár? utána bújt a medvének, be a szűk oduba s odabenn torkon ragadva, megfojtá és kihurcolta.

A két férfinak a hideg izzadság csorgott végig homlokaikon.

— Akkor aztán megfogta a medvebocs lábát s minthogy nehéz volt, úgy hurcoltuk el azt ketten; ugyan kellett is sietnünk, mert a vén medve utánunk jött a vérnyomon s egész a csordáig kergetett, ott lövöldözték le a pásztorok, de a fiát mi hoztuk el.

A kalmár elszörnyedve kiálta fel:

— Oh, meggondolatlan gyermekek ti, ti ostobák, hátha összekarmolta volna arczaitokat a fenevad, örökre elcsúfultatok volna . . . Megérdemlenétek valóban, hogy apátok azzal az új korbácscsal jól elverjen benneteket.

A mi meg is történt.

Kasi Mollah elszörnyedve kapá kezébe az udonat öszvérhajtó korbácsot; képzelhetni az ijedségszülte dühöt, mely az apa szívét e hajborzasztó elbeszélésre elállta. Bebújni a medve barlangjába! Mind a kettőt széttéphette volna a vén fenevad,

ha ott kapja. Az ütlegek ezúttal méltán kiérdemlettek voltak. Thomár nem is sírt, nem könyörgött, bármennyire meg is volt lepetve általuk, csak összeszorította ajkait s egyenesen állva, könytelen szemekkel tűrte a kemény szíjkorbács csapásait hátán és vállain, egy szisszenés, egy feljajdulás nélkül.

De Milieva sikoltva veté magát atyja keblére s könyei megeredtek bőségesen, szép, ragyogó két szeméből; kezeivel átölelte a cserkesz fenylítő jobbát és oly édesen könyörgött:

— Ne bántsod Thomárt, ne bántsod atyám. Hiszen nem ő az oka annak. Én biztattam, én vettem rá, én mondtam neki, hogy menjen utánuk, Thomár csak azért ment, mert én kértem.

Kasi Mollah eltaszította a gyermeket magától, mire az Thomár nyakába borult s testével befedve testvérét, lángoló arccal kiálta:

— Én vétettem, engem verj meg, de Thomárt ne bántsod.

A fiú le akarta őt feszíteni kebléről s fogait összeszorítva a fájdalom miatt, mondá:

— Nem igaz, engem nem biztatott Milieva. Milieva messziről nézte, Milieva ott sem volt. Meg ne üsd Milievát.

A leány pedig erőszakosan átölelte karjaival bátyja nyakát s nem lehetett őt onnan elválasztani.

Kasi Mollah tehát kénytelen volt a leány ellen is fölemelni az atyai intó eszközt. De a fiú most megragadta a korbácsot s szikrázó szemekkel mondá:

— Meg ne üsd őt, mert nem vétett. Engem verj, a meddig tudsz, de Milievát meg ne üsd, mert úgy elmegyek a házadtól, hogy sohasem látsz többet.

— Eh, rongy kölyök! — kiálta a cserkesz, felbőszítve fia ellenállásától s kirántva erővel kezéből a visszatartóztatott korbácsot, rávágott azzal a leány vállára.

Milieva megszűnt sírni, csak ajkait szorítá össze, mint azt bátyjától tanulta s szemeit lehunyá, de Thomár érezé, mint vonaglik a kintől a leány gyöngé teste keblén.

A cserkesz maga is megsajnálta szegényt, de nem akarta azt mutatni, hanem meglátszott, hogy haragja határán túlhajtott, abból, miszerint a korbácsot összehajtogatá nyele körül.

Thomár odahajolt a leányka vállára s a hol a fájdalmas ütést kapta ő miatta, megcsókolá gyöngéden és azután megcsókolá a leányka arcát és az a csók búcsúcsók volt.

Nem szólt senkihez a háznál, csak vevé pásztorbotját és furulyáját és elkiment az apai lakból, még csak vissza sem tekintett.

— Atyám — szólt zokogva a leány, — Thomár elmegy örökre innen.

A vén cserkesz nem felelt semmit. A fiú nem nézett ő reá vissza és ő nem a fiú után, pedig mindkettőnek majd megszakadt a szíve egymásért.

— Majd visszajön — gondolá magában. — Majd visszahozza az éhség, meg a bánat.

De a fiú nem jött késő éjszakáig sem. A nap

régen lenyugodott már, zivataros, villámhullató ferge-
teggel támadt, a szél zúgott a távol erdők fái kö-
zött, a farkasok ordítottak a bércz alatt.

— Atyám, hadd híjam vissza én Thomárt, —
esdett a leányka, szomorúan nézve ki az ablakon a
fekete éjszakába.

— Jöjjön vissza ő maga, — szólt a cserkesz s
nem bocsátá ki leányát.

— Hallod, hogy szakad a zápor, a vadak hogy
üvöltenek? Thomár egyedül van odakinn a ferge-
teggben; oly sötét van.

— Jó éjszaka ez olyan fiúnak, a ki elhagyta
atyját, — felelt a seik, gondolva magában, hogy vala-
mely szomszéd bizonyosan felfogta a fiút s men-
helyet adott neki.

Éjfél tájra lecsillapult a zivatar, csendes holdvilá-
gos idő lett; a távol ligetek közül halk furulyaszó
hangjai tévedeztek a faluig. Nem aludt sem az apa,
sem a leány.

— Hallod apám, — szólt Milieva, — Thomár
furulyál az erdőn, hadd híjam be.

— Nem furulyaszó az, hanem a csalogány, —
felelt a cserkesz kemény szívvel. — Aludjál.

Pedig ő sem birt aludni.

Reggel felé elhallgatott mind a vihar, mind a
dal; a vén cserkesz úgy tett, mintha aludnék;
Milieva föl-fölemelé fejét ágyából, apját nézve, ha
alszik-e? s midőn látta, hogy az behunyta szemeit,
lopva magára szedé ruháit s lábujjhegyen kiment
a házból. Az apa nem mondá neki, hogy ne men-
jen. Már akkor megbocsátott a fiúnak, hiszen nem

is haragudott rá soha. Csak az apai érzelem fölgerjedése készteté őt megfenyíteni oly vakmerőséget, melylyel éltét kockáztatá.

Rövid idő múlva hallá az öszvérek csengetyűiről, hogy a görög, ki a padláson hált, készülni kezd az útra s maga is fölkel és kimene hozzá.

A kalmár nagyon sietni látszott, tiltúl felhányta málháit az öszvérekre, egy-egy darabot ott is felejtett s egymagában hosszú beszédet folytatott, melyet hirtelen félbeszakíta, a mint a cserkeszt meglátta.

— Épen búcsúzni akartam tőled, csorbadzsim, minek keltél fel oly korán? aludjál még; ugyan szép nap lett a nagy zivatar után. Salem alek. Béke veled. Köszöntöm rokonaidat, kedves gyermekeidet. Nem, többet nem fogok gyermekeidről beszélni, a mint te kívánod, megigérted, hogy nem szólok s a mit én megígérek . . . Tehát alkunkból nem lett semmi; derék ember vagy, Kasi Mollah . . . Jó apa vagy, ritka jó apa, bár minden ember ilyen volna, mint te. Hanem azt jobban sajnálom, hogy szent szövetségünk létre nem jöhetett. A hellen és cserkesz mindkettő egy közös zsarnok alatt nyög. És azután ne gondold, hogy magunk vagyunk. Itt az észak felőli szomszéd mindenkor kész bennünket megszabadítani. Többet nem mondok. Okos ember ennyiből is eleget ért. No de ti nem vágyódtok a dicsőség után; tinektek nem voltak dicső őseitek, nálatok nincs egy Marathon, egy Platæa emléke . . . Isten áldjon meg Kasi Mollah, sok zergét löjj, mire visszajövök s olcsóbban add

a bőrét. Fogadd e csókot magad számára, ezt a másikat fiadnak, emezt pedig leányodnak. Tehát nem adod el őket. No az Isten áldjon meg, Kasi Mollah.

A seik úgy érezte keblét, mintha egy nagy kő szakadt volna le róla, mikor végtére eltávozott a vendég, ki azután még a távolból is kiáltozott rá vissza mindenfélét Leonidásról és a többiekről, de azt már a cserkesz nem hallotta. Bement házába vissza, nehogy úgy lássék, mintha várná gyermekeit.

Leonidász Argyrocantharidesz pedig nagy vígan füttyörészve haladt öszvéreivel az erdőben s ott azután, mikor már egyedül volt, elkezdé fenhangon dalolni a hetairia szabadságdalát s ezáltal oly lelkesedésbe jött, hogy még a botjával is hadonászott, csak az volt a szerencsétlensége, hogy senki sem állt előtte, a kit megüthessen.

Nagy igaztalanság volna azonban a derék kalmárról olyasmit föltenni, hogy ő becses tüdejét minden ok nélkül fárassza; e hangos dalolás közben szüntelen jobbra-balra tekintgetett. Tudta ő, hogy mit cselekszik.

Ah, valóban jól számított. A nagy egetverő dalt meg kelle hallani mindenkinek, a ki valahol az erdőn rejtőzék. Alig halada néhány száz lépésnyire, midőn valami ismerős, könyörgő hang üté meg füleit a sűrű szálfák közül.

— Kérem, igen kérem . . .

Először úgy tett, mintha nem tudná, hogy ki az, s tenyerét arca elé tartva, megerőltette szemeit.

— Ninini, te vagy az, kis leányka; te kis Milieva te, ejnye de jó, hogy találalak, gyere csak ide közelebb.

A leány nem volt egyedül, megtalálta már testvérét s előre ránczigálta, tuszkolta a fiút, ki duzzogva, lesütött szemekkel jött a fák közül elé, mintha szégyenlené magát a görög előtt, ki tanúja volt megveretésének.

Már ekkor Milieva rávette, hogy térjen haza és kérjen apjától bocsánatot. A fiú beleegyezett. Nem magáért, testvére kedvéért.

— Ejnye bizony jó, hogy találalak benneteket, gyere ide csak kis leány, no ne félj tőlem semmit, valamit súgok a füledbe, hogy bátyád meg ne hallja.

Azzal odahajolt a leánykához az ösvér hátáról s fülébe súgott, de olyan hangosan, hogy azt a fiú is meghallhassa:

— Édes gyermekem, most haza ne vidd a bátyádat, apád dühös reátok, a miért mindketten elszöktetek, azért jöttem el hamarább s azért danoltam oly fenhangon, mert gondoltam, hogy meghalljátok s idejöttök, a mikor aztán megmondhatom, hogy jó lesz Thomárnak elrejtene magát, mert apád épen akkor vette vállára puskáját s szörnyen esküdött, hogy kutyákkal hajtatja fel a szökevény fiút s a hol megkapja, ott lövi le.

— No hát lőjjön le, — szolt a fiú daczosan, ki hallá az egész sottogást.

A jószívű kalmár dorgáiba csóválgatá fejét.

— Ne heveskedjél, édes fiam, mert az ártalmas.

Sokkal jobb lesz egy kissé elbujdosnod innen erről a vidékről; Milieva pedig menjen vissza s engesztelje ki azalatt apját. Igaz ugyan, hogy az ő számára sóvízben áztat Kasi Mollah kötélvéget, melyel meg akarja verni.

— Mit? — kiálta fel Thomár és szemei szikráztak — őt ismét megverni, kötéllal!

Többet nem tudott mondani, a két gyermek egymás keblére borult és sírt keservesen.

— Szegény gyermekek, oh szájalomraméltó árvák! — szólt részvétteljesen Leonidász, megsímogatva szép fejeiket. — Látszik, hogy nincs nekik anyjok. Biz a véremmel váltanálak meg benneteket, de hiába beszéltem annak a vad dühös embernek; utoljára még azt is mondá, hogy anyátok hűtelen volt, azért dühösködik ellenetek.

— Jó, tehát nem fog bennünket többet látni; — szólt a fiú. — A hegytetőkről sokszor láttam, hogy még messze lehet innen menni. Megyek olyan messze, a mennyire menni lehet.

— De mit fogtok enni, fiam? kérdé a jámbor kereskedő.

A fiú megakadni látszott e gondolaton, egy perczig elpirult arca, de azután ismét visszanyeré bátorságát.

— Te a minap panaszkodtál, hogy öszvérhajtsárod megszökött s most magadnak kell minden munkádat végezned; fogadj fel engem hajtsárnak, én végzem minden munkádat s nem kívánok egyebet, minthogy Milievát is engedd velem jönni s ne bízz kezére nehéz munkát; én dolgozom ő helyette is.

A kalmár egészen elérzékenyült e szókra.

— Oh gyermekek. Minő szavakat kell hallanom? Te gyöngye vagy minden fiúnak, kár, hogy nem Számószban születnél, a hősök szigetén. Ne öszvérhajtsár légy nálam, hanem tulajdon fiam és testvéred tulajdon leányom és ti üljete az öszvéreken, a szomszéd faluban majd fogadok én hajcsárt eleget; megosztom veletek falatomat és ott-hon palotám belsejében lakjatok, mintha tulajdon gyermekeim lennétek.

És azzal összeölelgeté őket. A gyermekek meg voltak lepetve ennyi nem várt jószág által s nem kétkedtek azt elfogadni, csupán Milieva szólt később remegve:

— De aztán vissza fogsz bennünket hozni atyánkhoz?

— Minden bizonynyal. Ő nekem igen jó barátom. Majd hazulról megírom neki, hogy nálam vagytok és annak ő igen fog örülni. Pompás városokba fogunk innen menni, tengerek mellé, hol egész háromemeletes épületek úsznak a víz színen; ott nekem nagy palotáim vannak, egynek-egynek a pitvarában elférne apátok háza mindenestül és gazdag kertjeim tele azon édes gyümölcsökkel, miket olykor számotokra hoztam iszákomban; Thomár kap délczeg paripát; szeretsz-e lovon ülni, fiú? no ne félj; repül az veled, mint a szél, szőre fehér, mint a hattyú, vagy jobb szereted a feketét? olyan is van nekem; hogy fogsz rajta ülni; a kard csak úgy csattog oldaladon; hátha még kihúzod azt a kardot? fényes damaszkuszi acél, a mit de-

rekad körül fonhatsz, úgy hajlik. Mernék fogadni, hogy ötszáz török ifjú közül te hozod el a gyöngykoszorút a dzsiridhajításban. Mint fog illeni e gyöngy majd Milieva fejére, milyen szépen fog lebegni természetén a selyemköntös, aranyvirággal áttörve, oldalán a pálmaleveles shawl, mikor tánczol! Hajh, gyermekek!...

— Mikor fogsz bennünket atyánkhoz visszahozni? — kérdezé a leány szomorúan.

— Majd egyszer. Majd ha Thomár híres, hírneves férfi lesz; majd ha a félvilág fogja őt emlegetni, mint vitéz béget s híre elhatol Himri gunyhóihoz is, akkor fog veled Thomár jönni az apához. Délczag paripán fog ő ülni, mely aranyos csójtárt hány-vet homlokán, vagy kíséret jó háta mögött, erős vitézek dárdával, paizsszal, azok fognak kíséreni egy aranyos függő hintót, melyet két öszvér visz a hátán és a hintóban fényes, deli hölgyalak ül; az emberek kiállnak mind a kapukba és kérdeni fogják: vajjon ki lehet e vitéz úr és ez úri asszonyság? A vén Kasi Mollah pedig ott fog ülni az ajtóban s meglátva e fényes urakat, meghajtja előttük magát és elmondja a szálemet; te akkor leugrasz lovadról, Milievát kiemeled a hintóból s odajárultok eléje. Ő nem fog rátok ismerni; Milieva sokkal pirosabb, termete delibb, neked bizonyosan lesz már szakál és bajusz arczodon s kétségtelenül egy vágás helye valami diadalmas csatából. Kasi Mollah be fog benneteket vezetni házába nagy tisztelettel, leültet, ti pedig hozattok ételt és italt szekereitekről s kényszeríti-

tek, hogy veletek egyék és igyék, akkor azután szóba hozzátok, hogy nincsenek-e gyermekei? mire a könny ki fog esni szemeiből . . .

— Oh! — sohajta a leány, elérzékenyülve.

— Nem, nem! még nem szabad magatokat megismertetni vele; a nagy öröm egyszerre megártana neki, megüthetné a guta. Te Milievácska csak hallgass, Thomár hadd beszéljen. Thomár el fogja mondani, hogy ő tud hírt Kasi Mollah elveszett gyermekeiről; lassankint belehozza az öreget, végre aztán nyakába borultok s elmondjátok neki: én vagyok a te fiad Thomár, a te leányod Milieva! Úgy-e milyen szép lesz az?

A két gyermek feje egészen elbódult e beszédektől. Egész a szomszéd faluig vígan követték a kalmárt. Ott kissé megállapodott Leonidász Argyrocantharidesz, egy kunyhóban letelepedtek falatozni; a kalmár egy kobakot vett elő, melyben édes erős bor volt, a két gyermek ivott belőle. A bor elvette, a mi szomorúság volt is még szívökben, azután ismét útra keltek, az öszvéreket hátrahagyták, kész fölnyergelt paripák vártak rájuk a kunyhó előtt, azokra felültek és a még az öszvéreket egyik úton hagyták tovaügetni, fogadott hajtsárok által terelve, maguk addig más útra tértek. Hogy örült a két gyermek a paripáknak!

A bey ezalatt csak várta gyermekeit vissza s hogy délig meg nem jöttek, tudakozódni kezdte utánuk. Szomszédjai, kik az erdőn jártak, tudatták vele, hogy látták őket a görög kalmárral menni, annak öszvérein ülve.

Kasi Mollah ordítani kezdte e szóra, mint a vad-állat.

— Ellopta gyermekeimet! — hörgé kétségbeesve és azzal futott lováért, fegyvereiért, azt sem várta, míg társai lóra kaphatnak, csak úgy egyenkint száguldtak nyomába s egy sem bírta utolérni.

Hanyatthomlok vágatva elért a szomszéd faluig, de ott az öszvérek nyomán hamis útra tévedt s mikor azokat utolérte, akkor látta, hogy a kalmár gyermekeivel másfelé távozott.

Ismét a kétségbeesés dühével visszanyargalt. Estig le sem szállt társaival a lóról, este megittatták egy patakban lovaikat, azzal ismét tovább rohantak, az egész holdvilágos éjszakán át üldözték a görögöt s a mint hajnaltájon háta mögé tekintte Argyrocantharidesz, nagy porfelleget látta az úton, mely sebesen közeledett feléje: fénylő dárdák hegyei villogtak ki belőle.

— No gyermekek, most itt halunk meg mindnyájan, mert itt jön apátok s megöl mind a háromunkat. Hanem üssétek a lovat.

Azok rémülten veték magukat lovaik nyakára s azzal elkezdődött a kétségbeesett hajsza.

A cserkeszek megpillantva a kalmárt, vad ordítással veték magukat utána. Ennek jobb lovai voltak, de amazokéi jobban megszokták a hegyi utakat s gazdáik jobb lovasok.

A köztük levő távolság szemlátomást fogyni kezdett; a kalmár korbáccsal üté a lovakat, mikén a gyermekek ültek. Azok hátra sem mertek tekinteni.

Atyjok kiáltozott rájuk, hogy fordítsák el a ló zabláját, Thomár nevét kiáltá, mondva neki, hogy a kalmárt taszítsa le a nyergéből. A fiú hallá apja szavát, saját nevét, de azt hívé, hogy atya őt fenyegeti s annál kétségbeesettebben szorítá a ló oldalát.

Egy meredek hegyi folyam vágta keresztül az utat előttük; ha a görögnek sikerül azon jókor átmehetni, hogy még csak két percznyi ideje maradjon a keskeny híd gerendáit az árokba aláforgatni, akkor mentve van, mert a két meredek part közti tér sokkal szélesebb, semhogy lóval át lehessen ugratni, sekélyesebb helyet pedig egy órájárásnyira nem találni.

Már szinte elérték a hidat, az üldöző cserkeszek alig voltak tőlük három puskalövésnyire, legelől valmennyi közt Kasi Mollah. Neki utól kell őket érni, mielőtt a görög a hidat letaszíthatná.

E pillanatban egyet botlott a paripa, melyen Milieva ült s az egyszerre elbukott és térdben kettétörte a lábát.

— Hah! — kiálta fel szilaj örömmel a bey. — Egyik gyermekemet már visszanyertem!

De mint döbbsent meg, midőn azt látta, miként Milieva, a helyett, hogy eléje futna, vagy elmaradna az útfélen, ijedten kiált testvéréhez, kezeit felé emelve s Thomár nemhogy menekülni kívánna, hanem aláhajol a lóról s testvérét derékon ölelve, gyors karral maga elé emeli a nyeregbe, azzal egy vad tekintetet vet hátrafelé s nyargal tovább.

Kasi Mollah egyszerre visszarántotta futó lovát

s megállt az úton, hagyta őket futni. Egy lépést sem üldözte tovább. Mire társai odaértek, a görög már túl volt a hídon s azt is láthaták, mint száll le Thomár segíteni a kalmárnak a híd letaszításában.

Kasi Mollah szemeiben két könnyecsepp égett. Valóban égtek a fájdalomtól.

És mégis, mégis . . . midőn ismét nyeregben ült a két gyermek, Milieva összetett kezeit nyujtá atya felé, mintha igen-igen forrón könyörögne.

Ki érti ezt?

A jámbor görög nemsokára szerencsésen eljutott Smyrnába a gyermekekkel s megtanítatván őket énekelni, lovagolni és szép ruhákban járni, néhány év múlva eladá őket a nagyúri szerálj számára tízezer aranyon.

A mit ő csak amúgy vaktában a gyermekek hitegetésére beszélt az úton, az később mind valóban beteljesült.

A midőn Mahmud oly csodálatos módon elveszté legkedvesebb háremhölgyét, akkor hozták a szeráljba Milievát. A leány volt ekkor mintegy tizen-négy esztendőös. A cserkesz leányok ilyenkor már egészen ki vannak fejlődve s szépségük virágában állnak. Milieva a hárembe lépése napjától kezdve Mahmud kegyenczhölgye lőn.

Thomár az izoglánok közé soroztatott. Ezek a szerálj külső udvarában nevelt ifjak, kikből a szultán testőrsége alakul.

Ez évben állítá föl Mahmud az eskendzsik hadosztályát, a legifjabbakat kiválogatva a janicsárok

közül s rendes hadsereget idomítva belőlök. Thomár nemsokára egy szakasz vezényletét érdemelte ki magának és azután ment feljebb, mindig feljebb, míg oly magasra jutott, mint azt a kalmár hitelve jósolá, s midőn elhozták az idők a napot, melyen Kasi Mollahnak újra meg kelle őt látni, már akkor ő Dervent aga volt, a szultán főfőhivatalnokainak egyike s az igazhivők tisztelettel említették az ő nevét. És Himri faluban is sokszor hangzott már e név, eleget hallá azt Kasi Mollah a «bég» mellékozfmezzettel s Thomár is hallott eleget Himri faluról és Kasi Mollah nevéről, mert apját már akkor nevezték «mursid»-nak és a mursid nevezet siralmas emlékekkel birt Moszkauban és Pétervárott.

A bosszúálló.

Vajjon mit mivel a vén Tepelenti Ali körülvelt fészkeben, Janina várában? Megnyugodott-e már azon végzetben, hogy el kell vesznie, vagy küzdeni akar a megszámlált napokért, a mik életéből hátra vannak? Tetszik-e neki ez a vérből csinált tenger, melyben a zivatar hányja, s melyből nem lát partot?

Még nem adta meg magát a sorsnak; hazája harozot izent ellene, a szultán aláírta halálítéletét, családja elhagyta és ellene fordult; de Ali nem engedé ketté törni kardját, hetvennyolcz esztendeig volt ellenségeinek ostora, hazája védelmezője, a szultán jobb keze, rokonai patriarchája; a hetven-

kilenczedikben azt mondák neki a szultán és a rokonok: «halj meg, mert eleget éltél!» és ő felgyújtá hazáját, megingatá trónján a szultánt és kiirtá rokonait.

A görögök, kiknek egykor zsarnoka volt, most az ő szövetségesei lettek. Tepelenti tartá őket fegyverrel, pénzzel és ha kellett jó tanácscsal, rossz tanácscsal.

Három hadsereget tett már senmivé, mik el-lene kiküldve voltak.

Ellensége Gaskho bey eredménytelenül veszté el seregét a zendülők elleni csatákban, még csak a várakat tartá birtokában Janina körül, Artát, Prevesát, Lepantót, Tripolizzát és La Gulliát. A hellenek mindennap ostromolták valamennyit. Egy napon elhíresztelé Ali, hogy Tripolizzában ötszáz előkelő görög van, kiket a törökök kezesül vivének magukkal. E hírré kétszerte nagyobb dühvel támadták meg az ostromlók a várat. Pedig azon ötszáz görögöt maga Ali gyűjté össze, mikor még Tripolizza birtokában volt, s jól el voltak azok téve már mind; mikor kénytelen volt a várat elhagyni, egy ó kútba hányatta a görögöket s kövekkel jól lenyomtatá, s pázsittal befedeté a helyet. Ő maga cselekedte azt.

A düh túlnyomó harcza alatt kifáradva, harmadnapra megadák magukat a törökök Kleonnak, ki az ostromot vezette; csupán szabad elmenetelt kértek, az meg is lőn nekik igérve.

A mint azonban a vár átadatott a görögöknek, első kérdésük az volt: hol vannak testvéreink, hol

vannak a kezesek? A törökök bámultak, nem tudtak a kérdésre felelni, ők kezesül nem tartottak senkit.

Ekkor egy szulióta harcos fölfedezé az ó kutat, melynek körzete be volt rakva pázsittal, s minő látvány tűn szemökbe, midőn azt felbonták!

A bosszú vérszomjas dühével rohantak ekkor a lefegyverezett várórségre s felkoncozták azt az utolsó emberig, nem hagytak egy élő asszonyt, egy gyermeket abban a várban, mind a bástyákról hányták le őket fejetlenül.

Ali basa pedig nevetett Janina várában.

Ő maga több törököt elfogyasztott, mint az egész görög harcz.

Midőn Lepantót elfoglalta Ypsilanti Demeter, a várórség szabad elbocsátására adta fel a fellegvárat; Demeter maga irta alá a szerződést.

S midőn kijöttek a várból a törökök, Ali basa szuliótái rájuk rohantak s levágták őket mind.

Ypsilanti haraggal veti magát közbe, mutatva a szerződést, melyben a törökök életét biztosítá.

Kleon fölnevetett rá. Alitól tanulta e rút, gúnyos nevetést

— Hiszen te nem is bántod őket, mi öljük meg, kik nem irtuk alá a szerződést.

Ypsilanti undorral fordult el a mészárlástól, s rögtön hajóra ültetve seregeit, visszahajózott Chioszba.

Ah, a görögök már ekkor sokat tanultak Alitól,

Jaj volt azon müzülmánna, ki élve kezökbe került, ki nem tudott vitézebb és ravaszabb lenni,

mint ők. Az előrehaladó Omer Vrione az egész úton a merre járt, az útfélen felállított karók között haladt el, miken borzasztóan kivégzett törökök csontjai fehérlettek, néhol változatosság kedvéért egy-egy keresztfával felváltva, melyen kínhalállal kimult zsidók tetemei rémlettek, kezeiknél fogva faékekkel fölszegezve, s félig megnyúzva és félig megsütve.

Ah valóban, a marathoni hősök utódai nagyon messze eltértek ős apáiktól, s igen jól mondá az ismeretes török hadvezér, hogy rossz katona az, ki ráér a csatában megölt ellenség fejét levágni.

Omer Vrione Pulónál találkozott Odyszeusz hadaival. Egykor ő volt Ali basa legjobb hadvezérének egyike; Ali nevelte őt pásztorfiuból hadvezérré, Ali taníttá őt meg fegyvert viselni, s most ez is ellene fordult.

A szultán szép hadsereget bízott rá, melylyel Gaskho beyt segítve, Alit várába zárni segítsen: nyolczezer ázsiai gyalogvitéz, kétezer szipahi, nyolcz ágyúval. A szipahi vezére volt Zaid, Kasztoria bégje, Ali legkedvesebb unokája, kit húsz év előtt annyit ringatott térdein s maga elé ültetve a nyeregbe kis gyermekkorában, úgy taníttá lovagolni.

Zaid maga kérte a kegyet, hogy nagyapja ellen vezethesse a lovashadat. Otthon megígéré anyjának, hogy szakállánál fogva hozandja el a vén bűnös fejét.

Tulajdon unokája!

Pulóig jött Omer Vrione, ott a hegyekről aláereszkedve, megpillantá Odyszeusz seregeit, a

mint a fehér zászlók sorba voltak tűzve a halmokon, s pihenni sem engedve hadait, rögtön megfuvatá a harcozi kürtöket s teljes erejével megtámadá a görögöket.

Egy órai harcz után, melyben férfi férfi ellen küzdött, ki voltak vetve a görögök sánczaikból s elkezdtek lassan a völgybe aláhúzódni.

A timarioták hátramaradtak s Zaid elkezde a hátrálókat üldözni szipahijai élén. Odyszeusz lépésenkint vonult vissza mindaddig, míg Puló alá ért s ott megállt utczai harczra. Már ekkor lobogója nem fehér volt, hanem veres; annyi jó vitéz vére fecskendezett föl rá, ki védelmében elesett.

Most egyszerre megzendül a Pindus felőli hegyek között a viharos marseillaise danája, melyre a görög harcozi dalok voltak alkalmazva, és sebesen, mint a záportól áradt hegyi folyam, rohannak alá a szulióták a törökökre, élükön Kleon és Artemisz.

Omer Vrione két tűz közé volt szorítva; késő volt visszavonulni, késő megváltoztatni a csatarendet, az ágyúk nem használtak semmit, a lovasság nem mozdulhatott s a gyalog ezredek csapatonként vágattak el egymástól a nélkül, hogy egyik a másíknak segítségére mehetne.

A vezér látta, hogy nem mentheti meg seregét, legalább nem akarta, hogy maga megmeneküljön; odaveté magát, hol legdühödtebben folyt a harcz.

Vad, kérlelhetlen viadal folyt az összekeveredett ellenek közt, a porfellebben, a vérpataokban egy-

szerre egy magas, sötét arozú ifjuval találkozik össze Omer Vrione. Megismeré: Kleon volt az. Már egyszer álltak szemközt, ezelőtt három esztendővel, midőn Ali küldé Omer Vrionét a szuliótákat megfenyíteni, akkor Kleon futott ő előtte, Akkor ő kiálta a futó után: «Állj meg, hadd vigyem el fejedet Tepelentinek».

S most Kleonnak eszébe jutott a szó és most ő mondá a basának szemébe: «Állj meg, hadd vigyem el fejedet Tepelentinek!»

És Omer Vrione ott elesett a viadalban s a szulióta vágta le az ő fejét.

Milyen satyrai ró a sors.

Omer Vrione elestével el volt döntve a harcz sorsa: a török hadból menekült, ki merre látott, cserben hagyván minden ágyút, minden zászlót, minden vezért. A lovasságnak nem volt merre kivághatni magát, egyrésze elhullt, megadta magát.

Zaid a végveszély perczében letépte turbánjáról a kócsagot és elhajftá, kaftánját elcserélé hirtelen a szolgájával, hogy rá ne ismerjenek, s odaállt a közvitéznek sorába. Jobb lett volna otthon maradnod gyermek, mint a vén oroszlán, mint az öreg apa vadászatára jönnöd.

A szulióták körülfozták Zaid csapatját.

— Le a lovakról! — hangzott Kleon éles szava.

A szipahik csúfosan leszáltak lovaikról.

— Melyik a ti vezértek, Zaid? — kérdé Kleon előlépve. Kardja hegyéről csepegett alá a vér.

— Én vagyok az, mondá a szolga, ki Zaiddal öltönyt cserélt, s oda állt Kleon elé.

— Hajolj meg előttem, rab! kiáltá Kleon lábával dobbanva.

A szolga meghajtá fejét a győztes előtt és azután nem is emelte azt fel többé, mert Kleon leülté fejét véres kardjával s azután felszúrva azt kardja hegyére, fölemelé magasra, vérittas társainak kiáltva:

— Ime itt a másik vezér, Zaid, ki minket meghódítani jött. Halleluja!

A győztes sereg után kiáltá:

— Alleluja, alleluja!

És azután feltűzték a két vezér fejét a két kopja hegyére s úgy vitték végig Puló utczáin, a háztetőkre csoportosult nők és gyermekek előtt, kiáltozva:

— Győztünk! győztünk! Ezek az ellenség vezéreinek fejei, az egyik Omer Vrine, a másik Zaid bég. Kyrie eleison!

Kinek volt sápadtabb az arca, mint Zaidnak, midőn nevét hallá kiáltani s látta, mint csúfolják meg azt a levágott fejet?

A szulióták visszatértek Janina alá foglyaikkal és győzelmi jelekkel. Tepelenti meghallva, hogy Zaidot levágták, lemene hozzájuk a táborba és kérte, hogy adják ki neki a levágott főt.

Kleon sátora elé volt az leszúrva. Nem akarta e diadaljelt átengedni, még egy ideig ragyogni akart vele seregei előtt.

Ali készen volt a jó tanácssal.

— Vágasd le egy másik fogoly fejét s tized az helyébe, senki se fogja azt észrevenni.

Kleon helyeslé a tanácsot s tüstént kiküldé darabontjait, hogy hozzák be Alinak a kitűzött főt.

Ali megcsóválta fejét, a mint meglátta azt, s ujját feddőleg emelve Kleonra, mondá:

— Fiatal vagy te még arra, hogy Tepelentit megcsald, fiam. Tanácsomat káromra akarod használni s nekem adsz Zaidé helyett más fejet.

Kleon felpattant helyéről.

— E fő nem volna Zaidé?

— Bizonyára nem az övé. Elhiheted, hogy én jól ismerem az ifjút, én neveltem gyermekkorától, térdeimen tanítám lovagolni s a kardot én adtam először kezébe.

— Hisz énnekem maga mondá az, szólt Kleon a főre mutatva, hogy ő Zaid, s vezéri köntöse volt.

— Rabszolga ez, szólt Tepelenti közelebből megtekintve a főt; láthatod: fülei ki vannak hasítva, hogy függőt ne viselhessen bennök, a mi csak uraknak szabad.

— Úgy Zaid megszabadult.

— Úgy Zaid itt lesz a foglyok között, monda Tepelenti, én meg fogom őt ismerni ezer közül. Legkedvesebb unokám volt. Képe most is szívembe van vésve.

Azzal kimentek a foglyok közé. Alig tekinté végig rajtok Tepelenti, odamutatott ujjával.

— Amott van ő. Nem látod mennyivel halványabb arca, mint a többié?

Kleon böszülten rántá ki handzsárját s a megmutatott alakra akart rohanni. Ali megragadá kezét.

— Mit akarsz? Csak nem akarod meggyilkolni unokámat saját szemeim előtt?

— Te csak fejét kérted. Az legyen tiéd.

— De most életét kérem, Kleon; legkedvesebb unokám Zaid, én neveltem, én szeretem, jobban mint tulajdon édes anyja, jobban mint valamennyi gyermekemet. Látod, én megosztom veled minden zsákmányomat, s tőled csak azt kérem, a mi az enyim, a mi az én testemből való test.

A szerencsétlen ifju e szavakat hallva, oda rohant Ali lábaihoz s térdeit átölelte és kezeit összecsókolá, sírva és könyörögve, hogy szabadítsa meg őt, jó, engedelmes fia lesz ezután.

— Látod, mennyire szeret engem ő is, szólt Ali könybe lábadó szemekkel tekintve Zaidra s hosszú ősz szakálával betakará a hozzá menekültet. — Ugy-e Zaid, jó most az ősz szakál árnyéka alatt rejtőznöd, melynél fogva Ali fejét anyádnak akartad elvinni?

Kleon megvető gúnynyal tekintte Ali basára. Ali tehát gyöngé ember; Alinak fáj a szíve, ha rokonait megölik. Ez kegyetlen elégtétel volt a görögnek. Kínozni akará a basát.

— Ha nem akarod Zaidot halva látni, eredj innen, élve nem kapod meg őt.

— Mit? kiálta föl Tepelenti, s fölegyenesedve. kirántá kardját. — Azért, hogy szakálam hosszú, azt hiszed-e, hogy rá gázolhatsz? Én véremmel fogom megvédeni véremet s elveszek inkább magam, de őt megölni nem hagyom. Lássuk, örült fu, van-e kedved levágni saját jobb kezedet?

A szerencsétlen ifju e szavakat hallva odarokant Ali lábaiboz.

Kleon meg volt lepetve; nem tudta, mit tegyen? Hatalmában állt volna Alit megöletni, de az nagyobb diadal lett volna Stambulban minden eddigi harcnál.

E pillanatban hírnök érkezék Odysszeüsztől, ki azon parancsot hozta Kleon számára, miszerint a pulói csatában elfogott török tiszteket küldje el Prevesába, hogy azokkal a Moldvában elfogott szent sereg ifjait kiválthassák.

Kleont sértette az egyenes parancs. Ő épen olyan jó vezérnek tartotta magát, mint Odysszeusz, vagy Ypsilanti, s nem tartozott tőlük rendelethez elfogadni.

Szemeit a hírnökről Tepelentihez fordítva, válaszolt amannak:

— Mondd meg Odysszeüsznak, hogy én és katonáim az ellenség tisztjeit még a csatában le szoktuk ölni, csupán egy maradt meg közülök álruhába öltözve, az pedig Tepelenti unokája, ki őt megismerve, visszaköveteli tőlem; egy órával ezelőtt meg is alkuvánk egymással százezer piaszterben. Nemde így van Tepelenti?

— Valóban úgy van, — szólt Ali. — A százezer piaszter egy óra múlva kezeden van.

Zaid örömsikoltással csókolá össze nagyapja köntösének szegélyét, Kleon kezét adott az alkura; egy óra múlva megérkezett kis hordókba téve a pénz, fonttal kimérték a vezér előtt; Ali pedig balfelől karjára fűzve unokáját, saját kaftánját adá reá, úgy vezette fel Janina várába.

Kleon büszkén tekintte utána. A vén ember

mégis gyöngé ember; hogy könnyörgött, hogy könyezett, hogy fizetett azért a fiúért, ki legkedvesebb unokája volt.

Egy óra múlva dobörgés hallatszott Janina bástyáin, s a mint a görögök odanéztek, a vesztő karót látták felállítva. Négy fekete hóhér hozta Zaidot hátrakötött kezekkel, ugyanazon kaftán volt rajta, melyet Ali adott reá. Maga Ali pedig fekete lovon ült, úgy jött egész a vesztő karóig. Egyet intett, a hóhérok felkapták Zaidot a légbe, s egy percz múlva Tepelenti legkedvesebb unokája, kit annyiszor ringatott térdein, a legkínosabb halállal volt kivégezve.

Ali hidegvérrel nézte halálát; midőn megtörtént, erős, reszketéstelen hangon kiáltá alá a bástyáról:

— Így vesszenek el Tepelenti rokonai mind, kik ellene kardot vontak; nincsen számukra irgalom!

Kleon a vért fagyni érzé szívében. Ah, sokat kell még neki tanulni a haldoklók jajkiáltásaiból, a míg Alit utoléri, azt az embert, a ki sír, könnyörög és fizet, hogy legkedvesebb unokáját megmentse csupán azért, hogy ő ölethesse meg azt kínos halállal!*

Csak két fia élt még Alinak oly nagy családjából: Szolimán és Muhtár. Ők voltak a legelsők, kik apjukat elárulták, az ő árulásuk ejtett rajta legégetőbb sebet. Egy évig viselé e sebet szívében Ali. Ez idő alatt nem volt szabad előtte fiai

* Tény Ali basa életéből.

nevét említeni senkinek ; mindent, mindent mi rájuk emlékezteté, elpusztított a várból ; ha valaki megúnta életét, csak Muhtár nevét kellett Ali előtt kimondani s megérte halálát.

A két elpártolt fiu pedig ez alatt nagy inségben élt Drinápolyban, mert a szultán megfizeté ugyan az árulókat, de szövetkezni nem szokott velök. Az első összeg, mit apjuk vérdíjában kaptak, nagy hamar elkölt víg lakomákra, lovakra, szép rabnőkre, ékszerekre ; mikor az elfogyott, nem következett utána másik. A szultán kincstára különb és fontosabb személyek által lőn igénybe véve. Tepelenti erős ellenállása, a számtalan veszteség, mit fegyverei a szultán seregén ejtettek, feledségbe temeték fiai jó szolgálatát, kik az által, hogy apjukat elárulák, épen semmit sem használtak a szultánnak ; meg is bánták elégszer ez elhamarkodott lépést, midőn a hsr Ali győzelmeiről hozzájuk is eljutott s midőn a szükség napjai elkezdtek rájuk nehezülni, midőn elfogyott a pénz és a bor, midőn egyenkint eladogatták lovaikat, ékszereiket, utoljára a szép rabnőket is, nem várhatva másunnan segílyt, mint a csodatevő tündérektől, mint az ezeregyéjszakai herczegek.

És lám, a keleti vidám tájakon a tündérek és csodák még most is itthon vannak.

Mikor már épen az utolsó szolgáló árát költötték a bégek, akkor jött rájuk a kincs, özönnel, halommal, a hogy csak a régi mesékben hallani, mikről tudja az ember, hogy soha sem történtek meg.

Egy napon tudniillik, midőn Ali basa Janina bástyáin sétálna alá és fel, az udvarban levő kert ágyai között egy kertészt pillanta meg, ki éppen tulipánokat ültetett.

Tepelenti az utolsó szolgát is jól ismeré várában, nemcsak névszerint, de még azt is tudta: ki-ben mi lakik?

Ezen kertészszolga neve volt Dirhám, még pedig azért nevezték így el, mivel sok év előtt mint beteg gyermeket vásárolta őt meg Muhtár bég egy rabszolgakereskedőtől egy dirhámon s nem restelt vele vesződni, kigyógyíttatta, felnevelte, minden jóval ellátta; Dirhám e szerint valahányszor nevét hallá említetni, mindig eszébe juthatott, hogy milyen keveset ért ő akkor, midőn Muthár bég magához váltotta, s a hány dirhámmal többet ér most, azt mind neki köszönheti.

Ali basa elnézte sokáig a bástyáról, hogy ülteti az ember a tulipánokat; némelyiket gondosan benyomogatja, porhanyó földdel behinti, csiráiknak helyet csinál, s megöntözi permeteg vízzel, másokat pedig csak ledugdos a földbe, betakarja nagy könnyedén, s nem nézi, hogy sokat önt-e rá, vagy keveset?

Ali megjegyzé magának azon hagymákat, miket Dirhám nagyobb gondnal ültetett el, azután leszállt hozzá s beszédet kezdett vele.

— Mi neveik vannak e tulipánoknak?

Dirhám elszámlálta neki azokat: King Georges, Trafalgar, Gruithuysen admirál, Belle alliance stb. stb.

Azonközben egyet-kettőt mindig átugrott, miknek neveit nem mondá meg és épen azok voltak a legnagyobb gonddal takargatottak.

— Hát ezeknek neveit nem tudod? kérdé Ali.

— Elvesztém jegyzékeiket uram s a sok név között elfeledtem.

— Látod, és én tudom e virágok neveit; ez itt Szolimán, amaz ott Muhtár bég.

Dirhám arcra veté magát a basa előtt. Ali jól sejtett; Dirhám most is emlékezett a két fiura, mint a hogy emlékezik a jó eb gazdájára, s visszagondol reá.

A nyomorult ember nem várt egyebet, mint hogy Ali rögtön ki fogja tépni azon hagymákat a földből, s az ő fejét ülteti helyökbe.

E helyett Ali kegyesen fölemelé őt a földről, s nyájas, érzékeny hangon szólt hozzá:

— Kelj fel Dirhám. Nem illik szép érzéseket szégyenleni; te fiaimra gondolsz, hát én hogy ne gondolnék reájok. Megtiltottam az egész várban, hogy bárki róluk merjen beszélni; mit ér, ha nem hallom neveiket, de látom arcaikat magam előtt? Azt mondja a világ, hogy ők elárultak engem, de én nem hiszem azt, nem hihetem. Mit mondasz Dirhám: lehet-e az, hogy egy apát eláruljanak tulajdon gyermekei?

Dirhám bátorságot vett magának felelni:

— Üttesd le bár fejemet uram, de én azt mondom, hogy ők nem voltak árulók, hanem magok árultattak el; mert ha lehető volna is, hogy apát eladjanak saját fiai, Tepelenti gyermekei nem adhatták el Tepelentit.

Ali basa egy erszény aranyat adott Dirhámnak e szóért, meghagyá neki, hogy este jelenjen meg palotájában és azon tulipánokat, mik Szolimán és Muhtár neveit viselik, cserepekbe téve vigye fel hozzá.

Dirhám alig várhatta az estét; Ali csarnokában megjelenve, rögtön eléje vezetteték; akkor a basa kiküldött mindenkit a szobájából, hogy csak ketten maradjanak, s elkezdte vele bizalmasan beszélgetni.

— Hallom, hogy fiaim nagy szegénységben élnek Edrenében. A szegénység hagyján, de nagy gyalázatban. Senki sem törődik velök. A nyomorult szipahik, kik egykor fogvaczogva ejtették ki neveiket, most nevetnek, ha velök szemközt találkoznak az utcán s midőn gyalog mennek az élelmi piacra kenyeret vásárlani, az asszonyok fenhangon mondják: hát ezek azon hősök, kiktől Stambul remegett? Bizonyára ez szégyen és Ali basa pirul miatta. Tudom, ha még egyszer azt a jó kardot kezükbe vehetnék, melyet én kötöttem oldalukra, nem adnák azt át olyan könnyen Ali basa elleneinek. Mit gondolsz Dirhám?

Dirhám csak egy igen hallható sóhajtással tudott felelni annak igazolásául, hogy Ali szavait helybenhagyja.

— Halld Dirhám, én ismerlek régen — egy titkom van, melyet rád merek bízni.

— Mintha a föld alá temetnéd, uram.

— A durazzói kikötőben áll horgonyon egy angol hajó, Murrisson kapitány alatt. Azon hajón

van énnekem letéve öt milló piaszterem aranyban ; nem kevesebb mint öt millió piaszter. Nagy összeg. Akármely perczben akarnám, kilopózhathnám Janina várából, felülhetnék e hajóra, elvitorlázhatnék Angliába, vagy Spanyolországba s élhetnék úri módon, bántatlanul, magam tetszésére. — De mi-nek? Kevés nap van még számomra hátra, miért iparkodnám azokat megmenteni? Itt kell nekem elvesznem, itt meghalnom, a hol nagygyá lettem s nem szabad hátralépnem a közelgő pallos elől. E pénzzel más szándékom van nekem, mely régóta ki van főzve nálam, csak az embert kerestem, ki alkalmas legyen annak kivitelére.

— Ki legyen az, uram?

— Te magad fogsz az lenni. Ne tétovázz. A sors kicsinyekből csinál nagyokat. Te ki fogsz menni Janinából s keresztül méggy Gaskho bey seregein; elérsz Durazzóba, ott megmutatod Murrissonnak e gyűrűt, melyet látva, azonnal tenni fog mindent, a mit te mondasz neki, mert erről tudja meg, hogy az én parancsaim azok. A horgonyt fölveszitek s kedvező széllel indultok Stambulba. Nem vitorlázatok be az Aranyszarvba, mert bajosabb lenne ismét visszajönni, hanem horgonyt vettek Anadoli hissar mellett; akkor te partra szállsz, s magadhoz véve százezer piasztert, azt polyvás-zsákokba rakod, felül a polyvát és öszvérekre rakva elviszed azt Edrenéig, ott fölkeresed fiaimat és ruháik szegélyét alázatosan megcsókolod, tudtokra adván, hogy én küldtelek. Elmondod azután nekik a Janina alatt viselt harczokat, mindent, a mit láttál és

hallottál; ha látni fogod orczáikon, hogy beszédedet hidegen fogadják s nem lelkesülnek föl reá, akkor kiméred nekik a százezer piaszttert, megmondod, hogy vegyenek maguknak boltot, állítsanak rőfös kereskedést, vagy kinek mihez hajlandósága van, s iparkodjanak szépen gazdálkodni és gyarapodjanak, mint illik tisztos férfiakhoz, élvén hosszú esztendőig; — ha azonban lángra gyúlni látod arczaikat és szemeikben a hősi dicsvágy szikráit tündökölni, ha szavaidat nyitott ajakkal, föndobogó szívvel hallgatandják és kezeidet forrón szorongatják és gyakran kapkodnak kardjaik markolatához, ha újra és újra elmondatják veled, a mit már egyszer hallottak, akkor mondd meg nekik, hogy a dicsőség útja és Tepelenti karjai még mindig tárva vannak előttük, hogy azon százezer piaszter csak arra való, hogy lovakat és fegyvereket vásároljanak maguk számára, ötvenszer annyi vár reájuk még az angol hajón és ötszázszor annyi Janina vörös tornyában. Amaz öt millió piaszteren vegyenek hajókat és azokat fegyverezzék föl titokban. Ez nem lesz nehéz, miután a török flottáról minden görög legénység megszökött. Ingyen is ajánlkózni fognak; ha készen vannak hajóikkal, értesítsék általad Bubliniát, a görög hős amazont, ki harmincz hajóval czirkál Candia körül, hogy vonja félre a török hajóhad figyelmét s akkor evezzenek ki a Beikoszból. Kedvező idővel tíz nap alatt Durazzo alatt lehetnek. Ugyanakkor egyfelől én, másfelől Kleon, harmadikról Odyszeüszt megtámadjuk Gaskho bey seregeit s ha fiaim a

tenger felől segítenek, azon napnak alkonyatán egymás karjai között fogunk megpihenni . . .

Dirhám sirt, mint egy gyermek.

A basa folytatá utasításait.

— Mindenek felett óvatos légy. Mindent a legnagyobb titokban végezzetek; fiaim a pénzt ne szórják jobbra-balra, hogy észre ne vegyék gazdagságukat, az gyanút és irigységet költene; legjobb lesz, ha az összeget a hajón hagyják s csak annyit hoznak el rendesen, a mennyi épen szükséges. Midőn Bubliniának izenetet viszesz, irass pergamenre akármiféle közömbös dolgot: például, hogy gyapjút szállítasz Krétába s cílmeztesd azt Argyrocantharydesznek, ki a szultánnak és valamennyi basának jó barátja s a mellett a görögöknek is szállítmányosa. Az üres sorok közé azonban írja fel Muhtár az izenetet Bublinia számára való betűkkel s midőn átadod azt, kettévágott citrommal nedvesítesd meg a gáliczolvadékkal írt sorokat. Azonban megállj, még jobbat mondok. Pokolkövet olvaszsz fel vízben, azzal írják fel az izenetet kemény tojások héjára, miket azután újra megfőzván, az írott betűk mind a feltörött tojás belső fehér hártáján lesznek olvashatók. A tojás leggyanútlanabb szállítmány. Így cselekedjél.

Dirhám mindent figyelmesen gondolataiba jegyzett, elámulva rajta, hogy Ali basa figyelme így kiterjed minden csekélységre.

— Még egyet, — szól Ali és hangja megtompult az érzelemtől. — Én jól tudom, hogy veszélyes játék, melyre fiaimat felhívom és nem látható annak vége.

E végett fogd e gyűrűt, ennek kövébe alulról talizmán van vésve. Add át ezt Muhtárnak; mindig ujján viselje s ha valaha valami nagy, igen nagy veszély találná környékezni, — mitől Allah őrizze meg — akkor nyissa fel a gyűrű kövét s olvassa el, a mi abba alulról van vésve; de csak akkor, ha nagy veszélyben forog, midőn életeért remeg, midőn már nem cserélne vele fejet a legutolsó rabszolga, mert egyszer elolvassa, elveszti a talizmán erejét. Most távozzál és gondoldj azokra, a miket mondtam.

Dirhám megcsókolá a basa köntösét s fogadá, hogy híven teljesíteni fog mindent. Ali kikísérte őt maga a kertig. Visszajövet azon a helyen kellett keresztülmennie, hová a kivégzett Zaid volt eltemetve; midőn megdobbant az üres föld Ali lábai alatt, megállt egy perczre és magában mormogá:

— Hm. Csak magad vagy?

.... Két hét múlva Adrinápolyban találkozott Dirhám Ali fiaival. Murrison hajója elszállítá őt odáig s Dirhámnak számtalanszor volt alkalma meggyőződni felőle, hogy az Ali által letett pénz híven meg van őrizve a hajófenékben.

Otr elmondott mindent, miket Tepelenti reá bízott s úgy tetszék a szegény szolgának könnyező szemein keresztül, mintha a bégek föllelkesülnének azon harczok hallatára, miket ősz apjuk viselt s e meggyőződésben elmondá nekik azt is, hogy Ali öt millió piasztert küldött számukra, hogy azon hajókat vásároljanak s fegyvereseket gyűjtve, hogyan és miképen csatlakozzanak hozzá?

A bégek megörültek az öt milliónak, mindketten összeölelték Dirhámot, ki váltig iparkodott minden érdemet Tepelentire hárfítani, a ki a pénzt nagylelkűleg küldé.

— Biz az öreg küldhetett volna többet is, — mondá Szolimán, — úgyis minek az neki Janinában? elébb-utóbb ellenségei prédájára jut.

— Megbocsáss uram, — szólt Dirhám, — nem jut az prédára, ha ti is egyesültök vele.

— Úgy! — szólt Szolimán és azon perczen a két testvér egymás szemébe nézett, mintha egyszerre egy gondolatjuk támadt volna.

Midőn a küldött gyűrűt átadá Dirhám Muhtárnak, gyanúsán kérdezé az:

— Nincsen a gyűrű megmérgezve?

— Hová gondolsz uram? egész útamban ujjamon viseltem azt: sőt inkább talizmán van benne.

Erre mind a két testvér felkaczagott. Alit sokszor kinevették ők babonás hitéért. Azonban a gyűrűt megtartá Muhtár, mert pompás smaragd volt közepében.

Hanem a tojások titka teljesen megnyeré a testvérek tetszését. Ez valóban jeles ötlet volt Alitól, ilyenformán még a basák háremeibe is lehet küldeni titkos izeneteket — ki gyanakodnék egy tojásra? Ezt legküzelebb megpróbáljuk. A szeraszkiei odaliszkjainak fogunk beküldeni szerelmi nyilatkozatokat tojásba írva.

Dirhám fejet csóvált s komolyan kérte a bégeket, hogy mindenekelőtt tegyék magukat összekötetésbe Bublínáival, a chioszi amazonnal, ki olykor

elég vakmerő a Dardanellákig nyomulni hajóival, mert ha ezzel nem sietnek, kincseiknek semmi hasznát nem veendik. Edrenében veszedelmes mutatniok, hogy pénzhez jutottak, az angol hajóskapitány pedig egyéb szivességet nem hajlandó tenni, minthogy pénzüket őrzi, de ha valami bajuk lesz miatta, az meg nem fogja védni, sem őket a török vizekről el nem szállítja.

E bölcs beszéd hatott a bégekre; mintha folyást egy nyomon haladnának gondolataik, rögtön rábizák Dirhámra, hogy vegyen számukra tehát tojást, pokolkövet és frószereket s más egyéb haszontalanságot, a mi kell. Pénzt is elfelejtettek neki adni, majd vásárol szegény a magáéból.

Alig húzta ki Dirhám a lábát, a két testvér egymásra tekintte és mosolygott.

— Nekem egy jó gondolatom van, — kezdé Szolimán.

— Nekem is, — mondá a másik.

— Eszemben sincs, hogy Alihoz visszatérjek.

— Nekem sincs. Nagyon jól emlékszem még Zaid történetére.

— Én azt gondoltam, hogy vásárolni fogunk egy hajót, melyre pénzünket átrakjuk.

— És azt ellátjuk görög legénységgel.

— Azután elküldjük Dirhámot a tojásokba írt izenetekkel Bubliniához, írjunk bele mentül nagyobb dolgokat; hogy mi itt kész hajóhaddal állunk, s ha ő támad elülről, mi hátul rohanunk a Kapudán basára. Az a nő örült, elő fog jönni az Archipelagusból s belevesz a török hajóhadba. A Kapudán

basa majd ellene gyűjti hadait s míg a figyelem feléje fordul, mi addig elvitorlázunk szépen s meg sem állunk Cadixig.

— Helyesen, ott a jó bor és szép asszonyok hazája.

— Ali basa azután várhat bennünket, akár Izrafil angyal trombitaszaváig.

— És Bublinia szintén, — a szultán nemkülönben. Hadd üssék egymást.

— Mashallah! Szép az élet!

Így történt tehát, hogy Ali basa fiai, mint a tündérmesék hercegei, egyszerre csodálatos módon gazdagsághoz jutottak s elég bölcseségük volt e gazdagságot a legvidámabb módon fordítani haszonra. Vérré és fegyverre volt az nekik adva, ők borra és szerelemre fogják költeni; s nem legszébb-e így az élet?

A mint Dirhám visszatért, rögtön megfőzeték a tojasokat keményre, s írtak rá mindenféle nagyszerű izeneteket, kinek mi eszébe jutott; ígérték, hogy szárazon, vízen fognak a görögök segítségére sietni, hogy tűzhajóikkal a flották közepébe vágatnak s levegőbe röptik az admirálhajót, hogy a janicsárokat fellázasztják a szultán ellen, a görögöket a janicsárok ellen, a mikben egy betű sem volt igaz. Csak a jó Dirhám hitte azokat és remeggett teste-lelke a félelemtől, ha elgondolta, mily nagy dolgokat szándékoznak az ő urai megindítani.

Maga azután kibérelt egy dereglyét, azt meg rakta gyapjával s egy kosárba eltéve a titokteljes tojasokat, megindult az Archipelagus felé.

A jó fiúk kaczagtak magukban, kaczagtak a jámbor Dirhámmon, a vitéz Bublinián, a bölcs Kapudán basán és a mulatságos jó szerencsén, mely őket csoportosan éri; de senkin sem annyira, mint a vén Tepeleentin, ki most azt hiszi, hogy fiai az ő számára hajóhadat gyűjtenek.

De vajjon azt hiszi-e?

A mely napon Dirhám elindult Edrenéből, ugyanakkor egy nimetullahita szerzetes furakodott be a szerályba, követelve, hogy a szultán elé bocsássák.

Ugyanazon vén jós volt ez, ki Tepeletinnél mutogatta varázslásait.

Mahmud elé érve, megállt előtte merészen, s még csak fejét sem hajtá meg előtte jobban, mint a mennyire már azt az idők terhe meggörbeszté.

— Allah küld engem te hozzád, — mondá a dervis nehéz, mély hangon, mely minden érczét elveszté már — nagy veszély közelg ellened, a vihar, mely fejedre készül, még most egy tojás héjába van szorítva s egy tenyereddel elnyomhatod azt, de ha megengeded tojásából kikelni, egész országod sem lesz elég azt befogadni; azért azt izeni tenéked Allah: e napon és ennek éjszakáján és holnap és a jövő éjjel állíttass meg minden hajót, mely az arany szarv szorosán keresztül evez és motoztasd meg azokat, és valahol egy tojásra akadnak őreid, azt foglalják el és hozzák eléd, mert köztük van azon sárkánynak tojása, mely ha kikel, téged és országodat el fog nyelni.

Ezt mondva, megfordult a dervis, s nem köszönve

a padisaht, sem papucsait le nem húzva előtte, eltávozott, nem is kért semmi jutalmat.

A szultánt meghatotta e merészség s rögtön parancsot adott a két őrtoronyból, hogy a keresztülmenő hajókat megvizsgálva, mindent tojást elfoglaljanak rajtok és eléje vigyék, hajósaikat letartóztatva.

A sors úgy akarta, hogy Dirhám hajója legyen legelső, mely a kutatók kezébe került.

A mint a szerencsétlen szolga meglátta, hogy az örök a tojáásokat elfoglalják, kiugrott a tengerbe, s bár jól tudott úszni, belefojtá magát a vízbe, nehogy urai ellen tanúskodni kényszerítsék.

A tojáásokat a szultán elé vive, a mint azokat feltörék, elszörnyedve olvasák a belső hártýára átirott sorokat. Árulás és lázadás! Az ország egyik határától a másikig elterjedt összeesküvés, bonyolódott cselszövény, melynek egyik fonala Janinában, másik a szigeteken, harmadik magában a birodalom fővárosában van. Ez rettentő megtorlást kíván.

A bégek még azon éjjel elfogattak, örömeik közepéből, reményeik paradicsomából hurczoltattak a börtönbe.

Ki árulhatta el a tojáások titkait?

Ki más, mint maga Tepelenti?

Esztelenek! azt hitték, hogy Tepelenti fölött kaczagni lehet.

Szolimán elájult, a mint tudtára adták, hogy a tojáások titka fel van fedezve. Muhtár is érzé, hogy itt van azon percz, melyről Ali megmondta, hogy

az utolsó rabszolga nem cserélné el fejét az övével, s most e veszedelmes perczben eszébe jutott a talizmán-gyűrű, melyet küldé neki. Hirtelen felnyitá annak smaragdját; azt hívé, legalább gyorsan ölő méreg lesz abban, mely által meg fog menekedni a gyalázatos haláltól. Nem volt abban méreg, hanem e szavak voltak belevésve:

«Ali kezei hosszúk!»

Muhtár megsemmisülve ejté el a gyűrűt; Ali kezét, ezt az engesztelhetlen kezét, mely a világ túlsó részén is rátalál, mely a sírból is kinyúl utána, érzé fejére nehezülni.

Meg kell halnia és testvérének is.

A Reis Effendi elé vitték őket, ott mindketten merőben tagadtak mindent, a mi a tojásokra volt írva; de nem tagadhattak egyet: az öt millió piasztért az angol hajón és az volt legnagyobb bűnök és ez veszté el őket.

A szultán követelte Murrissontól a bégek pénzét. Murrisson maga jelent meg a Reis Effendi előtt védeni a letéteményt, melyet csak annak köteles kiadni, ki törvényes tulajdonosa.

— Az ozman birodalomban csak egy törvényes birtokosa van minden vagyonnak, — mondá a Reis Effendi, — és az a szultán. Mindenkinék vagyona, a ki meghal, a nagyúrra száll és azzal senki nem rendelkezhetik.

Murrisson helyesnek találá azon ellenvetést tenni, hogy hiszen a bégek nem halottak, s élők után a szultán sem öröködik.

A Reis Effendi felelet helyett kiküldé őreit egy

aláírt pergamennel s néhány pillanat múlva ott álltak a bégek levágott fejei Murrison előtt ezüst tálakon.

— Ha csak az volt a hiba, hogy még nem haltak meg — mondá a belügyér — íme azon segítve van.

Murrison kiadott aranyat, ezüstöt, a mi nála volt, gyorsan és elhagyta még azon órában Konstantinápolyt, hol minden szavára egy emberéletnek kelle kialudni.

A bégek fejei pedig három nap és három éjjel voltak a szerály kapujába kitéve, közszemléletül a népnek; a lovas kikiáltók óranegyedenként hirdették:

«Íme ezek a lázadó Ali Tepelenti fiainak fejei, kik Stambult el akarták pusztítani!»

A nép átokordítása szállt reájok mindannyiszor.

— — — — —
Napok múlva érkezett a hír Janinába is, hogy Szoliman és Muhtár bégeket Stambulban lefejezték.

Ali basa háromszor borult arczozal a földre, hálákat adván Allahnak e kegyelemért. S körül a falakon trombitaszó mellett hirdetteték ki, hogy fiait, az áruló bégeket, Stambulban lefejezték, — ez jutalma az árulóknak!

És azután három nap, három éjjel, — a mennyi ideig a bégek fejei a szerályban ki voltak téve, — lakoma, zene és táncz folyt Janina városában, s minden reggel százegyvet lőttek a bástyákról, a hogy szokták nagy diadalhsrek után.

S midőn estendén Ali kiment kertjébe sétálni s

járt alá s fel a virágok között, megdobbant néha lába alatt a föld. Zaid sírja volt ottan, az dörbörgött; ott megállt a vén dalia, ki egyedül maradt meg kiirtott családjából, s lábával a földdel egyenlővé tett sírra dobogtatva, suttogá magában:

— Nem vagy egyedül többé . . . nem vagy.

«Begtas kertjének virágai.»

A tizenötödik század vége felé, hogy az ozman félhold állandó helyet vert magának Európa csilagzatai közt, élt a török birodalomban egy jámbor dervis, a kit neveztek Hadzsi Begtasnak.

A hogy a megalapult birodalom túlömlő hadseregei eláraszták a körülfekvő keresztyén tartományokat, Hadzsi Begtas mindenütt járt a diadalmas hadseregekkel, időközben pedig koldulgatott az országban és alkalmas összeg pénzt kiharácsolt a török nagyoktól, vagy a zsákmányosztályt pazarló katonáktól.

Mire való volt a jámbor dervisnek e sok pénzt összegyűjteni s fárasztani magát a Fekete-tengertől az Adriai-tengerig, holott elülhetne naphosszant a Kaába ajtajában, mely a próféta sírjára nyomtatott kőnek neve, s ott hosszú olvasójáról számlálhatná Allah kilencz tulajdonságait, a mi nem igen fáradtságos munka, s kapna érte zarándokoktól ételt, italt és gazdag alamizsnát?

Hadzsi Begtas nagy munkát vállalt magára. A török hadseregekkel együtt járva, midőn azok valamely keresztyén helységet megleptek, midőn a

lakosságot levágták s a foglyokat szörkötelekre fűzték, a dervis odavegyült a vérengző hadak közé s ha meglátta, hogy valamely vad baksis vagy kurd csatár az elhajtott anyja után síró gyermeket a falhoz vágni készül, megfogá kezét, elvevé tőle a gyermeket, palástjával betakarta, megcsókolgatá és elvivé magával; és így ment elébb tovább, úgy hogy néha egész csoport gyermeket vitt el magával, kik mind hosszú lebernyeg palástja alá voltak bujtatva, a hol nem bánthatta őket senki, sőt gyakran még pólyázott csecsemőt is hozott ölében; azzal ugyan szerették volna tudni, hogy mire megy?

Később kihirdette, hogy valaki egy fogoly gyermeket visz neki, fejenkint mindegyikért egy ezüst dinárt ad; az ugyan kevés pénz, de mikor a gyermekfélének éppen nincsen ára; a vásáron az embernek is csak a nagyja kelendő. Számtalan gyermeket hordtak össze a jámbor dervisnek.

Ő azokat mind elhordta magával Drinápoly mellett fekvő mecsetjébe; a népek nevették és azzal gúnyolták, hogy tán kertet csinál belőlük.

Hadzsi Begtas elfogadá a gúnyt és nevezé a gyermekeket Begtas kertje virágainak és ezt a nevet a késő századok is fentarták.

A fiatal csemetéket, kik közül a legidősebbek hat-hét évesek lehettek, Hadzsi éveken át nevelte fáradatlanul, megtanítá őket az Alkoránra, megmegismerteté velök ama mennyei gyönyöröket, miket a próféta az igaz hitben elhunytaknak ígér, s a mellett hozzászoktatá őket a földi sanyarúságokhoz.

Legtöbben e gyermekek közül nem ismertek sem apát, sem anyát, a ki ismerte is, elfeledte, mire felnőtt; semmi családi szeretet nem kötötte őket a világhoz, de annál több egymáshoz, ők csak társaikat tanulták szeretni, s valamennyi egy apát ismert, az öreg Begtast; az ő szava szent volt előttük.

A mellett erős munka, folytonos fegyvergyakorlat, úszás, birkózás között teltek le napjaik, a tizenkét éves ifjú már képes volt közülök megküzdni más felnőtt férfiakkal és serdült korában egy-egy Sámson volt mindenik.

Ez időben sok veszteséget szenvedtek az ozmanlik a keresztyének fegyverei által. Főerejük jobbára lovasságból állott, mert a töméntelen gyalog gyülelészből tíz sem tett egyet az európai rendes, pánczélos, tömegbe zárt gyalog hadsorok előtt s várak ostromainál csak arra volt jó, hogy a sánczárkokat hulláival betemesse az utána jövő vitézbbek előtt.

Ekkor, mintegy varázsszóra, egy kisdéd gyalogcsapat jelent meg a harczmezőn, öltözetük egészen különböző a többiekétől; fejükön magas, előregörbülő kuka, lengő fekete kakastollakkal, dolmánjuk himzéstelen kék szövet; salavárijaik csak térdig értek, azon alul az egész lábszár fedetlen; minden fegyverzetük egyedül egy széles görbe kard, ellentétben a többi török hadakkal, kik annyiféle fegyvert hordtak magukon, mintha tíz kézzel kelene hadakozniok.

Senkisem ismerte a fiúkat; mind ifjak voltak

még, nem keveredtek a többi csapatok közé, nem veték magukat alá a főhadvezérnek s nem kértek zsoldot senkitől.

Hanem a legelső ütközetben megmutatták, hogy kicsodák. Egy várat kelle megostromolni, melyet széles folyam vize védett elől. Az idegen ifjak fogaik közé szorítva széles kardjaikat, átúsztak a vizen, tűzben, lángban felhatoltak a bástyákra, s a legelső lófarkas félholdat ők tűzték ki a toronyba.

Ezek voltak Begtas kertjének virágai.

Az első csatában meg volt alapítva a vén der-vis által nevelt ifjú csapat híre, s míg a második hadjárat elé került, akkorra már Hadzsi Begtas számtalan kolostor főnöke volt, melyeknek alárendelt papjait Begtas szerzeteseknek nevezték, s ezek alakítottak, egyenesen a szultán parancsára, elfogott keresztyén gyermekekből egy új gyalog hadsereget, mely vitézsége hírével majdan a fél világot betölté.

Ezek voltak a jeni cserik (új katonák), mely név később «janicsárokká» alakult. De még századok múlva is, ha büszkeséggel akart szólni a janicsár bajnok, magát «Begtas kertje virágának» nevezte.

Sok dicső név virágzott fel századok lefolyta alatt e kertben, a szultánok hatalma az ő vállalikon nyugodott, s ha ők lerázták a szultánt vállaikról, le kellett annak esni onnan; a milyen erős szolgálói, olyan erős zsarnokai voltak az uralkodónak; vitézségük gyakran aratott győzelmet, de nyakasságuk számtalanszor eltépte a már kész diadalt; hatalmuk nöttével elbizottságuk is nőtt, nem

a szultánok, nem a vezérek parancsoltak többé nekik, hanem ők a szultánok és vezéreknek s ha a fellázadt odzsák kitűzték az Atmeidánon az üstöket, zendülésük jeleit, remegve kérdezők a szerályban, mivel kívánják azokat megtölteni, s könnyebben lélekzett az egész diván, ha az volt a felelet, hogy aranynyal és nem az volt, hogy vérrel: a vezérek vérével. S midőn a nagy Bajrámm után kioszták a piláfot, megrakva a veszélyes üstöket a végzetviselő riskásás juh hússal, remegve nézett szét a szultán, mint fogják azt elkölteni a méltóságos janicsárok? ha mohón elkapkodták, az örömjel volt, de ha csak finnyásan nyultak hozzá, ekkor futott a szultán szerályába és bezárkózott háremhölgyei közé, mert bizonyos volt, hogy a janicsár urak neheztelnek, s jó volt, ha e neheztelésüket csak azáltal éreztették, hogy aznap egy-egy városnegyedet hamuvá égettek.

Két szultán akará e veszélyes kétélű fegyvert ketté törni, mely a hány sebet ütött kívül, annyit vágott az ország belsején; de a janicsárok bűvszerű hatalma annyira bele volt már a nép lelkébe szöve, oltva, hogy mindkét uralkodó elveszett a merész kísérletben. Ozmán szultánt a szerályból hurczolták elő, s hátrafelé fordított arccal sánta számárra ültették, úgy hordozák végig a városon s végre bezárták a fatális héttoronyba, melyben a török uralkodók és rokonaik szoktak elfeledve, elevenen eltemetve meghalni. Második Mahmud atyja, Szelim pedig a lázadók kardcsapásai alatt húnyt el, és az a kard még éles volt és azok a

kezek még erősek, melyek őt megölték, a midőn fia a trónon ült, mely egy szultán alatt sem ingadozott annyira, mint ő alatta.

A hatalmas janicsárhadtest csak bűneiben, csak nagyszerű hibáiban élt még ekkor, a régi dicsőség nem lett többé új; egy század óta folyvást csorbát szenvedtek fegyvereik az európai rendszeres hadtudomány túlnyomó összecsapásai alatt.

Begtas kertjének virágait nagyon megviselték az idők; a dicsőség hímes szirmai lehullottak már róluk, csak a tövisek maradtak még meg, ezek sem voltak pedig többé a vitéz csipkebokor tövisai, melyek a kert határait ellenség betörésétől védik, hanem a csalán tüskéi, melyek a gyomláló kertész kezeit összecsipkedik.

Semmi vagyon, semmi élet nem volt tőlük többé biztos; a szultán maga legveszélyesebb helyen volt, midőn trónján ült, s a vezérek, az ország legfőbb hivatalnokai mindennap remeghettek életükért, a janicsárok zajgása egy örökké visszatérő betegség volt az ország minden ereiben, mely mérges kelevényekkel tetézte az egykor hatalmas birodalmat.

A diván tanácskozásai az ő ordításai alatt történtek, s a félelem más tanácsot adott a kupolyteremben ülő palotauraknak, mint a meggyőződés.

A janicsárok fenyegetései kényszerítették Mahmudot, Ali basát fegyverrel támadni meg, s íme midőn Ali lángbaborítja az országot, akkor felszólította a szultán a janicsárokat, hogy siessenek az ellenséget leküzdeni és ők azt felelték, hogy nem tar-

toznak másként harcolni, mintha a szultán maga vezeti őket.

E helyett Stambul falai közt kezdtek háborút; valahányszor egy vesztett csata híre érkezett a fővárosba, a janicsárok mindannyiszor a védtelen görögöket rohanták meg, s ezerekenként gyilkolták le.

Távol Ázsiából, az ország legvadabb vidékeiről előjöttek a Begtas papok s halált, pusztulást hirdettek a mecsetekben a görögök fejére, s maguk ragadták kezükbe a fáklyát, úgy rohantak az őrvirág janicsárok élén Bujukdere és Péra és Galata ellen, mely városnegyedeket a görögök lakták, s mindennap döngték buzogányaikkal a szerály kapuit, új meg új halálítéleteket követelve a hét toronyba zárt fogoly törökök ellen. A szultán hivatalnokai remegve írták alá a követelt ítéleteket, s százankint hullott az áldozat s midőn az orosz követ, Sztroganoff, tiltakozott a mérsárlások ellen, az ő palotájára rohantak a janicsárok s ajtaján, ablakain belövéldöztek; — ez lett később csírája azon hosszú háborúnak, mely megrendíté a birodalmat, de melynek a janicsárok kezdetét sem érheték meg...

... Mahmud a császári palota tetejéről nézte a pusztulást, Stambulnak és birodalmának pusztulását és nem látott segílyt sehonnan, nem látott semmit, mint őseinek szomorú példáját s birodalma elenyészését, s midőn elsőszülötte, a nyolcz éves Abdul Medzsid fejét simogatá, elgondolá magában: ez már nem fog trónon ülni, ez már nem

lesz uralkodó, miként ősei voltak; nem fog parancsolni a fél világnak, mint Omár minden utódai, hanem bujdosni fog a világban, idegen népek szolgája, miként bujdosott a világban Dzsem, a kit századok előtt elűztek!

Milyen szomorú a szultán élete!

Mit ér, ha a föld paradicsomai nyitva vannak előtte, ha maga az élet be van zárva? mit ér neki lstennek lenni, ha nem lehet ember? A szultán sohasem ismeri testvéreit; korán, még gyermekéveikben, elzárják az utóbb szülötteket a hét-toronyba, az elsőszülött velök nem találkozhatik, hanemha a trón lépcsőjén, midőn a lázadó janicsárok kihoznak egyet a börtönből, hogy őt zárják be helyette, s amazzt emeljék a trónra. A szultánnak nem lehet neje, csak kedvencznői vannak, százan, ezeren, a mennyit akar, s köztük csak az a különbség, a mit némely nő szépsége, vagy a vakeset, mely gyermekkel áldja meg, hoz számukra és egyik sem tartatik jobbnak, mint a másik, s egynek sem hivatása, hogy férjét szeresse, elég ha gyönyörrel szolgál neki. Ha aggodalma, ha bánata van a padisáhnak, senki sincs körülle, a kivel azt közölje, úgy járhat végig háremében, mintha egy üvegkertben járna, melynek virágai mind oly szépek, mind oly mosolygók, de miknek hiába mondja el bánatát, aggodalmait, mert nem értik, mert nem törődnek vele; s tán ha azt mondaná nekik, hogy a világ négy részéből hatalmas ellenségek jönnek Stambul ellen, még itt-ott egy-egy vágyó sóhajt is hallana; ki feledni nem tudott, egy-egy rablott

szűz lehet ott, titkos örömmel gondol arra a boldog órára, midőn megzördül a kéz a háremajtón, mely annak zárjait feltöri, s visszaadja a szép napvilágos szabadságot.

Szolgaalázat, nem egyéb, mely a nagy úr előtt térdel; félelem, nem szeretet, mely őt fogadja. Kihez forduljon hát, midőn az ő szívét is körül fogja azon szorongó indulat, mely a hatalmasokkal tudatja, hogy ők is csak emberek: a félelem?

Egyetlen öröme volt Mahmudnak nyolcz éves fia; ezt nagyanyja nevelte, a még akkor alig negyven éves Szultána Valideh, egy Franciaországban nevelt európai mfveltségű hölgy, kihez az ifjú herczeg nagyon ragaszkodék s tőle nyeré mindazon vágyakat és nemes ösztönöket, miknek befolyása alatt harmincz évvel később új élet támadt Törökországban.

A szultána Valideh úgy akarta unokáját nevelni, hogy az egykor méltán foglalhasson helyet Európa többi uralkodói közt, korszerű ismeretek, nemesebb elvek magvait ülteté szívébe, s gyakran elhallgatá a szultán kis fia bölcs beszédeit, a mint őt térdén ringatá, s mfg arcza mosolygott reá, szíve aggódva dobogott, nehogy valaki odakünn megtudja azt!

Az ó-török párt minden szavára figyelt a szultánnak, s jobban kellett félnie egy Begtas szerzetes mutatóujjától, mint a legjobb görög hős fegyveres kezétől: ha valaki meg találta volna tudni az ulemák közül, hogy az ifjú trónörökös más könyvek tudományaira hallgat, mint az alkoránéira,

melyben minden világi bölcsesség befoglaltatik, képesek lettek volna a janicsárokat a szerály ellen lázítani, s megölni az uralkodót és gyermekét.

Még nagyon friss emlékezetben volt Szidi Achmet emléke, ki a főulemák egyike, a Sófia mecset imámja volt, s midőn a közelebbi években Katalin czárné seregei és diplomatái csarát csatára nyertek az ozmanoktól mind a harczmezőn, mind a szerződések terén, e szerencsétlen imám azt tanácsolá a divánban, hogy a keresztyének fortélyainak kiismerése végett tanulmányozni kellene a török diplomatáknak a bibliát; akként okoskodván, hogy valamint a mozlemin bölcsek mind a hadviselésre, mind a státusbölcsészetre az Alkoránból szedik tudományaikat, hasonlóul a keresztyének a bibliából tanulják azt, s ennek ismeretével a keresztyének minden tudománya elsajátítható; * de e tanácsért keserűen meglakolt a jóakarató ulema, mert száműzetett Chioszba, s ott csekély vétség miatt rangjától letétetve, minthogy ulemát fegyverrel kivégezni nem szabad, az ottani basa által nagy kőmozsárba tétetett, s úgy zúzatot össze, félelmes intésül mindenkinek, a kinek eszébe jutna bár csak egy követ is megmozdítani a régi ozmán alkotmányból.

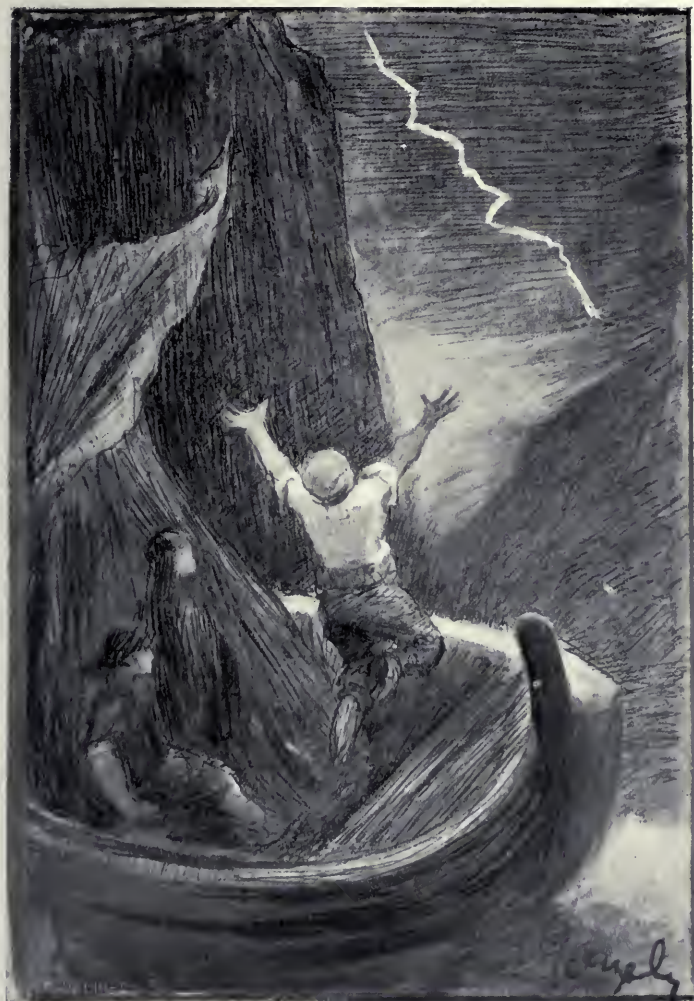
A megáldott leány.

Midőn Smyrnából elindult a derék Argyrocantharidesz Leonidász, egyikén legszebb hajójának, valami kis baj érte az úton.

* Poujoulat. *Histoire de l'empire Ottoman.*

Hajóját, mely festett bőröket szállított volna Stambulba, fele úton zivatar fogta elő, mely elverte a seleuciai partokig, ott sötét éjszaka közepén rávetette egy zátonyra, melyről reggelig nem birtak megszabadulni, s a mint szürkületkor világosulni kezdte a táj, akkor tűnt fel a kereskedő előtt a kellemetlen állapot, melybe hajója jönni talált, daczára szent Procopiusnak és szent Demeternek, a kik igen szépen voltak kétfelől a hajó mellé-nyére festve. Az egész jármű féloldalra volt már dőlve, s azt az oldalt, mely a hullám felé volt fordulva, minden perczen összetöréssel fenyegette a tajtékzó vízroham, olykor-olykor keresztülcsapva a födélzeten, melyről minden árbocz és vitorla szépen le volt már tördelve; a hajó pántjai kezdtek szétmenni eresztékeikből, recsegve, ropogva minden újabb hullámtaszításnál; s ha szomorú volt a hajó sorsa a zátonyon, még szomorúbbá kellett lennie, ha onnan leszabadul, mert előtte a seleuciai partok szirtei állanak, miknek meredek falát oly dühvel korbácsolja a fellázadt tenger, hogy a megtörő hullám néha húsztól magasra felcsap oldalukon. Ide szép volna valami hajóval jutni.

A jámbor kereskedő nagyon sajnálta sorsát, sajnálta azt a szép hajót, mely a világ minden színeivel szép tarkára ki volt festve, sajnálta azt a sok szép kecskebőrt, melyből egyetlen köteget sem engedett volna kivetni a tengerbe könnyeb-
bülés végett; inkább süllyedjen el valamennyi; sajnálta magát is, ilyen szépen kezdődő év elején a tengerbe levén kénytelen fulladni; de a mit

Leonidász imádkozott és káromkodott és pedig vegyesen.

hajójánál, bőreinél és saját életénél jobban sajnált, az a két cserkeszgyermek volt, a drága szép fiú és leány. Thomár és Milieva, a kik megérték ez idő szerint kiki tízezer aranyat, azért pedig Leonidász saját bőrét is odaadná.

A két gyermeket épen nagy reményekkel szállítá Stambulba; a festett bőr csak mellékes dolog volt, s íme özélja végénél érte utol Kasi Mollah átka.

Két dereglyét legénységgel megrakva elindíta a part felé, hogy kötelet vontassanak odáig; mindkét dereglyét szeme láttára zúzta össze a habtorlat a meredek sziklafalon, s a kalmárnak nem maradt hátra egyéb, mint elveszni ott a zátonyon.

Egyik hullám a másik után sülyeszté mélyebbre a roncsot; a kik még rajta voltak; kezeiket tördelve imádkoztak, vagy káromkodtak, kinek mint véralkata hozta magával.

Cselekedte mind a kettőt Leonidász: imádkozott és káromkodott és pedig vegyesen, s úgy látszott, hogy egyik sem válik hasznára.

A két gyermek pedig egymást átölelve ült az árbocz tört oszlópa mellett s gyönyörködni látszék a felséges zivatarban.

Semmi félelem sem látszott arcaikon; ez a bömbőlő szél, ezek a tajtékot túró hullámok nekik kedves mulatságot látszottak nyujtani, a fehér és fekete vészmadarak, ráülve a tornyosuló habra, ott úszkáltak a veszendő hajó körül, vígan csapkodva szárnyaikkal a vizet. Ejh be jó dolguk van a sirályoknak!

A két gyermek régóta összebeszélte már, hogy a mint a hajó elmerül, ők a vízbe fogják magukat vetni és kiúsznak a partra. Hisz az nekik gyönyörűség lesz.

A kalmár kétségbeesve rohant oda hozzájuk és átölelve őket két karjával, felkiálta keservvel az égre:

— Tízezer arany! irgalmas mennyország!

A gyermekek azt hívék, hogy a kalmár félelmében megtévelyledett s vigasztalták őt jó szavakkal:

— Ne búsulj jó nevelő apánk, nem veszünk mi itten, s téged sem hagyunk el! mihelyt a hajó elmerül, kiúszunk innen a partig; tudunk mindketten jól hullámokat hasítani erős karral, te pedig fogózzál öveinkbe, s velünk együtt megmenekülsz.

A kalmár összecsókolá a két kedves gyermeket, megölelgette őket gyöngéden; egy óra múlva a szép hajó utolsó deszkája is elvált a többtől, a szétbomlott gerendákon erre arra kapaszkodva hanyódott-vetődött a hajótörést szenvedett nép, nagyobb részét eltemette a hab, vagy odaverte a kemény sziklákhöz, vagy behajtotta a sík tengerbe; csak hárman menekültek meg: a két gyermek és a kalmár.

Leonidász öveikbe kapaszkodva engedé magát vontatni a vizek között; legelső volt Thomár, ki a tajtékzó hab által magasra kiemelve, megpillantá azt a sziklát, melyen egy utána jövő habtorlat össze fogta volna zúzni, s azzal ellesve a helyes

pillanatot, hirtelen megragadá a szikla tövében hosszan lelógó fagyökereket, s mindhármukat erőszakosan felhúzta oda. A hab keresztülhőmpölygött rajtuk, egy perczig mély víz alá temetve őket, a következő pillanatban visszaomlott a hullám s ők a sziklaparton voltak.

A kalmár nem volt sem élő, sem halott, úgy kellett őt a gyermekeknek a földön tova hurcolni, nehogy az újra visszatérő hab ismét a tengerbe sodorja őket; csak akkor pihentek meg, midőn egy sziklahasadékhoz érve, ott végre biztosítva látták életüket; itt is minden perczben elborítá ugyan őket a víz, mely torony-magasságban fecskendezett fel az ellenálló sziklaparton, de súlyával mégsem érte őket.

Késő estig ott kellett összeszorulva maradniok, sem előre, sem hátra nem volt menekvés, s csak úgy irigykedve néztek fel a hojszákra, melyek estefelé hosszú sorban ültek le a sziklák párkányain, hová nekik nem lehetett menni.

Alkonyatra azonban elcsöndesült a vész, a tenger lelohadt, elsimult s az a hely, hová a hajótöröttek menekülének, három ölnyire emelkedék ki a tenger színe felett.

Ekkor tekinthetének csak széjjel; a part gerendákkal és elzúzott hullákkal volt fedve, a szép hajóból és gazdag terhéből csak a halottakat és a romokat okádta ki a tenger.

De a kalmár nem volt kétségbeesve. Letérdeltetvé maga mellé a két gyermeket, maga kettőjük között térdepelt és imádkoztatá őket háladatosan

az éghez a csodás megszabadulásért, s aztán kebléhez ölelve, könnyekkel szemeiben rebegé:

— Mit bánom én, hogy hajóm elveszett és kelméim elmerültek, csakhogy ti megmaradtatok nekem, én drága szülöttem, ez nekem elég vigasztalás.

Igazat is mondott a derék kalmár, mert csak eljuthasson Stambulba, azért a két gyermekért kap annyit, a mennyin hajót és árúkat vásárolhat, kétszer többet, mint a mennyit a tengerben hagyott,

De az volt most a nehezebb kérdés: hogyan elmenni innen e helyről valamerre, a hol emberek laknak? E vészes partokat messze kerüli minden hajós, nincs is mit keresnie e helyen, még csak halászok sem hajtják ennyire bárkáikat, s a menekvőkre vízbefulás helyett közeleg az éhhalál.

E szomorú helyzetben egyszerre úgy tetszett a menekülteknek, mintha nem messze emberhangokat hallanának, még pedig élénk szóváltást, férfias mély beszédet.

A két gyermek megörült, gondolván: jó emberek vannak itt közel, de a kalmár megrettent, azt gondolva: hátha rablók?

Thomár azt mondá testvérének, hogy csak maradjon ott Leonidászszal, majd ő azalatt utána megy a beszélő hangnak és megtudja, kik laknak ott.

A bátor fiú egyik szikláról a másikra kapaszkodva, megkerülé a kőszálat, mely mögé el voltak rejtve, s a mint annak tulsó oldalára jutott, egy tág barlang ürege sötétlett előtte, afonyabokrokkal

félíg eltakarva. Hihetőleg onnan jött a beszéd, de sem közelebb, sem távolabb nem látott emberi lényt, sem emberek nyomait a földön; a barlang elejét buja zöld moha lepte, melyben a lépés nem hagy nyomot.

Thomár bekiáltott a barlangba, s hogy onnan szó nem jött vissza, bátran bement, lassan előbbre haladt: bement egész annyira, mennyire a külvilágosság behatott, s miután ott sem felelt hangos kiáltásaira senki, ismét visszatért s ugyanazon az úton, melyen jött, megkerülte a sziklát, elmondva a kalmárnak, hogy embereket ugyan nem talált, hanem egy barlangra akadt, mely legalább éji szállásnak elég jó lesz.

A hallott beszédet csalódásnak tartották.

Azzal egyenkint átsegítették egymást a sziklán s a barlangba jutottak.

Milieva alig tekintte szét abban, midőn örvendő kiálta fel:

— Nézzed Thomár, itt két láda van a bokrok között.

Valóban két deszkamálha volt ott és Thomár csodálkozott, hogy azokat ő még nem látta.

Bizonyosan a tenger veté azokat oda, valami korábbi összetört hajóból.

Az egyik láda nagyon hasonlított azokhoz, minőkben a hajósok a kétszersültet tartják, a másíknak pedig külső alakja elárulá a pecsétes borokat tartó edényt.

Ha még használhatók volnának!

Egyszerre hozzáfogtak fölnyitásukhoz s mily

nagy volt bámulatuk, midőn a fölnyitott ládában nemcsak hogy penészes nem volt a kétszersült, hanem egészen száraz és ép, mintha csak most hozták volna azt oda; a másik ládában szintén egy üveg sem volt összetörve, vagy kipattanva, mind szépen polyva közé takarva álltak ott.

A menekülteknek nem volt sok okuk azon töprenkedni, hogy ki és miért hagyta ott ezen dolgokat? Nehéz volna valakiről föltenni, ki három napig hányatott a tengeren s az alatt nem evett és nem ivott, miszerint az egy véletlenül megtalált kenyeresláda és boros üvegek előtt elébb megolvassa az Alkoránt, hogy mit parancsol az hasonló esetekről? s vajjon nem tiltja-e tisztességes müzümánnak, hogy azokból egyék és igyék?

A gyermekek elfeledték nyomban a kiállott veszélyt, s az első pohár bor után fáradságtól elnyomva eldültek a puha ágyon, a mit a természet mohából vetett számukra; Leonidász még fenmaradt, czélszerűnek találván sorra kóstolni az ingyen borokat, minek következtében vége felé olyan jól kiválasztotta, hogy hová feküdjék, miszerint a feje volt lefelé, a lábai pedig magasan. Így aludtak szépen mind a hárman.

Ekkor újra hallatszottak az emberhangok a barlang távolában, s nemsokára előtűnt a sötét úrból hat ősz, halvány arczú férfi. A melyik legelől jött, volt a legvénebb, fehér szakála övén alul ért, s szája nem látszott bajuszától és szemei a fehér szemöldöktől.

Azon omarita szerzetesek voltak ezek, kiket

fogadásuk a legirtózatossabb nélkülözésre kötelezett, a napvilág megtagadására. Örök sötétségbe vonulva egy hosszú éjszakává tévék az életet, Allah dicsőségére, és soha a nappal nem látta őket a föld felett.

Már jól elhaladt az éj, midőn a hat omarita kijött az alvókhoz, s míg öten hallgatva álltak körül, a hatodik, azzal a hosszú rezgő ősz szakállal, lehajolt a gyermekekhez és megnézve arcaikat figyelmesen az éjjeli sötétnél, melyet csak alig enyhített néhány fellegbujkáló csillag világa halkan suttogó társainak:

— Ők azok.

Azzal hüvelykujját hegyével lefelé fordítva, Thomár fejelágyára tartá; mind a hatan hallgatóztak figyelmesen. Az alvó fiú keble nyugtalanul kezdte lihegni, kezeit ökölre szorítá, arca hevült, ajkai dagadtak; az ősz férfi ekkor homlokára látszott lehelni, mintha valamit sugdosna, s erre megszólalt álmában a fiu, érthető erős hangon mondvá:

— Karddal! Ágyúval! Fegyverrel!

A férfiak fejeiket csóválták, mutatva, hogy helybenhagyják a mondást.

Erre a másik gyermekhez hajlott a vén, s öt ujját nehányszor végighúzá annak arcán; a leányka keble szemlátomást emelkedék, a mint az ősz arczára hajolt és rálehel, felkiálta hevesen, parancsolóan:

— Térdre előttem!

Az omariták ezzel összesúgtak, s ketten vállaikra emelve egyet-egyet az alvók közül, bevitték őket a barlang mélyébe.

E barlang torkolata volt amaz emlékezetes alagút, melynek túlsó kijárása a seleuciai völgyben végződik, fél mérföldnyire a tengertől, egy terméketlen, kietlen puszta völgyben.

Az omariták szövétnek nélkül jártak-keltek a sötét üregben, mint a vak, ki nem téved el az utczák tekervényein, bár azokat nem látja. A három alvó bűvös italt ivott, mely nem engedé, hogy fölélbredjenek; a férfiak egész a túlsó nyílásig vivék őket vállaikon, s ott letevék ismét a mohára, azon helyen, a hová a napvilág be szokott járni.

Késő reggel volt már, midőn legelőbb a két gyermek fölébredt. Egyszerre nyiták fel szemeiket, s első dolguk volt egymást megölelni, megcsókolni.

Felránczigták azután a kalmárt is, s kitörülve szemeiből az álmodat, elkezdék neki gyermekszokás szerint elmondani, mit álmodtak.

— Ah, mi szépet álmodtam, szólt — Thomár, s még most is szikráztak bele szemei — a szultán mellett állottam, ki vállaimra támaszkodék. Előttünk és körülöttünk lázongó sokaság ordított, a szultán halvány volt és bús. Odafordult hozzám, felsóhajtván: mivel engeszteljük meg e felháborodott tengert? És sokáig nem birtam szólani, mintha valami nyomta volna mellenet, nehéz, mint a hegy; míg egyszerre kiszabadult ajkaimon a szó, és kiálték: «karddal, ágyúval, fegyverrel!» És azután a padisah saját kardját köté oldalomra, s én berohantam az ordító tömegek közé és vágtam, vágtam őket, míg nem elfogytak és utoljára egy learatott mező volt előttem, melyen nem volt egyéb, mint holttestek.

— Bolond álom biz az, minek ettél az este olyan sokat? — szólt reá Leonidász. Erre Milieva mondá el álmát.

— A bor zavart meg engem is. Elöttem is lázadó tömegek jelentek meg, és nekem úgy tetszett, mintha akkor nem leány lettem volna, hanem fiu. Minden oldalról ellenem rohantak dühöngve, és nem féltem tőlük! midőn közel értek hozzám, büszkén kiálték reájok; «Térdre előttem! Én vagyok a szultán fia!» És elcsendesedtek mind.

A kalmár kaczagott a megfulladásig ez álom felett. Ki álmodhatna ily bohóságokat más, mint gyermek?

— Pedig azt állítják hazámban, — szólt Thomár komoly arccal — hogy a hol valaki először hál, azon a helyen látott álmai beteljesülnek.

— No azt szépen megköszönném, — mondá a kalmár — engemet álmomban Szalonikiben felakasztottak, még pedig lábamnál fogva, a fejemmel lefelé.

Ezzel kiküldé a kalmár a fiút a barlangból:

— Nézd meg gyermekem: elcsendesült-e már a tenger, s nem közelített-e valahonnan hajó?

Thomár szót fogadott, kiment a barlangból, s bámulva kiáltá el magát:

— Nézd, nevelő apám! nem hogy hajó volna itten, de még a tenger is eltűnt, csak a feneke maradt itt.

Valóban, az előtte terülő vidék elég kopár volt arra, hogy tenger-feneknek nézhesse.

Leonidász tréfának vette a fiú szavait és nem mulatott rajtuk.

— Máskorra tartsd elmésségedet fiam és töröld ki szemeidet s nézz jobban.

Erre Milieva is kiszaladt Thomár után s odaérve, összecsapta kezeit, gyermektegy csodálkozással kiáltva:

— A tenger elfutott előlünk!

Már ekkor a kalmár is fölkelte helyéből, kilépett a barlangból, s alig akart hinni szemeinek, midőn a sivatag kősziklás vidékét látta maga előtt, melyet még csak a harmatcsepp sem látott, nemhogy a tenger!

— Csodák számára tartott meg bennünket az Isten! — sóhajta fel a kereskedő. Látni való volt, hogy egészen más helyen vannak, mint a hol lefeküdtek.

— Bizonyosan a Kaf hegyi tündérek hoztak ide bennünket, — monda Milieva.

— Úgy van, tündérek voltak, — állítá Leonidász, körültagogatva tűszőjét és érezve, hogy gyémántjai benne vannak. Ha nem tündérek lettek volna, a gyémántokat bizonyosan megkeresték volna ottan.

Most csak az volt még a megtudandó: van-e és merre van kijáras a sivatagból? A legnagyobb aggodalom elenyészett, a tengerparton veszhetés félelme, a szárazföldön könnyebben találni menekülést.

Rövid keresés után egyszerre lábnyomokat találtak a homokban, e nyomok egész a völgytorkolatig elvezeték őket. A nagy cochenilla-kaktusok erdőként lepték el a sziklákat, s az aszu gyöpön egy egy szelid kecske látszott legelészni.

Nemsokára a pásztorra is ráakadtak.

Leonidász inkább megijedt, mint megörült az izmos, marczona alak láttára, ki a mint észrevevé őket, szemközt jött reájok, s durva hangon megszólítá őket.

— Ti vagytok azon hajótörésből menekvők, a kik az éjjel itt a dzsin barlangjában aludtatok?

— Dzsín? — mondá magában Leonidász. — Gonosz lélek lehetett az.

A gyermekek bátran merték a kérdést igenleni, s kérték a pástort, hogy igazítsa őket útba, valami lakott táj felé.

— Csak menjetek itt a völgy szorosban egyenesen, nem tévedhettek el. Jobb kézzől fogtok találni egy kunyhót, abban lakik egy Erdbuhár szerzetes, a ki tovább fog vezetni. Szalem alek.

S azzal, a kalmár nagy bámulatára, otthagya őket a pástort. Leonidász nem várt tőle egyebet, minthogy ki fogja őket rabolni.

Dél felé eljutottak az Erdbuhár szerzeteshez.

— Vártalak benneteket, — szólt a dervis, a mint megérkeztek hozzá. — Nemde hajótörést szenvedtetek, s az éjjel a dzsinnél hálztatok?

Egyik a csoda a másikat érte velük.

A dervis ételt és italt hozott számukra, és megmosta lábaikat, s midőn mind azt elfogadták, felajánlá magát, hogy elvezeti őket egész Seleucia kapujáig.

A kalmár sokat szeretett volna megtudni csodás menekülésük felől, de a szerzetes minden kérdéseire az Alkoránból felelt, s abból nem értett meg semmit.

A mint Seleuciát megpillanták, a kalmár megköszöné a dervis szolgálatát.

— Nem fárasztalak tovább, derék müzülmán, nem tudom megjutalmazni fáradságodat, jutalmazza meg Allah; én koldus vagyok. Látod, így maradtam, mint az egy ujjam. A tengerbe veszett mindenem.

Tele volt ugyan tüszője drágakövekkel, de nagy bolondságnak tartotta volna szerencsétlenségéből valami hasznot nem húzni, s szép mondásokkal nem fizetni meg a dervist.

Az még a köszönetet sem fogadta el.

— Tartoztam vele. Nem neked, hanem másoknak.

Azzal ott hagyta őket, egy-egy olvasót ajándékozva mindenik gyermeknek.

Míg a város kapujához értek, a két gyermek elülment s egymással halkán suhogott, mikor aztán a népes utcákra jutottak, megfogák Leonidász kezét s Thomár mondá:

— Mindened odaveszett a tengerben, ki segít meg e nagy idegen városban, hol bennünket senki sem ismer? Engedd meg, hogy mi majd a piacon és a nagy urak házai előtt énekeljünk, azok majd adnak számodra pénzt, a mennyivel odább mehetünk innét.

A kalmár mélyen elérzékenyült e gyermekes ajánlatra, s engedé a gyermekeket énekelni a piacon s a basa pitvarában, ekként gyűjtve annyi pénzt, mennyivel egy várossal továbbjuthattak. A gyémántokat nem kellett elővennie, a jó gyermekek táplálták nevelő apjokat.

Így jutottak vissza Smyrnába ismét. Ha saját gyermekei lettek volna, sem várhatott volna Argyrocantharidesz nagyobb szívbeli jószágot tőlük. Maguk koplaltak, csakhogy őt jól tarthassák, fáztak, csakhogy őt betakargathassák és nem aludtak, hogy ő háborítlanul aludjék és megalázták magukat, hogy énekeljenek a piaczkon, nehogy ő legyen kénytelen koldulni az utcaszegleteken,

Jó gyermekek, kedves gyermekek!

Mihelyt új hajója érkezett a kalmárnak, rögtön elvivé őket Sztambulba; ezuttal nem érte semmi baj az úton.

Ott elvivé őket a Kizlár Agához, ki megvizsgálva termeteiket, s meggyőződve ügyességük felől, megvevé őket a kalmár által szabott áron, a fiut a szultán mulattató apródjának, a leányt a szerályi hárem számára.

Hanem annyit meg kell mondanunk a derék kalmár becsületére, hogy mikor eladta őket, zokogott keservesen. A derék becsületes ember!...

Táncvizálgalom a szerályban.

A Valideh szultána születésnapja volt.

Mahmud anyja, a szultána, franczia nő volt, kinek szülői Martinique szigetén éltek, ifjú korában felküldték őt Párisba, ott a kegyes nénék zárdájában nevelték tizenhat éves koráig, akkor visszahívta őt a család a szép déli szigetre Afrika tulsó oldalán. Útközben a hajót zivatar roncsolta össze s egy más gálya szabadította meg az utasokat, azt

pedig a sík tengeren berber kalóz fogta el, s a szép francia leánykát eladták a szultánnak.

A többbit aztán tudjátok.

Elle eut beau dire: Je me meurs!

De nonne elle devient zultane...

Hugo Victor.

Mondhatta ő: Meghalok!

Apáczából lett zultána...

Azok a szegény virágok, kiket a világ minden részeiből vásárra hordtak össze a nagyúri hárem számára s a kik nem tudnak egyebet, mint szeretni, elhalaványultak az európai műveltségű hölgy ragyogó szépsége és szelleme előtt, ő lett Szelim kedvencz neje, ő szülte neki Mahmudot és fia jobban szerette anyját, mint valamennyi hölgyeit.

A Valideh születésnapjára nagy meglepetés várta őt. A szultán titokban intézett el mindent.

Európai tánczvigalmat rendezett a szerályban.*

Bécsből szabókat hozatott, azokkal legújabb divatú köntösöket készíttetett odaliszkjainak, eunuchjaival betaníttatá a legújabb farsangról ismeretes keringők zenéit, egy menuettet és két francia négyest; ugyanazon tánczokat a hölgyek is elsajátították; a hárembe jártas férfiak, a Kizlár aga, az anaktár bey, az ifjú trónörökös Abdul Medzsid, és maga a szultán is barna színnü európai öltönyt kaptak, úgy, hogy midőn a zultána belépett az ünnepélyesen világított porcellán-terembe, a

* Ezt mint igen fontos tényt hozzák fel Mahmudról a történészek.

bámulattól leigézve állt meg. Egy párisi udvari ünnepélyen képzelé magát, minőket még mint gyermek a Louvreben látott; a száz meg száz fiatal odaliszk hullámozó tömegben járt alá s fel, büszkélkedve a legutóbbi évek tarka divatjában, hosszú keztyűiben és selyem harisnyáiban; a turbánok helyett tollas kalapok és bokkréták diszték a felbodorított pompás hajfürtöket; fedetlen vállal és kebellet, lengeteg habkönnyű öltözetekben, pillangós festett legyezőkkel, szabadon kaczagva, fecségve mulatott ez új világban a háremek népe, s az egészet csak az tevé különböztövé a mi táncz-vigalmainktól, hogy a mulatság sötétebb része, a férfialakok hiányzottak belőle.

Ez árnyéklatot csak négyen képviselték: a szultán, a trónörökös, a Kizlár aga és a bey. Egy ezek közül még nem férfi, a másik kettő pedig már nem az. Mind a négyen magyaros feszes dolmányokba vannak öltözve, hosszú fekete pantallókkal, fejeiken vörös fez; a szultán vaskos termetével olyan jó magyar alispáni alakot mutat, senkisem nézné őt egyébnek állig begombolt dolmányával; az ifjú herczeg deli termetét különösen emeli a feszes öltözet, haja kétfelé van bodorítva divatosan, szétnyílt dolmánya alatt látszik a gavalléros fehér mellény; a Kizlár aga ellenben igen mulatságosan viseli magát a szokatlan öltözetben: mindig az övébe akarja dugni kezeit s akkor veszi észre, hogy nincs az oldalán; kabátja szárnyait pedig egyre húzogatja lefelé, mintha restelné, hogy nem érnek a földig.

A Valideh szultána kellemesen van meglepve. Gyermekeveit képzei vissza e látványra, s háládatosan öleli keblére fiát e gyöngéd figyelemért, s az hódolattal csókolja meg az anyai kezét.

Szerelmét sok nőnek osztá a szultán, de tisztelete egyedül anyjáé maradt.

Az odaliszkok örvendve, hizelegve fogják körül a jó szultánát. Sohasem volt ő egyikhez is szigorú, sőt védője, pártfogója volt mindegyiknek, s a kiket ő szeretett, azok biztosak lehettek Mahmud kegyének tartósságáról.

Mindenik iparkodik a Validehnak megtetszeni új öltözetében. De egy sem tudja azt annyi kellemmel viselni, mint az az új virágszál, kit csak nemrég hoztak a szerályba, s már is első lett az elsőek között: a szép cserkesz leány. Ez a lengő lépés, ez a galambszerű hajlítása a nyaknak, ez a csáb a vállak, a kebel ingerlő lejtésével, alig engedik elhinni, hogy ez alak nem Páris szalónjaiból raboltatott, a hol jól tudják, mint kell a divat előnyeit felhasználni. Hajfürtei à la Valière vannak bodorítva, féloldalt eső választékkal, mi egy kissé férfias kinézést ad neki, a mi műértők tudtával még annyival ingerlőbb.

Mégis igaza volt a görög kalmárnak, a föld semmi foltja sem méltó e helyen kívül arra, hogy Milieva rajta járjon.

A Valideh megcsókolja az odaliszk homlokát s maga vezeti őt a szultán elé, ki most nem engedi neki, hogy kezét megcsókolja; — micsoda gondolat? európai ruhában kezét csókolni urának?

E helyett az ifjú koronaörökösnek engedtetik meg, hogy Milievát karjára öltve körülvezesse a teremben. Milyen szép két gyermek együtt. Abdul Medzsid még alig tizenkét éves, a leány talán tizennégy; ha öltönyeik meg nem különböztetnék, senkisé is tudná megmondani, melyik a fiú, melyik a leány?

Majd a rejtett zenekar megpendíti hangszereit; a Validehre új meglepetés vár. A régen hallott zeneműveket hallja ismét eljátszani, s bámulata tetőpontját éri, midőn a szultán felhívja, hogy táncoljon vele egy — menuettet.

Minő bohó gondolat. Táncoljon az anyaszultána, fiával a szultánnal? valamennyi nevető odalisk előtt, a ki még, sohasem látott ilyet. Hol van még egy pár? Igen. A herceg és Milieva lesz az. Átellenben a felséges párral foglalnak ők helyet s a lassú andalgó zenénél nagy méltósággal lejtik együtt a courtoisie melancholikus tánczát; akként hajlongva és bókolva egymás előtt, mint a legjobb hajporos lovagok és szépség-flastromos istennők az Oeil de Boeuf korából.

Sohasem láttak még ily jelenetet a szerályban.

A szultána maga is elbámult azon hódító ügyességen, melyet Milieva e tánczban kitejtett; tökéletes udvarhölgy volt ő, azon fejedelmi mosolygással, melyről Estrelles Gabriéle oly hirhedett volt. A jó Mahmud is annyira Milieván felejté szemeit, hogy a táncz vége felé egészen elfeledkezék a maga lépéseiről s minden szabályon kívül magához ölelé Milievát s kétszer-háromszor megcsókolá

orczáját, pedig csak meg kellett volna hajtania magát és kezét csókolni, — nem is neki, hanem a Validehnek, a ki tánczpárja volt.

A menuette végeztével keringőt játszottak az eunuch zenészek, ebbe azután valamennyi odaliszk belevegyült, párosával egymásba kapaszkodva s úgy lejtve a szép háromlépéses tánczot, mert a két lépéses fordulót csak a később haladó kor találta fel. A zenénél hangosabb a vidám zaj, mely a tánczolóknak közt támadt; itt-ott egy pár elbotlott a hosszú tapadó ruhákban, mikhez szokva nem volt s az utána jövő nymfák halomra hullottak körülök, másik meguntá már a tánczot, vagy belefáradt, de erősebb s tüzesebb társnéja által hurcoztatott tovább; a vén Kizlár Aga és a bey középett álltak, ügyelve, hogy valami botrány ne történjék. A dévaj odaliszk-sereg egyszerre őket is körülfogta, belekapaszkodtak ketten-hárman s vitték őket magukkal tánczolni, keringeni; belesodorták a vágató rohamba, hogy a két jó úr lélekzetét veszté bele.

A szultán és a Valideh, a herczeggel és Milievával a terem emeltebb részén ülve nézték és kacagták e vidám jelenetet, mentül jobban szóltak a sípok, mentül jobban ütötték a dobot, annál sebesebben ragadták az odaliszkok a két prédára esett urat, — a réztányérok csengtek!

Hah! Hallgal Mit hallasz, jó szultán? Mi zaj vegyül onnan kívülről e vidám zivatarba?

Mintha ott is dobolnának s szólnának a trombiták; s vigadnának az emberek.

Ejh semmi az, csak képzelődés. Hozzátok a po-

harakat! ne azokat a sorbethes csészéket, ma a Valideh születésnapja van; ma európai emberek leszünk, hozzatok bort és poharakat.

A szultán különösen kedvelte a tokajit és a champagnei pezsgőt, e két hatalmasság követői voltak rá legnagyobb hatással.*

Meg kellett ízlelniök a bort az odaliszkoknak is s azután még vígabban ment a táncz, eszeveszettebb lett a víg dal és zene.

Mi ez ismét?

A szultán figyelmez. Mi zaj van a szerályon kívül? Mi világít be a tetőről a gömbölyű ablakokon?

E dobbanások nem a kettős dob döngései, e kiáltás nem a vigadók lármája, e csöngés nem a réztányérok verése, hanem kardcsattogás és ágyúmoraj és ostromi zaj, s ama világ nem a tűzijáték fénye, hanem az égő üszköké.

Fel Mahmud az ottománról, el azzal a pohárral, ki azzal a karddal, nem vigalom éjszakája ez, hanem halálé! Kapuid előtt a lázadás!

A szerályt ostromolják!

Tizenkétezer janicsár a sztambuli csőcselékkel egyesülve rohanta meg a kapukat, épen midőn a zene legvígabban hangzott a kivilágított termekben.

— Halljátok ezt? — kiáltá Kara Makán, a janicsárok leghirhedtebb szónoka, ki saját kezével akasztá fel a sztambuli metropolitát palotája küszöbére. — Halljátok e zenét? Itt vigadnak, midőn köröskörül

* Poujoulat. *Histoire de l'empire Ottoman.*

sír az ország. Tudjátok-e, mi a legújabb hír ez éjjel? Gaskho beyt elfogták a szulióták és semmivé tették janinai seregünket; a Kapudán hajóhadát egy asszony gyújtotta fel s Kermandzsahánt haddal lepte meg a sah. Végenyészet közelg reánk és az árulás a szerályban lakik. Íme halljátok! ők táncoznak, énekelnek s borban fürösztik nyelveiket, az ő káromlásuk hozza reánk Allah csapásait; mi jajgatunk, mi vérezünk és ők vigadnak s kaczagnak rajtunk. Ne sírjanak-e ők is, ne vérezzenek-e úgy el, miként testvéreink, kiket mézsárszékre küldtek?

A bősziült tömeg névtelen ordítása felelt a lázító kérdésére.

— Ha az egész országot bejárjátok, nem találtok gonoszabb foltot e helynél.

— Tüzet a szerályra! ordítá — erre egy, utána a többi.

— És ha valamennyi ellenségtől megmenekültetek, akkor vagytok a leggonoszabb ellenség körmei között.

— Halál a vezérekre! halál a palotaurakra! — dörgé a nép, s egy hang felkiálta Kara Makán mellett:

— Halál a szultánra!

Kara Makán odafordult hozzá és megfeddé.

— A szultánt ne bánts. A szultán élete szent. Ő és gyermeke az utolsók, kik Omár fejedelmi véréből életben vannak s bár nem méltó ő, hogy azon trónon üljön, melyet a hős Mahomed utódai számára emelt, de ő az utolsó, azért a szultán feje szent. De halál a Reis Effendi fejére, halál a

Kizlár agára és a Kapudánra. Ők okai pusztulásunknak. A gyaurok fejedelmei fizetik őket, hogy hazájokat elpusztítsák. Ezeket tőből kitepd és ha találsz gyermeket családjából, megöld azt is, még a csecsszopót is, hogy az se maradjon, a ki megemlegesse!

A nép bőszültén ordíta a szerály kapui előtt, melyek be voltak zárva és lánczokkal elkötve. A janicsárok megfútták a lázadási tülköt, a dobok recsegték és a szultán odabenn szép leányka ölében nyugtatá fejét.

Hogy elhallgatott a zene, hogy elhalt a csók, a nevetés az ajkakon, midőn egyszerre egy ágyúlövés rázta meg a szerályt.

Egy vakmerő izoglán a vizikaput megrohanó népre lőtt a kiszegzett ágyúval.

A szultán megrettenve hagyta el a háremét s sietett a középkapu fölé, hogy a néphez be-széljen.

Míg a folyosókon végighaladt, szolgálai, hivatalnokai lábaihoz borultak és térdeit átfogva könyörögtek, hogy ne mutassa most magát a népnek.

Mahmud nem értette őket. A pillanat zavarában nem jutott eszébe, hogy a frank öltözet van rajta, melyet a nép most átkoz és gyűlöl.

Midőn kilépett az erkélyre, a fáklyák és üszkök világánál megpillanták őt a janicsárok.

Egyszerre ujjal mutatott rá minden ember. Egyszerre támadt a gúnyos, a dühös ordítás:

— Nézzétek, ez itt a szultán! Látjátok a kalifák kalifáját! a mozleminek padisahja a gyaurok öltö-

zetében! Ez itt Mahmud, ellenségeinek szövetségese!

A szultán visszadöbbszent a viharzó népdüh elől s mintegy önkénytelen fordult hátra, sáppadtan rebegve:

— Mivel csillapítjuk le e zivatart?

Szolgái remegő ajkakkal álltak körüle, félrehúzódvá mellőle, nemcsak tiszteletből, de félelemből is.

E pillanatban egy merész fiatal izoglán lépett a szultán elé, s bátor, remegéstelen hangon válaszolt kérdésére:

— Karddal, ágyúval, fegyverrel!

Ez Thomár.

A szultán végignézte a fiút, meglepetve annak merészsége által s azzal sietve ment öltözőszobájába, bálí öltönyét fölcserélve uralkodói öltözetével s úgy jött vissza belső termeiből és leszállt az udvarra.

Az ágyúk a kapuknak voltak szegezve, a topidzsik nyugtalanul álltak mellettök égő kanóczokkal, parancsszóra várva.

A mint a szultán az udvarra lépett, egyszerre néhány száz izoglán fogta körül, elszántan őt az utolsó csepp vérig védeni. Mahmud újra megismeré közöttük Thomárt. Úgy látszott, hogy ő a többiek lelkesítője.

A szultán inte nekik, hogy tegyék hüvelybe kardjaikat. A topidzsiknak megparancsolá, hogy oltsák ki a kanóczokat.

Azután meghagyá, hogy nyissák meg a nép előtt a szerály ajtaját.

Mindenkit eltávolította magától. Egyedül állt a kapu alatt, szultáni öltözetében, méltóságos tekintettel.

A mint a kapu kétfelé nyílt s a néptömeg fátylyákkal és villogó fegyverekkel kezében berohant az udvarra, egy perczre megdöbbenve állt meg a szultán alakja előtt. Nem úgy, mint az idegen öltözetben kigúnyolá. A fejedelmi fenség megbénítá a dühöt, de csak egy perczig tartott az. A következő pillanatban már kinyúlt egy kéz a lázadók tömegéből, mely a szultán vállán megragadá a kaptányt.

Mahmud elsáppadt e vakmerőségre és elsáppadása veszélyt hozott reá; egyszerre minden oldalról megragadták.

A szultán e pillanatban visszafordult s megpillantva Thomárt, hátra kiálta:

— Védd a háremet! s — azzal jobb kezét kiszabadítva, kirántotta kardját, megcsóválta feje fölött s míg ellenei azt várták, hova fog lecsapni? ő Thomárnak hajtá a kardot s mégegyszer kiáltá: — védd fiamat!

A fiatal izoglán felkapta a szultán kardját s míg a janicsárok tömkelegében az elragadott szultán eltűnt, ő társaival a második udvarba vonult vissza s annak kapuit eltorlaszolva, dühös védelemmel fogadta a zendülőket. Azt a kardot, a szultán kardját, meg kellett ma érdemelni.

Lassankint kétezer izoglán és háromezer bosztandzsi gyülekezett a hős ifjú mellé. A janicsárok halommal feküdtek már a kapuk előtt, miket úgy

keresztül-kasul lövöldöztek, mint rostákat. Minden rohamot visszavertek a szerályi ifjak.

Miért nem maradt közöttük a szultán? Megvédték volna az egész világ ellen. Most ki tudja hová lett? Talán meg is ölték azóta.

A janicsárok csakhamar átlátták, hogy rájuk nézve semmi sem volt czélszerűtlenebb, mint fáklyákat hozni az ostromhoz, így őket jól láthatták a belső szerályból s minden lövés czélba talált.

— Oltsátok ki a fáklyákat! — hangzék Kara Makán szava, ki roppant öblös paizst tartva maga előtt, már a harmadik golyót érzé a tizenkét bivalybőrön keresztül testéhez ütődni.

A fáklyák egymásután kioltattak s azzal elsötétült a tágas udvar, csak a fegyverek villámlása vetett olykor fényt a küzdő tömegekre.

Éjfél után két óra lehetett, midőn egyszerre szünet állt be, mindkét fél elfáradt, elcsendesült; a janicsárok összesúgtak, végre a mély csendeségből Kara Makán dörgő hangja szólalt fel:

— Halljátok ti mindnyájan, kik a szerályon belül vagytok; ti is jó harczosok vagytok, mi is azok vagyunk s bolondság az igazhivőknek egymást kölcsönösen fogyasztani. Mi nem azért fogtunk fegyvert, hogy benneteket megöljünk, sem hogy a szerályt kiraboljuk, a padisaht sem akarjuk megölni, sem a trónörököst; de ki akarjuk őket ragadni az árulók kezéből, kik őket körülvették s meg akarjuk szabadítani az országot a hűtlen vezérektől és tanácsadóktól. Azért adjátok ki nekünk a herceget, a szultán fiát; bizonyára semmi bántása nem

Két fáklyaviűő kíséretében a lépcsőkhön alászállt a herczeg.

lesz, — és mi azonnal elhagyjuk a szerály udvarát és nem bántunk senkit annak kapuin belül; ha pedig kérésünket nem teljesítitek, akkor Allah legyen irgalmas mindazoknak, a kik az ostromlott falakon belül vannak!

Kizlár aga megvívé a hárembe e hírt s feszült hallgatással várták ostromlók és ostromlottak a Valideh izenetét, mert az övé volt a határozás, mind a négy Asszezi szultána fölött.

Egy óranegyed múlva visszatért a Kizlár aga s jelenté az ostromlóknak, miszerint — a herceget ki fogják nekik adni.

A janicsárok diadalordítással fogadták ez izenetet, míg az izoglánok felzúgtak e szóra. A Kizlár aga vállat vont. Így határozzák a háremben.

— Nem hiába asszonyok voltatok mind, — mondá bosszúsan Thomár a Kizlár agának s maga a kapuhoz állt, hogy legalább még egyszer megcsókolhassa a herceg kezét s tán megsűgja neki, hogy ne menjen.

A janicsárok újra meggyújtották a fáklyákat s a kapuhoz tolongtak, benn sötétség uralkodott.

Nemsokára léptek hallatszottak a sötét folyosón s két fáklyavívő kíséretében a lépcsőkön alászállt a herceg. Ugyanazon öltöny volt rajta, melyben a Bajrám ünnepe alatt a Sofia mecsetig végig lovagolt. Hogy ujjongott akkor a nép előtte. Rózsaszínű selyem bugyogó volt rajta, karcsú bokáin sárga topánkákkal, deli természetűre zöld kaftán símult nagy arany virágokkal, a sárga selyem mellény szép gömbölyű nyakáig ért és a zsinórok és

gombok tarka pillangókat ábrázoltak, színes drágakövekből kirakva.

A mint a kapu alá ért, inte a fáklyavivőknek, hogy álljanak meg, a Kizlár agát visszaküldé s maga egyedül járulva a kapu elé, parancsolá, hogy nyissák fel a szárnyakat.

Míg ez megtörtént, Thomár odasimult hozzá s megragadva a herczeg kezét, megcsókolá azt, fülébe súgva halkán:

— Ne menj ki. Mi megvédünk, ha itt maradsz.

A herczeg megszorítá Thomár kezét s azt súgá vissza.

— Kell, hogy menjek. Te véd a szerályt tovább is.

Azzal magához ölelé az ifjút s megcsókolá őt hevesen kétszer.

Thomár megdöbbsent, mit jelentettek e forró, érzékeny csókok? A sötétség nem engedé neki, hogy a herczeg arcvonásait kivehesse s midőn még egyszer vissza akará őt tartóztatni, az hirtelen kireagadta magát kezeiből s kilépett a sötét bolthajtás alól a janicsárok közé.

Thomár eltakarta szemeit kezeivel, mert nem akarta e pillanatban a herczeg sorsát látni. Lehet, hogy a vérszomjú janicsárok az első düh pillanatában rögtön le is gyilkolják őt.

A herczeg kilépett a zendülők közé.

A féktelen öröm vér- és diadalittas kiáltásával rohantak azon perczben feléje a janicsárok; csak egy kéznek kell megkezdeni és a többi elvégzi a legvéresebb munkát.

De a hercegeg bátran, büszkén állt meg előttük s meglepő vakmerőséggel kiálta rájuk:

— Térdre előttem, lázadók!

Thomár ijedten pillanta e szóra a hercegre. A fáklyák teljes fényt vetének annak gyönyörű arczára. Nem Abdul Medzsid volt az, hanem — Milieva.

A háremben őt öltöztették fel a Bajrám ünnepi köntösbe; ő lépett ki a hercege helyett, bátrabban, mintha annak született volna. Ki vehetné észre a cserét? Az odaliszknak szíve is van eljátszani a férfis szerepet s nemcsak férföltöny az, mely őt alakította, hanem férfilélek is!

A janicsárok meg voltak lepetve e merész föllépés által.

A gyönyörű fönséges alak ellenállhatlan hódító tekintetével nézett végig a tömegben, büszkén, méltóságosan, mint egy valódi fejedelem.

És akkor halál lebegett annak feje fölött, a ki azt merte mondani: én vagyok a fejedelem!

Thomár önfeledve ragadta kardját és ki akart rohanni testvére védelmére. Társai visszaránták. Mit akarsz? Boldogtalan. Bízd őt sorsára.

Kara Makán vad daczczal lépett az álhercege elé, kezében kivont kardja.

— Térdre előttem! kiálta rá az odaliszka s kezével parancsolóan mutatva rá, merészen szemébe nézett a vad harcosnak.

A marczona alak megrendülve állt meg előtte. Szilaj vadállatként állta egy ideig bűvös tekintetét. Vérben forgó szemei lassankint elborultak, keze

aláhanzatlott villogó fegyverével, térde megtörött alatta s az ifjú gyermek lábaihoz hajolva, engedelmesen mondá el előtte a «saalamot», megcsókolva annak kezét s letéve lábai elé véres kardját.

Milieva a meghajolt zendülő fejére nyugtatva jobbját, büszkén, felségesen tekintte szét az elnémult lázadókon s azután fölvevé a kardot s visszaadá azt Kara Makánnak.

— Járulj előttem és nyiss utat!

Mint varázsszóra nyílt meg előtte a tömeg kétfelé, Kara Makán vállára vetette kardját s úgy ment az ifjú alak előtt; a népsereg önkénytelen hódolattal nyitott előtte mindenütt utat, a szerálytól egész a héttoronyig, kétfelől mentek mellette a fáklyavivők, közöttük oly büszkén lépdelt ő, mintha diadalútra menne. Senki sem vette észre a cserét. A fiatal arcz hasonlatossága, a Bajrárnak ünnepi ismeretes öltöny, a férfias magaviselet nevelék a csalódást s azon gyűlevész között, mely őt hatalmába keríté, senki sem volt azon tekintélyesebb férfiak közül, kik a herceget közelebből látták s a csalást fölfedezhették volna.

Ugyanazon héttornyú börtönbe, a szultánok és családjaik emlékezetes helyére hurcozták a szultánt is.

Azon nyolczszögű teremben, melynek gömbölyű ablakai a tenger felé néznek, nem egy halálsóhaj hangzott már el Omár utódainak ajkáról, kiket egy hatalmasabb párt, vagy egy diadalmas testvér rövidebb vagy hosszabb halálra ítélt.

Réggel volt már, a lázadás moraja ott künn elcsendesült, a szerályt nem ostromolták többé.

Reggel belépett Kara Makán a szultánhoz.

A földön ült a padisah, a meztelen földön. A fejedelmi öltözet volt rajta, turbánjában a kalifák gyémánt forgója és ő a földön ült s nem nézett fel a földről.

— Felséges úr! szólítá őt meg Kara Makán.

A padisah, mintha nem hallotta volna a szót, egykedvűen nézett maga elé s arczán semmi vonás meg nem mozdult.

— Uram, megjelentem előtted, hogy szóljak veled a mozlem nép nevében.

Beszélhetett, mintha egy márványszobornak beszélt volna.

— Minden zivatar Allahtól jó, uram, és ok nélkül nem történik semmi, a mit Allah cselekszik; mikor a villámok széthullanak Adramelech angyal kezéből, nem a légben megsűrűdött átok hitta-e azokat alá? és midőn az élő föld megindul a rajta levő városok alatt, nem az igaztalanul kiontott vér rendítette-e ezt meg? Azért a mozlem nép támadását is Allah szerzé és Allah tudja annak okait. Megőrzöm nyelvemet attól, hogy ez okokat előtted elmondjam. Ismered te azokat úgy is; én nem gyalázom meg a próféta fölkenntjét szavaimmal. De kérlek tégedet én uram, ígérd meg Allahra nekem és a népnek, hogy cselekedni fogod azt, a mi az ozman nemzet uralkodójához illő; ígérd meg nekünk panaszaink orvoslását és mi visszaültetünk trónodba.

Mahmud fölveté e szóra szemeit a beszélőre, sokáig nézett arcára sötéten, balul, mint a nap-sötétség. Azután felállt helyéből, elfordult tőle s tompa, megvetéssel terhes hangon felelt neki:

— A szultán nem felesel szolgálival.

Kara Makán arca vonaglott e szóra. Alig birta visszafojtani dühét s tört mondatokban szóla:

— Uram! Az oroszán is királya a pusztának; — de ha kalitkában van, — hallgat őrizőjére. — Ismerheted e kezét, mert eleget harczolt éretted s szaporította győzelmeid, — és tudhatod, hogy a mit e kéz megfog, az vassal van megfogva.

A szultán sokáig gondolkozott. Azután egyszerre valamire látszott eszmélni, mert arca elveszté szigorát s csendes, engedékeny tekintettel fordult a janicsárvezérhez.

— Tehát mit kívánsz?

Ama megszelidült tekintetben volt a gondolat szülemzése, hogy a janicsárhadnak el kell töröltetni a föld színeről. — «Mit kívánsz?» kérdé szeliden a padisah.

Kara Makán tekintélyes arcot öltött, mint a ki át van hatva azon tudattól, hogy ő most országok sorsát intézi el.

— Halljad kívánatainkat. Mi józan müzülmánok vagyunk. Nem kérünk lehetetlent. Ha meggyőzetsz a felől, hogy kérésünk helytelen, elállunk tőle; ha meg nem győzhetsz, teljesítsd azt.

Mahmud ajkai keserű gúnyra vonultak el e bölcs beszéd felett.

— Nem vitázok veletek. Ti parancsoljatok velem. A kalifák kalifája engedelmeskedik szolgálainak. Hozass pergament és frónádat és mondd tollam alá, a mit kívánsz! a szultán lesz a te fródeákod, nagyságos zendülő.

Kara Makánnak nem volt elég esze e szavak iróniáját elérteni, sőt hizelegve érzé magát ez alá-
zatos szavak által.

Büszke biztonsággal nyult keblébe s onnan egy nagy csomó kész megírott levelet vont elő.

— Felszabadítalak e munka alól, felséges úr, monda Mahmudnak, eléje téve az iratokat. Ime már készen vannak. Csak alá kell írnod.

— Megengeded, hogy elolvassam? kérdé keserű mosolylyal Mahmud, vagy kívánod a nép nevében, hogy olvasatlanul írjam alá?

— A hogy tenéked tetszik.

Mahmud feltárta az iratokat egymásután s az elolvasottakat maga mellé rakta.

— Ah. Ez új szerászkier kineveztetése. Nem is olvasom tovább. Helybenhagyatik. A nevét sem kívánom tudni. Helyes az, mihelyt ti kívánjátok.

— Khursidot kívánjuk, magyarázá Kara Makán, látva, hogy a szultán el sem olvassa az iratot.

— Ez a másik jutalmat kér a janicsárok számára. Igen természetes; megadatik. Ingyen csak nem ostromolták a szerályt. A mennyit kívántok, fizesse a fő khaznadár. E harmadik Janina elfog-
lalását követeli. Megengedem. Hihetőleg az egész janicsársereg meginduland Ali basa ellen.

— Mihelyt te élére állsz, szólt Kara Makán

megzavaratlanul, a janicsárok csak a szultán vezérléte alatt tartoznak harcolni.

— És e többi mind hasonló bölcs kívánat, szólt a szultán, alig tekintve egybe-egybe.

Végre az utolsót vevé kezébe, de a mint azt felnyitotta, arca elsötétült, s egyszerre talpra ugrott; szemeinek egykedvű apathiája düh és haragra vált, öklével a kinyitott írásba ütve, kitörő indulattal kiálta:

— Mi ez? Ti elég merészek vagytok ez iratot elém nyújtani, hogy azt aláírom?

Kara Makán sokkal inkább készen volt a szultán haragjára, semhogy meg lett volna lepetve általa. Pórgőggel viszonzá:

— Akarjuk azt és követeljük.

— Tudod-e mi van ez iratban kérve?

— Az, hogy szabadítsd meg országodat az idegenektől. Az, hogy az orosz követet Sztroganoffot üldösd hajóra és küldd haza; az angol és frank hajóknak tiltsd meg a Bejkószba jövetelt, a Valideh szultánát küldd messze Damascusba, a nagyvezért, a Kizlár agát, a berberbasit és a Kapudánt pedig ölesd meg és holttesteiket add a népnek.

A nagyúr megvetéssel hajlítá a földre az iratot s lábával rátapodott.

— Gyalázatos martalóczok. Nem vér, hanem pénz kell tinektek, úgy-e bár? nem az országot megmenteni, hanem az országot kirabolni kértek ti engedelmet. S azt várjátok, hogy a padisah szentesítse azt! Nem ti emeltétek-e magatok hatalomra a vezéreket? Nem ti vagytok-e okai, hogy

Ők e hatalmat nem gyakorolhatják? Ha győznek rajtunk a gyaurok fegyverei, nem ti voltatok-e az elsők, kik mindig megfutottatok a csatából, s ha elsűlyed az ország, nem ti vagytok-e az utolsók, a kik segélyére jöttök? Nem utódai, árnyékai vagytok a dicső janicsárseregnek, mely nevét véres betűkkel írta fel az idegen népek emlékébe, ti pedig szégyent, gyalázatot írtatok oda. Őljetek meg. Nem első szultán leszek, kit a janicsárok meggyilkoltak, de Allahra mondom, utolsó; mert utánam vagy nem ül senki Omár trónján, vagy ha ül valaki, az titeket kiirt!

A janicsárfőnököt csak elemébe hozta magas foglyának ez ellenállása. E dühvel szemben sokkal otthonabb érezte magát, mint az előbbi nyomasztó gúny nyugalmával. Ezt tudta viszonzni.

Főlemelé az összegázolt levelet, melyre a vezérnek halálítélete volt írva, s letörölve róla a port, ismét odatartá a szultán elé.

— Vagy aláírod a levelet, vagy leszállsz az Omár családja ősei trónjáról s keresünk a próféta utódai közül mást, a ki helyöket elfoglalja.

— Alacsony rabszolga! Felfuvalkodottságodban nem tudod mit beszélsz. A halál Allahtól jó és azt senki ki nem kerülheti; de ki volna hatalmas elvenni a királyi pálczát Omár utódaitól, s ki volna elég esztelen azt akarni?

— Láss engemet.

— Látlak. A nap nem lesz mocskos az által, hogy a fertőbe süt, tehát nézlek; de azt nem nézem ki belőled, hogy a még «hatalmas» Szoli-

man unokái élnek, a surgodzsál a te fejedet éke-
stse.

— Egy intésem csak — és ők nem fognak élni! kiálta a vakmerő zendülő, gőgösen emelve fel a szultán előtt fejét. Tudd meg, hogy fiad, Abdul Medzsid, kezeink között van.

A szultán összereszt; egész arczán látható volt a megdöbbenés, mely e szavakra felriasztá.

— Fiam? Abdul Medzsid? Az nem lehet.

— Úgy van az. A szultána Valideh adta őt ki kértünkre.

— Oh ez örült gondolat! kiálta fel a szultán s hevesen kezdett járni alá s fel a teremben. Abdul Medzsid még igen gyöngye gyermek korában hasonló lázadás alkalmával nyavalyatörőssé lett; ha most kiadták őt a lázadóknak, az annyit tesz, mint őt menthetlenül megölni; ha meg nem gyilkolják is, a rettentő idegkór megöli, elveszti, mint elveszté Mahmud szultánnak már huszonkét gyermekét, kik mindnyájan nyavalyatörésben haltak el. Gyöngye, idegzetes alkotásuk ifjúkorában összeroskadott a folytonos rémület befolyása alatt, melynek a minden kalifák kalifájának gyermekei örökké ki voltak téve; mi fog történni Abdul Medzsiddel, ha a marczona nép kezei közé került?

— Oh ti pokolbeli emberek vagytok. Gonoszab-
bak mint a gyaurok, mint a görögök, mint a mosz-
kók; ti lábaitokat teszitek uralkodótok fejére.

A szultán kétségbeesése elbizottá tévé a janicsárt.

— Vagy aláírod ez ítéletet, vagy fiad fog meg-
halni kezeinkben!

— Gyávák, nyomorultak, hörgé a szultán. A kik védtek is gyávák voltak. Hát nem volt anyja, a ki megvédte volna? Ki kelle őt adni!

— Nem történt semmi veszedelme, szólt Kara Makán, és jó helyen van; rajtad áll, hogy karjaid között legyen.

Azzal oda nyújtá neki a meggázolt iratot.

A padisah lesújva a visszás érzelmek rohamától, megalázva saját szívének érzései által, ingadozó léptekkel a falhoz tántorodott, s a mint a kezével megtámaszkodott a sima márványhoz, egyszerre végigcsúszott azon és összeroskadt, égő homlokát a hideg kőre nyugtatva.

Beszélhetett tőle azután a janicsár akármit. A szultán nem hallgatott rá, nem felelt rá.

A hataiomra jutott durva harcosos végre bősziült haraggal kiálta kívül leskelődő társainak:

— Hozzátok elő a hercezeget!

A szultán hallá, mint szaporodnak a léptek terebében, kardok csörömpölése vegyült a zúgó hangok közé. Ő nem nézett oda.

— Ime, szólt Kara Makán, odalépve hozzá. Itt áll fiad, a kivont kard föl van emelve feje fölött. Vagy nevedet látod ez írás alatt, vagy az ő fejét látod lábad előtt.

Mahmud reszketett, de nem felelt, sem arcát oda nem fordítá.

— Írj, vagy meghal fiad! kiálták egyszerre többen a janicsárok közül.

Ekkor egy csengő, ismerős hang szólalt meg a vad ordítás közepett:

— Atyám! Ne hallgass reájok. Hadd öljenek meg engem, ha van bátorságuk, de te ne alkudjál szolgáláiddal!

Mahmud meglepetve pillanta fel ez ismerős hangra s egy deli alakot látott maga előtt a herczeg öltözetében és büszke fejedelmi arczozal; de ez nem fiának arca és mégis ismerős, mégis kedves. Ah, ez Milieva!

Az odaliszk észrevette, hogy Mahmud vonásai ellágyulnak, hogy szeliden tekint reá, s mintha félne, hogy a szultán gyöngé talál lenni miatta, kigyulladt arczozal fordult hirtelen a janicsárok felé.

— Ti vérengző samsund-kutyák! kik leugatjátok a napot az égről, végezzétek véres munkátokat. Elő ti bátor vitézek, kiknek csak hátaikkal ismerős az ellenség, ketten-hárman rohanjatok reám, ha egynek nincs elég bátorsága hozzá, hogy szívébe verje vasát Omár utolsó ivadékanak. Az én halálom nem fogja kényszeríteni a szultánt, hogy veletek alkudjék; öljetek meg, mfg hatalmatok van fölöttem, mert ha énnekem lesz rajtatok hatalmam, én nem fogok előttetek sírni, miként láttátok sírni Mahmudot és Szelimet, hanem én elpusztítlak benneteket, hogy még az is átkozott lesz, a ki hasonló öltözetet visel, minőt ti viseltetek és a ki neveiteket kimondja, halálát hívja az!

Az ingerelt zendülők villogó kardjai emelkedtek a merész gyermek feje körül e fenyegető szókra; egy pillanat, és ő halva fekszik.

De Mahmud felállt, félrehárítá őket a vélt her-

czeg mellől, s elvéve Kara Makán kezéből az író-
nádát és iratot, nevét aláírta annak.

Milieva megragadá a szultán kezét, hogy meg-
gátolja őt az írásban; de Mahmud szeliden meg-
csókolá homlokát s gyöngéd szóval suddogá:

— Inkább az egész világ veszssen el, hogysen
te . . .

Azzal odaveté a janicsárok közé az aláírt halál-
ítéletet.

Az engedmények kivívása után lecsillapultak a
zendülők, a szultán közbocsánatot hirdetett ki a
vétkesek számára, előcsahosaikat hivatalra emelte,
és a khaznéból pénzt szórattott közójük.

Ezzel ki voltak békülve; a szultánt és a vélt
herozeget visszavitték a szerályba. Roppant nép-
tömeg kísérte őket odáig, az egész tért az Ibrahim
szökőkút mellett ellepték a janicsárok jelvényes
turbánjai, kik a megnyert diadal után most «sokáig
éljen»-t kiáltának a megalázott padisahnak.

Mahmud végignézett az ujjongó tömegen, egyik
ember a másik mellett, oly szorosan, hogy nem
lehetett látni egyebet fejeknél.

És a szultán arra gondolt, hogy mily szép lesz,
ha majd az a sok ezernyi fő mind legördül onnan
helyéről! . . .

Kursid basa.

Gaskho bey, a tehetetlen óriás, egy éjszakai
rohamban a szulióták foglya lett, seregeit szét-
hajtották Janina alól, s Ali basa korlátlan úr lett
Epirusban ismét.

Ekkor, mint az égből esett villám, váratlanul, véletlenül jött egy férfi Thessaloniából, kinek nevét nemsokára a félvilág visszhangoztatá és e név volt «Kursid basa».

Szikár, alacsony termetű férfi, arcvonásai nagyon elütnek az ozman faj közönséges jellegétől, vékony arczél, világos szőke szakál és bajusz, kék szemek hajlékony szemöldökkel egészen idegennemű jellemet kölcsönöznek arczának, mely félreismerhetlen nyomait viseli magán az átható észnek s hideg bátorságnak.

Tízezer harcosz követte az új vezért Janina alá s az első csatában harmincezerre növekedett azok száma. Kleon és Ypsilanti seregei megverettek, s Gaskho bey szétszórt csapatai összegyűltek a győzelmes vezér körül.

Ez időben, míg Ali basa Janinát védte, azalatt a görög fölkelők Arta várát ostromolták, melyet Szalikh basa védett kisdéd csapatjával.

Kursid előde, Gaskho bey, azt a hibát követte el, hogy egyszerre Janinát is ostromolá s Artát is fel akarta szabadítani; így mind a két helyen megverték. Az új vezér más tervvel jött elő. Tudta ő jól, hogy egy fej sem olyan magas az egész görög lázadásban, mint Ali Tepelentié, s ott hagyva Szalikh basát, minden erejével Janina felé fordult.

Férfi támadt ellened, Ali basa! Olyan vitéz, mint te, olyan ravasz, mint te; ha te róka vagy, ő meg köszáli sas, mely a rókára lecsap, s ha te tigris vagy, ő meg az óriás kigyó, mely körülölel és agyonszorít.

Ali sürgeté Kleont és Artemiszt, hogy siessenek segélyére. Küldöttei nem jöttek vissza a várba. A görög vezérek nem feleltek izenetére. Más talált volna vigasztaló magyarázatot kimaradásuk felől, de Ali jól tudott sejteni. A görögök azt mondák maguk közt: «hagyjuk az öreg fenevadat vermében reszketni, hadd zárják körül, hadd szorítsák meg. Ő kénytelen életre-halálra védeni azt az ősz fehér szakálát. Majd ha Arta vára el lesz foglalva, majd ha már a végső lehelletet nyögi a gyűlölt szövetséges, — mert gyűlölték őt, mint jó barátjukat is — akkor érte megyünk; kiszabadítjuk és engedjük tovább élni.»

Tepelenti jól tudta, hogy ekként beszéltek felőle. Jól tudta, hogy gyűlölük és hogy örömet elhagyják veszni; eddig sem volt a görögöknek egyéb okuk Alival szövetkezni, mint hogy várában ropant kincs, fegyver és hadkészség volt lerakva, s az ősz feje volt az egész lázadás forduló pontja.

Tehát e kincsektől, az erős vártól és az ősz fejtől legyenek megfosztva!

Egy napon az Arta előtt táborzó szulióták azon reményt vették, hogy Kursid basa elfoglalta Lithanizzát és La Guliát, a janinai vár két mellékerőségét s Ali most várába van visszavetve.

Ez megdöbbené őket; ha Janina elvész, az egész görög fölkelés elveszti költségeinek kútforrását. A kincsek, miket Ali pazar kézzel szórt a görögök közé, egyszerre a szultán kezébe jutnak, s akkor annak egy csapással sikerül Epirust letörni.

Hirtelen Bozzari Márk vezérlete alatt megindult egy görög sereg Arta alól, Janinát felszabadítani. Ali megtudta azt előre. Bozzari kémei keresztül szöktek Kursid táborán Janinába, jelentve Alinak, hogy vezérek rögtön jó az «Öt kút» felé, s Ali számára sereget hoz.

— Nincs arra szükségem, felelt a basa hideg mosolygással. Én három hónapig képes vagyok magamat Janinában bármilyen erő ellen megvédeni. Nagyobb szükség van arra, hogy Artát elfoglaljátok. Azért menjetek vissza s köszöntsétek Bozzari Márkot; ne jöjjön Janina alá, menjen Szalikh basa ellen. Janinában elég Tepelenti maga.

Bozzari megérté a vén oroszán izenetét: nem akarta ez, hogy Janinába görög sereg vonuljon, inkább maga kívánta védeni az utolsó bástyákat. Pedig már nem volt több embere négyszázharmincz albán vitéznél. Az ágyúkhöz ennyi is elég. És ha azoknak egy tizede marad csak, a vörös torony védelmére az is elég; s ha a végső rettentő munkára kerül a sor, oda elég lesz Ali egyedül is.

Ide hordatta Ali minden kincseit, minden fegyvereit, ruháit, a félvilág fejedelmeivel folytatott levelezéseit és ifjú hölgyeit. Alant a torony pinceszéjében ezer hordó lőpor volt felhalmozva; a hordók egyikéből hosszú kanócz nyúlt fel Tepelenti szobájáig, s két fáklya ott égett mindig mellette.

A kinek Ali feje kell, tessék érte jönni.

Bozzari visszatért Arta alá s nemsokára bevette azt rohammal a görög sereg; az egész várban

egy töltésre való lőport nem találtak, a török had csak akkor győzetett le, midőn már utolsó töltényét is kilőtte.

Ali megérté, hogy ismét egy ellenségét látta elhanyagolni: Szalikh basát; még eddig mindazok, kik ellene harczoltak, dühödt gyűlölői valának, személyes ellenségei, irigyei, s keserű gyűlöleténél fogva erős sejtelve volt Tepelentinek, hogy azokat mind maga alá kell gázolnia; de ez a Kursid oly közönyös ember, sem haragiáról, sem ármányairól nem tudni semmit. Ez nem volt soha Ali ellensége, ezt nem volt semmi oka gyűlölni. Mint nyugtalanította e gondolat!

Ali sokszor próbálta azt, hogy midőn valamely ellenségét igen nagyon gyűlölte, s ostrom vagy csata alatt megpillantá őt ágyúlövésnyi távolban, ha akkor ő irányozta neki az ágyút, a kilőtt golyót gyűlölete bűbájos hatalma látszott vezérleni és megtalálta az érzelt emberét ezer lépésnyi távolból is; de Kursid sokszor sétált ott a várfalakhoz közel, az örök egyik ágyút a másik után süttgették ki rá; még csak közel sem jártak hozzá a golyók.

— Hagyjátok el, mondá Ali, ezt az embert mi nem fogjuk megölhetni.

Mintha egyszerre megbénult volna, elhagyta régi tetteire.

Felszólíttá Kursid basát, hogy eszközöljön számára kegyelmet a szultánnál és ő kincseivel s hadaival újra a nagyúr pártjához fog állani és a görögök ellen fordul.

Kursid azt kívánta, hogy adja neki föltételeit írásban, s midőn Tepelenti megtevé ezt, akkor Kursid elküldé ez iratot — nem Sztambulba a szultánhoz, hanem Artába a szuliótákhoz, hogy lássák, milyen könnyen elárulná őket Ali.

A görögök utálattal fordultak el Alitól. Ez újabb árulás elcsüggeszté őket diadalaik tetőpontján; látták, hogy Kursid basában hatalmas ellenfelük támadt, ki elég nagylelkű az árulókat nem használni, hanem megvetéssel kiszolgáltatni.

E szellemi fensőbbség biztosítá Kursid harczait. A török vezér elég éles eszű volt nem Alinak, hanem a szuliótáknak nyújtani kibékülő kezét.

Tepelenti hiába várta Janina tornyából a felszabadítására siető segédseregeket; a szulióták megtértek falvaikba s Artemisz titkos örömmel gondolt arra, hogy ugyanazon veres toronyban, melyben Ali az ő vőlegényét lefejezteté, most maga ül kétségbeeséstől környezve, s botor reménynyel várja, hogy a vérig keserített némben segítsen ki onnan.

Az epirusi lázadás le volt csillapítva Kursid által, s csak egy pont égett még veszedelmes tűzzel az egész tartományban: a büszke Janina.

Caretto.

Csak annyi helye volt már Alinak, a mennyin fejét lehajthatá, hűszszor annyi volt az ellen, ki őt éjjel-nappal ostromolta, s a vármű a Lithanizza hegyén és a Gulia szigetén Kursid hatalmában volt már. A vén vezér még sem adta meg magát.

A várába hányt bombák összeronták palotáit, a pompás márványtermek mind halomba voltak már döntve, szétszaggatva heverték a kioszkok, s eltemetve, feldúlva a pompás kertek.

De Ali basa nyolczvan ágyúból okádta vissza az ostromlókra bosszúját, s nem egyszer megtörtént, hogy a közelebb hozott ágyútelepek alatt rejtett tűzaknákat lobbanta fel, légbe röpítve ágyúkat és ágyúzókát.

Egy olasz hadi mérnök vezette a vár védelmét, kit legboldogabb napjaiban roppant kincsek ígéretével csalogatott magához Ali s azután sohasem bocsátá el többé.

Carettonak hítták az olaszt. Az ő tudománya tevé oly erőssé Janinát; a török vezérek ügyetlen lövészeinek vitézsége porba hullott az olasz stratégia ereje előtt. A legutóbbi napokban sokat kérezkedett Caretto, hogy bocsássa el egy fillér nélkül; de az lehetetlen volt többé. Ha Caretto Janina kapuján kívül van, akkor Janinának sorsa az ő kezében van, mert ő ismer minden bástyát, minden tűzaknát, minden rejteket a vár alatt.

Carettonak menyasszonya is volt otthon Palermóban, kit mint gazdag család leányát csak úgy akartak hozzá nőül adni, ha ő is gazdagságot szerez; azért fogadta el az ifjú az epirusi zsarnok ajánlatát. Most hírt kapott Siciliából, hogy kedvesének szülői meghaltak, s az tárt karokkal vár reá, jőjjön szegényen, jőjjön koldusmódra bár, övé leend. És ő nem mehet, mert Ali basa fogva tartja; neki kell rendezni az ágyúkat, neki ott

járni az ellenség slivöltő golyói közt s várni a végenyészetet, míg otthon ő reá vár a szerelmes menyasszony.

Egy napon, a mint Caretto az ágyúkat irányozá, egy, a Lithanizzából belőtt granát feje fölött pattanva szét, balszemét kiütötte. Caretto szomorúan gondolt reá, hogy fogja-e őt kedvese szerethetni ily elcsúfított arcczal? Azontúl mindig fekete köteléssel, sebhelyes arcczal lehete őt látni s az ostromlók úgy nevezték őt, hogy «a félszemű gyaur».

Február egyik derült reggelén ismét dühös ágyúzást intézett Kursid basa a vár ellen. Ekkor érkeztek meg a Cassandra ellen használt ostromlövegek, s három órai ágyúzás után meglátszott az új tűztelep romboló hatása, az éjszaki bástyatorony halomba volt lőve. Ali basa dühödten nyargalt föl s alá a bástyákon, buzdítva, fenyítve a pattantyúsokat, kezében kivont kardja, a ki elhagyja helyét, az ő kezétől esik el. Caretto hidegvérrel állt egy sánczkosár mellett, onnan intézve a leghatályosabb tűztelep, a harminczhat fontos sugárágyúk lövéseit. Minden órában harminczat lőtt minden ágyúja e lövegnek.

Egyszerre elhallgatott az ágyútelep.

Ali basa felinduiva rohant oda, rákiáltva Carrettóra:

— Miért nem folytatjátok a tüzelést?

— Mert nem lehet, felelt az olasz hidegen, összefonva karjait.

— Miért nem lehet? ordította a basa, egész tes-

tében reszketve a dühtől, melyet az olasz hidegvérűsége még magasabbra fokozott.

— Mivel az ágyúk a gyors tüzeléstől keresztül vannak tüzesedve.

— Tehát öntsétek le vízzel, kiálta Ali, s már ekkor leugrott lováról.

Caretto meg nem állhatá, hogy ez esztelen parancsra fel ne kaczagjon, mire Tepelenti egyszerre odaugrott hozzá, s úgy üté arczul, hogy kalapja messze kirepült a bástyáról.

Ott üté meg Carettót, a hol néhány hét előtt Kursid granátja megtépte arczát.

Az olasz helyreigazítá a szeméről félreecsúszott köteléket, s hideg tréfával mondá:

— Ugyan jól tevéd uram, hogy azon az oldalon üté arczul, a hol már kilőtték a szememet, mert meglehet, hogy ha túlfelől ütsz meg, a másikat is kiütöd s akkor mivel irányoznám az ágyúkat?

Ali azonban úgy tett, mintha nem figyelne rá többet, parancsot adott, hogy öntsék le az ágyúkat hideg vízzel, s azután újra töltötte s ő maga sütötte el az elsőt.

Az ágyú azon perczben ketté repedt s az egyik mellette álló tüzérnek elszakítá a lábát.

— Mit sem tesz, — kiálta Ali — töltsétek meg a másikat.

Midőn a másik is szertepattant, akkor földhöz csapá a kanóczot s lovára vetve magát, elnyargalt onnan; úgy reszketett minden sze, mintha a hideg láz törné.

Az olasz pedig hidegvérrel parancsot adott, hogy

hozzanak mind a két elrontott ágyú helyett újakat a fegyvertárból, s azokat az ostromlók golyózápora közepett felállíttatá.

Midőn készen állt a löveg, akkor az ellenség behúzta ostromágyúit, s másnapig egy lövés sem történt Janina ellen.

Tepelenti jól érzi, hogy Carettót halálosan megsejtette, s jobban megtanulta ismerni az embereket s az emberek közt az olaszt, mintsem elhihesse, hogy Caretto azon tréfás mondatnál nem gondolt egyebet ama meggyalázó és hálátlan ütés után.

Valóban hálátlan tett volt az. Azt a sebhelyet, melyet ő érte kapott, megütni! Megütni egy európai katonatiszt arcát! Ali jól tudá, hogy ez soha meg nem fog engesztelődni.

Még azon éjjel magához hivatott két tüzért s megparancsolá nekik, hogy szüntelen Caretto nyomában legyenek, őt soha szem elől el ne bocsásák s ha szökni akarna, löjjék azonnal keresztül.

Caretto másnap szokatlan jókedvű volt. Korán reggel fölment a bástyákra, melyeket akkor friss hó lepett el. A tél utolsó mérgét látszott kiadni, a hó nagy pelyhekben ömlött alá oly sűrűen, hogy húsz lépésnyire nem lehetett látni.

— Ez igazán ostromnak való idő, mondá fenhangan Caretto, a körüle álló törökökhöz fordulva, ilyen vad időben meg nem látjuk az ellenséget, míg bástyáink előtt nem áll. Mernék fogadni, hogy lappangva közelednek Kursid csapatai e sűrű hóesésben; kedvem volna egy lövést intézni vaktában a bástyákról, hogy felriadjanak.

Többen helyesnek találták aggodalmait. Ott volt maga Ali basa is; nem szólt, de ellent sem mondott.

Caretto felhuzatott egy ágyút a Lithanizza felőli bástyafokra, hosszú köteleket kötöttek az ágyú elé, azokkal vontatta azt fel egy csapat albáni.

— Csak hadd maradjanak a kötelek rajta, — szólt Caretto — mert meglehet, hogy ismét másfelé kell vontatni.

Azonban jó helyen volt ott. Caretto kiszámftá térképéről astrolabiumával a lövést, utána irányzá az ágyút s parancsot adott, hogy töltsék meg.

A két tűzér, kiket Ali basa őrizetére rendelt, szemeit le nem véve az olaszról, állt háta mögött, kezeik pisztolyaik agyán. Caretto nem tartozott azt észrevenni, hogy ezek ő rá vigyáznak, gondolhatta azt is, hogy az ő szolgálatára rendeltettek.

Az ágyút jobbra-balra kellett irányozni, Caretto maga czélozott, de az ügyetlen albánok vagy innen, vagy túlhan taszíták a nehéz lafetát; végre a mögötte álló két őrnek kiálta:

— Ugyan segítsetek az ostobáknak!

Azok gépileg lehajoltak a lafetát emelni; «elég!» kiáltá az olasz, s azzal tenyerét a gyújtólyukra tette.

— Most löjj! — kiálta a tűzmesternek, elkapva onnan kezét. A kanócz lecsapott. a lövés eldőrdült, s azon pillanatban megkapta Caretto az ágyú karikáiba hurkolt köteleket, s alávetette magát a bástyáról, végigcsúszva a kötelen.

Az őrök a rettenet és a düh gyorsaságával ro-

hantak a mellvéd szélére: Caretto a kötél végére jutott már, a két kézzel fogózkodott rajta. Alatta még harmincz lábnyi mélység tátongott. A kötél nem volt elég hosszú, s ő ott csüngött két halál között.

— Jőjj vissza! kiáltának utána az örök, pisztolyaikat fejének szegezve, vagy keresztüllövíünk.

Caretto vadul tekintte fel, a kötelék leesett véres szeméről, s oly halálos dühvel nézett reájok, mint a megsebzett fenevad.

Azzal hirtelen egyet taszított lábával a falon s mint a visszapattanó golyó, ívet képezve leugrott a mélységbe. Az albánok utána lőttek; egy sem találta. Alant, a bástya fenekén néhány perczig mozdulatlanul feküdt a vakmerő olasz, majd hirtelen felszökött, s elkezdte az árok tulsó oldalán kimászni. Csak fél kezét használhatá, mert egyik karja az ugrásban kimarjult. Feszített erővel küzdé fel magát; üldözői több lövést intéztek feléje, egy sem ártott neki, a sűrű hóeséstől nem lehetett jól czelelni. Végre fenn volt már a par-ton, még egyszer visszafordult, öklével megfenyeg- getve a pusztuló várat, s azután eltűnt a sűrű hó- fuvatban; vaktában lövöldöztek még utána sokáig.

Ali basa szinte lerogyott lováról, midőn hírlül hozák neki, hogy Caretto megszökött.

— Most már vége mindennek! kiálta fel, s két- ségbeestében kivont kardját két darabra törte, s elzárkózott a vörös toronyba. A várudvaron soha- sem látták őt többet.

Ali jól sejté, bizton tudá, hogy Caretto meg-

menekülésével hatalmának utolsó maradványa is elveszett; erősítvényei megszűntek bevehetlenek lenni, mihelyt azoknak titkait valaki fölfedezé.

Caretto mindazt ismeri s a «félszemű gyaurt» nagy diadallal fogadták Kursid táborában. Ali basa másnap rögtön tapasztalá, hogy azon kéz, mely őt addig védte, most ellene fordult; egy Caretto által felállított üteg nyolcz óra alatt harmincz öles rést rombolt Janina erőművein; a többi ostromágyúkat mind oly helyekre állították, hová Tepelenti tűz-aknáí nem nyultak, s ha újakat ásatott, azokat ellenaknákkal vetették föl, és végre meglelék a hidfőket összekötő rejtek útait, bár azokat hirtelen betemetteté, s egy dühödt viadalban berohantak azon a várba. Az albánok kétségbeesetten harczoltak, de az ellenség tovább győzte a vérpazarlást, keresztültört a rejtekúton, ugyanakkor hágcsókkal támadták meg a sziget felőli oldalt, s a hol a ledült sáncz betemette az árkot, elfoglalták a lövött rést, s a vár udvarán folytatott harczban elhullottak egyenkint Tepelenti bajnokai; ő maga hetvenedmagával menekült a vörös toronyba.

Tehát csak a vörös torony volt számára hátra.

Eminah.

Hat lépésnyi térbe volt bezárva a legyőzött oroszlán! egy szűk torony volt minden birtoka, melynek mind a négy ablakán ellenség nézett be hozzá.

Ott ül ama nyolczszegletű szobában, melyben

annyi emlékezetes órája folyt le. Tán midőn tenyerébe hajtja nehéz fejét, azon órák emléke mind végigfut lelke előtt, mint búskomor árnyék.

Körüle kincsei halmaza fénylik. A garmadába töltött arany és ezüst, a nehéz vert arany butorok, a templomok ékszerei, csillogó drágakövek, szanaszét a padlón, elszórva hevernek. Mintha kavics és homok volna mindaz.

Annyi rokon, annyi harcosos közül senki, senki sincs jelen, elhullottak azok ellene, vagy mellette viselt csatákban. A hetven harcosos közül, kik vele a toronyba menekültek, hatvannégyen kiszöktek ismét. Kursid bocsánatot ígért a megtérőknek és csak hatan maradtak Ali mellett.

Minek maradt ez a hat is? Ali nem mondta nekik, hogy ne hagyják el.

Az előszobában állnak őrt e hfvei s már régóta suttognak egymás közt valamit.

Végre belépnek Alihoz.

Tepelenti végignéz arcaikon. Zavart tekintetükből, tétova szemeikből ki tudja olvasni, mit akarnak. Nem várja, hogy beszéljenek. Int nekik.

— Menjetek. Hagyatok el. Utolsók vagytok. Menjetek, merre a többi ment. Meneküljete. Az élet szép. Éljete sokáig és boldogul. Egy se maradjon itt. Tepelenti meg tud halni egyedül.

A harcosok sóhajtva fordultak vissza, nem merték szemeiket ősz vezérük arcához fölemelni, nesztelen, szótlantul, lábbujjhegyen eltávozott közülök őt. A hatodik még ott maradt és sokáig keresve a szót, megszólíttá Alit.

— Oh uram, végy erőt büszke sziveden! ne engedd nagy nevedet elveszni. A szultán kegyelmes, hajtssd meg előtte fejedet és ő kegyelmet ad neked.

A csatár elmondá ajánlatát; Ali csendesesen kihúzott egy pisztolyt övéből s a mint utolsó szavát elmondta, úgy lőtte főbe a harczost, hogy az egyet fordult álló helyében s hanyatt vágva magát, keresztülesett a küszöbön.

Ez volt jutalma, a miért Alinak azt ajánlotta, hogy kegyelmet kérjen.

Már most egyedül volt Ali; ajtók, kapuk nyitva tárva, ki- s bejárhat rajtok a kinek tetszik. Miért nem jön tehát mégis senki, a ki az egyedül maradt vezért elfogja? miért félnek úgy a legyőzött ellenség küszöbétől?

De ime újra lépések hangja döng a lépcsőkön; a tárt ajtón, mit az utolsó csatár holtteste őriz, kit Ali maga ölt meg, egy idegen férfi lép be, az ekskendzsik szokatlan újszerű öltözetében; ez Kursid basa szilihdárja.

Tepelenti engedi őt maga elé jöni őt lépésnyire, akkor int neki, hogy ott álljon meg.

— Szólj, mit akarsz?

— Tepelenti Ali — mond a szilihdár, add meg magadat. Senkid sincsen többé és semmid e földön. Az én uram, a szeraszkie Kursid basa, azért küldött engemet tehozzád, hogy vegyem át kardodat s vezesselek táborába.

Tepelenti hideg vérrel húzott elő kaftánja belsejéből egy pompás arany órát, gyémántokkal kirakott zománczos tokkal.

— Ime, szólt csendesen, halkan, most húsz percz van tíz óra után, fogjad ez órát, s tartsd meg ezt emlékül tőlem. Kursid basát köszöntöm, mutasd meg neki, hogy húsz percz volt tíz óra után, a midőn velem beszélteél, és add tudtára, hogy ha húsz percz lesz tizenegy óra után, és én e torony ablakán kitekintve csak egyetlen egy ellenséges harczost is megpillantok a vár udvarán belől, úgy legyen nekem Allah irgalmas, hogy ezt az egész várat, minden benne levőkkel együtt a levegőbe vettetem. Ezt izezem Kursid basának, a kit üdvözölök általad.

A szilihdár eltávozott s egy negyed tizenkettőre egy lélek sem volt többé a janinai vár udvarán. Egyedül, magában ült a várban Tepelenti Ali, Epirus zsarnoka, még bukásában is hatalmas, kinek senkije sincs többé, csupán saját törhetetlen szíve.

Az éj leszállt Janina várára, de nem az álom Ali szemeire.

Ezen vörös torony volt az, melyben bűneinek óráit eltölté, ezen teremben sóhajták el áldozatai a kínzott élet végső lehelletét; és köröskörül a ragyogó kincsek mintha tűzszemekkel néznének Alira, rablás, árulás, hitszegés bűndíja az mind; ha szólni tudnának!

Elcsendesült minden, sötét az éj az ember szeme előtt, csak Ali lát benne árnyakat mozogni, véres arczú, halvány arczú rémképeket, kik a sírból föl-támadnak, hogy üldözőjüket meglátogassák és tudtára adják halála óráját.

Ali nem borzad tőlök. Látta őket már máskor

is. Aludt szemközt ezzel a levágott fővel, a mely hozzá beszélt; hallotta a seleuciai dzsin alaktalan szavait, még most is emlékezett azokra. Nyugodtan nézett végig élte folyamán, miből annyi borzalmas emlék mereszté rá hideg kőszemeit. Nem bánt meg semmit, Allah rendelte így. A nyúl megrágja a fát, a keselyű elragadja a nyulat, a vadász lelövi a keselyűt, a vadászt levágja az oroszlán és az oroszlánt megeszi a féreg. Micsoda Ali? Nagyobb féreg, mint a többi. Ő megemészte sokat, most őt emészti meg a hatalmasb ellen, majd annak is megjön a maga férgé.

Minden beteljesült, a mit fejére jóstak: tulajdon fiai, tulajdon neje, tulajdon fegyvere harczolt ellene. Csak a nő ne tette volna, a többit elviselné.

«Egy, kettő!» monda a levágott fő és a két esztendő végperceit járja immár; «a kéz, mely letörli a hatalmasok cselekedeteit, végig vonatik tetteiden és léssz: nem egy hős, kit a világ bámul, hanem rabló, a kit megátkoz. Azok fogják áldani halálodat, a kiket szerettél és ellenségeid fognak megsiratni, és Isten rendelé azt, hogy pusztulása légy önnön nemzetednek.»

Úgy van, úgy lett; a koczka balra fordult és többé semmi sincs hátra.

Csak a nő ne árulta volna el.

Máskor is látta már Ali az éjféli rémeit, látta őket felkelni a sírból véresen, halványan, de volt szívének egy édes menedéke, a bájos ifjú hölgy, kinek gyermekarcán, angyalszemein elveszté ere-

jét a gonosz igézet; mikor az ő hosszú sűrű hajfúrteit ősz fejére takarta Tepeienti, mintha a paradicsom árnyéka alatt pihenne, ott nem üldözheték őt a szívszorongató emlékek. Miért kellett őt elveszítnie?

Legelőször a legkedvesebbet; nem hogy azt hagyta volna meg neki legutoljára a sors.

Még most is jó reá gondolnia. Ez arc, ez emlék halvány világa deríti fel még egyedül elszórtult lelkét, mely oly kietlen, mint az éjszaka.

De im, mintha világosulna az éj; valami téveleg fény vetődik a falakra, s a tárt teremek ajtain át váratlan derű tör keresztül.

Δ hasa meglepetve tekint oda. Ki látogatja őt ez utolsó órákban? Ki jön elűzni a sötétség rémeit szobájából, szívéből?

Egy halvány nő-alak az, arczán mosolygással, szemében könnyekkel.

Odáig jön egészen, a hol Tepelenti ül a földön; fáklyáját letűzi egy vaskarikába a fal mellett s odalép a basa elé.

Ali mélán tekint reá; azt hiszi, hogy ez is csak álomkép, csak egyike azon tüneményeknek, miket lázas lelke teremt, hasonló azokhoz, kik mellette járnak fej nélkül, véresen.

Eminah az, legkedvesebb hölgye, kinek szavára indult meg a hatalmas kényurat ledöntő zivatar.

Tepelenti nem hisz szemének, nem hisz szívének, midőn őt maga előtt látja; a hölgy megfogja az ősz férfi kezét s nevén szólítja őt; a basa még

— *Oh, Tepelenti Ali, bocsásd el a halál kezeit kezeidből.*

most is azt hiszi, hogy e kéz melege, e hang édessége mind csupa álom.

— Miért jöttél hozzám? — kérdi tőle susogva, vagy tán nem is kérdi, hanem csak úgy álmodja, hogy kérdezé.

A kedves, gyermeteg hölgy pedig oda ül le mellé a földre, mint máskor, ősz fejét ölébe vonja, hosszú szőke haja sátorával betakarja arcát, mint régen, régen, a boldog mult időkben.

Milyen szép volna még élni.

— Oh Tepelenti Ali, bocsásd el a halál kezét kezeidből s szorítsd az enyimet, lásd mily meleg. Oh Tepelenti Ali, kelj e löporos hordók halma-záról, hajtsd inkább fejedet az én keblemre, halld mint dobog. Oh Tepelenti Ali, kérj kegyelmet a szultántól, lásd milyen szép az élet.

Ali csak e szóra kezd magához térni; ellenségei fölkeresték azt az egyetlen nőt, a kit még szeretett, s azt küldék be hozzá, hogy hizelegje le lelkének haragját, hogy szerelmével lágyítsa meg szívéét. Oh milyen jól láttak szívébe.

— Kursid basa megesküdött előttem, hogy számodra megszerzi a szultán kegyelmét, — biztatá Eminah — pecsétes levélbe írta, hogy soha bakó keze által meg nem fogsz halni, hogy erőszakos hálálod nem leend, ha csak vitézi párbajban, vagy harczban nem. Ime nézd ez írást.

Ha e perczben Ali szívére hallgatott volna, kezét nyujtandotta a kegyelemlevél után, de mint özímer felett a korona, állt szíve felett a büszkeség s hidegen elutasította azt.

— Alit megalázhatta Allah, de magát nem alázza meg Ali.

— Tehát nem akarsz velem élni együtt? — kérde Eminah, könnyörgő szép szemeit férjére emelve.

Ali némán inte fejével tagadást.

— Úgy együtt fogok én meghalni veled, monda a hölgy elhatározott hangon.

A basa bámulva tekintte rá.

— Megesküvém, szólt Eminah — hogy vagy veled térek vissza, vagy veled halok meg itt. Hallod a csattanásokat? a torony vaskapúit csapták be kívülről, minden kijárás ránk van zárva e perczben, s többé, ha akarnék, sem mehetnék el innen. Ez ajtók csak Tepelenti szavára nyílnak meg még egyszer. Vagy együtt jössz velem innen, vagy együtt maradsz itt velem; válaszsz, nekem mindegy.

Ali keblére ölelé a hölgyet, mint gyöngé virágszál tapadt az keblére, ajkát annak halvány homlokára nyomta és selyem kaftánjával betakargatá gyöngéden, alig hallhatóan susogva:

— Úgy van, úgy van. Együtt fogunk itt meghalni.

Másnap korán reggel trombitahang riasztá fel Janina urát, az utolsó torony urát Janinában. Kur-sid basa hírnöke megállt a gömbölyű ablak alatt és fenhangan elkiáltá a vezér izenetét Ali basához, melyben az felszólítja Tepelentit, hogy adja fel magát önkényt a neje által megküldött biztosításra.

Tepelenti megjelent az ablaknál, Eminah ott csüggött keblén.

— Menj vissza uradhoz — monda a követnek —

és tudósítsd róla, hogy Ali és neje együtt akarnak meghalni; a mint fegyveres had lép e vár udvarára, rögtön üszköt vetek a toronyba.

A hirnök félóra múlva ismét visszatért, s odahívá Alit az ablakhoz.

— Ezt izeni neked Kursid basa: ha megadod magadat, jó, ha meg nem adod, az is jó; fél óráig még gondolkozhatol életed és halálad felől. Akkor azután ám vess üszköt magad alá és vettesd fel tornyodat a levegőbe. Teveled Kursid basa nem sokat törődik; kincseid pedig nem fognak a levegőben maradni, s ha visszahullanak a földre, könnyű lesz azokat összeszedni. Ha azonban félórán túl késedelmeskedel határozatoddal, akkor majd Kursid basa segíteni fog rajtad, s ha te magad nem gyűjtöd fel tornyodat, majd felgyűjtatja ő. Azért, a mint neked tetszik, tűzz ki fehér zászlót vagy vereset, a te dolgod. Fél óra múlva Janina vára nem lát téged.

Ali komoran hallgatá a végizenetet, s válasz nélkül engedé eltávozni a hirnököket.

Eminah reszketve feküdt le egy kerevetre a szögletben. Ali nagy léptekkel járt alá s fel széles termében. De léptei mind jobban ingadoztak. Csak ez asszony ne volna itt. Csak őt ne látná maga előtt, nem kellene neki félóráig gondolkozni azon, hogy mit cselekedjék? Így azonban percz percz után múlik, s Tepelenti még sem bírja elhatározni magát. Kétszer kezébe vette már az égő fáklyát, csak egy hajítás a lőporos hordó felé és minden megtörtént, de mindkétszer meglátta a

reszkető nőt maga előtt, ki oly félve és mégis oly szótlanul nézett reá, s kiesett kezéből a haláladó kanóc; nem, nem képes bevégezni irtóztató munkáját. Már az óra üt, már elmúlt az idő, Ali elszorulni érzi szívét. Vajjon teljesíti-e Kursid rettentő fenyegetését?

E pillanatban egy dördülés hangzott a vár előtt, s fél másodpercz múlva heves csattanással tört keresztül a torony érczetején s tömör boltozatán a kilőtt izzó érczgolyó.

A márványpadlatra zuhanva, ott megugrott s keresztülszökve a lőporos hordókon, magas félkörben vágott le még egyszer a márványra, s ismét felpattanva, második szökéssel az átelleni falba csapta magát, mély lyukat fúrva rajta, melyből izzó fényével világított elő, sziporkázva a falban kapott salétromos nedvtől.

Ali meggyőződött, hogy ellensége végrehajtani képes ígérését.

A megrémült asszony a félelemtől örülten rohant lábaihoz, s fehér fátyolát letépve fejéről, nyujtá a basa kezébe.

Tepelenti elragadá tőle a fátyolt hirtelen, s felűtözve azt egy kopja hegyére, kidugta a kerek ablakon.

Künn az ostromlók diadalkiáltása hangzott egyszerre. Eminah Ali kezeit csókolva borult lábaihoz. Tepelenti többet ajándékozott neki, mint mennyit ember ajándékozhat. Feláldozta érte büszkeségét, hogy ne úgy végezze be életét, mint a hogy idáig folytatá.

— Most menj, — szólt felsóhajtva a nőhez, — és mondd meg ellenségeimnek, hogy jöhetnek értem, övék vagyok.*

Az ezüstállvány a szerály előtt.

Kursid basa követei nagy tisztelettel fogadák² az ősz bajnokot vára kapujában, hova eléjük leszállt, minden tisztelgést megadának neki, a mi rangját illeté. Kardját meghagyták nála és többi fegyvereit mind; egyszersmind újra megerősíték szóval, a mit írásban adott Kursid Eminahnak, hogy Ali fejére soha bakó nem teendi kezét és erőszakos halállal nem fog meghalni, hacsak párbajban, vagy vitézi harczban nem, a mi igaz müzülmánra nézve gyönyör.

Jövendő lakhelyéül egykori kedvelt kioszkja La Gulia szigetén lón kijelölve. Odavitték kedvencz paripáit, szolgálait, s minden kényelméről gondoskodtak bőven.

Ali engedett magával történni mindent. Sem a hizelgő, sem a fenyegető arczok nem tettek rá hatást; csak nejére tekintett le néha, ki kezére kapaszkodva nem maradt el tőle soha. Ilyenkor ellágyulás,

* A históriai adatok itt ellenmondásban látszanak lenni, a mit a török történetészeti munkákban több helyen kénytelen voltam észrevenni. Poujoulat szerint Alit nem biztatták kegyelemmel, s nejét ugyanez a delvinoi basa leányának nevezi; az egykorú *Allg. Zeitung* jelentései pedig azt állítják, hogy egyenesen a kegyelmi biztatásra adta meg magát. — Ezt valószínűbbnek kellett tartanom. Ugyanitt a rábeszélő nőt Vasilica, örmény hölgynek nevezik.

szelidebb érzelmek látszottak meg arcán. Azután ismét elnézett maga elé, el a távolba, a végtelenbe, talán még most is arra gondolt:

«Mikor fogok állani a szerály előtt ezüst állványon?»

— — Ezt a végzetet jóslá neki a seleuciai dzsin és a többi jóslat már mind beteljesült, csak ez az egy volt még hátra.

A mit a muzulmán megigér, az erősebb az esküvésnél; ki ne emlékeznék a mór főnök történetére? kinek házába az üldözött keresztyén lovag menekült, s tőle oltalmat esdett, a mór megigérte azt; később az üldözők tudósíták, hogy a keresztyén lovag saját fiát ölte meg és a mór mégsem adta ki a menekültet, hanem megszökteté őt üldözői elől, mert megfogadta azt.

«Nagy úr a tenger, — mond az Alkorán, — nagy úr a vihar és a döghalál, de legnagyobb úr az adott szó, mely ellen nem találsz védelmet.»

A muzulmán szava megtart, ámde jól vigyázz rá, mert szójátéka megöl; ha esküdött a napra, kerüld a holdat, s ha azt igérte, hogy szeretni fog mint testvérét, tudd meg előbb, nem ölte-e azt meg?

Midőn Szolimán fiává fogadta Ibrahimot, megesküdött előtte, hogy a míg ő él, Ibrahimnak bánása nem leend. Később, hogy Ibrahim kiesett a kegyből, a bölcs ulemák találtak egy mondást az Alkoránban, mely szerint «a ki aluszik, nem él» és megölették Ibrahimot, midőn Szolimán aludt.

Kursid basa szavát és írását adta, hogy Tepelenti nem fog bakó által elesni, írását a nőnek, szavát

az egész sereg előtt, és Ali basa egész tisztelettel szállított a szigeti kioszkjába, meghagyattak fegyverei, az a drágaköves kard, melylyel annyi csatát vívott, melylyel annyiszor újra kezdte harczát, sőt bajnokai közül ötvenet kiválasztottak, a leghívebbeket, a legvitézebbeket, hogy tiszteletörségül szolgáljanak mellette.

Sztambulba pedig egy futár érkezett nagy sietve Janinából, a ki tudósítást hozott Kursid basától a szultánnak, hogy Janina Tepelenti kincseivel kézrekerült és a vén basa fejét egy utána jövő tatár fogja elhozni három nap múlva.

Pedig azon perczben még Tepelenti feje jól állt a maga helyén, ki merte volna azt mondani, hogy az a fej már el van igérve, oldalán jó kardja, körülé jó fegyveresei, fején a szeraszkier biztosító esküvése.

Eminah egy perczig sem hagyja el őt soha; mindig vele van, mellette ül, ölében vagy lábainál, s kezében hordja a szeraszkier védlevelét, hogy bárki jöjjön Ali ellen ártalmas szándékkal, szeme elé tarthassa azt, mint egy bűvös paizst, s feltartsa fejéről a hóhér bárdját.

Nincs mit óvakodnia. Hóhér nem közelít Tepelenti felé. Sokan látogatják, de azok mind tisztos vitéz urak, musirok, effendik, a sereg előkelői, kik tisztelettel jönnek hozzá s szép illedelmesen szürcsölik ki sorbethjöket és szíják illatos csibukjaikat, csak néha szólnak egy-két szót, s mikor jönnek és mikor elválnak, köszönnek neki muzulmánhoz illő módon.

Mindenfelé szabadon járhat-kelhet az egész sziget területén s nem találkozik sehol mással, mint saját bajnokaival.

Olykor nagy gondolatjai jönnek: tán ez ötven emberrel még újra lehetne kezdeni? s azután eszméje a szerály előtti ezüst állványon nyugszik meg, hol a nép örömsíradása között kell egykor állania, s még nem sötét előtte egészen az éjszaka, még lát reménysugárt itt és amott.

Csak Eminah tud remegni, Isten azért teremte az asszonyt, hogy a férfi helyett is tudjon félni, s megengedé neki, hogy sejthesse előre a veszélyt.

Honnan jöhet az? minő alakban? Az orgyilkos törében talán? A nő keble között áll és Ali szíve között, az orgyilkok nem férhet hozzá. Méregkehelyben? Eminah maga szel meg minden étket, minden poharat, mielőtt az Ali kezébe jutna; a méreg hatalma őt érné előbb.

Pedig mégis közel van a veszély.

Egy napon tudtul adák Alinak, hogy nevezetes látogatója lesz. Mehemed basa, az alszeraszkier, Morea kormányzója fogja nála tenni tiszteletét.

Ez nagy megtiszteltetés a bukott vezérre. Ali érezni kezdé, hogy őt még ellenei is tisztelik. És ki tudja: hátha az ellenek között is lehetnek jó barátok, hátla még Alit nem tartják oly vénnek, hogy hátralévő napjait használni ne tudnák?

E napra fényesen felékeszték a kioszkot, Tepe-lenti legdrágább kaftánját ölté fel magára, sorba állítá bajnokait mulató laka előtt s maga lóháton

ment az alszeraskier elé, midőn az száz lovas sipahi kíséretében megérkezett.

Mehemed basa magas, erőteljes férfi volt, híres hős csatában és magánviadalban, gyakran szokta próbált ügyességét mutogatni, midőn két ellenséges sereg szemközt vesztegelt, kilovagolva a középre s felhíva vitézi párbajra az ellen legjobb harczosát és hogy azt rendesen legyőzte, bizonyossága az, miszerint most is él.

A két hős kezet szorított, midőn találkozásának s ismét visszatérve a kioszkhoz, Ali felvezeté az alszeraskiert belső szobájába; a kísérők mind kívül maradtak.

Ott gazdagon terített asztal várt reájok, mely körül fiatal odaliszkok szolgáltak fel, Eminah nőcselédjei, ki maga Ali lábainál ült balfelől s mint szoká, megköstolt elébb minden ételt és italt, mielőtt azt Alinak adta volna.

Nyájas beszélgetés közt tölt el az ebéd. Vége felé befőtt^o pisztáciaikat hoztak s kínálták velők Mehemed basát.

— Köszönöm — szólt ez — nagyon szeretem ugyan, de csípős, fűszeres izök mindjárt bűnös vágyakat gerjeszt bennem, a borital után való kívánságot, melyet a próféta tilt, s mint jó muzulmán inkább nem keresem a bűnhődésre való alkalmat, mint-hogy kénytelen legyek bűnömön bánkódni.

Ali felkaczagott.

— Egyél bátran, derék alszeraskier s nyugtasd meg lelked aggodalmait; a mit én adok innod, az bor és mégsem bor; szőlőnek a nedve, de nincsen

kiforrva, hanem azon állapotjában eltéve, a hogy ezt a frankok értik készíteni. Ezt nem tiltja a próféta.* Nekem van még egy ládával palaczkokban eltéve, melyet még hajdan Bunaberdi (Buona-parte) küldött, ezt ma felbontjuk a te tiszteletedre. Hisz a pezsgő nem bor, csak a szőlő nedve, melyet lefojtottak, mielőtt borrá válhatott volna. Ártatlan, mint a tej.

Mehemed nevetve csóválta fejét, miből látni lehele, hogy tetszik neki a biztatás; mire Ali inte az odaliszkoknak, hogy hozzák fel pinczéből a palaczkokat.

Eminah remegve hajolt oda hozzá és súgva könnyörge:

— Oh ne hozass ma bort asztalodra, veszedelmes lesz az rád nézve.

Ali mosolyogva simogató meg a nő fejét, azt gondolva, hogy ez csupa vallásos érzetből akarja lebeszélni a boritalról, s azzal ölébe vette és megvigasztalá:

— Nemde, egyetlen virágszálam te, Mózes is próféta volt, mint Mahomed?

— Igenis. Sátora éppen Mahomedé mellett van építve a hívők paradicsomában.

— És pedig Mózes azt mondja: adj bort a megszorodottnak! Bizzuk hát ezt a két próféta odafele: vétettünk-e azáltal, a mi ajkainkon bement?

* A mozlemek nem tartják a franczia pezsgőt a vallási tilalom alá foglalt nedvnek.

Pedig Eminah nem azért rettegett a bortól . . .

Előhozták a palaczkokat, felpattantak a kiszabadult dugók; Mehemed basa eleinte vonakodott, de azután, hogy poharába töltötték a pezsgőt, nehogy a duzzadó hab kifusson a pohárból, megszánta azt és sietett kiinni, és nevetett utána, azt állítva, hogy ez mégis olyanforma ízű mint a bor, de sokkal kellemesebb.

Ali egyre töltötte az alszeraszkiek poharát, míg Eminah remegve vizsgálta annak arcvonalait, melyek az ivás alatt lassankint elkezdtek komorodni.

Némely emberre ez a hatása van a bornak.

Egyszerre lecsapta poharát az asztalra az alszeraszkiek s egészen dúlt arcczal kiált fel:

— Nem iszom! Nem iszom! Te gyalázatos ember vagy, Ali. Velem bort itattál és azt hazudtad, hogy ez nem bor, pedig bor volt, utálatos égető ital, mely fejemet elszédíté.

— Kérlek Mehamed . . . — szót Ali nyugtatólag, mint a hogy ittas embert szokás kérlelni. — Ne légy oly haragos.

— Ne szólj hozzám, kutya! — ordította az, öklével az asztalra ütve. — Tudhattam volna, midőn hozád leereszkedtem, hogy kivel van dolgom, te csalárd áruló róka, te istentelen renegát!

Ali villogó szemekkel ugrott fel helyéről s kardja markolatához kapott e szavakra; de Eminah megragadta karját, ijedten susogva:

— Ki ne húzd kardodat, Ali; ne mutass itt fegyvert. Nem látod-e, hogy ez az ember csak azért jött ide, hogy veled czivakodást kezdjen?

Ali egyszerre magához tért e szavakra. Most már jól látta a kelepczét, mely számára készített s nyugodtan visszaült ismét helyére, lábait keresztbe szedve maga alatt s csendesén kezébe véve csibukját, füstölni kezdett nyugodt arczozal.

Mehemed azonban tovább is játszá ittas szerepét.

— Előre tudhattam volna, midőn asztalodhoz leültem, hogy kárhozathoz ülök, te vérengző eb, ki, felnyaltad rokanaid vérét, de azt még sem mertem föltenni rólad, hogy elég vakmerő légy engem ez utálatos itallal megitatni, melynek bűne szálljon a te átkozott fejedre vissza mind.

Ezt mondva, felkapta Mehemed a félig tölt poharat s a mi bor még benne volt, azt egyenesen Ali szeme közé önté, hogy a hosszú fehér szakállon végigcsorgott az.

Ali hidegvérrel inte a szolgálattelvő odaliszkoknak, azok medenczét és friss vizet hoztak elő, abban megmosta orczáját, szakállát és egy szóval sem felelt az alszeraszkiernak.

Mehemed megvető arczozal állt meg előtte.

— Nyomorult féreg! ki ily bántalmat magadon hagysz száradni; sohasem voltál te bátor, hőstet-teid orgyilkolások voltak, a kit megöltél, megölted mint bakó; csúszni tudtál csak, de harcolni soha, s a mi vér rád ragadt, az megköttözött rabszolgák vére. Utálat reád! Még a győzelem is utálatos, mely ily nyomorult csuszómászó állat fölött kivívott. Sajnálám kardomat, ha valaha a tiedhez ért volna. Ám mondják mások azt, hogy Alit legyőzték,

én azt fogom mondani: én Ali Tepelentit arczul vágtam.

— Allah egy Istenre! azt nem fogod mondani! — ordítá Tepelenti felszökve helyéből, és sebesen kirántá kardját, hogy az villámló kört képezett a légben.

Mehemed egy lépést tett hátrafelé s elégiült mosolylyal vonta ki damaszki fegyverét.

— Ali! ne harcolj, Ali eredj innen! — kiáltá Eminah, erőszakosan kapaszkodva Ali fegyveres karjába; Tepelenti eltaszítá őt magától s kardját megvillantva feje fölé, az alszeraszkiekre rohant.

Mehemed feltartá kardjával a csapást, s a másik pillanatban Ali vállából vastag vérsugár szökött felfelé.

Eminah kétségbeesetten veté magát a vívók közé, Alit vérezni látva s egy karjával átkarolva annak térdeit, más kezével felmutatá az alszeraszkiek elé Kursid basz kegyelemiratát.

— Nézd, ebben esküvék a vezér, hogy Tepelenti nem fog megöletni.

— Nem bakó által, — felelt Mehemed — de bajnoki kard elől nem biztosítá őt senki. Jöjj te gyáva! Bújj elő nőd szoknyája mellől.

Eminah Ali felé terjeszté karjait, az ősz férfi elhárítá őt maga elől s másodszor rohant Mehemed basára. Mire odaért, szíve keresztül volt szúrva.

Egy sóhajtás nélkül rogyott össze ellenfele lábainál.

A megrémült odaliszkok sikoltozva futottak szét a csarnokokba; künn egyszerre véres viaskodás

támadt Ali és Mehemed harcosai között. Ezek többen voltak, nemsokára le volt verve Tepelenti őrsége, s Mehemed elégült arccal lovagolt vissza a táborba; nyeregkapájába volt akasztva a selyemerszény, a mely Ali fejét rejté.

Kursid basa kezeit mosá, midőn a főt eléje tették.

— Én nem okoztam halálotat. Bakó ellen biztosíthatalak, de hősök kardja ellen nem. Miért ingerléd az oroszánt?

A mely napra meg volt izenve, az napra megérkezett a tatár Sztambulba, Ali fejével.

Jól ki voltak számítva az ő életének órái, a csillagvizsgáló nem számítja ki jobban, mikor lép nem csillagzat a másik elé, mint Kursid ellensége halálát.

A szultán örömmünnepet rendelt azon napra.

A Tsiragán palota, a szerály, a kikötők mind ki voltak világítva, s Ali fejét ünnepélyes menetel hordozák körül a város főutzáin, és azután kitevék a szerály középkapuja elé közlátványul egy széles ezüsttálczára.

Ott álla hát végre ezüstállványon a szerály előtt.

És beteljesült rajta a mondás, hogy «lesz idő, melyben egyszerre két helyen fogsz lenni: Sztambulban és Janinában!» Úgy történt. Ali holtteste Janinában volt már eltemetve és feje ugyanazon időben ott állt Sztambulban a szerály előtt.

Amott egyetlen gyászoló nő sírt a fejetlen hulla fölött, itt százezer kíváncsi tolakodék ujjongva a testetlen fő körül.

Azon kapunál, hol Tepelenti feje volt kitéve,

. . . Egyenesen odalépett Tepelenti fejéhez.

oly nagy volt három napig a tolongás, hogy több ember nyomatott agyon a bámolni kívánóktól, kik mind eljöttek megnézni azt az őszszakállú arcot, melynek haragos tekintete előtt hosszú ideig reszketett az egész birodalom.

Végre harmadnap estéjén, midőn meggyérült a véres látványnyal jóllakott sokaság, egy vén sárga-arozú szerzetes közelge a szerály kapuja felé, kinek behúnyva tartott szemein meglátszott, hogy vak. Ruházata egyszerű szőrpalástból állott, mely dereka körül egy gyapot-kötéllel volt átszorítva, onnan görgött alá hosszú olvasója; magas mozsár-alakú süveget viselt, mely az omariták különös jegye.

A körülállók tisztelő félelemmel nyitottak előtte utat, a mint lehúnyt szemekkel, előrenyújtott kezekkel tapogatózva előrehaladt, s a nélkül, hogy valaki vezetné, egyenesen odalépett Tepelenti fejéhez.

Ott megállt és jobb kezét a levágott főre tette. Senkisem akadályozta ebben.

És ime, ekkor úgy tetszék a körülállóknak, mintha a levágott fő lassan felnyitná szemeit s a hideg, kőmerev, fénytelen csillagokkal az érkezőre tekintene.

Csak egy perczig tartott az. Az omarita levette kezét a fejről, a szemek ismét lecsukódtak; talán nem is volt az egyéb, mint káprázat.

Akkor megszólalt a dervis; mély, nehéz hangja elülte a körülállók szíveit, a kik azt hallák:

— Menjetek Mahmudhoz és mondjátok meg neki, hogy én megveszem tőle a fejet, Ali basa

fejét és három fiáét, Szolimán, Vely és Muhtár bégeket, és adok neki díjúl egy országot.

— Mely országot adhatsz te? — kérdé a fejet őrző csauszok vezére.

— Azt, mely előtte legszebb, mely szívének legkedvesebb és melyhez legkevesebb reménye van: tulajdon országát.

A merész szavakat megvívék a szultánnak, a ki maga elé viteté az omarita dervist és bezárkózva vele egyedül, késő éjszakáig ott tartá magánál. Midőn a muezzim az ötödik nama-zatot énekli (éjfélnél), akkor bocsátá el Mahmud a dervist; mit beszéltek azalatt? mindenki előtt titok maradt. A szerzetes kilépve a szultán öltözőszobájából, egy szentet vőn ki a füstölőből s a fehér alabástrom falra e mondást írta fel vele:

«Inkább légy fej kéz nélkül, mint kéz fej nélkül.»

Senkisem érté pedig e mondást, egyedül ő és a szultán.

Mahmud megparancsolá, hogy adjanak kilencz erszény pénzt a dervisnek és adják át neki Tepe-lenti és fiainak levágott fejeit.

A dervis a négy fejjel és a kilencz erszénnyel elhagyta a szerályt, a kilencz erszény pénzen megvett egy nagy üres földet a szelimbriai kapu előtt, azt beülteté cyprusfákkal, s minden cyprusfa tövéhez állított egy fehér turbánus sírkövet, százat meg százat egymás mellé, felirat nélkül. Úgy mondá, hogy majd eljönnek nemsokára azoknak tulajdonosai! A temető közepére pedig egy széles sírt hányatott fel, abba temeté el Ali három

fiának fejeit, középre az apáét. Négy turbános sarkó volt lábtól és fejtől felállítva; a középsőre, a legnagyobbra ez volt írva:

«Itt nyugszik a hős Tepelenti Ali, Janina basája, várva maga után a többi hősokeket, kik úgy megérdemlék a halált, miként ő.»

A nép zúgott e temető, e felirat miatt; de a mi a temetőn belül van írva, ki merné azt onnan le-
törölni?

A végzetteljes írás ott maradt négy évig és a negyedik év megfejté annak értelmét.

Vala pedig e dervis a seleuciai dzsin . . .

A ketté tört kardok.

. . . . Allah kérim

. . . . Allah akbár

Nagy az Isten és hatalmas!

Mit ér az imádság, ha nincs, a ki azt meghall-
gassa többé?

Mit ér a fényes kard, ha nincs, a ki csapást
osztogasson vele?

Mit ér a kinyitott könyv, ha nincs, a ki annak
sorait megértse?

Félhold nemzetei! itt az idő, midőn nem segít
többé sem a dervisek éneke, sem a görbe kard és
a handzsár, sem az Alkorán! nyugatról, éjszokról
idegen népek jönnek, sorba állított fegyveres férfiak,
mint egy érczfal, kiket egyetlen rövid vezéri szó meg-
indít, megállít, kiterjeszt, tömegbe húz, kiknek szu-

ronyai előtt szétbomlik a vitéz janicsár rend, mint a szélnek szórt polyva, s tűzokádó érczsöveik előtt rendre hullnak Begtás kertjének virágai, mint a kaszált fű; azok a bölcs emberek, kik oly egyszerű fekete ruhákban járnak, sokat tudnak, a mit ti nem tudtok, kifognak együgyű kormányférfitokon, megvernek a csatában, megvernek a békekötésben.

Hiába kiáltjátok a próféta nevét, hiába zörgetek a paradicsom ajtaján. Zárva van az. Mahomed alszik és a többi próféták mind nem törődnek a földi dolgokkal többé; tele van már a paradicsom, ott is kancsal szemmel nézik az újabban jövőket, kik diadalhír nélkül érkeznek meg a Tubafa árnyékai alá; nem mosolyognak többé az örökké ifju hűrik az Alsiráth hidján túl a csatában elesetek felé; a csatáknak nincsen dicsősége.

Újjá kell születni, vagy meg kell halni immár!

Ime, az ország messzebblátói tudják, mit cselekesznek, fiaikat elküldik messze földekre, a gyaurok tartományaiba, hogy tanuljanak ott világi bölcseséget, s nagy változás készül az egész országban.

A vén dervisek, az ó-török barátok ki vannak zárva a szerályból, csak úgy ólálkodva tekintgetnek be az őrizett kapukon s mutogatják egymásnak: «nézd, az idegenek munkáját művelik odabenn; az igazhitű harczosokat szóra taníttják lépni, fegyvert forgatni». Elhányatták a dzsiridet, e mindig győztes fegyvert, s dárdát szúrattak a puska végébe, mint a hitetlenek szokták, kik nem mer-

nek kardtávolságra közelíteni ellenségeikhez. Vége, vége az ozmán hitnek!

Legfeltékenyebben tekinték ez újtásokat a Begtás papok; minden pillanatban lehete őket rongyos, szurtos palástjaikban ácsorogva látni a szerály kapui előtt, mereven bámulva a ki- és bemenőkre s ha egy imám haladt el előttük, vagy egyike a megjegyzett khodzsiánoknak, kik az újtásokat kezdték, nagyot köptek utána és fenhangon kiálták:

— Halál a tiltott szó kimondójára.

E tiltott szó volt a «nisandcsi» név.

Mahmud atyját e név miatt, mely új rendes katonaságot jelentett, gyilkolta meg a sztambuli nép, s utóda kényszerítve volt megparancsolni, hogy a ki e nevet kimondja, megölessék.

A nagyvezért a gyülevész gyakran egész palotájáig kísérte, az utozán végig szidalmazva, s ablakán kiáltozák be:

— Emlékezzél Bajraktár kimenetelére!

Bajraktár tizennégy év előtt volt a szultán nagyvezére, ki újra akarta szervezni a török hadsereget s e miatt lázadás tört ki Sztambulban, mely tartott addig, míg Bajraktár pártfeleit le nem ölték, őt magát pedig nejeivel, gyermekeivel együtt felgyújtott palotájában veszték el.

Életével játszott az utolsó katonától fel a szultán felkent fejéig mindenki, a ki részt vett a szerály átkos rejtélyes tanácskozmányaiban.

Régen rebesgeték már, hogy valami nagyszerű terv van kitörőben, s a Begtás papok városról-városra jártak a török birodalomban, fanatizálva

kedvencz gyermekeiket, a janicsárokat, s észrevétlenül Sztambulba gyűjtve őket. Ezen időkből több volt húszezer janicsárnál a főváros falai közt, nem számítva a vízfordók területét, mely rendszeren közös munkát szokott velük végezni lázadások idején. Mikor a janicsár urak gyújtogattak, a vízfordók kötelessége volt oltani, azután raboltak együtt; innen a régi ismeretség.

A diván udvarára az imámokon kívül csupán az omarita vak szerzetesek bocsáttattak, kiknek főnöke Behram, gyakran órákig eltanácskozott a szultánnal, midőn az egyedül maradt.

Május 23-ika volt 1826-ban, midőn a főmufti hívására az ulemák mind felgyülekeztek a szerályba, s ott egyhangúlag elhatározzák, hogy az Alkorán szavai szerint «az ellenséget saját fegyvereivel leküzdeni szabad».

Hatodnapra ismét összegyűltek s ekkor a seikul-izlám előterjeszté a fetvát, melyben kihirdetett, hogy a birodalom védelmére állandó hadsereg fog felállíttatni.

Hogy azonban az elátkozott Nisán Dzsedid nevet senki se mondja ki, három nevet adtak a felállítandó hadtesteknek:

Az első volt Ekskendzsi, «rohanók», ezek voltak a fiatal ujonczok.

Második a Taalimlűaszke, «gyakorlott férfiak», a szerály katonaságából válogatva.

A harmadik név volt ez: «Khankiár bigerdi», ez illeté a janicsárokból válogatandó hadat. Ez a név annyit tesz, mint «a császár akarja!» Jelent

pedig a Khankiár szó törökül egyuttal «véron-
lót» is.

Midőn a fetvát alá kellett írni, nagyon kevesen voltak jelen a janicsárok vezetői közül, de a jelenlevők közt ott volt a janicsár aga, s neve ott állt a seik-ul-izlam, a nagyvezér és Nedzsib Effendi neveik mellett.

Másnap korán reggel bámulva olvasá a sztambuli nép a minden utcozaszegletre kiragasztott fetvát.

A végzetteljes szó ki volt mondva, mely előidézte a véres kísértetet, kinek annyi koronázott fő esett áldozatul.

Az első nap a félelmes várakozás óráiból állott.

A vihart várta mindenki és készült reá.

A szultán Beksistas nyári kéjlakában mulatott; úgy mondák, hogy mulat.

A kínos szorongás véres verítékeinek mulatsága volt az.

Palotája egyik szárnyában háremhölgyei, másikon a főpapok és tanácsadók; Mahmud egyik szobából a másikba járt és nem találta nyugtát sehol.

Százsor leült bölcseivel egy sorban és olvastatá magának Ezaad Effendi, kedvenoz történetírója által az ozman nemzet történeteit, de borzalom volt rá nézve azokat hallani. Vérről van írva az egész világhistória! Ugyanazok az eszmék ugyanazokat a gyümölcsöket termették mindenha. Hány nagyvezér, hány padisah vére csorgott kétfelől alá a trónról, mely nem ingadozott úgy soha, mint ő alatta. Majd ha visszament háremébe, s jöttek eléje táncczal, zenével a bájos odaliszkok, minde-

nik közt leggyönyörűbb a szép Milieva, kinek egy örömrájában országa rózsatermő tartományát, Damaskust ajándékozta s elgondolta, hogy tán holnap, tán még ez éjjel, e szép mosolygó fejek mind le lesznek onnan vágva s omló hajfürteiknél fogva egy halomra hányva, s a gyöngye kedves tetemek a Bosporus hideg hullámai közt fognak úszni, veszendő étkül a tenger szörnyeinek!

Ki tudja hány percz, ki tudja hány óra van még hátra?

Óránkint, perczenkint jött a tudósítás Sztambulból: hogy a janicsárok fenyegető tömegekben kezdenek csoportosulni s már elkezdték a gyujtogatást, mindennap négy-öt helyen üt ki tűz a városban, de az állandó esőzések gátolják, hogy nagyobb-szerű veszély támadjon belőlük. Így szokott Sztambulban a lázadás mindig kezdődni.

A Begtas papok bősziült beszéddel fanatizálták a népet a mecsetek előtt, a köztérekken, ingerelve a gyülelést, mely a vad janicsárhaddal tartott, a szultán hivatalnokai, az újtásokat pártoló ulemák, softák és omarita dervisek ellen.

Julius 14-ike volt, a midőn az Etmeidánon híre futamodék, hogy egy orta janicsárság, gyanútól vezetve, körülfogta azon új temetőt, melyet amaz omarita szerzetes elkerítettett, s az ott talált derviseket leölte, köztük azoknak főnökét, Behrámot. Találtak nála egy csomó irást, mely világosan elárulá az egyetértést közte és a szerály főurai között. De találtak övébe tekerve egy érzolemezt is, a mire arab betűkkel ez volt írva:

— Én vagyok Behrám, fia Halil Patronának, az erősnek és Gül Bejazének, a látnoknak. Apám életében nagy munkát kezdett meg, melyet holta után folytatott. Be lesz pedig e munka fejezve és tökéletességre megy, a midőn én meghalok és reám többé szükség nincsen. Áldassék az, a ki tudja az életnek és halálnak óráit.

A kik ismerték Halil Patrona életét és végét, jól tudhaták, mi volt az a nagy mű, a mit Behrám értett, a ki atyja halála után száz és kilencz esztendeig élt még, hogy megérje és megérlelje azon eszmék teljesültét, mikbe annak kardja beletörött.

A nép szétszaggatá a dervist s diadallal osztózott meg véres rongyain, s azzal, mint a vért szagolt fenevad, rohant a főurak kastélyaira.

Kit támadjanak meg legelőbb? Ez volt a kérdés.

Ekkor egy Begtas pap leszakított az utca szegletéről egy fetvát, mely az új rendszert hirdeté, s felmutatá azt a nép előtt:

— Ime itt áll a hitszegők nevei közt legelől a Kapuszi aga neve. A janicsárok fővezére maga áruló, saját fia ellen. Halál fejére.

— Halál fejére! — ordítá a tömeg s fáklyákat ragadva, rohantak a janicsár-aga palotája felé.

A Kapuszi aga meghallá a zajt s hirtelen egy szolgálja köntösét magára véve, a nép közé elegyült s észrevétlenül eljutott a porta kastélyáig, hol a nagyvezér lakott.

A nagyvezér éppen vacsorájánál ült, midőn a Kapuszi aga berohant hozzá, s megértve a veszélyt, hirtelen eltorlaszoltatá kapuit s a palota

kertjén át családjával és cselédeivel a Bosporuson átmenekült a túlszakra levő Jali kioskba. Az osztrómló tömeg csak az üres falakat találta, azokat lerontá földig.

De a Kapuszi aga palotájában hagyta nejeit, gyermekeit; azokat elfogták a zendülők s legyilkolák irgalmatlanul. Az esthomályban láthatá a vizen keresztül a megmenekült aga, mint lobognak az ég felé palotájának lángjai, s tán hallani vélte azoknak halálsikoltásait, a kiket legjobban szeretett.

Néhány percz múlva odaérkezék hozzájuk Nedzsib Effendi, az egyiptomi alkirály képviselője, ki szintén menekülve jött el palotájából s hírvül hozá, hogy a lázadók egész Sztambul elfoglalák s a menekülő főurak családjain tölték irtóztos bosszújukat.

Palotája tetején állt a szultán és onnan nézte a távolból átvöröslő fényt, mely rémesen világítá be az éjszakát, tűzoszlopokat vetve a sötét Bosporusra.

Riadó menekvők azon rémhírt terjeszték, hogy a szerály ég, s a távolból valóban úgy látszott, mintha az égés lobogványa annak kúpfödeles tornyai közül jőne.

Mahmud egész éjszaka imádkozott; két óra éjfél után egy lovas érkezett vágatva Sztambul felől, kinek paripája, a mint a Begsistas cziprusai alá ért, összerogyott. Maga a lovag azonnal a szultánnal kívánt beszélni. Eléje bocsáták.

Mahmud arcán egy pillanatnyi derű sugára látszott, midőn a lovagot megismeré. Thomár volt

az, ez időben az ekskendzsik Ferikje, a legbátrabb dalia mind a három ozman földön.

Midőn Mahmud elhagyá a szerályt, kiválasztott tizenhat ifjú lovagot kísérei közül, s azokat hátrahagyá palotájában, azon utasítással: hogyha zendülés talál kiütni Sztambulban, a mi előre látható volt, vágják keresztül magokat ellenségeiken és siessenek őt tudósítani.

Thomár egyedül érkezék meg, a többi tizenötöt leverték a lázadók; ő utat tört magának s eljutott a Begsistasig.

— A sárkány fölemelte mind a tizenkét fejét uram, — mondá a szultán előtt — itt az ideje, hogy vagy levágd mind, vagy megegyen országostul.

A szultán, ki nagyon szereté az ifjút, saját kendőjével törle le arczáról az izzadságot s megparancsolá neki, hogy várjon reá oda alatt, az étkezőteremben.

S azzal imádkozott tovább.

Ötödfél órakor, midőn a nap teljes pompájában kelt föl Ázsia kék hegyei közül, leszállt palotája tetejéről a szultán s megparancsolá szolgálóinak és fegyvereseinek, hogy álljanak ki a palota elé. Nem volt vele több harcos ezer ekskendzsinél, s még egyszer annyi számú lovász, szilihdár és bosztandzsinál. Ő maga hölgyeit ment meglátni.

Mindazok bámulva tekintének rá, a kik arczát ez órában látták. A különben oly szelid, oly békés kifejezés helyét büszke harag és halállal daczó bátorság váltotta fel.

Megölelé anyját és a szultána aszszekit, azután

fiát, a trónörököst. Egy könnyet sem láttak szemeiben ez ölelés alatt. Mindnyájan új erőt látszottak szívní lelkesült szemeiből, nem volt szükség reá, hogy őt biztassa más.

Midőn gyermekét egy kezével, nejét másikkal átölelve tartá, így szólt hozzájuk:

— Én most elmegyek. Utam Sztambulba visz; hogy vezet-e vissza? azt nem tudom. De arra esküszöm, hogyha visszatérek, mint országom valódi ura jövök meg. Mit teendtek ti, ha én el talállok veszni?

Milieva arca kigyult e kérdésnél, odavezette Mahmudot a terem hátuljába. A szultán egy nagy halom kerevetpárnát és vánkosokat látott ott felrakva.

— Ha Mahmud elveszett, — szólt a cserkesz hölgy lelkesülten — azok, a kik szerették, megtalálják utána az utat; ám lássák elleneid: nekünk csak hamvainkat fogják itt találni.

Mahmud megcsókolá a nő homlokát; méltó volt az, hogy trónja zsámolyán üljön.

Azzal leszállt udvarába, a boltozatoknál paripáját vezették elé; a szultán Thomárnak inte, hogy tartsa kengyelét, míg felhág. Aztán letört egy ágat turbánja mellett lengő kócsagából s azt az előtte térdelő ifjú fejéhez szúrta.

— Te vezesd az ekskendzsiket. És most, a ki nek kardja van, mutassa meg, hogy viselék azt őseink?

E szavaknál kirántá pallosát a padisah s lovasai élére nyargalva, maga a vezéri helyre állt. Pilla-

nat mulva útban volt a kisdéd csapat Sztambul felé ; elől az ekskendzsik két tömegben villogó szuro-nyokkal, középett a szultán kíséretével, leghátul a lovászok és kertészek.

Mindannyi el volt szánva : meghalni becsülettel, dicsően.

Azonban a fővárosba érve, várakozáson kívül kevés ellenállás fogadta a merész csapatot.

A mult éjjel küzdelmei kifáraszták a zendülőket, a gyujtogatás bevégeztével hozzáfogtak a rablás-hoz, s reggel felé nagyrésze szét volt oszolva a kávéházakban és egyéb mulatóhelyeken.

Mahmud egy támadó csapattal sem találkozott egész a szerályig, az utcák ugyan tömve voltak zajongó csöcselékekkel, de az minden ellenállás nélkül utat nyitott az ekskendzsik tömött rendei előtt ; még csak egy bántó szóval sem illeté a szultánt senki is, inkább a bámulat hangjai voltak itt-ott hallhatók. Az emberek el voltak álmélkodva, midőn a padisaht egy maroknyi fegyveressel megjelenni látták a tomboló vihar közepett, s engedték őt egész békében a szerály kapuin bevonulni.

A minden kapukon keresztültörő ordítás, mely néhány pillanat mulva onnan belülről hangzott, hirdetheté a künnlevőknek, mily lelket öntött a szultán megjelenése a szerályba szorult harcosokba.

Kara Makán megdöbbenve vonta el a lázadók tömegeit a nagyúri palota elől, s a janicsárokat az Etmeidánon csoportfá össze, hol a felfordított üs-tők mellett ki voltak tűzve a zászlók ; az utcza-szegleteken a vad Begtás papok lázíták rekedt or-

dításaikkal a nyugtalan tömegeket s a minaréek tetejéről folytonosan szóltak a lázadási tülkök, csak olykor hallgatva el, midőn a nap őt részében az imámok Allah dicsőítésére hívák fel az ozmán népet. A namazát hangjai előtt még a bősziült népvihar is elcsendesült, s csak a végső hangok után kezdte újra.

Sztambul fenékkal volt felfordulva, a szemét a felszínen úszott. A hamálok (a teherhordók testületei), a vízhordók, a csónakosok mind a janicsárok mellé álltak s roppant számra növeszték a felázadt tömeget. Minden mecset, minden kaszárnya hatalmukban volt már, maguk a Dardanellák tornyai is megnyiták a janicsárokkal szövetséges jamakok előtt kapuikat, a szultán be volt zárva palotájába.

A janicsárok arról gondolkoztak, hogy ostrommal vegyék be a magas porta épületét, e végett elküldék kikiáltóikat a dzsebedzsik (táborkovácsok) testületéhez, mely nehéz ágyúival a Sófia mecset táján táborzott, hogy őket az ostrom megkezdésére felszólítsák.

A janicsárok küldöttje rövid dühös szónoklattal hitta meg a dzsebedzsiket a véres mulatságra. Azok sokáig tétovázva hallgattak; egyszerre azonban a tömegek közül egy lövés történt s a szónok halva rogyott össze. Erre a többi dzsebedzsik rárohantak a janicsárküldöttekre, leverték őket, s midőn valamennyinek a fejeit egy helyre hányták, egyhangúlag kiáltának fel: «éljen a szultán!» s azzal fölkerelkedtek, fölvonultak mindenestül a sze-

rály elé, ott ütötték fel ágyúikat a lázadók ellenében.

Dél felé harsogó zene mellett érkezett meg a Kapudán, Ibrahim, kinek mellékneve a «pokolbeli», négyezer hajóskatona és negyven ágyúval; néhány óranegyed múlva a Jali kioszk felől lehete látni Mehemed nagyvezér előnyomuló hadait, ki az éj oltalma alatt összegyűjté az ázsiai seregeket, melyek mindig ellenségei voltak a janicsároknak. A janicsáraga elhozá a Tophánában fekvő komparadzsikát. Az érkező tömegek vérszomjas üdvkiáltásokkal fogadák egymást. A vezérek arczán látszott, hogy ezúttal nem fognak egy lépést is engedni, hogy ma vagy a janicsároknak, vagy az ozman birodalomnak végórája ütött.

Ekkor megnyitlak a szerály kapui s a főhivatalnokok és az ulémák kíséretében előlépett a szultán.

Az ulémák, az imámok és a hadvezérek félkörben álltak a kapu körül; a szultán a legmagasabb lépcsőn maradt.

Teljes padisahdíszöltözetében állt ott, egyik kezében a próféta zászlóját, másikban egy kivont kardot tartva.

— Mit érdemlenek a lázadók? — kérdé erős átható hangon a sheik-ul-izlamtól — kik Allah és a vallás feje, a padisah ellen feltámadtak?

A főmufti áhitattal felelt:

— Azt mondja az Alkorán: ha az igaztalanok testvéreiket megtámadják, öld meg őket

— Úgy esküdjetek a próféta zászlójára, hogy kiirtjátok azokat, kik fegyvert fogtak ellenem,

A vezérek megcsókolák a szent lobogót és esküt tevének, hogy megvédik azt utolsó csepp vérükig.

— És most zárjátok be a kapukat! — monda a szultán s egyszerre parancs indíttatott Sztambul minden kapuihoz, hogy az ott levő őrségek állják el a kijáráásokat. Innen a két harcos fél közül egyik élve ki nem fog menni.

— Hosszú élet a szultánnak, halál a janicsároknak! — hangzék ötvenezer ajakról a szerály előtt.

A szultán maga akarta vezetni a sereget a lázadók ellen, de vezérei lábaihoz borultak s a próféta nevére kérték, hogy ne tegye ki életét. Legalább kardját adta át a nagyvezérnek, hogyha ő nem, fegyvere fürödhessék a lázadók vérében.

A kapuk be voltak zárva. E tény borzalommal tölté el a lázadók szívét. Sejték, hogy ezen nap után nem következik másik nap, hogy az engedésnek, a kibékülésnek nincs keze többé, csak a kardforgatásnak, az öldöklésnek.

Mind az Etmeidán körül gyülekeztek, ledönték az utczákon az épületeket s torlaszokat raktak belőlök. Rossz jel a lázadásra, ha az már védelemre szorul.

Dübürgő dobszó mellett közeledének lassankint a nagyvezér seregei: a janicsárok torlaszai előtt megjelent a Dülbendár aga, kezében tartva a Szandzsák-sérifet, s felszólítá a zendülőket, hogy oszoljanak szét és térjenek meg a szent zászló alá.

A zendülők átka elnyomta szavait.

Kara Makán szava túldörgé az átkot és szidal-

mat, mit a fanatizált tömeg az ozman vallás meg-
rontói ellen szórt.

— Töröljétek el az új rendszabályt, adjátok ki az istentelenek fejeit, kik a Hatti-Sérifet aláírták, a Kapuszi agát, a nagyvezért, a főmuftit és Nedzsib Effendit! Ezt kívánják a janicsárok ortái és a velők egyesült becsületes jamákok, kajikdzsik és hamálok, kik megmaradtak Istenhez hű mozlimeknek.

Háromszor intézte a Dülbendär aga a felhívást hozzájuk, mindháromszor ugyane feleletet kapta. A vezérek fejeit kívánták:

Mahmud előde, Szelim, hasonló kívánságra kiadá vezérei fejeit; Mahmud ketté töré fejök fölött a kardot s a porba vetve kiáltá:

— A mint e kard kettétörtetett és senki azt többé össze nem forrasztja, akként töressenek ök ketté és senki föl ne támaszsza őket.

A következő pillanatban mennydörögtek a polbeli Ibrahim ágyúi az Etmeidánon; a rongy faházak sorait keresztültörték a bombák, s az utcákon tört résen át előrohant Husszein basa, mellette Thomár bég az ekskendzsik élén.

Az új harczosok gyűlölt alakjára veszett dühvel rohant e janicsárhad, de az első pillanat meggyőzé őket arról, hogy a szurony hatalmasabb fegyver, mint a handzsár. Thomár bég maga rohant legelől, szuronyával utat törve magának s mint az éles ék, befúrva magát a zendülők tömegei közé.

Ez oldalon nem volt szabadulás. Most a kétségbeesés dühével veték magokat a lázadók Ibrahim

ágyútelepeire, háromszor nekitódulva a halált okádó tűztelepeknek, s mindháromszor holtakkal tömve meg az utczákat, kiket az irtó kartácsok halomra arattak.

Vége, vége volt mindennek, — Begtas kertjének virágai minden oldalon megverve, meggyalázva az új katonák által, futva menekültek a nagy négyszögű kaszárnyába, mely az Etmeidán háttérét elfoglalá.

Kara Makán nem érte még a gyalázat óráját; egy ágyúgolyó úgy elhordta fejét, hogy csak övéről ismertek hullájára.

A kaszárnya falain belől még utolsó kétségbeesett harczhoz készültek a janicsárok. Késő volt már: a pokolbeli Ibrahim tüzes golyókkal kezdé lövetni a kaszárnyát s egy óra alatt lángokban állt az egész roppant épület; a ki a kapukon belől volt, ott is maradt; ott kelle nekik elveszniök együtt. A lángok ropogása között hangzott a halálordítás, mindig erősebben a láng, mindig gyöngébben a halál szava. A vezérek körülálltak, egy-némely szemében rejtett könny is csilloghatott. Mégis vitéz hadsereg volt!

Volt!

Ez a szó beszél sorsáról.

Ezen a napon húszezer janicsár hullott el a padisah parancsára. A kiket el nem ért a golyó és a kard, megölte a zsinég és a bárd, hulláik átadattak a Bosporusnak, s a távol tenger hullámai sokáig hánytak ki fejetlen testeket a messze vidékek partjaira. Ezek Begtas virágai voltak.

A janicsár név kitöröltetett az ozman história lapjairól.

Ruházatjuk, jelvényeik viselése halálbüntetés alatt lón megtiltva.

Kaszárnyáikat alapjaikból felforgatták, zászlóikat összetörték, üstjeiket széthasogatták, emlékükre átkot mondtak.

A Begtas papok rendje örökre megszüntettetett, klastromaik lerontattak, birtokuk az országra szállt.

Így lett vége a századok óta fennállott katonai rendnek, melyet a bölcs Csendereli alapított, s mely annyi dicsőséget szerzett az ozman fegyvereknek.

Most már neveiket sem szabad kimondani többé.

De a véres mütét után újult erővel támadt fel az ozman nemzet, s új életének dicsteljes napjait azon kéznek köszönheti, mely a nemzet két legnagyobb ellenségét, Tepelentit és a janicsárokat letörte.

★

Vajjon mit szól Halil Patrona, midőn az Alsiráth hídjai előtt húszezeren jelentek meg egyszerre azok utódai közül, kik őt hasonló merényért száztíz év előtt meggyilkolák?

AZ EGYIPTUSI RÓZSA.

I.

A Sphinx.

Az enyészet szelleme ül a sivatagon.

Hosszan, szélesen, körül kietlen, halomtalan a tér. Sehol egy fa, sehol egy virágos domb, sehol egy oáz. — Mindenütt, merre szem lát, sárga, halottsárga fővénytenger terül, melynek torlataiból itt-ott fehérülő csontok merednek elő s levételen, virágtalan vörös tövisek, miknek kemény gyökere még az izzó homokban is talál táplálékot.

Hosszú vonalakban fenevadak mély nyomai vonulnak át a fővényen.

Olykor a sápadt látkörön karcsú antilopék nyargalnak végig, űzve éhdühös hiénáktól; vagy eltévedt karavánok vonulnak fáradt menettel az útnélküli síkon keresztül.

Majd, mintha fáradt mennydörgés gördülne végig a sivatagon, a puszták királya, az éhszomjas oroszlán ordítása hallik, zúgva, mint a föld alatt hőmpölygő földrengés moraja.

Messze, — szemet és gondolatot kifárasztó távolban, — mintegy a világ határán kívül, három pyramis ködképe látszik, azon pyramidoké, miket Cheops, Chefren és Mycerinos királyok építtettek,

siremlékül mumiáik számára, ezelőtti háromezer esztendővel.

A pusztaság felett, melynek láthatára az ég sárga széleivel olvad össze, magánosan áll ki a homokból egy emberi fő, egy óriási nő feje, veres porphyrkőből faragva, melynek üres szemodvai a távol messzeségbe néznek, arcza fölemelve, szája nyitva áll, mintha minden perczben meg akarna szólamlani, hogy véresen-átkos jövődőt mondjon a világnak.

E bálvány az óvilág hét csodáinak egyike, a Sphinx.

Istenség volt egykor, most néma kődarab. A nép, mely imádta, rég, rég megszűnt lenni s most magánosan áll, imádatlan ismeretlen szobor, a pusztá közepén, kétharmadát eltemette a repülő homok.

Mi ismeretlen bűv rejtélye rémlik a kőarcz kifejezésében! Minden vonása homályos, mysticus phantasia nyomait viseli magán, mely phantasia rég kihalt, elenyészett, semmihez sem hasonlítva, a mi mostani; de nyomokat hagyva hátra időt nem ismerő emlékekben, melyek, mint egy kihalt világ megkövült csontvázai, szavakat tartogatnak, miket semmi élő nem ért, — mág körülök egy nemzet a másik után, mint elfutott felhő árnyéka, nyom nélkül elenyészik: ők, mintha túl akarnák élni a világot, az időt magát, holt életöket egyik évezredből a másikba viszik . . . Itt egy kőcoloss, melynek letört feje lábainál hever; amott egy halom, mely összedült templomok romjaiból támadt, fölötte a vad aloe örök tövise kéklik. Túl rajta halmos

mező, a mumiák mezeje, melyet ezredek óta meg nem rothadt holt tetemek laknak . . . Mind megannyi emlékek a föld fiatal korából, mikor még óriásokat tudott szülni a föld, titáni testben titáni lelkeket, kiknek csontvázait ritkaságai gyűjteményébe rakja az utókor s bámulja azokat. Lesz-e kor, mely minket is bámulni fog? . . .

A Sphinx nyílt szemüreglein át annak üreges belsejébe juthatni. A koponya hátuljában kisded czella van, akkora, hogy benne egy ember megfér, honnét rejtelmesen készült acusticai csövek vezetnek a száj üregébe, s beomladozott lejárások sötét pinczeaknák rejtekeibe.

Néhány század előtt, midőn ez üreget fölfedezték, abban egy fehér mumiát találtak, egy fehér hölgy tetemeit zöld márvány sarcophagba zárva. A mumia kebléig kemény, égetett cserépbe volt burkolva, mely felhajlott fejéig s összetett kezeit lefoglalá, mindenütt dúsan aranyozott és színeiket meg nem hagyó kék és piros arabeskekkel ékítve. Feje körül a cserép pólára, mint szűzi koszorú, egy sor fehér lepke volt emaillozva, a lepke volt az egyiptusiaknál a halhatatlanság jelképe. Az egész mumia erős ambra- és balzsamillattól volt áthatva s arca vonásai teljesen megtarták egykori kifejezésöket; úgy látszik, mintha csak rendesen aludt volna, az első megszólításra felébredendő, hogy elmondja két évezred alatti álmait.

Gyönyörű fiatal hölgy lehetett. — Más mumiákon oly valami összehuzódottsága, pergamentapintata és sötét cserszíne van a bőrnek; — ez

fehér volt, mint a tajtékkő és fényesen sima, kiszáradt, de rugalmas és redőtlen, s valami felesleges költői malaszt derengett szelid arcza gyöngéd korrajzain.

Ifjan, nagyon ifjan kellett meghalnia: még homlokán egy redő sem volt, s arcza és egész teste majdnem átlátszó vala. Hosszú, selyemnél puhább és hollónál feketébb hajzat borult gömbölyű vállaira s rendetlenül terült el a leggyönyörűbb idomú kebel halmain. Sokan azt tartják: hogy az ember haja, növényi életénél fogva, a halál után is folyton növekedik. Úgy látszott e mumión is, melynek haja fönt bámulatos gonddal inkább szőve, mint összefonva, alul pedig rendetlenül egymásba szívsza zilálva volt s a koporsót félig benőtte.

A kebel halmai közé pedig ezüst tollú nyíl volt mélyen beszúrva, melynek tollán ó-chaldæi betűkkel e név volt felírva: «SANHERIB».

Sanherib király kegyetlen király volt, nevére a történet jól emlékezik; hát te szelid angyal, mely nevet viseltél? Mily szép világ lehetett kebled édenén belül, midőn azt a halál ily ifjan örökre bezárta? tán szerettél, tán boldog voltál akkor? s a halál ott feledte arczodon a menyasszonyi boldog szendeséget s kétezer év nem mert hozzá nyulni? . . .

Ébredj föl, oh szelid alvója a hideg túlvilágnak, ébredj föl, a költő teremő szava hí!

Ébredj föl egy perczre, nyisd föl szemeidet, hívd vissza a lelket, melyet ezredek óta vándorolni küldél s mely most tán egy rózsaszínű felhő,

vagy egy halavány csillag, vagy egy fehér hattyú költöző lakója. Hallja már a föld ismét szavaid csengését s virágozzék ismét arcod mosolyától.

A halmok, miken most forró fővény sárgul, zöldüljenek ki, s melyek most zöldek, nyiljanak meg és adják vissza halottaikat!

Kik alusznak jeltelen sirokban s végig álmodtak kétezer esztendőt, támadjanak föl!

A tornyok, miknek faragott kövei a földön szét-szórva hevernek, emeljék fel újra felleget érő ormaikat! — paloták porticusai álljanak ott, hol most elvadult ligetek zöldellenek; a sivatagon, melyben emberi láb nyoma nem látható, legyen élet és nép!

Legyen úgy, mint volt ez előtt kétezer esztendővel. — — — — —

— — — — —

II.

A Typhon.

Krisztus előtt kétszázhuszadik évet számlálunk. — Egyiptus virágzásban van. — A Pharaók trónján Thyrhaca király ült, a békeszerető.

Tavas van, a Nilus visszatért évszaki áradásaiból, áldást és virágokat hagyva maga után.

Egyiptus virányain örök tavasz zöldül, s még nem hullott le a fa levele, már új virág bimbózik rajta . . .

Mi szép voltál te egykor, Mizráim földe, Egyiptom! mi nagy, mi dicső! . . .

Az Isten, midőn kiűzte az embert paradicsomból, azzal mutatta meg, hogy őt még nem szünt meg szeretni, hogy téged teremte!

Gazdag mezőiden szelid nyájak legeltek — a föld gyümölcsöt és gabonát termett, — a szél vetette, a Nilus megöntözte azokat; az embernek csak aratnia kellett. Tejjel, mézzel folytak patakjaid s egednek mosolya egyik tavasztól a másikig tartott.

Száz város épült határaidon belől, fény és gazdagság hirhedt lakhelyei, miket az utókor bámulva emleget.

Ott volt a gazdag Canopus, melynek alabastrom palotáit aranyozott homlokú oszlopzatok tarták, — ott volt Baboul, az afrikai Babylon, hol a háztetők virágos kertekkel voltak beültetve. Heliopolis, a napnak egészen bearanyozott templomával; a másfél millió lakosú Memphis; a híres Thebæ, melynek égetett bástyái száz kapura nyiltak. — Sais a királyi temetővel s azon kőtemplommal, mit négy mértföldnyiről készen vittek oda, — és több számtalan, miknek neveit emberi ajk nem mondja ki többé s miknek kövei felett most a fellah rab-szolgák kecskéket legeltetnek.

Távol, a Mæris tava mellett, a Memnon szobrain túl három pyramis áll, három emberkézrakta hegy; oldalaik síma fehér márvánnyal vannak befedve, mely mint óriási tükör veri vissza a nap ragyogását.

E gúlák egyikének csúcsán a szédfő magasban egy nőalakot venni észre, mint halvány ge-

niust, kinek tekintete messze a sivatag határain vész el.

Gyönyörű fiatal leány. Fekete aczélfényű hajfűrteit aranyperczek szorítják hátul össze tömött nehéz füzérre, egyes kiszabadult fűrtökkel a szél enyeleg.

Arcza aranszínű a lemenő nap sugáraitól, melybe rózsapírt vegyít a szív melege; szemeiben valami átható naphevű paráztűz ég, oly összeillő az emelkedett halványpiros ajkak jóserejével.

Hosszú fehér öltöny ezüst csillagokkal áttörve fellelgezi körül ideál termetét, gyönyörű keblén ezüst talizmánövvel átszorítva, mely öv nem tágabb két férfi-arasznál. Kezeivel a pyamis csúcsának egy szegletkövére támaszkodik, s az alatta szédelgő mélységbe mereng le tekintetével. — Körül hullámzó rizsvetemények területnek, mint hamvas-zöld bársony, áttörve a safflor aranszín virágaival; távolabb sötét ébenfa-rengeteg borul a hegyekre, melynek homályából fehér oheliskok nyujtják fel karcsú szobraikat, a dombokat pálmaligetek fedik s messze a kék távolban halvány akáczerdők jelölik a Nilus folyását, mely közülök néhol, mint fénylő ezüstszalag, kivillanik.

A hölgy szemei merészen néznek a lemenő napba, melynek sugárai nem lángolóbbak, mint az ő szeméből kilövellő sugarak.

Néz, hallgat, mintha mértföldről akarna hallani; fátyolából a szél gloriát csinál feje körül.

A távol Holdhegyek nagyszerű oltárként füstölögnek a halványodó égre.

A messze városokból alig hallhatóan cseng fel a Maneros ájtatos éneke, meg-megszakadva a távolság miatt.

Az ibisek hosszú félkörű csapatokban röpködnek keresztül a napsütötte égen a Nilus partjai felé, egyes bánatos hangokat kiáltva le a magasból, — néha összeütődött szárnyaik csatánása hallik.

Fellege nincsen az égnek, — e föld nem hallja teremője haragszavát, a mennydörgést soha; csak áldásait érzi; a Nilust és a napvilágot . . .

Hirtelen elsötétül a táj, a nap letűnt s rögtön éjszaka áll be, — a szürkület alig tart néhány percig, a földre harmat, az égre csillagok szállanak, míg szerte a helységek kúptetőin egyes órvilágok gyuladnak ki, — az oltárok tüzei, kék, piros és zöld lángok, fehéres, illatos hálafüstöt lehelve a sötétkék mennyboltozat felé.

Csak messze a keleti láthatáron marad némi világosság, mintha a lybi síkok homokja fénylenék fel s viszfényével elsápasztaná az eget, — világosság és mégis homály mindinkább terjedő, nem mint a szürkület, hanem mintha sárga füstfelleg emelkednék s nőne fel az égre, a csillagokat egyenként kioltogató. Ez rémületes előjele azon száraz fojtó viharnak, melynek átkos neve «a Typhon». — E sápadtság egyre terjed az égen. Csillagok futnak alá.

E halvány éji fénynél, messze a láthatáron két tábor verekedik, csataordításaik messze hallatszanak az éjben. Az egyik kicsinyded tömött phalanx, a másik töménytelen csoport; messziről mint két

fekete folt látszanak, a mint egymást hol előre, hol hátra nyomják.

Olykor egyik táborról a másikra fellegek szállanak, nyílak fellegei.

Sokáig küzdenek, az ütközet a késő éjszakába nyúlik. A fehér hölgy a pyramidon nem látszik többé az éj homályától, de hangzik a lég magasából alá varázsigézetű csataének, melyre a távoli szent berkekből az ibisek szomorú egyhangja felelget vissza, s messze, messze a kardok csattogásai.

Éjfél felé a csatazaj lankad. A halálsárga hold feljön. — Már csak egy sereg van a síkon, mely a naphosszú bajvívás után pihenni ül, elnyugszik.

A másik hova lett? . . .

Némult halottak fekszenek a síkon . . .

Az égen az ordító Typhon fekete szárnyai látszanak, felhőalakban, viharebességben!

Lenn pedig a síkon egy lovag vágtat, sebesen nyargalva az ütközet tájáról. — Paripája fehér, maga fekete. A dobogás nem hallik, csak a rohanó mén végerőlködését látni. A lovag hallja a magasból alászálló ének hangjait, mindig közelebb ér a pyramidhoz, ott lova összerogyik vele, s ő a gúla egy harántos nyílásán eltűnik.

Nagysokára ismét megjelenik, fenn a pyramid-hegyen, a fehér hölgy mellett; termete óriási, fején rézsisak, tele horpadásokkal; mellét átluggatott rézpánczél fedi, arca fekete és fénylő, mintha érzezből volna öntve, tagjai izmosak, kezében hűvelytelen görbe kard van; homlokáról izzadság, kardjáról vér csepeg.

— Bevégeztem, a mit parancsoltál, — szól fuladt hangon az æthiop, s erejetörten összerogyik a hölgy lábainál.

Tiz sebből foly vére.

— Osiris nagy, — szól a hölgy, a sebesülthöz lehajolva, s gyöngéden emelé annak fejét ölébe s bársonykezelével végig simítá por- és verejtéklepte arczát.

— Hogy vagy, Athániel?

A bajnok fölemeli lankadt szemeit s boldogult örömmel rebegi:

— Nagyon jól.

Vére végig csepeg a hölgy fehér ruházatán.

Térdére emelkedik, nagy erős karja reszket, a mint a távolba elmutat vele. Látod amott a pusztán a sötét foltot? Az Sanherib tábora. — Látod az ég szélén ama sötét foltot? Az Typhon tábora. Az éjjel találkozni fog e két tábor, s a ki Typhonnal találkozik, megrövidülnek esztendei.

— Köszönöm, Athániel, köszönöm! Isis megrövidítendi azért halálod utáni bujdosásod ezred-évét. Te nem hagytad az ellent a meroëi határon átkelni, mielőtt a Typhonnal találkozandott, a halál angyalával. — Hol hagytad sereged?

— Ott a síkon. Mind ott maradtak. Küzdöttek reggeltől estig, mint az oroszán, — mostan pedig alusznak, csendesen alusznak. Typhon meleg párnát fog majd rájuk takarni, meleg homokpárnát, hogy a hiénák fel ne keltsék az alvókat.

— Egyedül maradtál?

— Tízezer közül.

— Béke velök. Lelkeik énekhangos madarakba költözzenek, testeik épen maradjanak világ végezetéig. Béke velök, béke velök!

A lég, mintha megértette volna az áldás szavait, langyon ömledezett a leküzdött csatatér felé, hol az ellenséges tábor őrtüzei kezdtek kigyuladozni.

Az æthiop sohajtva szólt: — «Sanherib király 180,000 harczost hoz határainkra».

A hölgy felelé: — «De nem tudja, hogy hányat fog visszavinni.»

— Sanherib király Egyiptus koronáját akarja feltenni fejére.

— De nem tudja, hogy saját koronáját meddig viseli fején.

— Sanherib király zsoldosainak ígérte Egyiptus szűzeit rableányokul.

— De a babyloni özvegyeknek nem ígért férje-
ket! — — — — —

III.

Asnaphar.

Az ég szemei ragyogtak, ragyogott a fűben is a harmat. Aludt élő és nem élő nyugodtan: a lepke a virág kelyhében, az oroszlán sivár barlangjában s az ember szívében szerelem és harag. Csak néha vetődtek egyes üvöltő hangok e virányhon felé. Talán a Saamiel süvölt, mint a halottakat temeti? Vagy a mocsárok calmusberkeiben ví a Behemoth a szarvorrúval halálos csatákat vagy

a vad Hyksos távol kúrthangja volt ez? . . . Vagy tán csak álom? . . .

Egy virágos domb tetején feküdt magányosan az ó-világ hét csodáinak egyike, a Sphinx, egy hat ölnyi magasságú bálvány, veres porphyrkőből faragva. Arcza bűvös-bájos ideál nőarcz, keble is nőé, míg többi termete tigrisalakká válik, éles-körmű, durvaizmú fenevaddá, mely farkával a földet látszik korbácsolni.

A rejtélyes alak, arctól kebleig, vékony érczelemezzel van bevonva, melynek színe azurkék, a milyen ércz mai időkben nem találhatik, a régiek kék ezüstnek nevezték.

A talapzat, melyen a bálvány nyugszik, tömerek rejtelmes alakok faragott domborműveivel van ékesítve: szárnyas kigyók, százkezü csodák, emberarcú pillangók s madárfejú emberalakok, köztök néhány, még akkor emléken élt vízözön előtti alakok: plesiosaurus és mastodon, s felül az alak homlokába vésve egy szárnyas golyó, miknek csodás összeállítása, homályos, ismeretlen ábraképe marad a multak hang- és alaktalan szellemének.

A bálvány oldalai körül vidámzöld robinák nyilnak illatos ezüstfehér virágfürtökben, míg köveire az acanthus kúsztatja fel fényes, kövér levelű indáit. Kétfelől terebély czedrusok sorai vonulnak el mellette s illatos olajfák csoportozati, miknek virága s gyümölcse szent. Köztük a szemérmes mimosa, melynek levelei a szélcsendű légben rezgenek, s a gyógyerejű aloé, mely másutt minden száz évben egyszer, itt minden évben százszor nyit virágot.

A csillagfénynél látni ködképét azon roppant templomnak, mely az egyiptusi országisten, Serapis tiszteletére épült, s melyből most csak egyetlen óriási oszlop áll fenn, mely Pompejus oszlopának neveztetik. (Gyanítják, hogy e sorsüldözötte hőst ez oszlop alá temették.) Távolabb az est ködében látni a kőoroszlának sorait, mik egymással szemközt állítva, nem tudni, mi célra alkottatának.

Messze és közel számtalan obelisk és évgnomon, roppant napórák és szentek szentjei lepik el a tért, regényes pálmacsoportok és aloébozótoktól körülzöldelve.

A Sphinx előtt egy meteorhárfa van felállítva: két magas kőoszlop, mire tizenkét diatonicus érczhúr van feszítve, miken a szél keze vagy ábrándos szellemek ujjai játszanak. — Ez oszlopok leg-tetejükig be vannak fonva a vad jalappa virágtölcséres indáitól.

A hold kiemelkedik hegyei mögül, s a mint első tejvilágát szétönti a tájon, megzendül a léghárfa, könnyű szellő pengeti meg összhangzó húrjait s zeng dalt a tündér világnak rajta, lágy remegő, ezer változatú dalt, mit a lég messze elhord és széteszt a vidéken. A félig világos légben a pálma levele csillog s ezüstszárnnyú madarak szállnak ligetről ligetre.

Ezüst pánczélú lovag száll hófehér lovon a síkon keresztül.

Fehér sisakszalagja s lovának fehér sörénye repülnek a légben; alig látszik a fűhöz érni, oly könnyedén suhan; háta mögött nehéz phalanxok

sorai maradnak el, fénylő paizsaik megvillannak olykor az éji fényben.

A fehér lovag megállítja lovát a Sphinx előtt. Szép fiatal caucasai vonásain babonás illetődés látszik kifejezve; tekintete oly méla, oly ábrándos, mintha nem is ébren, hanem álmaiban járna.

Kopjája hegyét végig húzza a hárfa húrjain, mik reszketve csendülnek meg ez érintésre, egymásba vibrált hangokon, s lassú, hullámozó utószövegben enyészik el harmoniájuk.

Éz volt a szokott jelhang, melyre a Sphinx homályos félértelmű jósfielelete következék.

— Üdvöz légy nap unokája, Asnaphar! — hangzék édes szelid hang a kőcsoda nyílt ajkairól. — Üdvöz légy egy év múlva Babylonia fejedelme, Assurhaddan! . . . Üdvözlégy Sanherib fia, Asnaphar . . . — s ujólag elhallgatott.

A fiatal királyfi, ki még akkor húsz éves nem vala, s kinek honn két idősb testvére maradt, bámulva szállt le a jóslat után lováról s közelebb lépve a beszédes szoborhoz halk, szinte féltett hangon szóla hozzá:

— Idegen istenség, ki a szivekbe és jövőendőbe látsz, ne főmre jósold a koronát, hanem add vissza szívem koronáját; ha látsz e szívbe, lásd benne a végtelen szerelmet, mely maga egy világ, tele fájdalommal; ha látsz a jövőendőbe, szólj: tündéridek legszebbikét, a liliomarczú és napszerű szüzet, kit szívem Egyiptus rózsájának nevez, fogom-e látni ismét? mikor és hol? Fogom-e édes szavait hallani, mi szebbek az Izedek énekénél? mikor és hol?

... A Sphinx nem felelt.

— Oh válaszolj! — rimánkodék a gyermekarcú lovag, szép vonásai könnyörével meg akarta lágyítani a hideg kőarcot. — Chrysanthemumokból ültetek ligetet tájad körül, ha őt feltalálom. Koronádat gyöngyökkel rakom ki, tájad szent lészen, és átkozott, a ki kezét ellened fölemeli.

A Sphinx nem felelt, csak a hárfa húrjai rezzenetek meg olykor s távolban az oncák süvöltése hallék.

— Nézd, — kiálta az ifjú királyi büszkeséggel emelve föl arcát, — nézd az őrtüzeket, mik amott a távolban ragyognak. Egy intésem — s büszke arczod a földet csókolja, s idegen bujdosók fogják neveiket omladékod köveibe vésni, és ki tájadra lép, megfogja a tövis s megmarja a kígyó, s nem lesz pusztultabb hely, mint a hol te álltál, nem lesz gúnyosabb név, mint a te neved volt. Esküszöm a napra, a ki ősapám volt.

És az ifjú arca nem volt könnyörgő többé. Ben-született fönség haragja ragyogott fejedelmi arcán, szemei villámok, hangja mennydörgés volt.

— Felelj, vagy légy semmivé! — kiáltá a rémnek s kopjája nyilával végig vágott a hárfa húrjain.

Fájdalmas, őrült hangzavarban pattogtak azok szét, s a Sphinx ajkairól mély, fenyegető, kábító zúgás hallatszott, mint egy óriási harang utózúgása, vagy mint egy megrendített érzopalánké; oly félelmes, oly rémleges hang, mintha égből és föld alól jőne egy időben, — nehéz, szívvel érezhető hang.

A paripa rémkedve ágaskodott, szökelt és vadul

nyeríte. Asnaphar kábultan rogyott arcczal a földre; még egy percz s a bűvös hang szívét agyon fojtja.

Hirtelen megszakadt a zúgás s édesen csengő hang hallatszék mint az üvegharang zenéje, melynek ütdje a szél.

— Nap unokája, Asnaphar! mi ragyogóbb a csillagnál?

Az ifjú újra élni látszék e hangban s lélekre gyúlva felele:

— A szerelem reménye.

— Mi édesebb a méznél?

— A szerelem gyönyöre.

— Mi fájdalmasabb a halál fájdalmánál?

— A szerelem fájdalma.

És hangzék ekkor oly tiszta hangon, minőt csak lélek ajka adhat:

— Nap unokája! Asnaphar, menj hajnal előtt a Moeris jobb partjára, ott a pyramidhoz közel fogod találni kedvesedet, kit Egyiptus rózsájának nevezsz.

S ismét néma lett minden.

— Köszönöm! — szólt szabadult fohászszal az ifjú assyri s hátateljesen tekintte fel a Sphinx ábrándos, holdvilágsütötte kőarczára, mely nyitott szemekkel bámult le a csöndlakta vidékre. — Homlokán a kék ezüst diadém ragyogott.

— Mint hasonlít ez arcz az övéhez! — suttogá magában elmerengve.

IV.

A Moeris szigete.

Melyik király oly gazdag, mint a nap? — Egész országot hint be arannyal, mikor fölébred, — harmatot iszik millió virágból, — száz nemzet borul előtte térdre s imádja benne istenét, és az erdők madarai mind a napot dicsérik, a napnak énekelnek!

Végig tekint a sikon sugár tekintetével, melyből világ és melegség árad, — minden, a mi sötét és a sötétségnek lakója, elbujik előle, s fölébred minden, a mi szép és az Istené. A virágok kinyitják kelyheiket, mézzel kínálva az aranszárnyú lepét, míg a lég magasából alig látható madárcák zengik alá tündéres ábrándjaikat.

A Moeris tavának felszínét ezüsttel fodrozza a reggeli szellő, mely habfodor között a nap messze elnyúlt képe, mint roppant tűzbálvány fekszik végig.

E tavat emberi kezek ásták, körülötte három stadium s vizeit a Nilusból húzza le mérföldnyi hosszú csatornákon.

Közepén kisdud sziget van, melyen virágzó olajfák berkéből magas gránit-obeliszk emelé föl hieroglyphes homlokát, legcsúcsán koronázott leopard ül aranyozott tripuson.

A víz fölött néha apró repülő halak seregei vetődnek fel, üldözőjüket, a formátlan delphint kerülve s ismét visszahullnak, ha a fehér halászhéja közéjük lecsap.

Az egész ég oly friss kékszínű, az egész föld oly eleven smaragd-zománczú: életet, virágillatot lehel ég és föld.

Itt e tő partján virágos pálma ernyője alatt várta szellemősének, a napnak feljöttét Asnaphar. Arany mellvértje tükrétől visszaragyogott annak gyémántképe.

Asnaphar soha sem látta oly ragyogónak a napot, soha oly biborszínűnek az eget, mint most. A szerelem szép rózsaszín üveg, az egész világ hajnalszint mutat rajta.

Levette sisakját, s ős perzsa szokásként a lotus tányérlevelében meggyúlt harmat égből szállt vizével megmosta arcát és homlokát. A nap fölitta arczáról a harmatot és Asnaphar soha sem érzé a nap sugarait oly melegeknek, mint most. — Hisz a szerelem szint oly napja a szívnek, milyen Helios a világnak, van hajnala, van éjszakája... ha a nap lemegy: a hold jó fel helyébe; ha a szerelem leáldozik: feljő helyette az emlékezet holdvilága...

... Asnaphar — Sanherib assyri fejedelem fia volt, — mely fejedelem nevét mint isten ostorát énekli meg a próféták könyve, — kinek királyi pálczája előtt meghajolt minden nemzet s térdhajtásnak és aranynak adóját fizette rabszolgadsíjul neki. Syria, Pontus, Palæstina, Media és Egyiptus voltak e szolgatartományok. Ez utóbbi hódolata jeléül két kezest adott Sanheribnek: egy férfit és egy leányt. A férfi az æthiop Sabaco királyi nemzetségg ivadéka volt, neve Athaniel, — a leány

Amasis király unokája, Jóné, kit a babyloni udvarban egyiptusi rózsának neveztek.

Két évig voltak ők Sanherib király fényes udvarában, hol az idegen rózsabimbó a perzsa királyfi szívében töviseit betördelé. Ekkor a leány kezestársával együtt hazájába visszaszökött.

A szerelem szelid nemtője felett a honszerelem Leviathánja győzött. A királyi szűz hazája rabbilincseit akarta széttörni s eltépte először is szíve rózsabilincseit.

Az egy hazának két rabgyermeké az idegen földön kifejté egymásban a honérzetek ábrándos szenvedélyeit, s a két fejedelmi vér éltét tevő föl, hogy a közhazának vissza adja szabadsága kincsét.

Ah! két ezred előtt jobban tudták érezni e szót: «honszeretet», mint a fölvilágosodás művelt századában; — hon és vallás akkor egy eszme volt, a nép kijelentett vallása ábrándos hitében tartotta fön egységét: csatáiban is istene oltáraiért küzdött, s nem fájt neki úgy a rabláncz, mint ha idegen bálvány előtt kellett meghajtania arczát; s e rajoskodás volt honszeretetének poésisa, s maig is él két nemzet emléke, miket a fanatizmus — átkul-e vagy jutalmul? — elenyészthetlenné tett. Egyiknek ismeretlen holt nyelvű imái maradtak, miket nincs többé haragos bosszúálló Isten, a ki meghallgasson s választott népeért mostoha fiaként verje az idegen népek millióit; másiknak pedig holt bálványai maradtak, mihez nincsen, a ki imádkozni térjen.

Mily nyomasztó eszme: meghalni és el nem feledtetni! holttestté válni és el nem enyészhetni!...

...Ült pedig ez időben Egyiptus trónusán Thyrhaca király, a békeszerető, ki soha állatnak húsát meg nem evé, és kinek palotája tele volt pókokkal s más házi bogarakkal, mert nem szívelheté a király, hogy más élő állat ő miatta rövidséget szenvedjen.

Az egyiptusi nép pedig el volt nyomva s a szabadságnak nevét sem ismeré; izzadott és éhezett az istenáldotta földön, s míg egy-egy királyi sír-emléken évekig dolgozott, megmaradt végfalatját bálványival osztá meg.

Athaniel, ismerve honfiai, a szomszéd rokon Aethiópiába ment sereget gyűjteni, mialatt Jóné, mint Isis papnéja, a Sphinx ajkain rejtélyes jósmondatokkal készíté elő népét a kitörendő zivatarra.

A nép félve hallá az oraculumot s féltében új templomokat építe madárfejű védangyalainak; Thyrhaca király pedig féltében új adót vetett ki a népre, melylyel a közelgő veszélyt lekenyerezhesse.

Végre Athaniel, néhány ezer csatavágyó bajnokot összegyűjtve, kiállt Egyiptus határára s kimondta az assyriak elleni hadat, a gyalázatterhes adófizetést bátran megtagadva.

Tetszett ez a népnek, s mindenki sietett — összedugott kezekkel elvárni a dolgok kimene-
relét.

A szomszéd rabnépek közt azonban a csatajelszó visszhangra talált, s a hódolatot megtagadva, mind feltámadának a hódító ellen; sok vér kifolyt, utána sok könnyű s mind hasztalan! A félelmes dynasta túlnyomó erővel verte őket vissza, s tűzzel-vassal pusztította végig a fölkelte tartományokat.

Így jött, sírokat és leégett városokat hagyva maga után, Egyiptus határáig. — Vele jött legkisebb fia, Asnaphar is, kit a király, elérkezte előtt két nappal csekély elősereggel az ellenhonba küldött. Örömmel sietett ez oda, mert szerelme hitta; örömmel bocsátá őt a király s még nagyobb örömmel várta a hírt, mely mondani fogja: hogy Asnaphar nem tér vissza többé.

Háromszor látta Sanherib álmában fiát, Asnaphart, trónusában ülve.

De a sorson nincsen, ki erőszakot tegyen. A királyfi nem találkozott az ellentáborral. — Sanheribre várt az a lybiai homokhatáron azon időben, mikor a rettenetes déli szélnek, a Typhonnak, a chaldæi cabbalistica által órai pontosságra kiszámított idősza kezdődött.

S ez volt a czél: az ellentábort mindaddig a lakatlan homoksíkon tartani, míg a mirigyterhes forró vihar ott nem lepi. — Úgy lőn; — több napig tartóztatta fel Athaniel kisdéd seregével az özönnyi tábort, — serege ott veszett: de másnap utólérte a Saamum szele a győztes tábort, mielőtt ez a távol ligetek ótalmába vethette volna magát.

Az egyiptomi ilyenkor, midőn a halálos szél kö-

zelgtét észreveszi, siet ablakai és ajtaja minden nyílásait betömni és szemeit vizes kendővel köti be, s ki nem lép hajlokából, mfg a vész át nem dühöngött fölötte. Minden állat, mit az úton talál, a homokha takarja el fejét, s gyakran ott marad eltemetve. Az ég elhalaványul, a föld fényt kap, a nap elsötétül, a vizek megszűnnek tükröt mutatni, a távolság kék színe sárgába megy át;... jaj annak, ki az eget halaványan, a napot sötétnek látta: nem fog semmit látni többé, néhány nap alatt örökre megvakul. A legiszonyúbb szemnyavalya, az ophthalmia ægyptiaca, ragad rá, melyből csak a halál gyógyítja ki...

Lassú evezőcsapás hangzék a vizekben; a kis sziget felől csigahéjalakú csónak közeledett a váró királyfi felé, egyetlen férfitől kormányozva. Ez Athaniel. Asnaphar megismeré őt s messziről kezével int felé üdvözölve. A csónak felgörbült rostrumára egy messze kitűnő pompás virágszál volt kitűzve, fényes testszínpiros szirmokkal, mik sűrűen egymásra borulva, közepett a legragyogóbb színt játszották, mfg a levelek zöldje tőben sötét lilaszínbe ment át. Ezt a virágot is egyiptusi rózsának nevezik. Mely évben ez legbujábban nyílik, azon év áldva van az lsten kezétől.

A csónak partot ért. Asnaphar szóltan örömmel nyújtá a kilépő æthiopnak kezét, s mint évek előtt szoká, kebléhez akarta ölelni a régi barátot, hogy szíveik, mint egykor, ismét megérezzék egymás dobbanását; de nem érezheték meg: mindkettőjük keblén a hideg mellvasak érinték egymást.

Athaniel némán, derűtelen arcozsal mutatott a csónakra; arcza még egyszer oly feketének látszék, mint egyébkor. Asnaphar belépett s egy taszítással a conchilia tükörsíma vizen sikamlott tova, mint könnyű papirnautilus.

A tó vize mélyen átlátszó volt, mint egy üvegprisma.

Lenn, a napsütötte víz fenekén látni lehetne, mint úszik villogó szemekkel az alligator, eltűnve a piros koral-erdők sötétjében; a homokos térek ragyogó csigákkal látszottak behintve, a csónak után aranypikkelyű dorádok serege vonult, sajátyszerű melancholicus döngést támasztva a víz alatt; míg a sötétebb mélyben rémalakú polypok terjengették százágú karjaikat.

A habok édelegve ringatták a méléző királyfit, ki éltében ekkor volt először víz felett (azon időben még csak az egyiptusiak s a szomszéd poenek ismerték a hajózás eszméjét), még édesebben ringaták a szerelem álmai. — Nézett, nézett a vízbe és gondolá, hogy ha e nagy tó megannyi édes-séggé válnék, még akkor sem érne fel egy megóhajtott csókkal.

E közben mindig közelebb jött a kisdéd sziget, tündérien ismeretlen pompában bontakozva ki a hajnal piros ködéből. A legcsodásabb alakú fák minden nemei képezének körüle keresztülláthatlan pagonyt, melynek viruló bokrai a sík vízbe meríték csüggő ágait, vegyülve a mélyből felnőtt vadselyem fehér fürteivel s az aaron-virág liliomai-val. — A part körül fekete hattyúk úszkáltak

aranyszínű pehelyövvvel karcsú nyakukon; e szép néma állatok oly szelidek voltak. Magányuk nyugalmaiban senki sem tanítá őket az emberarczot félni, szárnyuk sem mozdult, midőn a csónak parti fészkek mellett kikötött.

Mintha tündérföld nyílt volna meg a szemek előtt! Még a lég is éltetőbbnek tetszék itt, mint bárhol az ég alatt, átfülve az ambra és myrrha illatától; ez a millió virág leheletéből egyetlen csodás névtelen fűszerré elegyült atmosphæra szinte csiklandá, izgatá a szívet, s hozzá e csodazene láthatlan madarak hangjaiból, e virágzó tenyészet-pompa, melylyel minden ág, minden virágbokor pazaron, gazdagon volt fölékesítve. Az óriási pálma, mely leveleit a magas napfényben ragyogtatja, s a biborvirágú acanthus, mely annak derekát körül-folyja, a tövig aranyba öltözött amaranth s az égszínű sesam, melynek méztartó kelyhét aranszárnyú bogarak látogatják, méhek és lepkék egy alakban, — számtalan más, miknek kiveszett fájában emberi szem többé nem gyönyörködik, miket emberi kéz már nem tép le többé. — Mikor még nem volt matrona a világ, hanem ifjú menyasszony: akkor lehetett ilyen a természet!

Apró színes kagylókkal behintett úton vezeté az æthiop Asnaphart a lombok örökzöld árnyai közt egy kerek szabad térig. Hallgatva ment előtte, jóslatteljes arczzal. Ilyen arcza lehet a holt tengernek, mely a lesülyedt város tornyai fölött mozdulatlan pihen, fenekén meglátszanak az elmerült bástyák, a paloták kúptetői s a tornyok hegyei, de

hang nem tör fel néma mélységből, sem öröm, sem jajszó, csak holdas estéken hall néha az örvény fölött csónakázó halász csendülő harangszót jöni a víz alól...

A Mœris sziget közepén toronymagas obelisk emelkedett, egyszerű egyenes négyszegű oszlop, tetején a koronázott leopard, oldalai hieroglyphekkel televsve.

Talapzatán keskeny bejárás volt, mely előtt két-felől két vén özédrusfa állt, illatos lombú ősfái a ligetnek. E bejárást öntött réz csapóajtó zárta, mely Athaniel szavára fölemelkedett, s miután mindketten beléptek, ismét aláhullott.

Hosszú egyenes lépcsősorozat vezetett innét végtelen mélységbe alá, melynek vége a tárgyaltalan sötétben veszett el. Egyetlen rézlámpa, mit Athaniel vitt elől, deríte néhány lépésnyi kört a haladók útjára. Lépteik kongtak a viszhangzó lépcső-folyosón. S perczek mulva csak egy fénylő pontot lehet látni, a sötétség mélyébe elveszött, a lámpa erőtlen csillagát, mely a haladókkal együtt mindig alább szállt és pislá fényével a végtelenbe tűnt el.

V.

A catacombák mysteriumai.

Lenn a sík föld alatt, száz ölnyi mélységben, rejtett sikátorok hallgató országa terül; mint túlvilág, olyan ismeretlen. Hosszú, véget nem érő egyenes folyosók, mikre minden oldalról egymást szelő kanyargós tévútak nyílnak; — ki egyszer

közéjük tévedt, soha vissza nem tért. Siket kőtor-
názok s hangverő termek, miknek oldalai csodás
alakokkal vannak kifaragva, — hosszú fülkesorok,
mikbe balzsamozott holttestek vannak egyenesen
felállogatva — s nehéz márvány sarcophágok, rej-
telmes betűkkel, miknek mindegyike egész nép-
esemény; kiáltó színekkel kifestett tornázok; ala-
kok és tárgyak, miknek sem neve, sem czélja többé
tudva nincsen; s ismét hosszú, sima és üres utozák,
miknek zárt végét egy-egy koporsó őrzi, tetején
kétszárnyú golyóval; mindig odább változnak a
tárgyak: félkörű amphitheatrumok tűnnek elő haj-
lott boltozattal, falaikra kopasz hárfások vannak
párosával szemközt festve, — földalatti utak, me-
lyek pallója alatt a rejtett patak zuhog, melyen
keresztül a tengerszem szívja fel az oceánból
vizét; s mindig üvöltő nyílások, miken át a föld-
gyomor sötétjébe látni, hol a vulkán tüzeiben a
földindulás készül s miknek torka halálos gózt le-
hel a vakmerőre, ki beléjük mer nézni.

Ilyen volt az egyiptusi hirhedt catacombák egyike,
melyről az a monda, hogy a föld alatt a Moëris
szigetével, a három pyamiddal s a Sphinxxel volt
összekötésben. — Beomlott üregek, mikre ezredek
mulva akadt a véletlen, mutatják töredékeit e nagy-
szerű emberi műnek.

Órákig haladt a két fejedelemsfi egymás után a
titkos folyosókon, midőn egy szűk utozasoroson át
egy ozi-frára vésett ezüst ajtóhoz jutottak. A kék-
világú lámpa csak egyenként világítja a mellettök
elmaradt tárgyakat, s minden a mint feltűnt, ismét

elveszett a sötétben. Athaniel szavára ez ajtó is felnyílt s ezen keresztül roppant templomboltozat tárult ki előttük.

Idegen ismeretlen pompája a nagyszerűségnek.

Nem azon nagyszerűség, mit a természet állít elő, melynek látása a lelket fölemeli; hanem az emberi törpe nagyravágyás kietlen, fölfoghatlan erőködése, melynek gondolata alatt a lélek összegörnyed.

Ezek a titáni oszlopzatok, egy-egy bazalt gerendából faragva, a sűrű érczpylonok, s a hosszú architrav, melyen az óriási domb tömör boltozata fekszik. E mindenünnen nyomasztóan alánéző roppantság; e rémítő nagyságú kövek, miknek magas láttára önkénytelenül támad e kérdés, hogy lehetett azt ide le s oda felvinni? az egymásra halmozott csodaalakok, mik merev kőszemeikkel holtan bámulnak le a semmiségbe, s e kétségbeejtő mérhetlenség...

Athaniel, használva társa önkénytelen megilletődését, lassan, észrevétlenül lépett egy, a falból kinyuló aczél csőhöz, mely csodás állatfejen végződött, s annak kisdéd arany csapját lassúdan elfordította.

Hirtelen, mintha két üstökös csapódott volna össze, iszonyú csattanás hallatszék s villámfény futotta át a temhlomot, lángra gyulasztva az egész légegyetemet; szikrát hányt minden érz s a templom oszlopóriásai reszketve csendültek meg a földrázó mozzanatra.

Asnaphar szótlán, eszméletlen terült el a márvány padozaton.

Mire föleszmélt, egyedül látta magát végtelen ködsíkság közepett. Kietlen volt a sík és látáhatatlan, minő csak álomlátások tájképe lehet, a tébolyító távolban látszék magányosan pusztán a Sphinx. (Az egész tünemény az egyiptomi bűvészet káprázata volt, tán sűrű kámforgózra vetett laterna magikai csalkép?) Egyszerre úgy tetszék neki, mintha a Sphinx közelebb, mindig közelebb látszanék, a körrajzok nagyobbak, határozottabbak lőnek; néhány percz s a csoda alig egy nyíllövésnyire látszott előtte, nőarczával mosolygóan tekintve a királyfira. — De e mosoly irtózata a vért állította meg ereiben: a mosolygó rémkép arcza ugyanaz volt, melyet kedvese, az egyiptusi rózsza viselt, minden vonás, maga e mosoly is szakasztott mása az övének . . . S hozzá a tigristermet. Mintha mondta volna neki e rémkép: Jer! híttál, ölelj meg.

Én vagyok kedvesed. — Még közelebb jött. Már csak lépésnyire állt előtte, midőn Asnaphar kétségbeesve, mint ki a halál megsemmisítő karjába rohan, ölelve kitárt karokkal, de elfordított arcozzal dült felé. — E perczben minden eltűnt: a puszta képe és a bálvány, s Asnaphar megigézve, kábultan hullott le; — de nem hullott a hideg mozaik padlatra, hanem hullott kedves, dobogó kebelre, hévvel ölelgető karok közé, s érze ajkán édes, édes csókot, s érze szívében édes, édes gyönyört. Kellett-e, hogy felnyissa szemét, megtudni, kit ölel? Nem mondta-e meg neki szíve; hogy az a megnyílt rózsabimbó? Kellett-e, hogy hallja, ki ölelte

öt fel? nem mondta-e a felszívott csók bűvös édes-sége adójának nevét?

— Asnaphar! — hangzék az üvegharmonika hangján édes női szózat, s midőn a királyfi felveté szemeit, csillagokkal találkozott pillantása, páros szemcsillaggal. Könnyű fehér öltönyében, omló hajfürtökkel térdelt mellette az egyiptusi rózsza, az ébredő arcát kebléhez szorítva. Hová lett ez arcz-ról a vést jósló ígézet, e szemekből a halálnak parancsoló erőszak? A szerelem visszafoglalá azon birodalmát, mérhetlen szerelem szólt minden vonásból.

Ah! kétezer év előtt istenség volt a szerelem; a hány szív dobogott, annyi világot teremte egy szavával; áldott, üdvöztett, felmagasztalt, szent volt a gyönyör, szent volt a fájdalom, mit a szívbe oltott; ha volna még szava az emberi nyelvnek, leírni e magas szellem képét: e szó volna a szerelem kihalt jelképének hideg mumiája.

— Örökre enyém vagy; sem élet, sem álom tőled el nem választ; lelkemhez nőtt lelked; ha ezt kitépnéd, éltet is vele menne. Enyém vagy az Isten előtt!

— De melyik isten előtt? — kérdé halkán komolyan Isis papnője, az egyiptusi szűz. Az én imámat Osiris hallgatja meg, a tiedet Ormuzd. Te a babyloni tűz előtt térdelsz s annak mondasz esküt; én a nap fényében azt a magas lelket tanulom imádni, ki széttépte magát, hogy szelleme atomjaiból embereket alkosson. A te oltárodon ki-alszik a reszketeg naphtaláng, s akkor hol van az

isten, ki fogadásodat meghallá? De az én oltárom a magas menny boltja, melyen az örök nap soha ki nem alszik. Esküdjél az én istenemre.

— S nem egyenlően süt-e a nap minden népre?

— De melyik nap? Az-e, mely a lybi homokon eltévedt utast szomjával öli meg, s az átkozott hártárt virágtalanná égeti? vagy az, mely a meroëi hegyek mögül kel föl s virágot idéz föl a szikla ormáról s a mély vízfénékről?

Asnaphar nem látszott érteni a kérdést. Jone szeliden takarta el kisdud kezeivel a királyi szeméit, s midőn levette azokat onnét, ismét a bűvös sík állott előtte, be nem látható végével; — a tájon szürkület ült; jobbról lassúdan emelkedék föl haragos tűzű vérvörös napgolyó; izzó fényében meglátszanak Babylon nagyszerű falai, a függő kertek; az aranyos mausoleumok és tömör bástyák, míg a láthatár tulsó felén alig kivehető körrajzokban látszott Memphis, Egyiptus királyi városa. A vérvörös nap az eget és földet is ily színűre festé s magasra szállt, midőn hirtelen a balsó láthatáron fekvő Holdhegyek mögül ragyogva kelt ki egy másik nap. — Két nap egyszerre egy égen, — s tündöklő fényt lövelt szét a mindenségbe, melytől az saphirját, a föld smaragdszínét kápta vissza; az ellennap pedig, sugarait veszve, mint izzó érogolyó fénylett rövid perczig, azután a háta mögött kelt felhők sötétébe visszahanyatlott, míg az egyiptomi nap, hogy még a felhőket se hagyja sötétben, gyönyörű szivárványszalagot vont rajtok keresztül.

— Így fog elveszni Assyria napja Egyiptusé előtt! — hangzék e közben mysticus szózat, mely mintha a terem minden szegletéből jőne, szerte visszhangzott s rezegve enyészett el a messze folyosókon, utóhangjaival a fátyolkép is eltűnt, s Asnaphar ismét a templomi teremben találta magát, körülbámulva a merev kőcolossoktól.

Majd halla hangokat a csodás túlvilágból, andalító zenét, melynek változatain a meglepett lélek élveteg fél álomba merül; csodák jelenései válták fel egymást előtte magikus rendszerben, miket a fejénél ülő leány, mint szellemországok koronás királynéja, idézett elő szeme intésével.

Fanatikus ózélja volt a leánynak, kedvesét egyiptusi istenei előtt látni arczra borulva, élve vagy halottan!

Megmutogatta neki a magia csodatételeit, a cabalistika rejtett jóslathatalmát; mutatta neki egy magas aknanyíláson át a delelő holdat, a bűvésztükörben ezerszer nagyítva, az örökké égő lámpát, az örökké ép muniákat, a föld rejtett gyümölcseit, mik ölnyi mélyen vegetálnak a föld színe alatt; az eleven víz erejét, mely a föld magasáig szökik, s a mesés kigyónövényt, mely virág és állat egy alakban. Elmondá neki a lélekvándorlás mély mysteriumait.

— Mily örökszép költészet él e hit eszméjében: lélekköltözés! ezredekre nyúló öntudatos élet, jutalma vagy büntetése az emberalak érdeme s vétkeinek. Mily magasztos eszme: kinek emberalakjában a lélek meg nem fért, ki nyomva, rabbá

teremtve volt, mint ember: holta után az mint oroszlán fog élni, haragja ordításával ijesztendi a gyáva tömeget, s mennyire hangja elhat, királyának fogja ismerni a sivatag! Mily vigasztaló hit a börtön rabjának, hogy ha testét lerázza magáról, fehér hattyúvá lesz, repülni fog, bérczek és tengerek felett, országról-országra szalad szárnyaival, s úszni a víz tükrén délczegen, szabadon! Mily édelgő ábránd, ki most hévvel szeret, hévvel és kínosan: holta után tán arany méhhé lesz, virágról-virágra szálló, mézevő szelid méh, s esténként azon virág kelyhében fog alunni, melybe szeretőjének lelke költözött, s mily boszúálló igaz nagy gondolat, hogy a zsarnok, ki most népeket tapod el, s gyönyörködve nézi a más siralmait, örül az átoknak, mit fejére szórnak, ha e szívtelen lény lelke egy pondróba fog majd átköltözni, vagy egy futó nyúlba, egy néma féregbe, melyet felrúgnak, üldöznek, melyre rátapodnak, s melynek hangja sincsen, megtorolni az emberadta kínt, s ha e féreg, melytől undorodva fordul el az emberarcz, mely a porba építi házát, a porból keresi silány táplálékát, — ha tiport féreg emlékezhetik arra, hogy ő egykor népeknek parancsolt, biborban, aranyban járt, s milliók végfalatját nyelte el egy lakomán, lehet-e ez emlékezetnél, ez öntudatnál iszonyúbb megtorlás magas vétkejért?

Asnaphar ámulva, reszkette hallgatá a beszédes leány mystikus szavait.

A templomon átderengő ismeretlen eredetű világ (tán a villanyos lég világa?), annak csodásan iz-

gató mágneses bűvereje, a látott csodák változatos képe, a megragadó értelmű mysteriumok, mélység és magasság egy eszmében, a rábeszélő szavak bűvereje, de leginkább a szerelmes szempár édes magiája, oly felmagasztosult izgásba hozták ifjú phantastikus lelkét, hogy elfeledve mind, mit eddig érze, a mit eddig tudott, szíve új világot, új életet talált, elszakadtat a régitől, melynek emlékét elveszté: mintha egyik csillagból a másikba költözött volna.

Még nem kelt újra a nap, midőn az assyri király fia Osiris oltárára tévé a virágáldozatot s annak esküvék meg, hogy bárhol legyen is, csatában, viharok között, trónon vagy a sírban, Egyiptus rózsájának emléke szívében vele lesz.

VI.

Sanherib.

— Föl, föl a földgyomor csodás rejtekéből! Hagyjuk a sfrokat az élten túllevőknek; a föld alatti éltet nem ember hatalma igazgatja. Föl! látni az égnek szabad végtelenjét s hallani az életnek megszokott zaját. Más élet, más világ van ott a föld alatt, mint mely fölötte zajg. Ne hidd, hogy a sír alatt nyugosznak. Órizkedjél azokról beszélni, mik ott alant vannak. Mosolyogj, ha róla kérdeznék; voníts vállat, de meg ne tagadd létüket, nehogy évek múlva, ha sirodból egy új lakó miatt csontjaid kihányják, arczra fordulva találjanak ko-

porsódban s alvó éjfélenként némán zörgetni járj
a nem hívók ablakán, bizonyosságot tevő a túlvilági
létről. Légy néma és félj.

*

— Minő zaj lepte el Egyiptus határait? Mit
ostromolja az eget e fegyveres csorda csataordítá-
saival? . . . Ásd sirodat, veszendő nép, és némulj
el! Teremtőd földén jársz! Mit sötétted el a na-
pot nyilak fellegével? Napok jőnek, s nem lesz
szükséged árnyékra, hogy hideg légy; hallgatni
fogod, mint beszélnek feletted a viharok s a si-
vátag vadai, s nem fogsz belésszólni beszédeikbe;
feletted a mulandóság tövisei zöldülendnek ki, vi-
rágozni fognak és elasznek; kíváncsi gyermekek
virágot fognak tépni sirodról, s nem tudandják,
hogy az teneked fáj . . . Mit ostromlod az eget
csataordításaiddal, mit sietsz a földet vérrel itatni?
könyörögi inkább neki, hogy legyen irgalmas ítélő-
birád s fogadjon keblébe, s ne engedje, hogy a
szelek hamvaidat egyik tengerpartról a másikig
elhordják!

Ki vagy te törpe, ama koronázott fővel?

Kinek intésére százezerek hullanak a porba,
százezerek hullanak a sárba . . .

Kinek kezébe játékul adatott a népek élete, bol-
dogsága és szabadsága, hogy legyen mivel mulat-
nod lelked, mely meztelen marad, mint a többi,
mikor azt a haldokló ajk az őszi ködbe kileheli.

Aranyat eszel-e, vért iszol-e rá, hogy országo-
kat rabolsz ki, népeket gyilkolsz le emberl?

Nem ura vagy te a halálnak: rabszolgája vagy neki, csak oly rabszolgája, minő a dögvész, a földrengés, az éhhalál és a viharok, mik szétküldetnek a világot pusztítani, s ha megtevék munkájokat, elenyésznek.

Mennyezetes trón, aranykerekű harczszekerek, nyerítő paripák, bíborszín lobogók, vérrel és arannyal pompázó bérgyilkos csorda, körül leégett városok, eltiport mezők, vérrel hömpölygő folyam, lánczra fűzött rabnők és gyermekek fájdaloméneke, fogadott dicsérők magasztalásai, éhsanyarta arczoktól bámult orgiák, szolgaság aranyba vagy rongyokba takarva. Ime ez Sanherib királynak tábora. Dicsőség Sanherib királynak! — ordítja százezer ajk. — Dicsőség a királyok királyának e kerek földön! — És a vezér fennül az aranymennyezetes királyi széken.

Ki mondja meg, hol volt e királyi szék valaha felállítva? Mi maradt meg belőle egyéb, mint az átkos emlékezet.

*

Sanherib áthozva seregeit az egyiptusi határra, miután a Typhonnal kétszer találkozott, Memphisnek fordulva, egy alkonyatkor azon téren ütött éji táborn, melyről egyfelől a Memnon szobrai, másfelől a Sphinx meglátható.

Mielőtt a nap leáldozott volna, szekérébe ülve, a csoda elé vitette magát és seregét körülállítva kevély-elbizottan megszólította azt, hogy mondjon neki szerencsejóslatot jövő harczaihoz.

— Hízeltgő szót mondj meghódítódnak, ellenhoni bálvány! vagy a porba hajtod meg arczodat előtte. Reszkessen kőájkad, midőn Sanherib nevét kimondod.

— Sanherib! — kiálta a csoda erős csengő hangon, — egyedül térsz vissza, a honnét eljöttél . . .

. . . Mint ki a zajos álomból mély csendre ébred fel, félelmes hallgatás futá át e szóra az egész tábort. A király legbátrabb bajnokait sápadozni látta.

Megdobbant a pánczél alatt a szíve. Félelmet soha sem ismert; megszoká önmaga lenni a világnak legnagyobb félelme; de jól sejté, hogy egy baljóslat leverő hite képes lehet a kivívott győzelmi trophæust a diadalmaskodó kezéből kivenni.

— Köszönöm jaslatod — szólt gúnyos magassággal a király, — most én fogok neked jövendőt mondani . . . Pusztulni fogsz a föld színéről, ledőlsz, arczoddal a port csókolod meg, egyik kövét silány alkotmányodnak keleten, másikat nyugaton fogják megtalálni, és senki sem fogja tudni, hogy hol és mi voltál. Mit én megjövendölék, azt én beteljesítem, Ahrimanra esküszöm, a sötét Ahrimanra, s akkor légy rajta, hogy a tied is teljesüljön, s addig is vedd jutalmadul e játékszert. — S ezüst tollú nyílat vetett tegzére, *melynek tollára neve volt bevésvé*, s azt a Sphinx nyitott szemén át belötte. Az íj pattant, a nyíl süvöltött; de utána éles fájdalmas sikoltás kiálta fel a Sphinx ajkairól, ijesztő sikoj, nehéz, siket nyögésben végződő.

Rá lehetett ismerni, hogy ez halálsikoltás, halál-nyögés vala.

S még nem enyészett el a nyögés, midőn azt a legiszonyúbb kínordítás váltotta föl, minő a fiasfosztott oroszlán ordítása lehet, hangja a határtalan kétségbeesésnek, az átoknak, az égő fájdalomnak, mely a Sphinx ajkain át rémségesen elváltozva, mint ismeretlen pokolcsoda bögése üvölte fel, átokkal és férfisirás keserű hangjával keverve.

— Halálnak átka rád, s minden népeidre, vérivő szörnyeteg! Pusztulás lepje meg országodat és koronád törjék darabokra! Kígyók jelenjenek meg trónod előtt, vakmerő fejöket arczodnak emelve; a holtak lelkei járjanak fényes nappal városod utcáiban, *önvéred igyék véredből* s átkozzon meg tőle, s áldás legyen a fűvön, mely a te palotád szét-szórt kövein fog teremni! . . .

S újra hangzék halálos ordítása a kőszörnyetegnek, mely végig üvölte a megrémült hadon, mint az ítéletnap harsonának hangja, mely halálítéletet mond az élőknek, feltámadást a holtak halmvainak. Később fájdalmas, szenvedeteg hörgéssé gyengült e hang, majd végkép elhallgatott.

Valami járványfélelem fogta el mindenki szívét ez átokjóslat után. Nyugaton a nap haldokolni készült; oly halvány volt világa, mit ez arczokra vetett, vagy tán ez arczok voltak halaványok?

Maga a király is reszketve kapott koronájához, reszketve burkolá magát bíborpalástjába; de sem a korona, sem a bíbor nem bírt fényt vetni első-

padt arczára. Csupán a Sphinx homloka ragyogott haragos alkonyati pírban . . .

— Mielőtt a hajnal sugarát látnátok, — szólt népéhez a király, — e bálványt széttörve szórjátok a porba!

Mielőtt a hajnal sugarait látnátok? . . .

De a következő hajnal sugarait senki sem látta meg azok közül, kik e parancsot meghallák! . . .

VII.

A fehér mumia.

Mély csend volt, minő sfrokban szokott lenni. Asnaphar a catacombák rejtekében maradt. Fönn nap és ott éj válták föl egymást, míg ő alatt bűvös álmotól leigézve aludt és álmodott mennyei álmokat.

Fölötte nap és éj, élet és halál válták föl egymást; ő pedig a holtak országában aludta álmait. S tán lehetett ismeretlen varázshatású szer, mely évekig tartó álmokat adhatott, — halált, melyből még az élet visszatér? Egyedül volt. Lábai előtt kisdéd sírlámpa pislogott, a föld alatti templom sötét boltozata hallgatva terült el felette. A sírlámpán kívül minden aludt, az is olyan volt, mint temetőkön a bolygó lidérczfény.

Hirtelen, mint kit benről kigyó szúra meg, ijedten riadt fel álmából Asnaphar. Azt álmodta, hogy kedvesét, a fehér leányt, nyíllal keresztüllőtték, éles ezüstnyíllal Remegve tekintte szét; még hallá az ideg csengő pattanását, a nyíl sivfását s a ha-

lálós sikojt, — de nem látta semmit, csak a némán rábámuló kő-titánokat s a lábainál pislogó mécset. Fölkelt. Alig állta lábán: a multak eseményei tarkán zajlottak át agyán, alig hagyva kiválasztani a valót az álomból.

Menni akart. Tántorogra kereste az ajtót, végig tapogatva a körülálló hideg bálványokat, de sehol sem akadt rá: fal volt mindenütt és faragványok, köröskörül hideg, nyílástalan falak, fönny merev boltozat, alant a padlak mozaikja, sehol nyoma az ajtónak, melyen át idejött.

Kétségbeesve karolta át a néma bálványisten lábait, kinek idegen nevére esküdött s kiért apái istenét megtagadta, — s kérte a szabadulást. Másik pillanatban pedig összeátkozá azt s arczra vetve magát, siratta az álmot, melyben kedvesét ölelte, s melyben kedvesét megölve látta.

Midőn újra fölveté szemeit, a síri mécsvilágnál egy magas fekete alak állt előtte. Egy ércszobor, ki szemeit nem akarta levenni róla. Athaniel volt. Sötét volt rajta minden, csak ajkai voltak fehérek és hajfürtei. Asnaphar bámulva nézett rá. Azt hitte, hogy évtizedeket álmodott keresztül tegnap óta, melyek Athanielt megőszíték. Pedig az egy pár percz volt, mely a hős fürteit fehérré festette, egyetlen átkos irtózat percze.

Az æthiop némán inte neki, hogy kövesse. Egy bálvány háta mögött rejtett csigalépcső kanyargott föl a magasba. Athaniel vevé a lámpát, s Asnaphart a meredek lépcsőkön felvezetve, rövid óra mulva halvány napvilág kezdé világítani útjokat, melyhez

mindig közelebb jutva, utóbb egy kiseded ozella torkolatához jutottak, — itt Athaniel hátra maradt s némán elfordulva, előre bocsátá a királyfit. Két gömbölyű nyíláson süttött be a kiseded üregbe az épen hajnalodó nap. Künn a Memnon szobrainak üdvözlő hajnaléneke hangzott a csöndes légben, mit szellő sem zavart. A ozella közepén zöld márvány-sarcophag volt, melynek ágyában mosolygó fehér arczú hölgy mumiája feküdt, a rá sütő nap-sugár pirján keresztül fehérlett rajt a halál színe. Hideg tetemei ambrával illatoztak, szemei le voltak örökre csukódva. Beszédes ajkain nem egy halál, egész országa a halálnak látszott uralkodni.

Néma kétségbeeséssel hullott keblére az assyri ifjú, de Athaniel eltolta onnét, mély, keserű hangon mondvá a vőlegénynek:

— Éltében a tied volt, holtában enyém.

E szavain kívül egy hang sem árulá el soha, sem azelőtt, sem azután, Sabaco utolsó ivadékát, hogy az egyiptusi rózsát mily forrón szereite!...

S ezzel odavonta Asnaphart az ablakok egyikéhez, melyek a *Sphinx* szemnyílásai voltak, s kinézetett vele.

Iszonyú ítélet képe látszék ott künn. Egy egész tábor, mely halva fekszik.

Csoportok, mik egymást ölelve tartják, ölelve és mozdulatlanul, vértess, sisakos bajnokok, félig a homoktól eltemetve, arcaikat és pánczélaikat a nap fénye süti Iszonyú kínok rángásai közt kimúlt tetemek, vérezetlen csatamező, egymás hegyébe hullt holt alakokkal, miknek égre emelt arczán

s nyitott száján most is látszék az átok, melylyel utolsó lélekzetöket kifúvák; szerte az üresen maradt sátorokat fölforgatta a keresztüldühöngött vihar.

Egyetlen éjszakán száznyolczvanezer élőtt tett halottá az öldöklő angyal, mint ezt a próféták könyvei s a történetírók szavai bizonyítják.

— Ki tette ezt? — kérde lélekzsibbadozva Asnaphar.

Athaniel odavezette őt halottjához, s némán mutatott a nyílra, mely annak kebelébe furódott, Asnaphar elolvasá a nyíl tollára írt nevet. *És a história azt mondja, hogy Sanherib királyt saját gyermeke ölte meg.*

Asnaphar egy év múlva Babylonia trónján ült, királyi neve lőn Assurhaddan, — a krónikák mondják, hogy idegen isteneket vitt be Babylomba s ezért az assyri birodalomnak utána el kelle pusztulni.

*

A lelkek órája ült. Menjetek alunni.

Menjetek vissza sírjaitokba, omoljatok porrá. Legyetek elfeledve.

Ragyogó városok, virággazdag mezők, omoljatok le, legyetek sivataggá.

Kik aludtatok jeltelen sírokban s végig álmodtatok kétezer esztendőtt, aludjatok tovább . . .

Rémlőd elmúlt idő, csodatitkaiddal, menj vissza a sírba; mit az elfeledés számodra megásott; vidd vissza magaddal árnyékországodat.

Enyészsz el tünemény! — Légy köddé és
oszolj szét.

... Az enyészet szelleme ül a sivatagon.

*

... Hosszan, szélesen körül kietlen, halomtalan
a tér.

... Sehol egy fa, sehol egy virágos domb, sehol
egy oáz . . . Mindenütt, merre szem lát, halot-
sárga fővénytenger terül.

TARTALOM.

A JANICSÁROK VÉGNAPJAI.

	Oldal
A seleuciai üregek	1
Eminah	17
Török paradicsom	42
Gaskho bey	57
Férfi a veszélyek közt	66
Az oroszlán a rókabőrben	71
Az albán család	97
Mahmud tolla	101
A cserkesz és családja	119
A bosszúálló	148
Begtas kertjének virágai	174
A megáldott leány	183
Tánczvigalom a szerályban	197
Kursid basa	221
Caretto	226
Eminah	233
Az ezüstállvány a szerály előtt	243
A ketté tört kardok	255

AZ EGYIPTUSI RÓZSA.

I. A Sphinx	275
II. A Typhon	279
III. Asnaphar	285
IV. A Moeris szigete	291
V. A catacombák mysteriumai	299
VI. Sanherib	307
VII. A fehér mumia	312

KÉPJEGYZÉK.

	Oldal
1. A vak sötétség miatt csak apró léptekben lehetett haladnia	13
2. Ime, a levágott fő ott állt előtte az asztalon	40
3. Egy lefátyolozott női alak veti magát a szultán lova lábai elé	64
4. A tizenkét ifjút ott levetkőztették társaik szeme láttára	96
5. Mahmud levevé az idegen előtt legkedvesebb hölgye arczáról a fátyolt	115
6. A szerencsétlen ifjú e szavakat hallva odarohant Ali lábaihoz	156
7. Leonidász imádkozott és káromkodott és pedig vegyesen	185
8. Két fáklyavivő kíséretében a lépcsőkön alászállt a herczeg	209
9. Oh, Tepelenti Ali, bocsásd el a halál kezeit kezeidből	239
10. Egyenesen odalépett Tepelenti fejéhez	253

PH
3176
M3
köt.22

Magyar regényírók

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
